

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

LUGAT-İ ÇAĞATAY VE TÜRKİ-İ OSMANİ'NİN TEMATİK TASNİFİ (İSİMLER)

YEŞİM ÇAKIR

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

KASIM 2018

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

LUGAT-İ ÇAĞATAY VE TÜRKÎ-İ OSMANÎ'NİN TEMATİK TASNİFİ (İSİMLER)

Yeşim ÇAKIR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TÜRK DİLİ BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KASIM 2018

Yeşim ÇAKIR tarafından hazırlanan "Lugat-i Çağatay ve Türkî-i Osmanî'nin Tematik Tasnifi (İsimler)" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Türk Dili Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Gülcan ÇOLAK
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum ....

Başkan : Prof. Dr. Gülsüm KİLLİ YILMAZ
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum ....

Üye : Doç. Dr. Muvaffak EFLATUN
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum ....

Tez Savunma Tarihi: 29/11/2018

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Enstitü Müdürü

Prof.Dr. Figen ZAİF
Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Yeşim Çakır

29.11.2018

LUGAT-İ ÇAĞATAY VE TÜRKÎ-İ OSMANÎ'NİN TEMATİK TASNİFİ (İSİMLER)

(Yüksek Lisans Tezi)

Yeşim ÇAKIR
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Kasım 2018

ÖZET

Özellikle dil araştırmalarında başvurulan temel kaynaklardan olan sözlükler; bir dilin söz varlığını açıklayan eserlerdir. Kelimelerin anlamlarının açıklanması ise sözlükten sözlüğe değişir, her sözlüğün içerik ve yöntemi aynı olmayabilir. Tek dilli veya çok dilli sözlükler yazıldığı gibi kelimelerin sıralanmasında da alfabetik, tematik veya manzum sözlüklerde olduğu gibi farklılıklar bulunabilir. Tematik sözlükler, alfabetik sözlüklerden farklı olarak şekil değil, konu odaklıdır. Çalışmamızda Şeyh Süleyman Efendi'nin yazdığı, 1882'de İstanbul'da basılan Lugat-i Çağatay ve Türkî-i Osmânî adlı sözlükte bulunan isimler seçilerek tematik tasnifi yapılmıştır. Söz varlığını incelediğimiz Lugat-i Çağatay ve Türkî-i Osmânî; 7000'e yakın kelime içermektedir. Sözlüğün madde başları Çağatay; açıklamaları ise Osmanlı Türkçesiyle kaleme alınmıştır. Orta Asya Türkleri, 15. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar yazı dili olarak kullandıkları Çağatay Türkçesini toplumun kültür tezgâhında işlemişlerdir. Bu tezgâhtan çıkan Lugat-i Çağatay ve Türkî-i Osmânî de ait olduğu toplumun özellikleri, düşünceleri ve yaşamları hakkında bizleri aydınlatmakta; toplumun sosyal ve iktisadi hayatı, giyimleri, akraba ilişkileri ve inançlarını yansıtmaktadır. Bu çalışmada Lugat-i Çağatay ve Türkî-i Osmânî'deki isimler 139 tematik başlık altında tasnif edilmiştir. Başlıkların çeşitliliğinden de anlaşılacağı üzere Çağatay Türkçesi söz varlığı "Yemekler"den "Tabiat Olayları"na kadar geniş bir tematik yelpaze sunmaktadır. İncelenen söz varlığında hayvancılık, av, savaş ve çadırla ilgili yaşam biçimleri; Fars, Moğol ve Arap kültürlerinin etkisi; özellikle unvan ve şahıs isimlerine yansıyan devlet yönetiminin otoriter yapısı dikkat çekmektedir.

Bilim Kodu	:	30103
Anahtar Kelimeler	:	Lugat-i Çağatay ve Türkî-i Osmanî, sözlük, tematik tasnif, Çağatay Türkçesi.
Sayfa Adedi	:	605
Tez Danışmanı	:	Doç. Dr. Gülcan ÇOLAK

THEMATIC CLASSIFICATION OF LUGAT-I CHAGATAY VE TURKI-I OSMANI (NOUNS)

(M.S. Thesis)

Yeşim ÇAKIR

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

November 2018

ABSTRACT

Lexicons, which are the basic sources that are applied for language studies in particular, are productions of a language which explains vocabulary. Explanations of vocabular's meanings can change from one lexicon to another content and method of a lexicon may not be the same. There may be differences like monolingual or multilingual-written lexicons as well as vocabulary ranking like in alphabetic, thematic or poetic lexicons. Thematic lexicons are theme oriented as different from alphabetic lexicons which are form oriented. In our study, nouns which are situated in a lexicon called Lugat-i Chagatay ve Turki-i Osmani, that was written by Sheikh Solomon Effendi and was pressed in Istanbul in 1882, were selected and these were classified under thematic classification Lugat-i Chagatay ve Turki-i Osmani whose vocabulary was examined by us, involves approximately 7.000 vocables. This lexicon's lexemes were written in Chagatay Turkish and explanations of them were written in Ottomanic Turkish. Central Asian Turks processed this language in their own weaving looms of culture and used it as a written language from 15th to 20th century. Lugat-i Chagatay ve Turki-i Osmani that was emerged from this weaving looms of culture illimunates us about the feature, thoughts and life styles of society which it belongs to and reflects social and financial lifes, clothing, kinship and beliefs of the society too. In this study, nouns in the Lugat-i Chagatay ve Turki-i Osmani are classified under 139 thematic titles. As it can be understood by the variety of the titles, Chagatay Turkish's vocabulary displays wide range of themes from "Dishes" to "Natural Events". In the examined vocabulary that there are life styles about stockbreeding, hunting, war and tent culture; influence of Persian, Mongolian and Arabian cultures; the reflection authoritative stracture of state administration on titles and people's name.

Science Code	:	30103
Key Words	:	Lugat-i Chagatay ve Türki-i Osmani, lexicon, thematic classification, Chagatay Turkish.
Page Number	:	605
Supervisor	:	Assoc. Prof. Dr. Gülcan ÇOLAK

TEŞEKKÜR

Çalışma boyunca sabır ve ilgilerini esirgemeyen başta danışmanım Doç. Dr. Gülcan ÇOLAK hocama ve aileme teşekkür ederim. Aylarca uğraşıp ulaşamadığım *Şeyh Süleyman Efendi-i Buhari Lügat-ı Çağatay ve Türki-i Osmani (Cild-i Evvel) Adlı Eserin Transkripsiyonu* yüksek lisans tezini bir günde tarayıp bana gönderen Trakya Üniversitesi Kütüphanesi çalışanlarına, araştırmacılara gösterdikleri kolaylık ve ilgi için şükranlarımı sunarım. Her ne kadar onlara layık olamasam da buralara gelmemi sağlayan bütün hocalarıma özellikle öğrencilerine baba gibi davranan Prof. Dr. İsmet CEMİLOĞLU hocama teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil **Sayfa**

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

TDK: Türk Dil Kurumu

DLT: Dîvânu Lugâti't-Türk

LÇTO: Lugat-i Çağatay ve Türkî-i Osmanî

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا : a, â
ب : b
پ : p
ت : t
ث : s̱
ج : c
چ : ç
ح : ḥ
خ : ẖ
د : d
ذ : ẕ
ر : r
ز : z
ژ : j
س : s
ش : ş
ص : ṣ
ض : ḍ, ż
ط : ṭ
ظ : ẓ
ع : ‘, ‘a
غ : ġ
ف : f
ق : ḳ
ك : k, g, ŋ
نك : ŋ
ل : l
م : m
ن : n
و : v, u, û
ه : h, e
ى : y, i, î
ء: ’

GİRİŞ

Bu tezde *Şeyh Süleyman Efendi Lugati* olarak bilinen *Lugat-i Çağatay ve Türkî-i Osmânî (LÇTO)* adlı sözlükteki isimlerin, kavram alanlarına göre tematik tasnifi yapılmıştır.

Tezin konusunu oluşturan LÇTO; Şeyh Süleyman Efendi tarafından 1298 (M. 1882) yılında yazılmıştır. İstanbul'da basılan sözlüğün madde başları ve örnekler Çağatay Türkçesi, açıklamalar ise Osmanlı Türkçesi ile yazılmıştır. Eser, geç dönemde yazıldığı ve Özbekçe unsurlar içerdiği gerekçesiyle bazı araştırmacılar tarafından tenkit edilmiştir. Ancak bu eserin teze konu olma sebebi; en hacimli Çağatayca sözlüklerden biri olması ve üzerine çok az sayıda çalışma yapılmasıdır. LÇTO üzerine Kunos'un (1902) çalışması ve Durgut (1995) tarafından hazırlanan yüksek lisans tezi haricinde müstakil bir çalışma yapılmamıştır. Tematik sözlükler üzerinde yapılan çalışmaların sayısı da oldukça sınırlıdır.

Mutlu'nun (2009) da belirttiği gibi tematik sözlüklerin temelini konu oluşturur, bu tip sözlükler belirli bir tema üzerine inşa edilir. Türkçe Sözlük'te (Türk Dil Kurumu [TDK], 2011: 2315) *tema*, esas konu; *tematik* ise belirli bir temadan meydana gelen olarak tanımlanmıştır. Kavram sözlükleri, adbilimsel (onomasiologique) sözlükler, sistematik sözlükler, konu sözlükleri gibi farklı şekillerde adlandırılan tematik sözlükler; kavramsal alana göre düzenlenir. Çalışmada "tematik" kavramının seçilmesi; bu kelimenin, anlamı daha iyi yansıtmasından kaynaklanmaktadır.

Sözcük alanı, anlam alanı da denen *kavram alanı*; kelimelerin anlam açısından oluşturdukları gruplardır. Bir kavram alanındaki kelimelerin anlamları, birbirleriyle ilişkileri sonucu daha belirginleşmektedir (İmer ve Kocaman ve Özsoy, 2011: 229). Yabancı öğrencilerin bir dildeki kelimeleri, tematik kümeler hâlinde daha kolay öğrendikleri saptanmıştır (Al-Jabri, 2005; Mirjalili and Jabbari and Rezai, 2012).

LÇTO'nun tematik tasnifinin yapıldığı bu çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde; genel olarak sözlükler ve sözlükçülük ile tematik sözlükler hakkında kuramsal bilgi verilmiş; Türk sözlükleri, yazıldıkları tarih ve coğrafya bakımından sınıflandırılarak kısaca incelenmiştir.

Şeyh Süleyman Efendi'nin LÇTO sözlüğü ise ayrı bir bölüm altında tetkik edilmiştir. Tezin asıl kısmını oluşturan son bölümde ise LÇTO'da geçen madde başlarından sadece isimlerin kavram alanlarına göre tematik tasnifi yapılmış; fiil, bağlaç ve edat görevindeki kelimeler değerlendirilmemiştir.

LÇTO'daki isimlerin incelenmesi için 20 üst, 119 alt olmak üzere toplam 139 tematik başlık oluşturulmuştur, fakat bilinmelidir ki tematik sözlükler; yeni bir çalışma alanıdır. Dolayısıyla, bu konu üzerine yapılan araştırmalar kısıtlıdır ve genel kabul görmüş bir standardı da bulunmamaktadır. Özellikle kelimelerin hangi konu başlıkları altında toplanacağı hususunda fikir birliğine varılamamıştır. Mutlu'nun (2009) da belirttiği üzere tematik sözlüklerde metot birliğine ihtiyaç vardır. Ancak şu da belirtilmelidir ki; tematik başlıkları, biraz da incelenen söz varlığının kendisi belirlemektedir. Mesela Türkiye Türkçesi ile Orhun Türkçesinin ya da İngilizce ile Kongocanın söz varlığı aynı olmayacaktır.

Çalışmada ana kaynak olarak yararlandığımız Hüseyin Durgut'un *Şeyh Süleyman Efendi-i Buhari Lügat-ı Çağatay ve Türki-i Osmani (Cild-i Evvel) Adlı Eserin Transkripsiyonu* tezi ile Ignaz Kunos'un *Sejx Sulejman Efendi's Çagataj-Osmanisches Wörterbuch*[1] çalışmasındaki madde başları karşılaştırılarak isimler seçilmiş ve anlam ilişkisi bulunan sözcükler bir bölüm altında toplanmıştır. Bölüm başlıklarının yani kavram alanlarının belirlenmesi için Mustafa Aysal'ın *Garipnâmedeki Ad ve Sıfatların Tematik İncelenmesi* adlı yüksek lisans tezinde hazırlamış olduğu konu başlıkları baz alınıp; Cin (1971), Süleymanova (1981), Théma Larousse (1993-1994), Yurtbaşı (1994, 2013), Tunç (1995), Turan (2001), Crespo and Olarte Stampa (2006), İlhan ve Şenel (2008), User (2009), Alagöz (2011), Emiroğlu (2012), Karaağaç (2013), Kocapinar (2014), Aydın (2016) ve Özşahin'in (2017) eserlerindeki kavram alanları da incelenerek en genel ve çalışmanın konusu olan sözlüğün kelime kadrosuna en uygun üst kavramlar belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca LÇTO'da geçen ve günümüzde pek anlaşılamayan kelimelerin açıklamaları dipnot olarak verilmiştir.

[1] Eren (2017:146), önemli yanlışlar barındırması sebebiyle bu eserin dikkatli kullanılması gerektiğini belirtmektedir.

Madde Başı ve Açıklamalarının Verilişinde İzlenen Yöntem

LÇTO'da da Arap harfli Çağatayca ve Osmanlı Türkçesi sözlüklerinde görülen eş yazımlılık sorunu bulunmaktadır (Yavuzarslan, 2010). Şeyh Süleyman Efendi, Arap harfli yazımları aynı olan bazı sözlük birimleri aynı madde başı altında vermiştir. Latin harfli yazımları farklı olan bu sözlük birimleri, çalışmamızda ayrı madde başları altında verilmiştir. Örneğin mevsim olan *küz* ve organ olan *köz* LÇTO'da iki ayrı sözlük birimi olarak verilmek yerine *كوز (küz, köz)* madde başı altında beraber verilmiştir. Tematik tasnif yapılırken *küz* ve *köz* iki ayrı madde başı hâlinde incelenmiştir. Aynı şekilde *بت (bet, bit), بوی (boy, bûy), قوت (ḳuvvet, ḳut)* ve *كوزه (geveze, gûze)* gibi sözlük birimleri de iki farklı sözlük birimi olarak verilmiştir. Ayrıca LÇTO'da *دول (dol, döl, düvel, davul)* madde başı; çalışmamızda *dol, döl* ve *düvel* olarak verilmiş, *davul* sözlük biriminin açıklaması ise sözlükte aynı anlama gelen başka bir *داوول (davul)* madde başı olduğu için çalışmamızda verilmemiştir.

LÇTO'daki madde başı açıklamalarının tematik tasnifi yapılarak farklı anlamlar "1, 2, 3…" şeklinde sıralanmıştır. Örneğin; *ḳonaġ* sözlük birimi, dört farklı kavram alanına giren anlama sahip olduğu için açıklama bölümü "1. Ev, ẖâne. 2. Menzil, ḳonacaḳ yer. 3. Mesâfe. 4. Bir nev' ufaḳ darı." şeklinde düzenlenmiştir.

Bazı sözlük birimlerinin açıklama kısmında verilen anlamlar karışık olarak yazılmıştır. Örneğin; *tar* madde başının açıklaması LÇTO'da "şıḳ, rîsmân, til, târîk" şeklinde verilmiştir. Bu anlamlar inceleme sırasında, tematik olacak şekilde sıralanmış ve numaralandırılmış ve "1. Şıḳ, târîk (dar). 2. Rîsmân (ip, halat), til (tel)." şeklinde düzenlemiştir.

Arap ve Latin harfli yazımları aynı olan sesteş sözlük birimleri "(1), (2), (3)…" şeklinde birbirinden ayrılmıştır. Örneğin LÇTO'da dört ayrı madde başı şeklinde verilen *كيش (kiş)* kelimesi çalışmamızda şu şekilde incelenmiştir:

Kiş (1): Şehr-i Sebz'iŋ ism-i ḳadîmi ve Emîr Timur'uŋ maḥall-i mevlûdi (doğum) bir şehirdir.

kiş (2): S̲amûr, sincâb, ḳunduz.

kiş (3): Ḳuru yoġurt, yaġsız penir, süzme yoġurt ḫülâṣası (öz).

kiş (4): 1. Kim. 2. Örti, perde, yorġan.

LÇTO'da aynı kavramın birden fazla biçimi bulunmaktadır. Arap harflerinin özelliklerinden dolayı farklı yazımları olan sözlük birimleri, çalışmamızda sadece bir madde başı olarak verilmiştir. Örneğin *بارش (barış)* ve *باریش (barış)* kelimeleri Latin harfleriyle aynı şekilde yazıldığı için çalışmamıza tek bir *barış* madde başı alınmıştır. Aynı şekilde *تاغار (taġar)* ve *تغار (taġar), بیه (biye)* ve *ببیه (biye), طتال (ṭatal)* ve *تتال (tatal), بیتیك (bitik)* ve *بتیك bitik, ارا (ara)* ve *اره (ara), بورکا (bürke)* ve *بورکه (bürke)* gibi madde başları; çalışmamızda bir sözlük birimi olarak verilmiştir. Yazılışları ve anlamları aynı olup açıklama kısmında farklı ayrıntılara sahip olan sözlük birimleri ise birleştirilmiştir. Örneğin LÇTO'da iki farklı yerde *چین (çin)* olarak verilen madde başlarının açıklamaları; birinde "ġażab, ḥiddet, çîn-i ebrû, çîn-i pîşânî, ‘uḳde, ṣaḥiḥ, nâm-ı şehr-i ḫıṭâ" şeklinde, diğerinde "ṣaḥiḥ, ṭoġrı, bî-şekk" olarak geçmektedir. En geniş anlama sahip birinci madde başı çalışmaya alınmış ve anlamları tematik olarak düzenlenmiştir. Bu madde başının açıklama kısmında olmayan "ṭoġrı, bî-şekk" anlamları da eklenerek *çin* sözlük birimi "1. Ġażab, ḥiddet. 2. Çîn-i ebrû (kaş çatıklığı), çîn-i pîşânî (alın kırışıklığı). 3. ‘Uḳde (düğüm). 4. Ṣaḥiḥ, ṭoġrı, bî-şekk (şüphesiz). 5. Nâm-ı şehr-i Ḫıṭâ." şeklinde çalışmamıza dâhil edilmiştir.

Latin harfleriyle farklı yazım şekilleri olan sözlük birimlerinin hepsi çalışmamıza alınmıştır. Örneğin *ḳapı* ve *ḳapu, ġuma* ve *ḳuma,* kale duvarı anlamına gelen *igrim* ve *igrem;* adanmış şey anlamına gelen *adaḳ, adaġ* ve *ataġ;* çizme anlamına gelen *etik, edik, itük* ve *ötük* kelimelerinin hepsi çalışmamızda yer almaktadır.

İnceleme esnasında hem LÇTO'da hem de ana kaynak olarak kullanılan çalışmalarda birçok imla ve okuma hatası[2] olduğu saptanmış ve bu hatalar sebebiyle kelimeler tam manasıyla anlamlandırılamadığı için hazırlanan tezin boyutu genişlemiş, süresi uzamıştır. Ayrıca Eren'in (2017), LÇTO'da tespit ettiği yanlışlar incelendiyse de çalışmamız, bu sözlükteki isimlerin tasnifi olduğu için Şeyh Süleyman Efendi'nin yazdığı şekiller esas

[2] Madde başı olan *هرات* kelimesini Durgut ve Ünlü "Herat" olarak okumuş, Kunos ise bu kelimeyi çalışmasına almamıştır. Ancak açıklama kısmında "meksurdur (kesre ile harekelenmiş)" ibaresi yer aldığından kelime "Hirat" şeklinde okunmalıdır.

alınmıştır. Kelimeler sözlükte nasıl yazıldıysa araştırmamızda da o şekilde incelenmiştir. Örneğin; kavim adlarına ait madde başlarının açıklanmalarında *طوايف* ve *طوائف* şeklinde iki farklı biçimde yazılan aynı kelime çalışmamıza da iki biçimli *ṭavâyif* ve *ṭavâʿif* olarak alınmıştır.

Madde başlarının ve açıklamaların yazımında günümüz imla ve noktalama kuralları esas alınmıştır. Sözlükte bazı madde başlarının kullanımına örnek olacak beyitler verilmiştir. Ancak bu örnekler, bütün madde başlarını ve bir madde başının her anlamını kapsamadığı ve çalışmanın sınırları dışında olduğu için bu örnek kullanımlara yer verilmemiştir.

LÇTO'da bazı sözlük birimlerinin açıklama kısmında eş anlamlı kelimeler bulunmaktadır. Bu çalışmada ise madde başının açıklama kısmında eş anlamlı kelimelerden sadece birine yer verilmiş, özellikle aynı anlama gelen Türkçe kökenli sözcük olduğunda Arapça ve Farsça kökenli kelimeler teze dâhil edilmemiştir. Örneğin; LÇTO'da *بيش (biş)* madde başının açıklamasında "beş, penc, ḫamse" kelimeleri verilmiştir. Bu tezde, aynı anlama gelen üç sözcükten sadece Türkçe kökenli "beş" kelimesi *بيش (biş)* madde başının açıklamasında yer almaktadır.

Madde başı haricinde, hakkında bilgi verilen kelimeler ayrıca değerlendirilmemiştir. Örneğin *Sebük Tegin* "Sulṭan Maḥmûd Ġaznevî'niŋ laḳâbıdır. Maʿnâ terkibi ḳademdir. Moġol lisânınça sebük, ḳadem ve tegin daḫi uġurlı ve meymenetli dimekdir." maddesinde "sebük, ḳadem, tegin" kelimeleri sözlük biriminin tanım kısmında verilmesine rağmen ayrı madde başı olarak değerlendirilmediği için ayrı bir sözlük birimi olarak alınmamıştır.

LÇTO'da madde başlarının açıklamalarında geçen bir kelimenin eş anlamlısına yer verildiği için teze dâhil edilmeyen birçok sözcük ise zaman kaybına sebep olmuştur. Örneğin; *سووق (suvuḳ)* madde başının açıklamasında yer alan "خنك" şeklinde yazılan kelime, döneme yönelik eser incelemelerinde ve sözlüklerinde taranarak "saadetli, mutlu, kır at" anlamları bulunmuştur. "Kır at" rengi dolayısıyla *kar*a benzediği için bu anlam üzerinde durulurken sonunda kelimenin "soğuk" anlamına geldiği tespit edilmiş ancak aynı anlama gelen "بارد (bârid)" kelimesi tezde *سووق (suvuḳ)* madde başının açıklamasına alındığı için "خنك" sözcüğü çalışmaya dâhil edilmemiştir.

Madde başı açıklamalarında verilen bazı kelimelerin, hangi anlamının çalışmaya alınması gerektiği de sorun teşkil etmektedir. Örneğin; *اوسال (usal)* madde başının açıklama kısmında "mühmel" sözcüğü geçmektedir. Ancak bu kelime tam anlaşılamadığı için manasının dipnotla belirtilmesi gerekmektedir. Bu nedenle dönem sözlük ve eser incelemelerinde taranan *mühmel* kelimesinin "ihmal edilmiş, noktasız (harf), manasız" anlamları tespit edilmiş ve hangisinin dipnota alınacağı sıkıntı yaratmıştır. *اوسال (usal)* kelimesinin açıklamasında yer alan diğer kelimelere bakıldığında "ḳuṣûr, żâyi'" sözcükleri fark edilmiş ve bu kelimelere anlam bakımından daha yakın olan "manasız" kelimesi uygun bulunarak dipnotta verilmiştir.

Sözlükte hareke olmadığı için Arapça kökenli bazı kelimelerin okunmasında da sorun yaşanmıştır. Özellikle bazı fiillerinin aynı şekilde yazılan ism-i fâ'il ve ism-i mef'ûl kalıplarının sadece bir harekeleri farklıdır ve ikisi arasında bir ayrım yapmak bazen hayli zor olmuştur. Örneğin; *عناق ('anaḳ)* madde başının açıklamasında verilen "مقرب" kelimesi, ism-i fâ'il ise "muḳarrib (yaklaştıran)", ism-i mef'ûl ise "muḳarreb (yaklaştırılan, yakın)", açıklamada verilen "mu'temed (güvenilen kimse)" sözcüğüyle anlam bakımından daha uyumlu olduğu için teze "muḳarreb" şeklinde alınmıştır.

Bir madde başının manası, genellikle birkaç cümleden oluşan bir bağlam vasıtasıyla belirlenebilmektedir (Elyıldırım, 2017). LÇTO'da bazı sözcüklerin, anlamlarını daha iyi aktarabilmek için örnek kullanımları verilmiştir ancak bütün kelimeler ve kelimenin bütün anlamları için örnek bulunmadığından araştırmamızın sınırlarını genişletmek gerekmiştir. Tasnifin doğru şekilde yapılabilmesi için sözlükte geçen bütün kelimelerin tam olarak anlamlandırılması gerekmektedir. Bu nedenle özellikle açıklama kısmında tam olarak anlaşılamayan kelimeler; Osmanlı Türkçesi sözlükleri, Çağatay Türkçesi sözlükleri, Çağatayca eser incelemelerindeki dizinler ve çeşitli etimolojik çalışmaları (Al-Ameri, 2012; Arat, 1979, 1987, 2006; Bal, 2013; Barutçu Özönder, 2011; Battal, 1997; Berbercan, 2011; Caferoğlu, 1931; Clauson, 1960; Clauson, 1972; Courteille, 1870; Çağbayır, 2017; Çolak, 2017; Ebüzziya Tevfik, 1888; Erbay, 2008, 2009, 2010; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2014; Erdem Uçar, 2011; Eren, 1999; Gülensoy, 2011; Güneş, 2010; Güzeldir, 2002; Hindoglu, 1838; Hüseyin Remzî, 1888; İlhan ve Şenel, 2008; Johnson, 1852; Kaçalin, 2011; Karasoy, 1998, 2013; Kırkkılıç, 1999; Kieffer ve Bianchi, 1835; Küçüker, 2010; Mehmed Esad Efendi, 1801; Mehmed Rıfat, 1876; Mehmed Şemseddin, 1890, 1892; Muallim Naci, 1904; Mustafa Ahterî; Necib Asım, 1893; Newman, 2007; Önler, 1998;

Özkan, 1996; Özgür, 2009; Redhouse, 1890, 1987; Sarı, 2011; Sarıca, 2014; Sertkaya, 1992; Starostin and Dybo and Mudrak and Gruntov, 2003; Steingass, 1882, 1998; Şemseddin Sami, 1905, 2006; Taş, 2001; Teres, 2009, 2010a, 2010b, 2013; Teres ve Yalçınkaya, 2015; Tietze, 2002, 2009; Toparlı ve Ilgın, 2006; Tulum, 2011; Turan, 2001; Uzuntaş, 2012; Yaman ve Mahmud, 1998; Zenker, 1866, 1876; Zülfikar, 1974; http://www.osmanlicasozlukler.com/) incelenerek okuma hataları en aza indirilmeye ve sözcüklerin anlamları tam olarak verilmeye çalışılmıştır. Sözlükte anlaşılamayan veya kavram alanı konusunda kafa karışıklığına sebep olan kelimelere örnek olarak şunlar gösterilebilir:

ببرتون olarak yazılan ve "kürk, kürkle kaplanmış giysi" şeklinde açıklanan kelime Durgut (1995) ve Ünlü (2013) tarafından "bir ton", Kunos (1902) tarafından "bebertün" şeklinde okunmuştur. Kelime öncelikle birleşik kelime olarak taranmış ancak bir sonuca ulaşılamamıştır. *ببر* kelimesi tarandığında ise "kaplana benzeyen kürkü güzel bir yırtıcı hayvan" olduğu bulunmuş ve sözlükte "deniz kaplanı gibi bir yırtıcı" olarak geçen *بابر* *(babir)* kelimesi de tespit edildiğinden bu sözcük *bebr ton* şeklinde teze alınmıştır.

Sözlükte *بوكات* *(büket)* madde başının açıklamasında verilen "سرآب" kelimesini Durgut (1995) ve Ünlü (2013) "serab" olarak, Kunos (1902) ise "sedd ab" olarak okumuşlardır. "د" harfi yanlışlıkla "ر" olarak yazılmış ve sözlüğün son sayfalarındaki düzeltme bölümünde de doğru şekli verilmediği için yanlış okunmuştur. Sözlükte "sed çekmek" anlamındaki *بكاتلامك* *(büketlemek)* madde başından da anlaşıldığı üzere Kunos'un görüşü daha isabetlidir ve çalışmamıza kelimenin bu şekli alınmıştır.

Sözlükte *سورتورمه* *(sürtürme)* madde başının "سوركون علاجی، داروی عمل" şeklinde verilen açıklaması; Durgut (1995) tarafından "sürgün 'ilâcı, dârû-yı 'amel" şeklinde okunmuş, Kunos (1902) tarafından "sürgün ilacı" olarak okunup Almanca tercümesi yapılmamış, Ünlü (2013) tarafından ise "sürgün ilacı, amel ilacı" şeklinde açıklanmıştır. Kelimenin tam olarak ne anlama geldiği anlaşılamadığı için sözcükler yukarıda adı geçen eserlerde tek tek taranmıştır. *سوركون* kelimesinin açıklamaya uygun bir anlamı bulunamamış; *دارو* kelimesinin "ilaç", *عمل* kelimesinin de "ishal" manasına geldiği tespit edilerek tezde "ishal ilacı" şeklinde açıklaması verilmiştir.

اوچقون (uçḳun) kelimesinin açıklamasında “آتش کمیسی (âteş gemisi)” kavramının anlamı tam olarak anlaşılamamış; Çağatay ve Osmanlı Türkçesi sözlükleri ile etimolojik sözlüklerde ve dönem eseri dizinlerinde “آتش کمیسی، اتش کمیسی، آتش کمسی، کمی، اتش” madde başları taranmış ancak kelime “آتش” madde başının açıklama kısmında “düşman gemilerini yakmak için özel olarak hazırlanmış, patlayıcı doldurulmuş gemi” olarak tespit edilmiştir. Bu örnekteki gibi birden çok kelimeden oluşan kavramların araştırılması hayli vakit almıştır.

فیقو (fıyḳu) kelimesi ve “جعل، خنغا” açıklaması; Kunos (1902) “fiku: cal(?)”, Durgut (1995) “fıyḳu: cu‘l, cıġa”, Ünlü (2013) “fıyḳu: taç, sorguç” şeklinde vermiştir. “خنغا” kelimesi Çağatay ve Osmanlı Türkçesi sözlükleri, dönem eser incelemeleri ve çalışmalarında “ خنغا، خنعه، خنعا، حنغ،حنغه، حنغا، خنغ، خنغه” şeklinde taranmış ancak anlama uygun bir mana bulunamadığı için açıklama kısmında verilememiştir. “جعل (cu‘al)” kelimesinin “bok böceği” anlamına geldiği tespit edilmiş ve bu şekilde teze alınmıştır.

Sözlükte geçen *توتغاق (tutġaḳ)* kelimesinin, “وضع حمل ایدرکن دردورنخه کرفتار اولمق” açıklamasındaki “وضع حمل” tabirinin ne anlama geldiği Kunos’un (1902), “vaz-i haml ederken derde giriftar olmak. — Von Geburtswehen überwältigt werden.” tercümesinden ve Osmanlı Türkçesi sözlüklerinden bulunmuştur. Ancak “دردورنخه” tabirini Kunos (1902) tam olarak almamış, Durgut (1995) ve Ünlü (2013) ise “durdurunca” olarak okumuşlardır. Tabir araştırıldığında açıklamanın; “vaż‘-ı ḥaml (doğurma) iderken derd ü ranḥa (eziyet, ağrı) giriftâr (tutulma) olmaḳ” şeklinde okunması gerektiği tespit edilmiştir.

Sözlükte *لوحچك (lüḥçek)* olarak geçen madde başını Durgut (1995) *lüçek* olarak okumuştur. Bu madde başının açıklamasında geçen ve Osmanlıca sözlüklerde şeftali anlamına gelen “خوخ (ḫûḫ)” kelimesini ise “havuç” şeklinde vermiştir.

Madde Başlarının Tasnifi

LÇTO’daki isimlerin tasnifinde öncelikle söz varlığı taranmış ve bunlara uygun başlıklar belirlenmiştir. Her üst başlığın sonunda, hangi alt başlıklarda ne kadar sözlük birimi içerdiği grafiklerle belirtilmiştir. Ancak bazı sözlük birimlerinin hangi kavram alanına dâhil edilmesi gerektiği konusunda sıkıntı yaşanmıştır.

Yılan otı “yılan otu, bir çeşit ilaç” ve *ayıġ otı* “bir tür bitki ve ilaç” gibi söz varlıkları iki kavram alanına da dâhil oldukları için hem “Bitki İsimlendirmeleri” hem de “İlaç ve Tedaviler” bölümüne alınmıştır.

Balıġ “1. Balık” “Balıklar” bölümünde, *ḳaḳmac* “kuru balık” kelimesi ise hayvan olan değil de yiyecek olan balığı açıkladığı için “Yemekler” bölümünde değerlendirilmiştir.

Altun “altın” “Madenler ve Taşlar” bölümüne alınırken *meded* “kadın süsü ve altını” kelimesi “Takı ve Süs Malzemeleri” bölümüne; *yarmaḳ* “sikke, altın” ve *teŋe* “sikke” gibi kelimeler ise “Zenginlik, Mal-Mülk, Kazanç” bölümüne alınmıştır.

Domuz Türk kültüründe insanlar tarafından beslenmediği için bu kelimeyi karşılayan kavramlar “Evcil Hayvanlar” bölümünde değil “Dağ ve Ormanda Yaşayan Hayvanlar” bölümünde incelenmiştir.

Sözlüğe Yansıyan Kültür

Bu araştırmanın sonuç kısmında, dil-içi dünya görüşü olarak adlandırılan Sapir-Whorf Hipotezi bağlamında, Çağatay Türkçesi söz varlığı üzerinden Orta Asya Türk toplumunun kültürel ve zihinsel dünyası ana hatlarıyla değerlendirilmiştir.

Dilsel Görecelik veya Whorfian Hipotezi olarak da adlandırılan Sapir-Whorf Hipotezi’ne göre bir dilin yapısı, o dili kullananların dünya görüşünü, düşünce yapısı belirlemektedir; aynı şeklide sosyal çevre de dile yansır ve kelime hazinesinin yapısını etkiler (Trudgill, 1983: 26-27). Sapir, dil ve kültür arasında yakın bir ilişki olduğunu belirtirken öğrencisi Whorf bu ilişkinin çok daha güçlü olduğunu savunmaktadır (Wardhaugh, 2006: 222).

Dil; bireyler arasında iletişimi sağlayan, insanları birleştirip ortak bir kültür oluşturmalarına olanak veren en önemli unsurlardandır. Bir insan, dünyayı anadilinde var olan söz varlığı çerçevesinde değerlendirmektedir; fikirleri, hayalleri, doğayı algılayış tarzı bu çerçevede şekillenir. Bildiği diller ne kadar artarsa dünyaya bakış açısı o derece genişler, dille beraber o dile ait kültürü de öğrenir.

Hopi dilinde kuşlar hariç uçan her nesne (uçan böcek, uçak, pilot) bir ayrım gözetilmeden tek kelime ile karşılanır. Öte yandan İngilizcede durumu ne olursa olsun “kar” bir

kelimeyle anlatılırken Eskimo dilinde yağan, yerde bulunan, erimiş sulu kar ve daha birçok çeşit "kar" için ayrı ayrı sözcükler bulunmaktadır (Whorf, 1956: 216).

Aynı şekilde kültür de dile tesir etmektedir. Toplumun kültürel, düşünsel, ruhsal ve sosyal alanlarındaki değişim ve gelişmeler dili doğrudan etkilemektedir (Günay, 1991:71). Örneğin, önceleri akraba ilişkilerinin daha önemli olduğu Rusya'da "karının erkek kardeşi" kavramına ait bir kelime varken 19. yüzyıl sonrası akrabalık ilişkilerinin değişmesiyle bu kelime kullanımdan kalkmıştır (Trudgill, 1983: 28).

Aksan'a (2009) göre dil, bir milletin kültürünü yansıtan en önemli araçtır (s. 13). Çünkü her kelime kültürün, yaşam tarzının, duygu ve düşüncenin izlerini taşımaktadır (Çolak, 2009: 34). Bir dilin söz varlığını yani dili oluşturan kavramları içeren en kapsamlı eserler ise sözlüklerdir. Dolayısıyla bu eserler, bir kültürün ögelerini barındırma hususunda o toplumun fikir, inanç ve hayat koşullarını yansıtırlar. Örneğin, ilk sözlüğümüz olan Dîvânu Lugâti't-Türk'e bakıldığında Türklerin o çağlarda ipek mendil taşıdıkları, elbiselerini ütüledikleri; kadın, çocuk ve düşkünlere saygı gösterdikleri anlaşılmaktadır (Atalay, 2013: X-XI).

Çağatay Türkçesini kullanan toplum hakkında tarihî kaynaklarda var olan bilgileri destekleyen bu çalışma ile dil alanında yapılan araştırmaların toplumsal boyutuna dikkat çekilerek bu konuda yapılan araştırmalara katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Ayrıca çalışmanın tematik sözlük şeklinde hazırlanması, hem ele alınacak sözlük ile tematik sözlükçülük hem de Çağatay Türkçesini oluşturan kültür ve düşünce dünyasının kavramsal yönleriyle anlaşılması bakımından önem arz etmektedir.

1. SÖZLÜK VE SÖZLÜKÇÜLÜK

Akalın'a (2010) göre sözlükler, insanların ve toplumların hafızasını ve bilgi birikimini gelecek kuşaklara aktarmaktadır. Aynı şekilde Kocaman (1998) da sözlükleri, kültürel bir görev üstlenerek toplumsal değerleri sonraki nesillere ulaştıran eserler olarak değerlendirmektedir. Toplumsal görevinin yanında sözlükler, dilde olan değişimlerin gözlemlendiği tarihsel bir işleve de sahiptir (Dilçin, 1983).

Türkiye Türkçesinde ilk kez 1932 yılında Celal Sahir Erozan'ın teklifiyle *sözlük* terimi kullanılmaya başlanmıştır (Boz, 2011: 197). Bu terim tarih boyunca Arapça *lügat, kamus, tuhfe, mu'cem* ve Farsça *ferheng* kelimeleriyle karşılanmıştır (Akalın, 2010). Çağdaş Türk lehçelerinde ise şu şekilde kullanılmaktadır: Azeri Türkçesinde *sözlük*, Başkurt Türkçesinde *hüẕlik* ve *löğät*, Kazak Türkçesinde *sözdik*, Kırgız Türkçesinde *sözdük*, Özbek Türkçesinde *luğat*, Tatar Türkçesinde *süzli* ve *löğat'*, Türkmen Türkçesinde *sözlük*, Uygur Türkçesinde *sözlük* ve *lugät* (İnternet: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_lehceler&arama=lehceler&guid=TDK.LHC.5ade2cfe31b7e3.10453094), Gagauz Türkçesinde *laflık*, Saha Türkçesinde *tılcıt*; Tuva, Hakas ve Çuvaş Türkçelerinde ise *slovar* olarak geçmektedir (Topaloğlu ve Kaçalin, 2009).

Sözlükleri inceleyen sözlük bilimi ise Türkiye'de dil bilimiyle beraber uzmanlık alanı olarak ortaya çıkmıştır ki; yüksek derecede dil eğitimi, Türkçenin dönemleri ve bu dönemlerin özellikleri ile belli ölçüde Arapça ve Farsça öğrenmeyi zorunlu kılmaktadır (Topaloğlu, 2010).

Sözlük biliminin gelişimiyle birlikte sözlükler ve özellikleri üzerine yapılan çalışmalar artmıştır. Sözlüklerin neden ve nasıl yazıldığı da bu araştırmalara konu olmaktadır.

Sözlükler; dilin kelime hazinesini belirlemek, söz varlığını oluşturan kelimelerin tarih içerisindeki değişimlerini gözlemlemek, dil öğrenimi için yabancı dile ait söz varlığının karşılıklarını ana dilde vermek, meslekî terimleri açıklamak, yazarların kullandığı veya eserlerde geçen söz varlığını izah etmek, atasözü ve deyimlerin anlamlarını belirtmek için yazılmaktadır (İlhan, 2007: 22).

Sözlük yazılırken; literatüre ve halk söyleyişine bağlı kalma, kelimelerin dil bilgisi açısından doğru yazılması, amaca uygun olması, madde başı sıralamasının düzenli yapılması, sözlük birimlerinin manalarının doğru verilmesi gibi esaslara dikkat edilmelidir (İlhan: 2007: 22-24). Ayrıca sözlüklerde; madde başı özelliği göstermeyen, kendine özgü bir anlamı olmayan, sözcük ve tamlamalar yer almamalıdır (Topaloğlu, 2010).

1.1. İlk Sözlükler ve Sözlük Türleri

Bütün türlerde olduğu gibi sözlüğün de ilk örneğinin ne zaman, nerede ve ne şekilde (alfabetik, tematik; iki dilli, tek dilli…) ortaya çıktığı merak konusu olmuştur. Yapılan araştırmalar ışığında ilk sözlüğün, yazının icat edildiği Mezopotamya'da ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Cumakunova (2011) ilk sözlük denemelerini şu şekilde sıralar:

- MÖ 3. bin yılın sonunda Sümerlerle daha rahat ticaret yapabilmek için Akadlar tarafından hazırlanan üç dilli Sümer-Akad-Kett kil tabletleri,

- MÖ 6. yüzyılda Hindistan'da yazılan kutsal Veda ayin metinlerinde rastlanan anlamı belirsiz sözleri açıklama amaçlı sözlükler,

- MÖ 5. yüzyılda Homeros'un "İlyada" ve "Odysseia" destanlarında anlaşılamayan kelimeleri açıklamak için yazılan sözlükler,

- MÖ 1750 Mısır'da yazılmış kelime dizinleri,

- MÖ 1. yüzyılda Verrius Flaccus'un Latin dilinin en eski örneklerini kaydettiği 10 ciltlik *De Verborum Significaty (Sözlerin Anlamı)*,

- MÖ 3. yüzyılda Çin'de ve MS 8. yüzyılda Japonya'da yapılmış açıklamalı hiyeroglif sözlükleri.

Durmuş (2009) ise günümüzdekilere benzer ilk sözlük olarak İskenderiye Müzesi Kütüphanecisi Bizanslı Aristophanes'in MÖ 2. yüzyılda hazırladığı; Yunancadaki güncel, eski, eş anlamlı ve teknik kelimelerin yanında atasözlerini de ele alan *Lexicon* adlı eseri gösterir. Aksan (2009a), MS 1. yüzyılda İskenderiyeli Pamphilus'un daha önceki

çalışmaları baz alan 95 ciltten oluşan Yunanca sözlüğünün ve Latin Marcus Verrius Flaccus’un eserinin bu konuda önemli örnekler olduğunu belirtir (s. 69).

Sözlükçülük geleneğinin Doğu dünyasında daha önce yerleştiği bilinmektedir. Aksan’a (2009a) göre *sözlük (dictionarium)* terimini ilk kez 11. yüzyılda kullanan J. Garland’dan önce köken bilgisi sözlükleri hazırlanmış olsa da sözlükçülük geleneği Batı’da daha sonraki yüzyıllarda görülür, en önemli aşama ise 19. yüzyılda J. Grimm ve W. Grimm’in hazırladıklar *Deutsches Wörterbuch* adlı eserle kaydedilir (s. 70-71). Batı sözlükçülüğü, 17. yüzyıldan itibaren gelişme göstermektedir (Akçay, 2011). Buna karşı Basralı Abu ‘Abdurrahman el-Halîl ibn Ahmed el-Ferâhîdî’nin 8. yüzyılın ikinci yarısında hazırladığı Arapça *Kitabu’l-‘Ayn* adlı açıklamalı sözlük, Doğu’da leksikografinin katettiği yolu gösteren önemli bir eserdir (Cumakunova, 2011). Doğu sözlükçülüğünün en önemli eserlerinden *Tâcü’l-Luga ve Sıhâhu’l-Arabiyye (Es-Sıhâh)*, Cevherî’nin daha önceki sözlük dizimlerine benzemeyen ve aranan kelimenin daha kolay bulunduğu kafiye sistemine göre düzenlediği bir sözlüktür. Bu sözlüğün eksiklerini tamamlamak için Fîrûzâbâdî’nin kaleme aldığı *El-Kâmûsu’l-Muhît* adlı eseri ile en hacimli sözlükler olan İbn Manzûr’un *Lisânu’l-Arab*’ı ve Murtazâ Ez-Zebîdî’nin *Tâcü’l-Arûs*’u Doğu dünyasının en önemli sözlüklerindendir ve hepsinde Cevherî’nin kafiye sistemi uygulanmıştır (Durmuş, 2009).

Kılıç’a (2006) göre Doğu’da yapılan çoğu çalışma gibi sözlükler de dinî bir gerekçeyle, kutsal metinleri doğru anlama amacıyla, ortaya çıkmıştır. Batı’da ise özellikle çok dilli sözlüklerin hazırlanmasında etken olan en önemli faktörler 17. yüzyılda artan ticaret ve misyonerlik faaliyetleridir (Crystal, 2008: 111).

İlk sözlüğün, tek dilli mi yoksa çok dilli mi olduğu hususu da tartışma konusudur. Bilinen ilk sözlük çok dilli olmakla beraber Sterkenburg (2003), Boisson ile arkadaşlarının Mezopotamya ve Eski Mısır’da yaptıkları sözlük araştırmaları sonucu; tek dilli sözlüklerin çok dilli sözlüklerden önce ortaya konduğunu belirtmektedir (s. 8-9). Kocapinar (2014), tespitlerin doğru olması sonucu en eski sözlük olarak bilinen Sümerce-Akkadca iki dilli[3] Urra Hubullu’nun ilk sözlük olma özelliğini kaybedeceğini söylemektedir (s. 31). Baskın (2014) ise bu bilgiler doğrultusunda ilk sözlüğün ortaya çıkış tarihini Antik Mısır dönemine kadar götürmektedir.

[3] Cumakunova (2011), bu sözlüğün üç dilli hazırlandığını belirtir.

Kelimelerin nasıl düzenlendiği konusunda ise Kocapinar (2014), ilk sözlük denemelerinin kavram veya konulara dayalı olduğunu ancak alfabetik sözlüklerin de yaklaşık olarak tematik sözlüklere paralel şekilde geliştiğini belirtmektedir (s. 30).

Alfabetik ve tematik sözlüklerin yanı sıra farklı sözlük çeşitleri de bulunmaktadır. Bu sözlüklerin sınıflandırılması konusunda birçok çalışma (Ahanov, 2013: 187-219; Atkins and Rundell, 2008: 24-27; Durmuş, 2009: 399-400; El-Hicâzî, 2003; Hartmann and James, 2002: 147-148; İlhan, 2009; Keskin, 1998; Kocaman, 1988; Svensen, 2009: 22-36) yapılmıştır. Türkiye'deki araştırmalarda en çok kullanılan ise Aksan'ın tasnifidir. Üç ana başlık altında incelediği sözlük çeşitlerini şu şekilde vermektedir:

1. Bir ya da birden çok dilin söz varlığını işleme bakımından: Tek dilli ve çok dilli sözlükler.

2. Abece sırasının esas alınıp alınmamış olmasına göre: Alfabetik sözlükler, kavram sözlükleri (tematik sözlükler).

3. Ele alınan söz varlığının niteliğine göre: Genel sözlükler, lehçebilim sözlükleri; eş anlamlı, eş adlı, ters anlamlı ögeler sözlükleri, yabancı ögeler sözlükleri, tarihsel sözlükler, köken bilgisi sözlükleri, uzmanlık alanı sözlükleri (terim sözlükleri), argo sözlükleri, deyim ve atasözü sözlükleri, anlatımbilim sözlükleri, sanatçı ve metin sözlükleri, yanlış yerleşmiş öge sözlükleri ile tersine sözlükler ve başka sözlük türleri (Aksan, 2009a: 75-76).

Yukarıda tasnifi verilen sözlük çeşitleri şu şekilde açıklanabilir:

1. Bir veya birden çok dilin söz varlığının incelendiği sözlükler: Sözlükte incelenen dil sayısına bakılır.

a) Tek dilli sözlükler: Bir dilin kelime hazinesini yine aynı dilin ögeleriyle açıklayan sözlüklerdir (Aksan, 2009a: 76).

b) Çok dilli sözlükler: Birden fazla dilin söz varlığını işleyen sözlüklerdir. Yabancı dil öğreniminde ve çevirilerde sıklıkla kullanılır (Aksan, 2009a: 76).

Aksan (2009a: 70-71), çok dilli sözlüğe örnek olan *Linguarum Totius Orbis, Vocabularia Comparativa*'nın 1787'de P. S. Pallas adlı Alman gezgin tarafından 200 farklı dille yazıldığını; bu türün en çok dil içeren örneklerinden birinin de 1806-1817 yılları arasında yayımlanan, J. C. Adelung ile J. S. Vater'in beraber hazırladığı, 500 kadar dilde belli cümlelerin (duaların) karşılıklarını içeren, dört ciltten oluşan *Mithridates* olduğunu belirtir.

Çağatay (1978) ise bu tür ile ilgili olarak Oxford'un Bodleian kütüphanesinde bulunan *Heptaglot Lexicon (Yedi Dilli Sözlük)* adlı eserden bahseder: Bu sözlüğün madde başları Lâtince, açıklamalar ise diğer dillerdeki (Yunan harfli Yeni Yunanca, Arap harfli Türkçe, Arap harfli Tatarca, Ermeni harfli Ermenice, Kiril harfli Slovence, Kiril harfli Wallachian) sözlerden oluşur. Bazı satırların altına yazılan Farsça, Rumence gibi birkaç Slav diline ait açıklamalar da dâhil edildiğinde 11 dilli bir sözlük ortaya çıkmaktadır (s. 287).

2. Abece sırasının esas alınmasına göre sözlükler: Sözlüklerin alfabe sırasına uyup uymamasına bakılır.

a) Abecesel Sözlükler: Madde başlarının alfabe sırasına göre sıralandığı sözlüklerdir. En yaygın kullanılan sözlük düzenidir.

b) Kavram (ya da kavram alanı) sözlükleri: Madde başlarının kavram alanlarına göre düzenlendiği sözlüklerdir (Aksan, 2009a: 77). Tematik sözlükler de denen bu tür, Mutlu'nun da (2009) belirttiği gibi konu etrafında şekillenir.

3. Ele alınan söz varlığının niteliğine göre sözlükler: Bir dilin farklı lehçe, ağız, terim gibi farklı şekil ve amaçta kullanılan unsurları bulunmaktadır. Bu grup sözlüklerde kelimenin niteliğine bakılır (Aksan, 2009a: 78-79).

a) Genel sözlükler (ortak dil, yazı dili sözlükleri, ansiklopedik sözlükler): Ortak yazı dilinin bütün unsurları işlenir. Bu tür sözlüklerde genellikle belirli bir zaman dilimindeki söz varlığı ele alınır. Şemseddin Sami'nin hazırladığı *Kâmus-i Türkî* ile TDK'nın ilk baskısını 1945'te yaptığı ve sürekli genişleterek en son baskısını 2011'de hazırladığı *Türkçe Sözlük* dilimizde genel sözlüğün en güzel örneklerini teşkil etmektedir (Aksan, 2009a: 79).

b) Lehçebilim sözlükleri: Bu tip sözlüklerde belli bir lehçe, ağız veya değişik lehçe ve ağızlar, yazı dilindeki karşılıklarıyla beraber verilir (Aksan, 2009a: 79). Türkiye'de bu alanda yapılan en önemli çalışma *Derleme Sözlüğü*'dür (TDK, 1993 ve Tunç, 1995). Ayrıca lehçeler ve ağızlar üzerine son zamanlarda bir tür sözlük niteliği taşıyan birçok çalışma yapılmıştır.

c) Eş anlamlı, eş adlı, ters anlamlı ögeler sözlükleri: Bu tür sözlüklerde bir dilin ince ayrıntılarına kadar ulaşabilmek amacıyla madde başlarının eş anlamlıları verilir. Eş anlamlılar gibi zıt anlamlı kelimeleri veren sözlükler de bulunmaktadır (Aksan, 2009a: 79-80).

ç) Yabancı ögeler sözlükleri: Bir dile diğer dillerden geçen kelimelerin kök, yapı, geçirdiği değişim özellikleri açıklandığı sözlüklerdir (Aksan, 2009a: 80).

d) Tarihsel sözlükler: Bir dile ait kelimelerin tarih boyunca geçirdiği yapı ve anlam değişimleri ile hangi kaynaklarda yer aldığını gösteren sözlüklerdir. Türkiye'de bu alanda yapılan en önemli çalışma *Tarama Sözlüğü*'dür (Aksan, 2009a: 80).

e) Köken bilgisi sözlükleri: Bu tür sözlükler, bir dilin söz varlığının kökenini incelemektedir (Aksan, 2009a: 80). Clauson (1972), Eren (1999), Eyuboğlu'nun (1988), Tietze (2002, 2009) ve Gülensoy (2011) hazırladığı sözlükler de bu alanda önemli eserlerdendir.

f) Uzmanlık alanı sözlükleri (terim sözlükleri): Bu türde; bir kelimenin sadece belirli bir alana ait terimler açıklanmaktadır (Aksan, 2009a: 81).

g) Argo sözlükleri: Bu tür sözlükler, bir dilin içinde özel bir kullanım alanına (denizci, öğrenci, şoför… gruplar arasında) sahip devamlı değişmekte olan söz varlığını incelemektedir (Aksan, 2009a: 81). Bu türün dilimizde en önemli örnekleri olarak Devellioğlu (1970), Naskali ve Sağol (2002), Aktunç (2002) ve Bingölçe'nin (2011) hazırladığı argo sözlükleri gösterilebilir.

h) Deyim ve atasözü sözlükleri: Bu grup sözlüklerde bir dile ait deyim ve atasözleri açıklanmaktadır. Özellikle deyim sözlüklerinde lehçe ve ağızlardan da faydalanılabilir (Aksan, 2009a: 82). Aksoy'un (1995) çalışması bu türe örnek olarak verilebilir.

ı) Anlatımbilim sözlükleri: Dile ait unsurların yapı ve düşünce arasındaki bağlantısı ile kişilerin kendilerine özel anlatım biçimlerini gösteren sözlüklerdir (Aksan, 2009a: 82).

i) Sanatçı ve metin sözlükleri: Bir sanatçının eserlerinde kullandığı dili ve veya bir metinde kullanılan dili inceleyen ve söz varlığını bir araya getiren sözlüklerdir. Bu tür sözlükler anlatımbilim sözlüklerinin bir türüdür (Aksan, 2009a: 82).

j) Yanlış yerleşmiş öğe sözlükleri: Bir dilde diğer dillerden alınan ancak yanlış şekilde kullanılan söz varlığını inceleyen sözlüklerdir (Aksan, 2009a: 83).

k) Tersine sözlükler: Bir dildeki söz varlığının son seslerine göre alfabetik olarak düzenleyen sözlüklerdir (Aksan, 2009a: 83). Tezcan Aksu, Tariktaroğlu ve Gemalmaz (2004), Süleymanoğlu (2006) ve Zengin'in (2009) hazırladıkları sözlükler, bu türe örnek olarak verilebilir.

Yazım sözlüğü, eksiklikler sözlüğü, bir dilin belli bir dönemini içine alan dönem sözlükleri, yaşamöyküsel sözlük gibi türlerin de olduğunu belirten Aksan (2009a) tasnifinde önemli bir sözlük türüne yer vermemiştir (s.83). "Abece sırasının esas alınmasına göre sözlükler" maddesinin alt başlığı olabilecek bu tür, özellikle Osmanlı zamanında yabancı dil öğrenimi için çocuklara yönelik hazırlanan "manzum sözlükler"dir. Bu sözlükler bilhassa Arapça ve Farsça kelimeleri ezberlemek ve aruz bilgisini geliştirmek için hazırlanmıştır (Agah Sırrı Levend, 2015: 635; Kılıç, 2006: 66; Öz, 1996: 55). Arapça ve Farsçaya ek olarak Fransızca, Boşnakça, Rumca ve Ermenice manzum sözlükler de yazılmıştır (Kırbıyık, 2002: 183-184). Manzum sözlükler Türk tarihi boyunca sadece Osmanlı dönemi şairleri tarafından kullanılmıştır (Topaloğlu, 2010).

1.2. Tematik Sözlükler

Türkçe Sözlük'ün (TDK, 2011) "sözlük" madde başı açıklamasında belirtildiği gibi; kelimelerin anlamlarının açıklanması sözlükten sözlüğe değişir, her sözlüğün içerik ve yöntemi aynı olmayabilir. Tek dilli veya çok dilli sözlükler olduğu gibi kelimelerin sıralanmasında da alfabetik, tematik veya manzum sözlüklerde görüldüğü gibi farklılıklar bulunabilir (s. 2157). Alfabetik sözlüklerde kelimeler alfabe düzenine göre sıralanırken tematik sözlüklerde bir kavramı oluşturan kelimeler ve onların alanlarıyla ilgili düzenleme

yapılır (Ülkü, 2011). Cin (1971) tematik sözlüklerin, kelime bulma sıkıntısı yaşayanlar için önemli bir kaynak olduğunu ifade etmektedir (s. 6).

Özşahin (2017), Yıldız'dan (1998) aktararak ilk tematik sözlük örneği olarak M.Ö. 305-240 yılları arasında yaşayan Antigonos'un *Peri Lekseos* "Sözlükler Üzerine" adlı eserinin verilebileceğini belirtir. Ancak Antigonos'un; paradoksal kelimeler, rüzgâr, balık, kuş, ay ve bazı oyunlara ilişkin isimleri topladığını belirten Yıldız (1998) bu eserin adını zikretmemiştir; *Peri Lekseos* başka bir eserinin adıdır. Dolayısıyla ilk tematik sözlük olabilecek eserin yazarı Antigonos olmakla birlikte sözlüğün adı bilinmemektedir.

El-Hicâzî (2003); tematik sözlüklerin Arap dünyasında eskiden beri bilindiği ve H. 5. asırda İbn Sîde'nin *el-Muhassas* adlı eseriyle zirveye çıktığını, Batılıların ise bu sözlüklerin önemini 19. yüzyılda anladıklarını belirterek bu alanda yazılmış en önemli sözlüklerin P. M. Roget'in *Thesaurus of English Words and Phrases* ve F. Dornseif'in *Der Deutsche Wortschatz Nach Sachgruppen* adlı sözlükleri olduğunu belirtir.

Yavuzaslan (2004b), eski sözlüklerimizin bir kısmının Kur'an'ı daha iyi anlayabilmek için dinî kaynaklarda geçen Arapça kelimelerin Türkçe karşılıklarının verildiği tematik sözlükler olduğunu açıklar. Özşahin (2017) Türk sözlükçülüğünde ilk tematik örneğin Zemahşerî'nin *Mukaddimetü'l-Edeb*'i olduğunu belirtir.

Kocapinar (2014); önceleri daha fazla tercih edilirken 17. yüzyılda matbaanın gelişiyle beraber alfabetik düzenin daha kolay olması sebebiyle tematik sözlüklerin önemini yitirdiğini belirtir (s. 165).

Tematik sözlüklerin temelini oluşturan kavramlar; dünyadaki varlıkların (nesne, biçim, olgu, durum, hareket) dile yansıması ve bu varlıkların ortak özelliklerinden yola çıkarak oluşturulan genelleme ile soyutlamalardır (Aksan, 2009a: 151). Yani doğrudan tabiattaki varlıklar değil; doğada bulunan nesne ve durumların insan zihninde oluşturduğu karşılıklarıdır (Erol, 2014: 29). Tümevarım yönteminden yararlanılarak yapılan kavramlaştırma; bir varlığın, sahip olduğu veya kendisine benzer özellikler ile açıklanmasıdır (Karaağaç, 2013: 72). Aksan'a (2015) göre Türkçe; kavramlaştırmada doğadaki unsurlardan yararlanması, soyut kavramları somutlaştırarak adlandırması açısından güçlü ve üretken bir dildir (s. 65).

Kavramlar, kendi anlamıyla ilişkili (eş anlamlı, yakın anlamlı, zıt anlamlı) diğer kavramlarla birliktelik kurar. Bu sayede kendi anlamları da daha belirgin bir hâl alır (Karçığa, 2015). Bu birliktelik kavram alanını oluşturur. Aksan (2009b); kavram alanı ile ilgili ilk çalışmayı yapan Alman dilbilimci J. Trier'in; kavramları yalnız düşünülemeyen, bir bütüne ait mozaik parçalarına benzettiğini belirtmektedir (s. 42).

Kültür, sözlüğün her türünde olduğu gibi tematik olanlarında da önemli bir unsurdur. Kocapinar (2014); millî söz varlığının kavram alanı belirlemede önemli bir rol oynadığını, dillerin ortak kavram alanları oluşturulsa dahi dile ve kültüre göre farklı alanların bulunmasının zorunlu olduğunu ifade etmektedir (s. 451). Kavramların kültürle ilişkisini açıklayan Karçığa (2015); bir kavramın, kültür içindeki önemine göre içinde bulunduğu kavram alanının genişlemesi gerektiğini belirtir. Örneğin çöl kültürünün önemli bir konuma sahip olduğu Arapçada, *çöl* kavram alanının diğer dillere göre daha fazla söz varlığı içermektedir. Türkçede tek bir kelimeyle karşılanan *deve* kavramı Arapçada yaş, cinsiyet gibi özelliklerine göre birçok kelime barındırmaktadır.

İnsanlar, kavramları sınıflandırarak üst kavramlara ulaşırlar. Menekşe, gül ve sardunya alt kavramlarının özelliklerinden yola çıkarak *çiçek* üst kavramına erişilir (Aksan, 2009b: 40). Ancak alt kavram ve üst kavram arasındaki ilişkiyi kurabilmek her zaman kolay olmamaktadır. Tematik sözlüklerin oluşturulmasını sağlayan kavramların basamak düzeninin doğru kurulabilmesi için bir kelimenin farklı anlamlarından hangisinin kavram alanına dâhil edilmesi gerektiği tespit edilmelidir (Adalar, 2010: 48).

Bazı kavramlar ise; hem alt kavram hem de üst kavram olabilmektedirler (Crystal, 2008: 233). Örneğin "elbise" üst kavram olarak *etek, ceket, pantolon* gibi birçok kavramı içinde barındırır. Ancak "etek" kavramıyla aynı seviyede bulunan tek parça kadın giysisi "elbise" ise aynı kelimenin alt kavramıdır. Bu konu hakkında O. Güngör ve T. Güngör'ün (2007) yaptığı bilgisayar temelli çalışma, kelimeler arasındaki anlam ilişkileri bağlamında alt kavram-üst kavram düzeni oluşturmayı amaçlamaktadır. Çalışmada öncelikle üst kavram çıkarma algoritması ile isim kökenli kelimelerin üst kavramları belirlenerek bir dizin oluşturulmuş ve bu dizin sayesinde kavrama dayalı hiyerarşik bir yapı ortaya çıkarılmıştır (s. 2). Bilgisayar destekli çalışmalar, insanların gözden kaçırabileceği hususları yakalama açısından faydalı olacaktır.

Tematik sözlüklerde; bu şekilde kavram alanları tespit edilen söz varlığı, belirlenen üst kavramların altına yerleştirilmektedir. Üst kavramlar ise sözlükten sözlüğe değişmektedir.

Bilinen ilk Türkçe tematik sözlük olan Mukaddimetü'l-Edeb'in yazarı Zemahşerî; söz varlığını isim, fiil, harf, isim çekimi ve fiil çekimi olmak üzere beş ana bölümde incelemiştir. İsimler bölümünde konularına göre ayırdığı sözlük birimlerini şu üst başlıklar altında değerlendirmiştir; zaman kavramları, gökyüzü, yeryüzü, madenler, yollar ve yolculuklar, su ve sularda yaşayan varlıklar, bitkiler, çiçekler, tarım, meyve ve sebzeler, yerleşim birimleri, canlı varlıklar ve çeşitli soyut kavramlar, dinî terimler, zanaatlar, meslekler ve bunlarla ilgili aletler, eczahane ve bakkaliye nesneleri, yemekler, giyim kuşam, sayılar, at ve silâhlar, evcil ve yabani hayvanlar, kuşlar, renk isimleri (Yüce, 2006).

Roget (1911), Batı'da yazılan en önemli tematik sözlüklerden *Thesaurus of English Words and Phrases* adlı eserde kavramları; soyut ilişkileri ifade eden kelimeler, uzaya (alana) ilişkin kelimeler, maddeye ilişkin kelimeler, düşünsel duyulara ilişkin kelimeler, iradi yetilere ilişkin kelimeler ile duygusal ve manevî yetilere ilişkin kelimeler olmak üzere altı üst başlık ve bunlara ait 39 alt başlık altında sınıflandırılmıştır.

User (2009), konularına göre incelediği Köktürk ve Ötüken Uygur Kağanlığı Yazıtları'na ait söz varlığını üç ana bölüme ayırmıştır. Birinci bölümde özel ad bilgisi ve dilbilgisi ögeleri başlığı altında isim, sıfat, zarf, zamir, edat ve bağlaçları dokuz üst başlık içerisinde incelemiştir. Konularına göre isimleri zaman; gökyüzü, hava olayları; bitkiler, hayvanlar, insan bedeni, coğrafya, gündelik yaşam ögeleri; birey, toplum, halk, devlet, siyaset, savaş; sayı adları, kavramlar, varlıkların olma ve bulunmaları, olasılık olarak 12 üst başlık altında verirken fiilleri ise 23 üst başlık altında değerlendirmiştir.

Kocapinar (2014), Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi söz varlığını; gökyüzü ve yeryüzü, yön, zaman, sayılar, ölçü, renkler, bitkiler, hayvanlar, insanlar; yaşam, ölüm, tıp, sağlık, hastalık; vücut; ev, yapı; değerli madenler, alet ve araçlar, müzik, oyun ve eğlence; at takımları, silahlar, ordu ve savaş; din, eğitim, hukuk, ekonomik hayat; diğer zanaatlar, meslekler ve kişileri; gelenek, görenek ve değerler; unvanlar, sosyal sınıflar ve statüler olarak 23 üst başlık altında incelemiştir.

Aysal (2014), *Garipnâme'deki Ad ve Sıfatların Tematik İncelenmesi* adlı eserde ise söz varlığını; insanlar, hayvanlar, beden ve organlar, bitkiler, gökyüzü ve gök cisimleri, burçlar, doğa olayları, coğrafî unsurlar, cisim ve maddeler, yapı ve barınaklar, araçlar, giyinme ve giysiler, yiyecek içecek – beslenme, sağlık ve hastalık, mevsimler, zaman; yer, yön ve bölüm; ölçü, derece ve miktar; mesafe; hâl, özellik ve şekil; benzerlik, eşitlik ve uygunluk; renkler, tür ve çeşit, sayılar, isim; âlem, varlık, yokluk, yaratılış; yaratıcı ve bazı dinî kavramlar; hayat, canlılık ve hayatın dönemleri; ırk, kavim ve memleket; aile, akrabalık ve cinsiyet; toplumsal ilişkiler ve toplumsal ilişkilerde konum; iş, meslek, hizmet ve emek; mal-mülk, nimet, kazanç ve kıymet; azamet, büyüklük ve iktidar; savaş ve kahramanlık, eğlence ve kutlama; zorluk, mücadele ve yöntem; hakikat ve adalet; değerler, erdemler ve meziyet; değersizlik ve kötülük; dil ve anlatım, ilim-bilgilenme-akıl; duygusal ve düşünsel tepkiler, oluşumlar; aşk, sevgi, mutluluk ve huzur; hasret ve ayrılık; sıkıntı, güçsüzlük, ihtiyaç ve çaresizlik; arzu, istek ve nefis ve hareket olarak 48 üst başlık altında incelemiştir.

Pollux'un *Onomasticon* adlı eseri ile Ali Şir Nevâyî'nin *Muhâkemetü'l-Lugateyn*'indeki ortak üst kavramları inceleyen Özşahin (2017) bunları şu şekilde sıralar:

- Akrabalık adları
- Bilim-bilgi, erdem, edebiyatla ilgili sözler
- Av hayvanları ve avlanma ile ilgili sözler
- Yeme içme, yiyecekler ile ilgili sözler
- Giyim kuşam ile ilgili sözler
- Barınma ve yaşam merkezi ile ilgili sözler

Yapılan tematik çalışmalarda ortak üst kavramlar bulunmakla birlikte bütünüyle aynı üst kavramları kullanmak her söz varlığı için mümkün olmamaktadır. Bu nedenle, bu tezde incelediğimiz söz varlığına uygun üst kavramları belirlerken daha önceki çalışmalardan da faydalanılarak aşağıdaki kavram şablonu oluşturulmuştur:

1. Varoluş ve Yaratılış

1.1. Âlem, Varlık ve Yaratılış

1.2. Yokluk ve Ölüm

1.3. Yaratıcı Adlandırmaları

1.4. İnanç ve İnanışla İlgili Kavramlar

2. İnsan ve Toplum

2.1. İnsan ve Topluluk

2.2. İnsan İsimleri, Lakaplar ve Meşhur Kişi İsimleri

2.2.1. İsim ve İsimlendirme Kavramları

2.2.2. Lakaplar

2.2.3. Meşhur Kişi İsimleri

2.3. Irk, Kavim, Memleket ve Yer İsimleri

2.3.1. Irklar ve Kavimler

2.3.2. Memleket ve Yer İsimleri

2.4. Toplumsal İlişkiler ve İlişkilerde Konum

2.4.1. Arkadaşlık, Dostluk ve Komşuluk

2.4.2. Yabancılık ve Düşmanlık

2.5. Aile, Akrabalık ve Evlilik

2.6. İnsan ve Cinsiyeti

2.7. İnsan ve Yaşı

3. Dil, Yazı, Bilim ve Akıl

3.1. Dil, Anlatım ve Yazı

3.2. İlim, Bilgilenme ve Akıl

4. Yücelik ve Değersizlik

4.1. Yücelik, Erdem ve Meziyetler

4.2. Değersizlik ve Kötülük

5. İş, Meslekler, Maddiyat ve Toplumsal Sınıf

5.1. İş ve Meslekler

5.1.1. Kâhyalık, Hizmetçilik ve Kölelik

5.1.2. Eğitim ve Rehberlik

5.1.3. Askerlik, Bekçilik ve Avcılık

5.1.4. Denizcilik

5.1.5. Tarım ve Hayvancılık

5.1.6. Ticaret, Zanaatkârlık ve Esnaflık

5.1.7. Memurluk, İdare ve Hukuk

5.1.8. Haberleşme

5.1.9. Din, Edebiyat ve Müzik

5.1.10. Sağlık ve Şifa

5.1.11. Sihir, Dans ve Oyun

5.2. Maddiyat

5.2.1. Zenginlik, Mal-Mülk, Kazanç

5.2.2. Harcama ve Yokluk

5.3. Makam, Rütbe, İktidar ve Toplumsal Sınıf

6. Yönetim, Bürokrasi ve Adalet

7. Av, Savaş, Kavga ve Barış

7.1. Av, Savaş ve Kavga

7.2. Barış

8. Müzik, Eğlence ve Oyun

9. Giyinme ve Giysiler

9.1. Kumaşlar ve Dikim

9.2. Elbiseler

9.3. Eldiven ve Ayakkabılar

9.4. Baş ve Yüz Kıyafeti

9.5. Kıyafet Bölümleri

10. Beslenme, Yiyecek ve İçecek

10.1. Beslenme, Yiyecek ve İçeceklerin Nitelikleri

10.2. Yemekler

10.3. İçecekler

10.4. Et, Yumurta, Bal ve Süt Ürünleri

10.5. Tahıl ve Hububatlar

10.6. Meyve ve Yemişler

10.7. Sebzeler

10.8. Yağ ve Baharatlar

10.9. Hayvan Yiyecekleri

11. Bitkiler

11.1. Bitki İsimlendirmeleri

11.2. Bitkinin Bölümleri ve Bitkilerden Meydana Gelen Maddeler

12. Hayvanlar

12.1. Farklı Özelliklerine Göre Hayvanlar

12.2. Kuşlar

12.3. At, Koyun, Keçi, İnek ve Deve

12.4. Haşerat ve Sürüngenler

12.5. Balıklar

12.6. Dağ ve Ormanda Yaşayan Hayvanlar

12.7. Evcil Hayvanlar

13. Beden ve Sağlık

13.1. Organlar ve Bedenin Bölümleri

13.1.1. Hayvan Organları ve Bedeninin Bölümleri

13.1.2. İnsan ve Hayvan Bedeninden Çıkan Salgı ve Maddeler

13.1.3. Bedendeki Lekeler, Kıl, Tüy ve Deri

13.2. Sağlık

13.2.1. Hastalık ve Belirtiler

13.2.2. Bedendeki Bazı Farklılıklar ve Engeller

13.2.3. İlaç ve Tedaviler

14. Yapı

14.1. Barınma ve Korunma Yapıları

14.2. Hayvan Barınakları ve Yuvaları

14.3. Altyapı Unsurları

14.4. Yapıyı Oluşturan Unsurlar

15. Eşya ve Araç-Gereçler

15.1. Eşya Unsurları

15.2. Örtme ve Saklama Eşyaları

15.3. Bağlama ve Tutma İşlevli Malzemeler

15.4. Ev Eşyaları

15.5. Temizlik Malzemeleri

15.6. Yiyecek ve İçecek Malzemeleri

15.7. Kırtasiye Malzemeleri

15.8. El Aletleri, Basit Makineler ve Unsurları

15.9. Atçılık ve Hayvancılık Malzemeleri

15.10. Savaş ve Av Malzemeleri

15.11. Saltanat Eşyaları

15.12. Ulaşım Araçları ve Unsurları

15.13. Takı ve Süs Malzemeleri

15.14. Kozmetik Ürünleri

15.15. Oyuncaklar

15.16. Müzik Aletleri

16. Coğrafi Unsurlar ve Tabiat

16.1. Gökyüzü ve Gök Cisimleri

16.2. Yeryüzü ve Coğrafi Unsurlar

16.3. Madenler ve Taşlar

16.4. Ateş ve Ateşin Oluşturduğu Maddeler

16.5. Cisim ve Maddeler

16.6. Tabiat Olayları

17. Fiziksel, Mekânsal ve Ölçüsel Kavramlar

17.1. Zaman

17.2. Yer, Mekân, Konum ve Yön

17.3. Mesafe

17.4. Ölçü, Derece ve Miktar

18. Hâl, Özellik, Şekil

18.1. Hâl ve Durum

18.2. Şekil ve Biçim

18.3. Uzunluk, Büyüklük, Genişlik ve Ağırlık

18.4. Doku

18.5. Renk ve Işık

18.6. Tat ve Koku

18.7. Ses ve Seslenme

18.8. Sayı

19. Duygusal ve Düşünsel Tepki, Hâl ve Oluşumlar

19.1. Aşk ve Sevgi

19.2. Mutluluk, Keyif ve Huzur

19.3. Baht, Şans

19.4. Hasret, Keder, Üzüntü ve Sıkıntı

19.5. Zorluk, Güçsüzlük, İhtiyaç ve Çaresizlik

19.6. Yalnızlık ve Teklik

19.7. Arzu, İstek ve Nefis

19.8. Öfke, Kızgınlık, Taşkınlık

19.9. Korku, Heyecan, Endişe, Hayal

19.10. Uyku, Gaflet, Sersemlik, Şaşkınlık

20. Hareket

Tezimizde ana kaynak olarak kullandığımız Aysal'ın (2014) üst başlıklarının bazıları birleştirilmiştir. "Duygusal ve Düşünsel Tepkiler, Oluşumlar; Aşk, Sevgi, Mutluluk ve Huzur; Hasret ve Ayrılık; Sıkıntı, Güçsüzlük, İhtiyaç ve Çaresizlik; Arzu, İstek ve Nefis" üst başlıkları tezimizde "Duygusal ve Düşünsel Tepki, Hâl ve Oluşumlar" üst başlığı altında 10 alt başlık olarak değerlendirilmiştir. Aynı kavram alanına ait sözlük birimlerini Roget (1911), "Düşünsel Duyulara İlişkin Kelimeler, İradi Yetilere İlişkin Kelimeler ile Duygusal ve Manevî Yetilere İlişkin Kelimeler" olarak üç üst başlık altında incelemiştir.

Kocapinar'ın (2014) çalışmasındaki "Unvanlar, Sosyal Sınıflar ve Statüler" üst başlığı ile User'in (2009) "Unvanlar, Rütbeler" alt başlığı tezimizde "Makam, Rütbe, İktidar ve Toplumsal Sınıf" alt başlığı olarak değiştirilmiştir. Aysal'ın (2014) çalışmasında üst, Kocapinar'ın (2014) çalışmasında alt başlık olarak bulunan "Mevsimler" başlığına ise tezimizde yer verilmeyerek bu kavram alanına giren birkaç sözlük birimi "Zaman" alt başlığında incelenmiştir.

Ayrıca *bulanıklık, derinlik* gibi kavramlar, tezimizde "Hâl ve Durum" alt başlığında değerlendirilirken Kocapinar'ın (2014) çalışmasında "Sulu Yerlerin Özellikleri" alt başlığında yer almaktadır. Tezimizde "Beslenme, Yiyecek ve İçecek" üst başığı altında değerlendirilen *meyve, sebze* ve *tahıllar* Kocapinar (2014) ve Aysal'ın (2014) çalışmalarında "Bitkiler" üst başlığı altında incelenmiştir. *Müzik aletleri*, User'in (2009) çalışmasında "Gündelik Yaşam Ögeleri" üst başlığı altında verilirken tezimizde "Eşya ve Araç-Gereçler" üst başlığı altında değerlendirilmiştir.

Görüldüğü üzere tematik sözlüklerde sözlük birimlerinin, alfabetik sözlüklerde olduğu gibi kesin sınırları bulunmamaktadır. Sözlük birimlerinin konumları ve kavram alanlarına ait üst başlıklar, çalışmalara göre küçük farklılıklar gösterse de tematik sözlükler sözlükçülük başta olmak üzere birçok alanda araştırmacılar için önemli bir kaynak olmaya devam edecektir.

1.3. Türk Sözlükçülüğü ve Sözlükleri

Ölmez (1998); Türklerin miladi yılların başlarında taş, tahta, deri ve kaya üzerine kelimelerin yazıldığı pek de hacimli olmayan sözlük şeklinde belgeler bulunduğunu ifade eder. Caferoğlu (1984) ise Türk sözlükçülüğünün Kaşgarlı Mahmûd'un Arap sözlükçülük ilkeleri çerçevesinde kaleme aldığı *DLT* sözlüğüyle başladığını daha sonra ise Kıpçak, Çağatay ve Osmanlı sahalarına bakmak gerektiğini belirtir (s. 190).

Öz (1996), *DLT* ile Harezm bölgesinde Muhammed bin Kays'ın hazırladığı *Tıbyânü'l-Lugâti't-Türkî 'alâ Lisâni'l-Kanklı* adlı sözlüğün dilimizde yazılan ilk sözlükler olduğunu ve Memlükler zamanında Mısır ve Suriye bölgelerinde yazılan sözlüklerin de önem arz ettiğini dile getirmektedir (s. 37).

Türkçenin tarihî dönemleri içinde yazılan Türkçe sözlükler şu şekilde incelenebilir:

Karahanlı Türkçesi Sözlükleri

Dîvânu Lugâti't-Türk: İlk Türkçe sözlük olan DLT'nin telif tarihi konusunda ihtilaf bulunmaktadır; 1074 veya 1077 yılında yazılmıştır. Bilinen ilk Türkçe sözlük olan DLT, 11. asırda Kaşgarlı Mahmud tarafından Araplara Türkçe öğretmek için Türkçe-Arapça yazılmış bir eserdir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2014: XVII). DLT'nin yazıldığı devirde Büyük Selçuklu Devleti'nin oldukça güçlü bir konuma sahip olması, Bağdat halifelerinin Türklerle siyasal temaslarda bulunmaları gibi nedenlerle Arapların Türk dilini öğrenmeleri gerekmiştir (Ülkütaşır, 1948). Bu gereklilik nedeniyle DLT'yi kaleme alan Kaşgarlı Mahmud, Türkçenin Arapçayla atbaşı beraber yürüdüğünü belirtmektedir (Atalay, 2013: 6).

Sözlükte yaklaşık 8000 madde başı bulunmaktadır (Kültüral, 2009). Bunların daha iyi açıklanması ve nasıl kullanıldıklarını göstermek için atasözü, beyit, cümle örneklerinin yanı sıra bazı gramer kuralları da verilmiştir (Atalay, 2013: X). DLT, giriş ve Arap sözlük sistemine göre düzenlenmiş 15 *kitap*tan oluşmaktadır. Sözlük; sekiz *kitab*a ayrılmıştır. Ancak her *kitap*ta isim ve fiiller farklı kısımlarda incelendiği için toplam 15 *kitap* ortaya çıkmaktadır. Bu *kitap*lar daha sonra Arapça kelime kalıplarına göre çeşitli *bap*lara ayrılmıştır. Madde başları, son harflerinin alfabetik sırasına göre düzenlenmiştir. Son

harfleri aynı olan kelimelerde ilk harflerin, bunların da aynı olduğu kelimelerde ortadaki harflerin alfabetik sırası dikkate alınmaktadır. Bütün harfleri aynı olan kelimelerde ise sıralamayı, hareke belirlemektedir. Örneğin; *kaçan* ve *saban* kelimeleri, son harfleri aynı olduğu için bir *bap*ta yer almaktadırlar. Arap alfabesinde "س" harfi "ق" harfinden önce geldiği için *saban, kaçan*dan önce yer almıştır. İlk ve son harfleri aynı olan *karın* ve *kalın* kelimelerinin sıralanmasında orta harfleri dikkate alınır; "ر ", "ل"dan önce geldiği için DLT'de *kalın, karın*dan sonra verilmiştir. Harflerinin tamamı aynı olan *kalın* ve *kulun* kelimelerinde ise harekelerine bakılır; üstünlü olan *kalın*, ötreli olan *kulun*dan daha ön sıralarda yer almıştır (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2004: XLII-XLV).

Ali Emiri Kütüphanesi'nde bulunan tek DLT nüshası, müellif nüshası değildir ve eserin yazımından 200 yıl kadar sonra istinsah edilmiştir. Eser, sadece Türk lehçelerini ihtiva eden bir sözlük olmakla kalmayıp dönemin dil ve folklor malzemesini içeren ansiklopedik bir yapıt olması dolayısıyla önemlidir (Akçay, 2011).

Babası Hüseyin'in Barsganlı olduğu anlaşılan Mahmud'un, kendinden "Kaşgarlı Mahmud" olarak bahsetmesi Kaşgar'da doğduğunu göstermektedir. Türkistan Beyleri soyundan gelen Kaşgarlı Mahmud, hem bilgin hem dilci hem de iyi bir savaşçıdır (Atalay, 2013: XI-XIII). 11. yüzyıl Orta Asya Türk kavimlerini boylarına göre tasnif etmiş, konuştukları dil ve ağız farkları üzerinde durmuştur (Kültüral, 2009). Türk beldelerini gezerek derleme yapan müellif, topladığı bu söz varlığını en iyi şekilde sıraladığını belirtmektedir (Atalay, 2013: 4).

DLT; çeşitli Türk boylarından derlenmiş bir ağızlar sözlüğü, yüzyıla ait bir gramer kitabı; kişi, boy ve yer adları kaynağı; Türk tarihine, coğrafyasına ve halk edebiyatına dair bilgiler içeren ansiklopedik bir eserdir (Topaloğlu ve Kaçalin, 2009).

Karahanlı dönemi eseri olan DLT, sadece yazıldığı dönem için değil bütün lehçeler dâhil tüm Türkçe için önem arz etmektedir: Türk boyları ve onların ağızları hakkında bilgi vermekte; dinî, sosyal ve kültürel hayat ile hastalıklar, ilaç ve tedaviler hakkında bilgi barındırmakta; Türk coğrafyasında ait hususlar, yer ve kişi adları ile atasözleri ve sözlük birimlerine örnek olarak verilmiş şiirler içermektedir. Ayrıca gramer kuralları da bulunmaktadır. Bu özellikleriyle DLT; sözlük olmasının yanında Karahanlı Türkçesinin küçük bir dil bilgisi kitabı; diyalektolojik, etnolojik, onomastik bir çalışma; coğrafya, halk

bilimi, halk hekimliği ve atalar sözü kitabı olmakla beraber bir şiir antolojisi özelliği de göstermektedir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2004: XVII-XVIII).

Harezm Türkçesi Sözlükleri

Tıbyânü'l- Lugati't-Türkî alâ Lisânü'l-Kanklı: Bugün kayıp olan sözlük Muhammed bin Kays tarafından 13. yüzyılda kaleme alınmış ve Celaleddin Harezmşah'a sunulmuştur (Akçay, 2011).

Mukaddimetü'l-Edeb: Zemahşerî'nin Arapça öğretmek amacıyla 1128-1144 yılları arasında yazdığı Arapça kelimelerin farklı nüshalarda Harezm Türkçesi, Farsça, Moğolca, Çağatay ve Osmanlı Türkçesi ile karşılıklarının verildiği sözlüktür (Ercilasun, 2005: 375-374).

Hilyetü'l-Lisân ve Hulbetü'l-Beyân: İbni Mühennâ'nın 14. yüzyılda yazdığı tahmin edilen Türkçe- Moğolca sözlüktür (Ercilasun, 2005: 384).

Kıpçak Türkçesi Sözlükleri

Codex Comanicus: 13. yüzyıl sonları ile 14. yüzyıl başlarında yazıldığı düşünülen sözlüğün tek yazma nüshası Venedik'teki Saint-Marcus Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. 82 yapraktan ibaret olan sözlük, aslında iki farklı defterin (İtalyan kısmı, Alman kısmı) bir kitap hâline getirilmiş şeklidir. Birinci kısım İtalyan tüccarların kaleme aldıkları 55 yapraktan oluşmaktadır. İtalyan kısmı; kelimelerin Latince, Farsça ve Kıpçak Türkçesi olmak üzere üç sütun şeklinde verildiği ve kelimelerin anlamlarına göre sıralandığı iki bölümden meydana gelmektedir. İkinci kısım ise Alman Fransiskan rahipleri tarafından yazılan 27 yapraktan oluşmaktadır. Alman kısmında; Almanca-Kıpçak Türkçesi ve Latince-Kıpçak Türkçesi sözlüklerinden sonra Kıpçak Türkçesine ait dualar, bilmeceler, atasözleri ve ilahiler yer alır (Demirci, 1998).

Kitâbü'l-İdrâk li-Lisâni'l-Etrâk: Aslen Berberî olan Ebu Hayyân Muhammed bin Yusuf tarafından Türkçeyi öğretmek amacıyla 1312 yılında Kahire'de yazılmış sözlük ve gramerdir (Caferoğlu, 1931: VII-X).

Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî: Konyalı Halil bin Muhammed tarafından 1345 tarihinde telif veya istinsah edilen; 63 varağı Arapça-Türkçe sözlük ve gramer, 13 varağı Moğolca-Farsça sözlük olarak toplam 76 varaktan meydana gelen eserdir (Ercilasun, 2005: 389).

Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-Lügati't-Türkiyye: 1425 yılından önce yazıldığı bilinen eser; gramer ve sözlük olmak üzere iki bölümden meydana gelmektedir. Eserin ilk kısmı olan 39 yapraklık sözlük bölümünde Arapça kelimeler, alfabetik olarak sıralanmış ve Türkçe karşılıkları verilmiştir. İkinci kısmı ise gramer bölümü oluşturmaktadır. Eserin tek nüshası Beyazıt Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Demirci, 1998). Sözlük, Türkçe birçok kelimenin ilk kaynağı durumundadır (Yavuzarslan, 2004a).

Kitâbü Bülgâtü'l-Müştak fi Lügâti't-Türk ve'l-Kıfçak: Cemâlü'd-din Ebû Muhammed Abdullahi't-Türkî tarafından 1451 yılından önce yazıldığı düşünülen sözlük 71 varaktan oluşmakta ve tek nüshası Paris Bibliotheque Nationale'de bulunmaktadır (Demirci, 1998). Kelimeler, baklava biçiminde dizilmiştir. Her sayfada 23 adet baklava biçimi bulunmakta kelimelerde bu şeklin köşelerinde yer almaktadır (Ercilasun, 2005: 392).

Ed-Dürretü'l- Mudiyye fi'l-Lügati't-Türkiyye: Yazarı belli olmayan Arapça-Türkçe sözlük 14 veya 15. yüzyılda yazılmıştır. 24 tematik bölümden oluşan sözlüğün son bölümü; 220 adet cümle ve anlamlarının verildiği konuşma kılavuzu bölümünü oluşturmaktadır. Tek nüshası Floransa'da Madicae Bibliotheca Laurenziana'da bulunmaktadır (Ercilasun, 2005: 394).

Çağatay Türkçesi Sözlükleri

Abuşka Lügati: Müellifi belli olmayan 16. yüzyıl başlarında Çağatayca-Türkçe olarak yazılan bu sözlükte 2000 kadar kelime yer almaktadır. En eski nüshası 1560 yılına ait olan eserin çok sayıda nüshası bulunmaktadır (Caferoğlu, 1984: 224-225).

Bedâyiü'l-Luga: İmânî mahlaslı Tâlî tarafından yazılan Çağatayca-Farsça sözlüğün 1705'te istinsah edilen tek nüshası Petersburg Devlet Kitaplığı'ndadır (Caferoğlu, 1984: 225). Sözlükte yaklaşık 1.000 adet kelime ve gramer kuralları yer almaktadır (Kargı Ölmez, 1998).

Senglah Lügati: Mirza Mehdi Han'ın 1758-1760 yıllarında hazırladığı Çağatayca-Farsça sözlük ve gramer kısımlarından oluşmaktadır. Sözlük kısmında yaklaşık 6.000 kelime bulunmaktadır. Eserin toplam altı yazma nüshası vardır (Eckmann, 2003: 187-189).

Lugat-i Çağatay ve Türkî-i Osmanî: 1882 yılında Şeyh Süleyman Efendi tarafından yazılan Çağatayca-Osmanlıca bir sözlüktür. Arap alfabesine göre sıralanmıştır (Ercilasun, 2005: 429).

Muhâkemetü'l-Lugateyn: Ali Şir Nevayî'nin 1499 yılında Türkçenin Farsçadan üstün olduğunu göstermek için yazdığı Türkçe ile Farsçayı karşılaştırdığı eseridir (Barutçu Özönder, 2011: 1-4).

Kitâb-ı Zebân-ı Türkî: Muhammed Yakub Çingî tarafından 1658-1707 tarihleri arasında Hindistan'da yazılan Türkçe- Farsça tematik bir sözlüktür (Öz, 1996: 454).

Hulâsa-i Abbasî: 19. yüzyılın ilk yarısında Mehmed Hoyî tarafından yazılmış, Abbas Mirza'ya ithaf edilmiştir. Sözlüğün üç nüshası bulunmaktadır (Caferoğlu, 1984: 227).

Te'lîfü'l-Emîr: Hâce Emîr Hân'ın 1593'ten sonra yazdığı 60 bölümden oluşan tematik Çağatayca-Farsça sözlüğüdür. Sözlüğün ilk üç bölümü Türkçe grameri, 4-60. bölümler ise konu tasnifli sözlük kısmından oluşmaktadır (Öz, 1996: 452).

Fazlullah Han Lügati: Babürlü hanedan mensuplarından Fazlullah Han'ın 17. yüzyılda Çağatayca-Farsça olarak yazdığı ve Lügat-i Türkî adını verdiği fakat kendi adıyla anılan sözlüktür (Caferoğlu, 1984: 225).

Et-Tamga-yı Nâsırî: Şeyh Muhammed Salih tarafından 1849'dan önce yazılan Çağatayca-Farsça bir sözlüktür (Öz, 1996: 443).

Fethali Kaçar Lügati: 1862 yılında Kazvinli Fethali Kaçar tarafından Çağatayca-Farsça olarak yazılan Lügat-i Etrâkiye adındaki sözlük daha sonra yazarının ismiyle anılmıştır (Öz, 1996: 444).

Üss-i Lisân-ı Türkî: 1897-1898 yılında Mehmed Sadık tarafından İstanbul'da yazılan sözlüktür (Ercilasun: 2005: 429).

Risâle der Lügat-i Türkî, *Lebîbü'l-Lügat-i Türkî*, *Elfâzu Celiyye fi Beyâni Lügati't-Türkiyye*, *Ferheng-i Türkî be Farsî*, *Zübdetü'l-Esmâ'i't-Türkiyye* gibi Çağatayca-Farsça birçok sözlük bulunmaktadır (Öz, 1996: 435-476). Çağatayca sözlüklere bakıldığında Osmanlıca ve Azericenin etkisiyle Oğuzca özellikler görülmekle beraber Arapça, Farsça kelimelere ek olarak Moğolca sözcüklere de rastlanır (Kargı Ölmez, 1998).

Osmanlı ve Türkiye Türkçesi Sözlükleri:

Özellikle Osmanlı Türkçesinin söz varlığında Arapça ve Farsçanın etkisiyle Türkçe olamayan kelimeler önemli bir yer tutmaktadır ki bu kelimelerin öğretimi için yazılan madde başları Türkçe olmayan sözlükler şu şekilde verilebilir:

Ahterî-i Kebîr: Afyonkarahisarlı Muslihuddin Mustafa'nın Arapça-Türkçe olarak yazdığı sözlüktür (Topaloğlu ve Kaçalin, 2009).

Şâmilü'l-Luga: Afyonkarahisarlı Hüseyin İmâdüddin oğlu Hasan'ın Farsça-Türkçe olarak 1505'te yazdığı eserdir (Topaloğlu ve Kaçalin, 2009).

Lugat-i Ni'metullah: Sofyalı Ni'metullah Efendi'nin 1540 yılında yazdığı Farsça-Türkçe sözlüktür (Öz, 1996: 231).

Et-Tuhfetü's-Seniyye ilâ Hazreti'l-Haseniyye: Amasyalı Deşîşî Mehmed Efendi'nin 1580'de hazırladığı Farsça-Türkçe sözlüktür (Topaloğlu ve Kaçalin, 2009).

Cinânü'l-Cinâs (Ravzatü'l-Cinâs): Münşî Mehmed bin Bedrüddîn'in 1584'te Farsçadaki cinaslı kelimeleri açıkladığı eseridir (Öz, 1996: 265-266).

Câmiu'l-Fâris: 1603-1617 yıllarında Farsça-Türkçe hazırlanan yazarı bilinmeyen bir sözlüktür (Topaloğlu ve Kaçalin, 2009).

Genc-i Leâl: Gencî Pîr Mehmed'in 1631'de birinci bölümünü Arapça-Türkçe, ikinci bölümünü Farsça-Türkçe olarak yazdığı manzum bir sözlüktür (İlhan, 2007: 50).

Nazmü'l-Leâl: Antepli Şeyh Ahmed'in 1641 yılında Farsça-Türkçe bir sözlük olan Tuhfe-i Şâhidî'ye nazire olarak yazdığı Arapça-Türkçe bir sözlüktür (Topaloğlu ve Kaçalin, 2009).

Lugat-ı Şâhnâme: Abdülkâdir el-Bağdâdî'nin 1659'da hazırladığı Şehnâme'deki kelimeleri inceleyen Farsça-Türkçe sözlüktür (Topaloğlu ve Kaçalin, 2009).

Lugat-ı Vankulı: 1729 yılında Osmanlı döneminde matbaada basılan ilk eser olan Vankulu Mehmed Efendi'nin Arapça-Türkçe şeklinde hazırlanan sözlüğü, Cevherî'nin *es-Sıhah* adlı eserinin tercümesidir (Topaloğlu ve Kaçalin, 2009).

Burhân-ı Kâtı' Tercümesi: Mütercim Âsım Efendi'nin, 1799 yılında Muhammed Hüseyin bin Halef-i Tebrîzî'nin Farsça sözlüğünün tercümesini yaptığı ve yeni bilgiler ekleyerek Farsça-Türkçe bir sözlük olarak hazırladığı eserdir (Bingöl, 2006).

Tercüme-i Kânûnü'l-Edeb: Ansiklopedik sözlük niteliği taşıyan bu eser, Hubeyş et-Tiflîsî'nin Arapça-Farsça sözlük olan *Kânûnü'l-Edeb fi Zabti Kelimâti'l-Arab*'ındaki kelimelerin Türkçe anlamlarının eklenmesi ile oluşturulmuştur (Topaloğlu ve Kaçalin, 2009).

Kâmûs Tercümesi: Fîrûzâbâdî'nin *el-Kâmûsü'l-Muhît* sözlüğünün tercümesi olan eser Arapça-Türkçe olarak hazırlanmıştır (Topaloğlu ve Kaçalin, 2009).

Tuhfe-i Âsım: Arapça-Türkçe olarak Mütercim Âsım tarafından hazırlanan bu manzum sözlükte kelimeler, anlamlarına göre bölümlere ayrılarak verilmiştir. Bilinen en eski tarihli nüsha 1793 yılında istinsah edilmiştir (Erdem, 2005).

Tuhfe-i Vehbî: Sünbülzâde Vehbî'nin Farsça-Türkçe olarak kaleme aldığı manzum sözlüğün ilk baskısı 1798 yılında yapılmıştır (Topaloğlu ve Kaçalin, 2009).

Nuhbe-i Vehbî: 1805 yılında Sünbülzâde Vehbî'nin Farsça-Türkçe olarak kaleme aldığı manzum bir sözlüktür (Topaloğlu ve Kaçalin, 2009).

Bâleybelen: Muhyî-i Gülşenî'nin 1574'te kaleme aldığı sözlük, bilinen ilk yapma dil çalışmasıdır (Topaloğlu ve Kaçalin, 2009).

Lugât-i Cûdî: İbrahim Cûdî Efendi tarafından Arapça ve Farsça kelimelerin anlamlarının verildiği 1914 yılında Trabzon'da, 1916 yılında İstanbul'da basılan eserdir (İlhan, 2007: 182).

Madde başlarında Türkçe kelimelerin de bulunduğu sözlükler ile Türkçe-Türkçe tek dilli sözlükler 19. yüzyılda yazılmaya başlamıştır (Eminoğlu, 2010: 12). Bu eserler şu şekilde sıralanabilir:

Lehcetü'l-Lugât: Şeyhulislâm Ebûishakzâde Esad Efendi'nin 1795 yılında hazırladığı eserde 3.700 Türkçe madde başının Arapça, Farsça ve Türkçe eş anlamlı karşılıkları verilmiştir (Topaloğlu ve Kaçalin, 2009).

Lehce-i Osmânî: Ahmet Vefik Paşa'nın Osmanlı Türkçesi kelimelerini ele aldığı iki ciltten oluşan bu sözlüğün ilk baskısı 1876 yılında yapılmış (Çeri, 1998).

Lugat-ı Remzî: 1888 yılında Hüseyin Remzi tarafından hazırlanan sözlük nadiren kullanılan kelimeler de dâhil 60.000 madde başı içermektedir (Topaloğlu ve Kaçalin, 2009).

Lugat-ı Ebüzziyâ: 1889-1890 yıllarında Ebüzziyâ Tevfik'in hazırladığı iki ciltten oluşan ve tamamlanamamış bu sözlükte Osmanlı Türkçesindeki Türkçe, Arapça, Farsça ve Batı kökenli kelimeleri inceleyen bir sözlüktür (Topaloğlu ve Kaçalin, 2009).

Lugat-ı Nâcî: Muallim Nâcî'nin 1891'de yazdığı Batı kökenli kelimeleri de içeren sözlükte 18.000 madde başı bulunmaktadır (Topaloğlu ve Kaçalin, 2009).

Kâmûs-ı Osmânî: Mehmed Salâhî tarafından 1896-1905 yıllarında dört ciltlik bir sözlük olarak hazırlanmıştır (Küçük, 2017).

Kâmûs-ı Türkî: Osmanlı Türkçesine ait kelimeleri inceleyen Şemseddin Sâmi, sözlüğü 1900-1901 yıllarında iki cilt olarak hazırlamıştır (Topaloğlu ve Kaçalin, 2009). Şemseddin Sâmi, sözlüğünde canlandırılmasının gerekli olduğunu düşündüğü bazı arkaik kelimelere de yer vermiştir (Yavuzarslan, 2004b).

Resimli Kâmûs-ı Osmânî: Ali Seydi'nin 1906-1912 yıllarında üç cilt hâlinde hazırladığı sözlükte Türkçe ve yabancı kökenli 40.000 kelime, 2.000 terim, 3.500 kadar resim ve renkli levha bulunmaktadır (Topaloğlu ve Kaçalin, 2009).

Türkçe Lugat: Mehmed Bahâeddin'in 1912 yılında hazırladığı, 1924 yılında *Yeni Türkçe Lugat* olarak genişletilmiş baskısı yapılan Osmanlı Türkçesine ait 30.000'den fazla kelime ihtiva eden bir sözlüktür. Bu eserde Türkçede kullanılmayan Arapça, Farsça kelimelere de yer verilmiştir (Topaloğlu ve Kaçalin, 2009).

Resimli Türkçe Kâmus: Raif Necdet, Hasan Bedreddin gibi yazarların 1927 yılında hazırladığı; 1928 yılında *Yeni Resimli Türkçe Kâmus* ismiyle yayınlanan sözlükte o dönem Türkçesinde kullanılan kelimeler ele alınmıştır (Topaloğlu ve Kaçalin, 2009).

Türk Lugatı; Türk Dillerinin İştikâkî ve Edebî Lugatları: Hüseyin Kâzım Kadri'nin dört ciltten oluşan 1927-1945 yıllarında hazırlanan sözlük Çağatay, Kazan, Uygur, Azeri, Yakut, Çuvaş, Altay, Garp (Türkiye Türkçesi) gibi Türk lehçelerinde kullanılan kelimelerin verildiği bir sözlüktür (Topaloğlu ve Kaçalin, 2009).

Resimli Yeni Türkçe Lugat: 1929-1930 yıllarında Latin harfleriyle basılan ilk sözlüktür. Sözlükte Türkçe kelime ve deyimlerin Fransızca anlamlarına da yer verilmiştir (Topaloğlu ve Kaçalin, 2009).

Resimli Yeni Türkçe Lugat: 1930 yılında Mithat Sadullah'ın hazırladığı sözlüktür (Topaloğlu ve Kaçalin, 2009).

Yeni Türk Lugatı: İbrahim Alâeddin'in başkanlığında 1930 yılında hazırlanan sözlük, Latin alfabesine göre düzenlenen 30.000 sözlük biriminden oluşmaktadır (Bingöl, 2006).

Türkçe Sözlük: TDK tarafından hazırlanan ve ilk baskısı 1945 yılında yapılan sözlük 32.104 söz varlığını ihtiva etmektedir (TDK, 2011: XVI). 11. baskısı 2011'de yayınlandığında ise sözlük, 122.423 söz varlığına ulaşmıştır (TDK, 2011: XXI).

Tarama Sözlüğü: 1943 yılında başlayıp 1972'ye kadar süren ve eserler taranarak yaklaşık 30.000 kelimeden oluşan sözlük TDK tarafından 8 ciltte toplanmıştır (Topaloğlu ve Kaçalin, 2009).

Derleme Sözlüğü: TDK tarafından 1963-1982 yılları arasında hazırlanan halktan derlenen kelimelerden oluşan sözlük 11 ciltir (Topaloğlu ve Kaçalin, 2009).

Bunlardan başka *Müntehabât-ı Lügât-i Osmâniyye, Meydan Larousse: Büyük Lugat ve Ansiklopedi, Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Ötüken Türkçe Sözlük* gibi genel sözlüklerin yanı sıra çok dilli sözlükler; lehçe, derleme, deyim, terim, galatat, argo sözlükleri ve birçok farklı türde sözlükler yazılmış ve yazılmaktadır.

2. LUGAT-İ ÇAĞATAY VE TÜRKÎ-İ OSMANÎ

1882 yılında Buharalı Şeyh Süleyman Efendi tarafından yazılan ve İstanbul'da Mihran Matbaası'nda basılan bir sözlüktür. Madde başları Çağatayca, açıklamaları Osmanlıca olan LÇTO, Arap alfabesi düzenine göre sıralanmıştır. Bazı sözlük birimlerinin, farklı yazılışları ile Çağatayca eş anlamlılarına açıklama kısmında yer verilmiştir. 6.708 sözlük birimi bulunan sözlükte en fazla madde başı "ا" (1546) bölümünde, en az madde başı ise "ض" (2) bölümünde bulunmaktadır. "ر,ز ", "ف,ق " ve "س,ش " aynı bölümün içinde "ك,گ " ise ayrı bölümlerde verilmiştir. "ذ,ظ" ile başlayan kelime bulunmamaktadır.

Sözlüğün başında mukaddime ve Şeyh Süleyman Efendi'nin yazdığı bir manzumeye ilave olarak Çağatay Türkçesine ait kuralların verildiği bir bölüm de bulunmaktadır. Gramer kurallarının verildiği bu bölümde imla; ses değişimleri; mastar, yapım ve çekim ekleri, fiil çekimleri gibi morfolojik özellikler hakkında bilgi verilmektedir (Şeyh Süleyman Efendi, 1882: 12-20). 320 sayfa olan sözlüğün son iki sayfası ise yanlış yazılan harflerin düzeltmelerine ayrılmıştır.

Şeyh Süleyman Efendi bazı sözlük birimlerine örnek kullanım olarak Ali Şir Nevayî, Hüseyin Baykara, Harezmî, Lütfî gibi meşhûr Çağatay şairleri ile Fuzûlî, Köroğlu, Nesîmî, gibi Batı Türkçesi şairlerinin şiirlerinden alıntı yapmıştır. Örnek olarak verilen manzum parçaların bazıları Ömer Han, Mahdum Kulu, Nakşî, Sûfî, Râcî, Rabguzî, Allahyâr, Âgehî, Hotenî gibi şairlere aittir. Ayrıca hikmet, koşuk, hamse, Babürnâme, Ali Şir Nevayî hamselerinden de örnekler verilmiştir. Bazı örneklerin yazarı ise belirtilmemekte bu örnekler *misâl* olarak geçmektedir. Sözlükte bazı madde başlarının iki farklı yazımı ve bu farklı yazımlar için iki kullanım şekli verilmiştir. Örneğin *arıġ ve arıḳ* madde başının her iki şekli için *misâl* ve *diğer misâl* başlığı altında iki ayrı örnek verilmiştir. Tüm sözlük birimlerin örnek kullanımı olmamasına rağmen *azıḳmaḳ* madde başında olduğu gibi birkaç madde başında iki ayrı şairden birer beyit örnek kullanım olarak verilmiştir.

Şeyh Süleyman Efendi, sözlüğün başında kendisi ve eserini şu şekilde ifade etmektedir: Kendisi Buhara ahalisinden olup Orta Asya, Hindistan, Hicaz gibi birçok doğu memleketini dolaşarak sonunda İstanbul'a gelmiş ve buradan Macaristan'a göreve gitmiştir. Her dilde olduğu gibi Çağataycayı kullananların da farklı taifelerden (Özbek, Tatar, Türkmen, Kazak, Moğol, Kırgız, Kıpçak, Kalmak, Karakalpak gibi 92 farklı grup)

oluştuğunu; her birinin kendine özel kelime ve tabirlerinin bulunduğunu belirterek kendisinin ise muteber şair ve edebiyatçıların kullandıkları şekilleri eserinde topladığını aktarır. Ayrıca çoğu sözlüklerde olduğu gibi kendisinin de eserine incelediği dilin, Çağataycanın, gramer kurallarını eklediğini belirtir. Yazar, Abuşka Lügati'ni bildiğini ancak Abuşka Lügati'nin kısa olması dolayısıyla bu eseri yazığını aktarır (Şeyh Süleyman Efendi, 1882: 4-11).

1821/1822 tarihinde Orta Asya'da doğan ve Nakşibendî tarikatı dervişlerinden olan Şeyh Süleyman Efendi, 1847'de İstanbul'a gelerek Özbekler Tekkesi'nin postnişini (postta oturan, tekkenin şeyhi olan kimse) olmuştur (Bekiroğlu, 2000). Hem Çağatay hem de Osmanlı Türkçesine hâkim olan Şeyh Süleyman Efendi (1882), istek üzerine bu sözlüğü yazdığını dile getirmiştir (s. 10).

Şeyh Süleyman Efendi; 92 farklı topluluktan kelime derlemiştir. Bu nedenle sözlükte *ḳarınca, ḳarınçḳa, kumursġa*; *yağmur, yaġış, yamġur*; *sıḳ, sıḫ*; *yideŋ, yidek, yitek, yitik*; *taġuġ, taḥaḳu, taḳuġ, taḳuḳ, tavuġ*; *yoḫsul, yoḳsul*; *bögrekci, böyrekçi*; *aravul, heravul*; *noyan, noyın*; *ḳadaġan, ḳadġan, ḳataġan*; *edik, etik, itük, ötük*; *dabulġa, daldırma, davulġa, dolbulġa, tavulḳa, topulġa*; *oġ, oḳ*; *talġa, talġaḳ, talġum, talḳum*; *cirig, çeri, çerig, çirig*; *tofraḳ, topraġ* gibi aynı anlama gelen birden çok madde başı ve aynı kelimenin birden çok biçimi bulunmaktadır. Ayrıca sözlükte yer alan *liyârâ* "Afġân lisânınca yol dimekdir", *köger* "Kâşġâr lisânınca çanâk ve kâse dimek", *mekegi* "Özbek lisânında küpe dimekdir", *nayman* "Moġol lisânınca sekiz dimekdir", *tayış* "Ḫıtay lisânınca mu'allim, ḫ^{v}âce, kâtib", *çigin* "Ḳalmuḳ lisânınca ḳulaḳ ma'nâsına" benzeri kelimeler, Çağatay Türkçesinin hangi dil ve lehçelerden etkilendiğini göstermektedir.

Sözlükte, bazı kelimeler farklı anlamlara sahiptir. Örneğin; *dan burnı* "bir tür bitki ve hayvan", *çomur* "şalgam, leblebi", *bağırtaḳ* "kuş, kaplumbağa", *burçin* "ceylan, dişi ördek", *çörpe* "genç, piliç, domuz yavrusu", *çekçe* "açıkgöz, sersem, karanlık ve bulanık gören", *adaşcı* "kılavuz, rehber; aptal kimse", *bıġlamış* "son, sınırsız", *ökçe* "sağlam, korkak", *feşek* "fare, kedi" gibi sözlük birimleri; manaları arasında anlam açısından pek yakınlık bulunmayan kelimelerlerdir. Ayrıca aynı kavram alanına dâhil birden çok anlam; *tarbaḳ* "sıçan, sıçan yuvası", *çel* "örümcek, örümcek ağı, örümcek ağına düşen sinek", *şırġa* "avlanma işi, avda tutulan hayvan ve avcı", *ḳapġan* "kapan, avcı, yırtıcı hayvan,

kapıp götüren kuş”, *peşe* “sivrisinek, cibinlik” gibi kelimelerde de görüldüğü üzere tek bir sözlük birimiyle karşılanmıştır.

LÇTO’nun madde başlarına bakıldığında; *bulut, şimşek, yıl, yarın, art, sol, yağış, pas, ḳış, tiftik, öküz, bücür, afacan, beter, ḳıvrım, câhil, tülkü* “tilki”, *tört* “dört”, *teŋiz* “deŋiz”, *tiş* “diş” örneklerinde olduğu gibi Osmanlı Türkçesi ile Çağatayca bazı kelimelerin yazımı aynı olmakla birlikte bazı ortak kelimelerin farklı biçimleri de dikkat çekmektedir.

Sözlükte geçen bazı kelimeler ise oldukça ilginçtir. Örneğin; özellikle kozmetik ve gıda sektöründe kullanılan *karmin* adlı böcek; çeşitli maddelere kırmızı rengini vermek için kullanılır ve LÇTO’da *ḳırmız* “Al ve la‘l yapdıḳları böcekdir.” şeklinde geçer. *Mirket* olarak bilinen hayvan ise, sözlükte şu şekilde açıklanmıştır; *yumran ḳazıġ* “Bir nev‘ büyük faredir; ḳumda, çölde bulunur, ayağda dik durur.”. *Karmin* ile *mirket*in çok bilinen hayvanlardan olmadığı ve günümüzde bile çoğu insanın bu kavramlara yabancı olduğu düşünüldüğünde 1882 yılında yazılan LÇTO’nun kelime kadrosundaki zenginlik ve madde başı açıklamalarındaki titizlik göze çarpmaktadır. Ayrıca bu örnekler, Türk dünyasının bu kavramları daha önceden de bildiğini göstermektedir.

Madde başlarından bazıları, Çağatay Türkçesinde kavramlara nasıl isim verildiğini gösterme açısından önemlidir. Örneğin; *ḳızıl* kelimesi “kırmızı, altın, ateş, kan, güzel” anlamlarına gelmektedir. Bu kavramların adlandırılmasında altın ve ateş gibi maddelerin dış özelliklerinden biri olan renk ön plana çıkmaktadır. Bazı hayvan adlandırmaları ise yaptıkları işle alakalıdır; fare avlayan kuşun *yumrancı* olarak isimlendirilmesinin sebebi *yumran* sözcüğünün “fare” anlamına gelmesidir. Yılan ve sansara benzeyen bir hayvana *yılana ağu viren* denmesi ise bu hayvanın büyük ihtimalle yılanı zehirleyen bir düşmanı olmasından dolayıdır.

LÇTO’nun ait olduğu Türk dili kolu Çağatayca, 15-19. yüzyıllar arasında Orta Asya Türk-İslam yazı dilinin adıdır. İsmini Cengiz Han’ın ikinci oğlu Çağatay’dan almaktadır (Eckmann, 2003: 133). Çağatay Türkçesinin en büyük şair ve yazarı Ali Şir Nevâyî’dir (Ercilasun, 2005: 410). Çağatayca, *Nevâyî Dili* olarak da bilinmektedir (Eckmann: 2003: 77). Şeyh Süleyman Efendi ise mahallî özelliklerin yazı diline karışmaya başladığı Son Çağatayca Devri yazarlarındandır (Eckmann, 2003: 139). Bu nedenle LÇTO’nun tamamen Çağatayca bir eser olarak görülemeyeceği belirtilmektedir (Caferoğlu, 1984: 228).

LÇTO'da *tarafdın/tarafdan, men/min, teŋri/tiŋri* gibi bazı kelimeler farklı şekillerde yazılmıştır (Durgut, 1995: VII). Ancak bu kelimelerin, Osmanlıca olan açıklama kısmında yer alması ve Arap harflerinin Türkçe kelime yazımında karışıklığa sebep olması dolayısıyla sözlüğün Çağatayca olmadığı söylenemez. Zira sözlüğün yazıldığı tarih 1882'dir ve Şeyh Süleyman Efendi'nin, Çağatayca söz varlığını derlenmesi bu tarihten öncesine denk gelmektedir. Ayrıca madde başlarına örnek olarak verilen şiir parçalarının çoğunun Ali Şir Nevâyî gibi meşhur Çağatay şairlerine ait olması da LÇTO'nun Çağatayca bir eser olduğunu kanıtlamaktadır. Ancak LÇTO'nun hatasız bir eser olduğu da söylenemez. Sözlükte özellikle imla hataları bulunmaktadır (Eren, 2017). LÇTO'da aynı kelimenin birçok farklı yazımı da olduğu görülmektedir ki Şeyh Süleyman Efendi (1882), gramer kurallarını verdiği bölümde bir kelimenin hangi şekillerde yazımının doğru olduğunu açıklamaktadır.

3. LUGAT-İ ÇAĞATAY VE TÜRKÎ-İ OSMANÎ'NİN TEMATİK TASNİFİ

3.1. Varoluş ve Yaratılış

3.1.1. Âlem, Varlık ve Yaratılış

açun: 1. Bu 'âlem, bu dünyâ.

bar: Vâr, mevcûd, bûd[4].

bârî: 2. Mevcûdluḳ, varlıḳ.

buġ: 4. Dem[5].

çeri: 1. Diri ve cânlu.

çerig: 1. Diri ve cânlu.

deyr: 2. 'Âlem.

dik: 4. Ṭab'[6].

ḳılıġ: 2. H̱ûy, ẖilḳat[7], ṭıynet, ṣûret, vicdân.

körük: 2. Dem[8].

olılıḳ: 2. Mevcûdiyyet.

serâ: 3. Dünya ve âẖiret.

---

[4] varlık
[5] nefes
[6] huy, yaratılış
[7] yaratılış
[8] nefes

serây: 3. Dünya ve âẖiret.

soluḳ: 1. Nefes, soluḳ.

tirig: 1. Diri, cânlu.

tirigli: 1. Ḥayâtlı ve cânlı.

tiriglik: 1. Dirilik, ḥayâtlik.

tik (1): 4. Ṭab‘[9].

tos: 4. Sirişt[10].

uçun: Bu dünyâ, dar-ı dünyâ.

ülüstük: 2. Nîm-cân[11].

zıḳ: Cân, rûḥ ḥayât.

3.1.2. Yokluk ve Ölüm

biçin: 7. Bî-cân[12].

laş: Cesed, mürde[13].

ölgen: Ölü ve ölmüş, bî-cân[14].

ölüg: Ölü, cenâze.

ölüm: 1. Mevt, ecel.

---

[9] huy, yaratılış
[10] tabiat, huy
[11] yarı canlı
[12] cansız
[13] ölü
[14] cansız

ölümlüg: 1. Ölümli, ölümlüg dünyâ, dâr-ı fenâ.

soŋġı uyḳu: Ṣoŋ nefes.

yoḳ: Lâ[15].

yoḳ kimesne: Yoḳ âdem.

yoḳ kişi: Yoḳ âdem.

yoḳ yoḳ: Yoḫ yoḫ.

3.1.3. Yaratıcı Adlandırmaları

Azuḳlıġ: Muḥsin[16], Muṭ'îm[17], Mün'îm[18], Ġanî[19].

Bârî: 1. Taŋrı Te'âlâ, Cenâb-ı Ḥaḳ.

Bağışlayıcı: 2. Günâhını geçici, Ġafûr, Raḥîm.

Bîr ü Bâr: Taŋrı, Ḥaḳ Te'âlâ.

Çalab: Taŋrı, Allâh.

Ġan: Uġan, Taŋrı.

İye: 3. Rabb, Taŋrı.

İyge: 3. Rabb, Taŋrı.

İzi: Allâh, Ḫâlik.

---

[15] yok
[16] ihsan eden
[17] yemek veren
[18] nimet veren
[19] zengin

Kerim: 2. Allâhü Te‘âlâ’nıŋ ismidir.

Mollâ: 3. Ḫüdâ-yı Müte‘âl[20].

Ögey Ata: 1. Rabb.

Tiŋri: Taŋrı, Rabb.

Tiŋrilik: İlâhiyyet.

Uġan: 2. Allâh, Rab, Taŋrı, Perverdigâr[21], Girdigâr[22].

Uġun: 2. Allâh, Rab, Uġan gibi Cenâb-ı Vâcibü’l-Vücûd’uŋ ism-i şerîfidir.

3.1.4. İnanç ve İnanışla İlgili Kavramlar

adaġ: 3. Neẕr[23].

adaġlıġ: 2. Menẕûr[24].

adaḳ: 3. Neẕr[25].

albastı: Böcü[26] ider şey, meḫuf[27] nev‘i perî.

anlıdevr: Öglenįŋ ikincisi olan namâz, ‘aṣr-ı evvel.

arbaġ: Yılanı koġuġundan çıḳarmak için ve yâḫûd ısırdıġı yere zehirin sirâyetini men‘ itmek üzere oḳuduḳları efsûna dinilür.

aşkış: Alḳış, ḫayır du‘â.

---

[20] Yüce Allah
[21] mahlukatı besleyen
[22] mutlak olan
[23] adanmış şey
[24] adak
[25] adanmış şey
[26] büyü
[27] korkunç

ataġ: 3. Menẕûr[28].

ataġlıġ: 2. Tenẕîr[29] idilmiş şey.

atalınlıġ: 2. Menẕûr[30].

bırarsıḳ: Oruc.

boşġanc: Ecinne, ‘ifrit.

bürḳut: 2. Büt-ḫâne.

burḳutlıḳ: 1. Dîr[31], ṣavma‘a[32], bütḫâne, âteş-gede[33].

but: 3. Büt, büt-perest.

bügi: 1. Siḥr, efsûn. 2. Câdû, albastı.

büyü: 1. Bügü, siḥir.

cibay: 3. Ḳıble.

çala: 3. Çile-i müselmân.

çökek: 2. Secde.

dede: 2. Ṭarîḳ babası.

fâl: 1. Reml[34], ġaybden ḫaber.

---

[28] adak
[29] adama
[30] adak
[31] manastır, kilise
[32] ibadetgah
[33] ateşe tapanların ibadethanesi
[34] fal

giç ḳurun: 2. Namâz-ı şâm[35].

ışanmaġur: Münkir, inanmaz.

'ıyd: 2. Rûz-ı[36] namâz.

ikindi: 2. Namâz-ı 'asr[37].

inanc: İ'tiḳâd, i'timâd.

işenc: İ'timâd, i'tikâd, taṣdîk.

ḳara ḳulaġ: 1. Ġûl[38], dîv.

ḳara ḳuş: Simurġ, hümâ, devlet ḳuşı.

ḳaraġay: 2. Göz, naẓar.

ḳoduş: 2. Dervîş.

ḳulluḳ: 1. 'İbâdet.

küŋlük: 2. Güneş ṭoġarken bütperestleriŋ buḫur itdikleri lübân[39].

öyle: 2. Namâz-ı pîşîn[40].

savut bozan: 3. Adaḳ.

soḳum: Riżâ'en'i-llâh[41] ẕebḥ olunan[42] ḳurbân.

---

[35] akşam
[36] gün
[37] ikindi
[38] gulyabani
[39] kendir, kenevir
[40] evvel
[41] Allah rızası için
[42] kesilen

Sorġucı: 2. Münker ve Nekîr.

Soruġ: 2. Münker ve Nekîr.

sorug küni: Rûz-ı[43] ḥisâb, maḥşer-gâh.

tabuġ: 1. ‘İbâdet.

taġmaç: 4. Zekevât.

tamuġ: Cehennem.

tanġu: 1. Münkir, dönmiş.

tikiş: 4. Tesâdüf.

tirgek: 1. Perestiş[44].

toġrı: 3. Ehl-i taḳvâ.

toŋur: Perî, cin, albastı.

tört defter: Kütüb-i erba‘a-i âsmânî[45]; Furḳân, İncil, Zebûr, Tevrât.

ucaḳ: 1. Tekye[46].

uçmaḳ: Cennet.

ülüstük: 1. Bismil[47].

yatsı: 2. Yatsu namâzı.

---

[43] gün
[44] tapınma, aşırı sevgi
[45] ilahî dört kitap
[46] tekke
[47] besmele ile kesilmiş hayvan

Yar: 4. Hâviye[48].

yazım: Ser-nüvişt[49], ḫaṭṭ-ı[50] ezelî.

yamaġlıġ: 2. Jende[51] dervîşân ve ḳalenderân.

yolavuc: 1. Peyġamber, mürşid, resûl.

yirazuḳ: 3. Esbâb-ı[52] âḫiret.

yarlıġa: 2. ʻİnâyet-i[53] Ḥaḳḳ.

Şekil 3. 1. Varoluş ve yaratılış

[48] cehennemin en alt tabakası
[49] alın yazısı
[50] yazı
[51] yamalı
[52] malzemeler, lazım olanlar
[53] lütuf

3.2. İnsan ve Toplum

3.2.1. İnsan ve Topluluk

aḳın: 1. Ġalebelik.

aku: Şaẖış, âdem, insân.

alġın: Cem'iyyet, toplanmış, enbûh[54].

av: 2. Bir av, bir nefer, bir şaẖış, birisi.

bayḳa: 2. Velîme[55] ve sünnet cem'iyyeti.

bilegi: 2. Berâber.

bileli: 2. Berâber.

birge: Birlikde, berâberce, hemegi.

bölük: 1. Fırḳa, gürûh.

bişelesi: Beşi de birden, yek-pâre, cümlesi.

bişevle: Beşi de birden, yek-pâre, cümlesi.

canḳı: 3. Meşveret, şûrâ.

cubur: 2. İzdiḥâm ve ġalebelik.

çaş: 1. Ḫarmen, memlû[56], küm[57], izdiḥâm, ġalebelik.

---

[54] kalabalık
[55] düğün
[56] dolu
[57] küme, yığın

çıpḳalış: İzdiḥâm, ġalebelik, yıġınlıḳ, cem‘iyyet.

çopur: 4. İzdiḥâm.

çor: 4. İctima‘.

dalay: 3. Çok kimesne, enbûh[58] ve cem‘iyyet.

dengel: 1. Cem‘iyyet.

dernek: 1. Cem‘iyyet, velîme[59].

dirim: 2. Cem‘iyyet.

döl: 1. ‘Irḳ.

dügün: 3. Cem‘iyyet.

ellig: 3. Ḳabîle-dâr[60].

ẖazan: 1. İl, şu‘be, ḳabîle.

her batın: Cem‘iyyet, izdihâm, yıġın.

ıġnak: İnsân, yıġılmış, toplanmış, gürûh, cem‘iyyet.

ımaḳ: 2. Uruḳ, ḳabîle.

il: 3. Ḫalḳ, cem‘iyyet, insân.

ilet: 2. ‘Aşâyir[61], yürükler, ḳabâyil[62].

---

[58] kalabalık
[59] düğün, toy
[60] kabile sahibi
[61] aşiretler

ilge: İnsân.

ilig: 3. Ḳabîle-dâr[63].

ilkün: ‘Âlem, insân, cem‘iyyet, enbûh[64].

iki vare: 2. İki nüfûsa[65].

ġalebe: 1. İzdiḥâm.

geb: 2. Encümen ve cem‘iyyet.

giŋ: 2. Encümen.

giŋeş: 2. Encümen.

görüŋ: Cem‘iyyet, meclis.

ġurubek: Meclis.

ḳamtu: 1. Berâber.

ḳaş: 2. Berâber.

ḳayaş: 2. Uruġ, ḳabîle.

ḳırça: 2. Merdüm[66].

kiş (4): 1. Kim.

kişi: Kimse, erkek, âdem, şaḫṣ.

---

[62] kabileler
[63] kabile sahibi
[64] kalabalık
[65] kişi
[66] insan

kimirse: Kimse, kim.

kiŋeş: Encümen, yıġın.

ḳoş: 3. Berâber.

ḳoşa: 3. Berâber.

ḳoşun: 1. Ḫalḳ, yıġın, cem‘iyyet.

köplük: Çoḳluḳ, izdiḥâm, cem‘iyyet.

köpiçi: 2. Hemesi, cümlesi.

körtek: 2. Bezm-i soḥbet.

ḳurultay: Müşâvere[67] içün ictimâ‘[68] iden meclis, şûrâ.

ḳumbul: Deste, bölük, zümre, fırḳa, top, cemâ‘at, yıġın.

mamur: 2. Ḳabîle, kök, özlük.

oba: 2. Çader ḥalḳı, cemâ‘at.

ocaġ: 3. Bir ḳabîle ḫalḳı.

saltaḳ: İzdiḥâm, yıġın, cem‘iyyet.

savın: Da‘vet, cem‘iyyet, yıġın.

sıḳış: İzdiḥâm, yıġın, cem‘iyyet.

taḳım: 3. Zümre, gürûh.

---

[67] müzakere
[68] toplanma

tamur: 5. Ḳabîle.

tegiz: 2. Berâber.

tıḳılış: 1. İzdiḥâm ve ġalebelik, cem‘iyet.

tikis: 2. Berâber.

tiŋ: 2. Berâber.

tire: 3. Ḳabîle, ṭavâyif.

tirim: 3. Cema‘ât.

toy: 2. Velîme[69] ve sünnet cem‘iyyeti.

tönlük: İzdiḥâm, cumhûr, cem‘iyyet, yığın.

törtev: 2. Çehâr[70] kes[71].

törtüb: 1. Toplanılecek maḥall, meclis.

turġanı birle: Cümleten, hepsi.

tutḳar: 1. Gürûh, yıġın,ṭoplanmış, çoḳluk.

ulus: ‘Aşîretiŋ büyügi, ḳabîle, ṭâ’ife. her ulus niçe ile her il niçe oymaġa ve her oymaḳ niçe boya ve tîre ve uruġa münḳasımdır[72].

uruḳ ḳayaş: 2. Cemâ‘at.

yavuşḳarı: 2. Behem[73], birlik.

---

[69] düğün
[70] dört
[71] kişi
[72] bölünmüş

yığın: 1. Cem‘iyyet.

yığınaḳ: 1. Cem‘iyyet, izdiḥâm.

yilev: Ahâlî, ḫalḳ, cema‘ât, yıġın.

3.2.2. İnsan İsimleri, Lakaplar ve Meşhur Kişi İsimleri

3.2.2.1. İsim ve İsimlendirme Kavramları

aŋız: 1. Atsız.

at: 2. Ad, nâm, şöhret.

ataş: Adaş.

ateklü: Adlu, meşhûr.

atlıġ: 1. Adlu, meşhûr.

atsız: 2. Adsız, bî-nâm u nişan.

öktem: 1. Nâmdar[74], meşhûr.

3.2.2.2. Lakaplar

Körgen: 2. Emîr Timur’uŋ laḳabıdır.

Sebük Tegin: Sulṭan Maḥmûd Ġaznevî’niŋ laḳâbıdır. Ma‘nâ terkibi ḳademdir. Moġol lisânınça sebük, ḳadem ve tegin daḫi uġurlı ve meymenetli dimekdir.

tarlan: 4. Atlarıŋ laḳabı.

---

[73] bir arada, toplu
[74] namlı

Timür Balıḳ: Selçûkların̡ ceddlerinin̡ laḳabıdır.

3.2.2.3. Meşhur Kişi İsimleri

Abaġa: 2. Hülâgû H̱an'ın̡ büyük oġlunun ismidir.

Abaḳa: 2. Hülâgû H̱an'ın̡ büyük oġlunun ismidir.

Aġ Boġa: 2. Cingiz H̱anın̡ aḥfâdından[75] birisinin̡ ismidir.

Aġ Pâdişâh: Türkistân'da Rusya imparatorını bu ünvân ile yâd iderler. Aḳ daẖi telaffuẓ iderler.

Aḳsanḳar: 2. Sulṭân Maḥmûd Selçûkî'nin̡ ümerâsından[76] birisinin̡ ismidir.

Alanca: Türk ibn-i Yâfes̱ ibn-i Nûḥ 'aleyhi's-selâmın̡ oġlunun̡ ismidir. Tatar H̱ân ve Moġol H̱ân Alanca H̱ân'ın̡ oġlıdır.

Alıncıl: Cengiz H̱ân'ın̡ üçüncü ceddi Ḳabel H̱ân'ın̡ ismidir.

Alp Arslan: Selaṭîn-i[77] Selçûḳiyye'den bir padişâh ismidir.

Arpa: 4. Arpa H̱an bin Mengü H̱an.

Atsız: 1. Yâfes̱ ḥâfîdlerinden[78] ve Tatar H̱an'ın̡ büyük oġlı ve H̱ᵛârezm'in̡ bir ḥükümdârı ismidir.

Ay: 3. Arġun H̱ân bin Ḳara H̱ân'ın̡ oġlı ismidir.

Ayas: 4. Sulṭân Maḥmûd Sebektekin'in̡ maḥbûbı ve vezîri ismidir.

Ayaz: 4. Sulṭân Maḥmûd Sebektekin'in̡ maḥbûbı ve vezîri ismidir.

---

[75] torunlar
[76] beyler
[77] sultanlar
[78] torun

Boġa: 4. Cengiz Ḫân'ıŋ sekizinci ceddi Boġa Ḫân.

Buruḳ: 3. Sûfiyyeden bir ẕâtıŋ ismidir.

Caġatay: Cengiz Ḫân'ıŋ üçünci oġlı ismidir. Asyâ-yı Vusṭâ'da[79] bir rütbe, lisan-ı Çaġatay buna mensûbdur. Sekkâkî bunuŋ nedîmidir[80], vefâtı sene 638.

Cengiz: 3. Meşhûr Çengiz Ḫan.

Çengiz: Moġol ṭâ'ifesiniŋ ḫaḳanı olub 600 sene evâ'ilinde bütün Asyâ-yı Vusṭâ'daki[81] ḳabâ'il-i[82] muḫtelifeyi[83] taḫt-ı itâ'atine idḫâl[84] ile ba'de[85] Çin, Hind, İrân ve Rusya'da bir çoḳ memâliki żabṭ ve tesḫîr[86] ile memâlik-i meẕkûreyi[87] ḥîn-i[88] vefâtında oġulları miyânında[89] taḳsîm[90] itmişdir.

Dib Yaḳusı: 1. Elence Ḫan bin Türk'üŋ oġlı ismidir.

Erġanûn: 2. Ḳılıc Arslan nâmı pâdişâhıŋ oġlıyla Hulâgû Ḫan'ıŋ oġlı Aḳa Ḫan'ıŋ oġlı ismidir.

Erġûn: 2. Ḳılıc Arslan nâmı pâdişâhıŋ oġlıyla Hulâgû Ḫan'ıŋ oġlı Aḳa Ḫan'ıŋ oġlı ismidir.

Erṭuġrul: Selçuḳ pâdişâhlarından bir pâdişâh ismidir, cedd-i âl-i[91] 'Oṯmân.

---

79 Orta Asya
80 arkadaş
81 Orta Asya
82 kabileler
83 farklı farklı
84 girdirme
85 sonra
86 istila etme
87 adı geçen
88 zaman
89 ara
90 bölme
91 aile

Hulâgû Ḫan: Bin Tolı Ḫan bin Cengiz Ḫan ki meşhûrdur; Baġdâd, Şâm, kâbil ile eks̱er bilâdı[92] tesḫîr[93] iderek vefâtı 663, ‘ömri 48, eyyâm-ı salṭanatı sekiz senedir; Ḫvâce Naṣîr Ṭusi anıŋ emriyle merâ‘a-yı[94] Tebriz'de bir rasad-ḫâne bünyâd[95] etmişdir.

İlḫan: 2. Moġal ḫânlarından birisiniŋ ismidir, İlḫân ibn Teŋiz Ḫân.

İltüzer: 2. Hîve hükümdârlarından birisinin ismidir.

İt Baraḳ: Oġuz Ḫân'a taġallüb[96] iden ḥükümdârıŋ ismidir.

Ḳaan: 2. Bir ḥükümdâr ismi.

Ḳaraḫan: Moġol Ḫan'ıŋ evlâdları ve İskender-i Ẕü'l-ḳarneyniŋ mu‘âṣırı[97] bulunan hind pâdişâhlarınıŋ pîri.

Ḳınaḳ: 3. Çingiz Ḫan bin Oġur Ḫan'ıŋ oġlı ismidir.

Ḳupla: 1. Ḫıṭṭa-yı[98] Ḫoten ḥaḳanınıŋ birâderi ismi.

Muŋu: 1. Bir pâdişâh ismidir.

Oġuz: 4. Ḫânân-ı Türk buŋa mensûb ve ḳabâ'il-i[99] Türk'e ilk evvel vaż‘-ı[100] isim iden bu ẕât olub tarîḫ-i Etrâk daḫı anıŋ esaṭîrinden[101] başlar.

Olcayto: 2. Arġun bin Abaḳay bin Hulâgû Ḫan'ıŋ oġlınıŋ ismidir.

Ögetey: Cengiz Ḫân'ıŋ oġlıdur.

---

[92] şehirler
[93] istila etme
[94] otluk, çayırlık
[95] bina
[96] gasp, zorbalık
[97] aynı asırda yaşayan
[98] yer, memleket
[99] kabileler
[100] koymak
[101] efsaneler

Salur: 2. Taġ Ḫan bin Oġuz Ḫan'ıŋ oġlınıŋ ismidir.

Sayın (2): 2. Batu bin Ḫan ibn-i Tolı ibn Çingiz Ḫan ismi.

Sencer: 3. Sulṭan Sencer-i mâżî ma'rûfdur[102].

Sendülec: 2. Bir pehlivân adıdır.

Tatar: 1. Alnaca Ḫan bin Kiyük Ḫan'ıŋ oġlıdır.

Taġaca: Hülâgû Ḫan ve Abaka Ḫan'ıŋ ümerâsından birisiniŋ ismidir.

Taġ Boġa: 2. Cingiz Ḫanıŋ aḥfâdından[103] birisiniŋ ismidir.

Türk: 1. Üç sülâleniŋ biridir ki Ḥażret-i Nûḫ 'aleyh'is-selâmıŋ evlâdı Yâfes̱'e işâretdir; Türk anıŋ birinci evlâdı ve Türkistân ḫanlarınıŋ evvelidir. Yâfes̱ oġlanı hem dirler.

Türkân: 3. Yâfes'in nuḫust[104] evlâdı, Türk oġlan.

Turġay: 2. Emîr Timur'uŋ pederi ismidir.

Timür: 2. Asyâ-yı Vusṭâ[105] ḥükümdârlarından meşhûr bir ḥükümdâr ismidir, Emîr Timür Köregen.

Uluġ Beg: Asyâ-yı Vusṭâ[106] ḥükümdârlarından ve Timur'uŋ aḥfâdından[107] olub Semerḳand'da zeyc[108] ve raṣad bünyâdıyla[109] kesb-i şöhret itmişdir.

---

[102] bilinen
[103] torunlar
[104] ilk
[105] Orta Asya
[106] Orta Asya
[107] torunlar
[108] yıldız hareketleri cetveli
[109] temel

3.2.3. Irk, Kavim, Memleket ve Yer İsimleri

3.2.3.1. Irklar ve Kavimler

Acamlı: Ṭavayif-ı Özbekiyye'den bir ḳabîle ismidir.

Açamlı: 2. Asyâ-yı Vusṭâ'da[110] bir ḳabîle ismidir.

Afşar: Ṭâ'ife-i Etrâk'dan bir ḳabîle ismidir.

Aġar: Ṭâ'ife-i Etrâk'den bir ḳabile ismidir.

Aḳar: Ṭâ'ife-i Etrâk'den bir ḳabile ismidir.

Altmış: 2. Türkistân'da ṭavâ'if-i Etrâk'den bir ḳabîle ismidir.

Aral: 2. Bir ḳabîle ismidir.

Arġıt: Ṭâ'ife-i Özbekiyye'den bir ḳabîle ismidir.

Arucan: Ḳayat ṭarafından Türkistân'da bir ḳabîle ismidir.

Ascem: Ṭâ'ife-i Özbekiyye içinde bir ḳabîle ismidir.

Avġanşal: Afġanlara dinilür, aṣlı Afġânşi'âr olmalıdır.

Ayġur: 2. Ṭavâ'if-i Etrâk'den bir ḳabîle ismidir.

Bacḳır: Ṭavâ'if-i Etrâk'den bir ḳabîle ismidir.

Barlas: 2. Ṭavâ'if-i Özbek'den bir 'aşîret ismidir.

Bayat: 3. Bir Türk 'aşîretidir.

---

[110] Orta Asya

Bilgüt: 1. Ṭavâ'if-i Etrâk'den bir ḳabîle ismidir.

Boşnaḳ: Bir ḳabîle ismidir.

Boyavut: Ṭavâ'if-i Etrâk'den bir ḳabîle ismidir.

Bozacı: 1. Ṭavâ'if-i Türkmâniyye'den bir ḳabîle ismidir.

Böyrek: Ṭavâ'if-i Etrâk'den bir ḳabîle ismidir.

Bulġar: 2. Ṭavâyif-i Etrâk'den büyük, ḳadim[111] bir ḳabîle ismidir ki İtil ile Yabıḳ beyninde[112] mütemekkindirler[113].

Burġut: 2. Ṭavâ'if-i Etrâk'den bir ḳabîle ismidir.

Burḳutlıḳ: 2. Bir ḳabîle.

Bürḳut: 4. Asyâ-yı Vusṭâ'da[114] bir ḳabîle ismidir.

Cacan: 3. Bir ḳabîle-i Çerikise ismi.

Celâ'îr: Ṭavâyif-i Etrâk'den bir ḳabîle ismidir.

Cerîdî: Ṭavâyif-i Türkmâniyye'den bir ḳabîle ismidir.

Cet: 2. Çingene.

Cevgi: 1. Çingene.

Çalay: 2. Ṭavâyif-i Etrâk'den bir kabîle ismidir.

Çavdur: 2. Ṭavâyif-i Etrâk'den bir ḳabîle ismidir.

---

[111] eski
[112] ara
[113] oturan
[114] Orta Asya

Çeçen: 3. Bir ḳabîle-i Çerikise ismi.

Çerkes: 3. Bir ḳavm.

Çıçavub: Ṭavâyif-i Özbekiyye'den bir ḳabîle ismidir.

Çumluşuḳ Ḫıṭay: Ṭavâyif-i Özbekiyye'den bir ḳabîle ismidir.

Dürmen: Ṭavâyif-i Özbekiyye'den bir ḳabîle ismidir.

Elçin: 1. Ṭavâ'if-i Etrâk'den bir ḳabîle ismidir.

Emreli: Ṭâ'ife-i Türkmâniyye'den bir ḳabîle ismidir, Ḫᵛarezm'de meskûndurlar.

Er Sarı: Ṭâ'ife-i Türkmeniyye içinde bir ḳabîle ismidir. Mervşâh-ı Cihân'da eks̱erî Amuderyâ ve Ceyhun kenârlarında meskûndırlar.

Gereyit: 1. Ṭavâyif-i Etrâk'den bir ḳabîle ismi.

göçmen: Ḳonar göçer bedevî mes̱ellü olan ḫalḳ, göçmen ulus. Ḳabâyil-i Türkmâniyye Gerd, Ḳırġız, Ḳaẕaḳ, Ḳıpçaḳ içinde cârîdir. Mezeng ve Çevgi ve Çingeni daḫi bu gibidir.

Görken: 5. Gürgân Türkmenleri, Esterâbâd civârında meskûn Türkmenlere dinilür.

Ġacġar: Ḳuşgar Ḳaçar, İrân şâhınıŋ ḳabîlesi.

Ġalça: 4. Ṭavâyif-i Etrâk'den bir ḳabîledir.

Ḫalac: 1. Râz ve Ṭus şehirlerinde ve Afġanistân ṭaraflarında ve İrân'da müteferriḳ ve perîşân ve hüsn ü melâḥatle[115] meşhûr bir büyük ulus ismidir.

Ḫazar: 1. Ṭavâyif-i Etrâk'den bir ḳabîle ismidir.

---

[115] güzellik

Hezâre: Afġanistân mülḥaḳâtında[116] Ḫulum, İbek, Cebel-i Hindukuş, Bamyan, Belḫ ve Ḳonduz miyânesinde[117] meskûn[118] aṣl-ı Moġol tâyfesidir, Ġılcay ve Hezâcât daḫi dinülür.

Ḫıtâyî: 2. Ṭavâyif-i Özbekiyye'den bir ḳabîle ismidir, Ḫıtây-ı Ḳıpçaḳ.

ımaḳ: 3. Asyâ-yı Vusṭâ'da[119] bir ḳabîle ismidir.

igek: 3. Zenc[120].

igdiş: 2. İnsan[121] içün daḫi müsta'meldir[122].

İran: 3. 'Acem memâliki.

İrmüt: Ṭavâ'if-i Etrâk'den bir ḳabile ismidir.

Ḳaçar: 3. Mu'teber bir ḳabîle.

Ḳaçan: 2. Ṭavâyif-i Etrâk'den bir ḳabîle ismidir.

Kâfri: Afġanistân'da ṭaġ içinde büyük bir ḳabîle ismidir, Hindikûş ṭaġına ḳarîb; Tibet, Kaşġar, Bedeḫşan, Kâbil beynindedir[123].

Ḳaḳşaḳ: Türkistân'ıŋ ṭavâyif-i Etrâk'den bir ḳabîle ismidir.

Ḳalmaḳ: Çin ve Moġol cinsinden bir ulus ismidir, Ḳalmuḳ daḫi dinür.

Ḳalmaḳı: 2. Bir ḳabîledir.

Ḳanı: Ṭavâyîf-i Etrâk'den bir ḳabîle ismidir.

---

[116] merkeze bağlı yerler
[117] ara
[118] oturan
[119] Orta Asya
[120] siyahiler
[121] annesi başka, babası başka ırktan olan
[122] kullanılan
[123] ara

Ḳanḳlı: 2. Ṭavâyif-i Özbekiyye'den bir büyük ulus ismidir.

Ḳara Ḳalpaḳ: Moġol cinsine mensûb bir ulusdur ki Miyânkâlât, Buḫârâ, Ḫᵛârezm'de Ceyḫun Nehri'niŋ kenarlarında meskûndurlar.

Ḳarlıġ: Ṭavâyif-i Etrâk'den bir ḳabîle ismidir. Ḫîve ḥükümdârları Ḫᵛârezmîler aŋa mensûbdur. Ḳaluḳ daḫi dinülür.

Ḳarılıġ: 2. Ṭavâyif-i Etrâk'den bir ḳabîle ismidir. Çingiz Ḫan'ıŋ Gürcistân'dan ḥîn-i[124] 'avdetinde[125] bu ḳabîle yolda ḳarda ḳaldıḳları içün bunlar böyle ḳarlıḳ tevsîm[126] olmışlardır.

Ḳataġan: 1. Ḳonduz ḫıṭṭasından[127] ṭavâyif-i Özbekiyye'den bir ḳabîle ismidir.

Ḳatuluḳ: 2. Ecnebîden bir fırḳa ismidir.

Ḳayan: Ḳadîmde bir Moġol 'aşîretidir.

Ḳavcun: 2. Türkistân'da bir ḳabîle ismidir.

Ḳavşaḳ: 3. Bir ṭâyife-i Özbek.

Ḳazaḳ: 2. Buḫârâ ve Ḫᵛârezm şimâlinde[128] Deşt-i Ḳıpçaḳ-ı Kebîr'de meskûn[129] 'aẓîm bir ulus ve ḳabâyil[130] ismidir.

Ḳazan: 2. Noġay, Ḳazan ve Ġazan ḳavmi.

Kereyit: Ṭavâyif-i Etrâk'den bir ḳabîle ismidir. Eks̱eri şehr-i Sebz ve Miyânkâlât, Buḫarâ'dâ sâkindirler.

---

[124] zaman
[125] dönüş
[126] isimlenme
[127] yer, memleket
[128] kuzey
[129] oturan
[130] kabileler

Ḳıbçaḳ: Bir ḳabile.

Ḳıġat: Ṭavâyif-i Çaġata'iyye'den iki meşhûr ḳabîle ismidir.

Ḳıġrat: Ṭavâyif-i Çaġata'iyye'den iki meşhûr ḳabîle ismidir.

Ḳıpçaḳ: Ferġana ṭaraflarında meskûn büyük bir ulus ve ḳabîledir, Deşt-i Ḳıpçaḳ-ı Kebîr ma'rûfdur[131].

Ḳırġız: Ḳazaḳ ṭâ'ifesindendir, Asyâ-yı Vusṭâ'nıŋ[132] şimâlinde[133] meskûndurlar; Deşt-i Ḳıpçaḳ-ı Kebîr.

Ḳırḳ: 2. Ṭavâyif-i Özbekiyye'den bir ḳabîle ismidir.

Ḳırḳın: 1. Ḥabeşî, siyâh 'Arab.

Ḳıyat: Ṭavâyif -i Özbekiyye'den bir ḳabîle ismidir.

Kirişmel: 1. Ḳıbṭî, Çingene.

Ḳolıncaḳ: Ṭavâyif-i Çaġatay'dan bir ḳabîle ismidir.

Ḳonġurat: 2. Ṭavâyif-i Özbekiyye'den bir büyük ulus ismidir.

köçmen: Her zaman göçer olan, bedevî.

kûçe: 2. Ḳonar ve göçer bedevî gibi olanlar.

Ḳuçın: 4. Türkistân'da bir ḳabîle ismidir.

Küçi: 1. Ṭavâyif-i Etrâk'den bir ḳabîle ismidir.

Külçe: 1. Mâżîde Türkmen ḳabâ'ilinden[134] bir ḳabîle ismidir.

---

[131] bilinen
[132] Orta Asya
[133] kuzey

Laçin: 3. Ḳadîm bir Türk ‘aşîretidir. 4. Gürci.

Maniknit: Manġıt, ṭavâyif-i Etrâk’den bir ḳabîle ismi olub Buḫârâ ḥükümdârları bu ḳabîleye mensûbdur.

Meleş: 1. Ṭavâyif-i Etrâk’den bir ḳabîle ismidir.

Ming: 2. Ṭavâyif-i Özbekiyyeden bir ḳabîle ismidir.

Moġol: 1. Aṣlı Moŋkul. Tataristan’da ḳadîm bir ulus olub Çin’e tâbi‘ ilâtı[135] pek çoḳdur. Cümlesi Özbek, Tatar, Noġay gibi hâlâ Türkî zebân[136] olub Asyâ-yı Şarḳî’de Ḫıṭâ ve Ḫoten mülḥaḳâtında[137] meskûndurlar.

Moŋġul: 1. Moġul.

Munġal: Ḳalmaḳ ulusuna mensûb bir ḳabîledir, Çin ḥudûdlarında sâkindirler.

Muŋu: 2. Faġfûr ve Ḫaḳan neslinden bir sülâledir.

Nayman: 1. Neymen, Özbeklere ḳarışmış bir ṭâyfa ismidir ki aṣlı Tatar ‘aşîretlerine mensûbdur. Miyâŋkâlât, Buḫârâ ve Soġd-ı S̲emerḳand civârında meskûndurlar.

Noġay: Moġollardın münfekk[138] olan bir ḳabîle ismidir ki ḥâlâ Müslümân ve Türkî zebân[139] olub eks̲eriyâ Ḳazan memleketinde meskûndurlar.

Noyat: 2. Ḳalmaḳ.

Oġur: 2. Ṭavâ‘if-i Etrâk’den bir ḳabîle ismidir.

Otarcı: 1. Ṭavâ’if-i Özbekiyye’den bir ḳabîle ismidir.

---

134 kabileler
135 göçebe Türk kavimleri
136 dil
137 merkeze bağlı yerler
138 ayrılmış
139 çok

Otrar: 3. Bir ḳabîle ismidir.

Otuz İki: 1. Ṭavâ'if-i Etrâk'den bir ḳabîle ismidir.

Oylac: Ṭavâyif-i Etrâk'den bir ḳabile ismidir.

Oyrat: Ṭavâ'if-i etrâkden bir ḳabile ismidir.

Oyşun: 1. Ṭava'if-i etrâkden bir ḳabile.

Öŋemet: Ṭavâ'if-i Etrâk'den bir ḳabîle ismidir.

Öngüt: Ṭavâ'if-i Etrâk'den bir ḳabîle ismidir.

Salur: 1. Ṭavâyif-i Türkmâniyye'den Merv'de meskûn bir ḳabîledir. Ma'nâ terkibi şimşirzen[140] ve urucı ḳavim.

Sarı: 1. Ṭavâyif-i Etrâk'den bir ḳabîle ismidir.

Sarıġ: 2. Merv Şahcihân'da Türkmân ḳabîlesiniŋ bir şınıfıdır.

Sart: Türkistân'da mütevaṭṭın[141] olan aşayire dinülür ki aṣlı Tâcik ve Farsîdir, Tat daẖi dirler.

Sıraḳ: Moġol lisânınca Sart ve Tacik dimekdir, Tâcik.

Solduz: Ṭavâyif-i Etrâk'den bir 'aşiret ismidir.

Şûr: 4. Ṭavâif-i Türkmâniyye'den bir ḳabîle nâmıdır.

Tâcik: Yabancı ma'nâsınadır. Evâ'il-i İslâm'ıŋ Fars'dan Türk'e, Arabî ḳarışub ihtida[142] idenlere yabancı ma'nâsına Tâciḳ ve Ṭacıḳ dinmişdir ve şimdiki ḥâlde Asyâ-yı Vusṭâ'da[143] Fârisî tekellüm[144] idenlere Tâcik ve Türkî tekellüm[145] idenlere Tat ta'bîr iderler.

---

[140] kılıç ile darp edici
[141] yerleşmiş

Taġmaç: 1. Afġanistân'da kâfirî ṭavâyifinden bir ḳabîle ismidir.

Taŋut: Çin ṭaraflarında bir ḳabîle ismidir. Tuŋânî, Çorçut daḫi dirler.

tarġacı: Muhâcirîn gürûhı, kendi memleketinden diger bir ḥükümdârıŋ memleketine geçmiş olan ḳabîle, terk-i diyâr idenler.

tarġamış: Hicret görmüş, tağılmış, perîşân olmuş, mâl ü mülkünü terk itmiş ḫalḳ ve ulus.

Tarḫan Şıyad: 2. Deşt-i Ḳıpçaḳ'da bir kabîledir.

Tat: Türk ḥükmüne girmiş olan ḳavimlere dinür, Tâcik gibi.

Tatar: 2. Moġolî ṭavâ'ifinden bir ḳabîle ismidir. Tataristân ve Ḳırım ahâlisine ıṭlâḳ[146] olunur.

Teke: 2. Teke ḳabîlesi ḳadîm Türkmen 'aşîreti olub Aḫelde, Ṭajende, Pendi, Merv, Şâh Cihân ve Serḫes ṭaraflarında meskûndurlar.

Toḫtamış: 2. Ṭavâ'if-i Türkmâniyye'den Teke'niŋ bir ḳabîlesidir.

Toḳmaḳ (1): 3. Ṭavâif-i Etrâk'den bir ḳabîle ismidir.

Toŋuz: 2. Ṭavâ'if-i Tatârya'dan bir 'âşiret ismidir.

Torġu: 2. Ṭavâyif-i Etrâk'den bir 'aşîret ismidir.

Tozġaḳ: 1. Ṭavâyif-i Özbekiyye'den bir 'aşîret ismidir.

Tört Ulus: Ṭavâ'if-i Etrâk'den en meşhûr olan Barlas, Tarḫan ve Soldur ve Ḳayat ḳabîlelerine dinilür. Hind, Rûm, İrân ve Tûrân'a daḫi dirler.

---

[142] hidayet
[143] Orta Asya
[144] konuşma
[145] konuşmak
[146] isim verilme

Turġak: 2. Ṭavâ’if-i Özbekiyye’den bir ḳabîle ismidir.

Türkân: 2. Türk ve Etrâkler.

Türkmen: Belḫ ile Baḥr-i Ḫazar, Amuderyâ ile Rus ve İrân ḥudûdı beyninde[147] meskûn ve mütemekkin[148] ḳabâ’île dirler.

Türkmenlik: Merv, Serḫes, Etrek, Gürgân, Ṭajen, Aḫel arâżî‘-i vâsi‘asında[149] iḳâmet iden Teke, Yumut, Sarıġ, Salur, İrsarı ḳabîlelerine münḥaṣırdır.

Ucuġ: 4. Ṭavâ’if-i Etrâk’den bir ḳabîledir.

Umaḳ: Etrâk’den bir ḳabile ismidir. Uymaḳ daḫi dirler.

Urmaḳ: Etrâk’den bir ḳabîle ismidir.

Urum: 2. Nasâran’iŋ[150] bir fırḳası.

Urus: Rus ve Rusyalı, Moskof, İslav.

Uyġur: 1. Ṭava’if-i Etrâk’den bir ḳabile ismidir.

Uymaḳ: Afġanistân ṭaraflarında bir ḳabile ismidir.

Uz: 2. Ṭavâ’if-i Etrâk’den bir kabîle ismidir.

Üklen: Ṭavâ‘if-i Etrâk’den bir ḳabile ismidir.

Versaḳı: 1. Tatar’dın bir ‘aşîretdür.

yir: 4. Yirlü, mütevaṭṭın[151].

---

[147] ara
[148] oturan
[149] geniş
[150] Hristiyan

Yüz: 3. Asyâ-yı Vusṭâ'da[152] bir ḳabîle ismidir.

3.2.3.2. Memleket ve Yer İsimleri

Abuncan: Ḳıpcaḳ ṣaḥrâlarında vâḳi'[153] bir tağıŋ ismidir.

Adaġ: 6. Türkisṭânda vâḳi'[154] Endican şehrinin ism-i ḳadîmidir[155].

Adaḳ: 6. Türkisṭânda vâḳi'[156] Endican şehrinin ism-i ḳadîmidir[157].

Aġır: Buẖâra civârında meşhûr bir ḳarye[158] ismidir.

Aġsu: Türkistân'da Kaşġar'a tâbi' bir şehir ve nehriŋ ismidir.

Aẖçe: 1. Afġanistân ḳıṭ'asında Belẖ'e ḳarîb[159] bir memleket ismidir.

Aẖel: 1. Etrek ve Gürgen ṭarâflarında ḳabâyil-i[160] Türkmâniyye'den Teke Türkmânlerinin oturdığı yerdir ki Ḳızıl Avrat ve Köktepe ve Aşḳâbâd tâ'bîr olunur.

Aḳçe: 1. Afġanistân ḳıṭ'asında Belẖ'e ḳarîb[161] bir memleket ismidir.

Akṣarây: Emir Timur'uŋ pây-ı taẖtı ve maḥall-i vilâdeti olan şehr-i Sebz'de yapdığı refî'[162] bir binânıŋ ismidir.

Aktepe: Türkistân'da bir maḥal ismidir.

Aksac: 1. Buẖârâ mużâfâtında[163] bir ḳarye[164].

---

[151] yerleşmiş
[152] Orta Asya
[153] bulunan
[154] bulunan
[155] eski
[156] bulunan
[157] eski
[158] köy
[159] yakın
[160] kabileler
[161] yakın
[162] yüksek

Aḳṣu: Türkistân'da Kaşġar'a tâbi' bir şehir ve nehriŋ ismidir.

Aḳ Mescid: Türkistân'da Taşkend'e tâbi' bir şehirdir. Seyḥun ve Sir Deryâsı kenârındadır.

Alaçuḳ: 2. Türkistân'da ve Anaṭolu'da ḳabâ'iliŋ[165] mesken ittiḫâẕ[166] itdikleri obalar.

Ala Ḳurġan: Herat şehriniŋ bâlâ ḥiṣarına[167] dinur.

Alataġ: Türkistân'da ve Anaṭolu'da vâḳi'[168] bir ṭaġıŋ ismidir.

Almalıġ: Türkistân'da şimâl[169] cihetinde Uyġur kabîlesi ve Moġollarınıŋ şehridir.

Amuderyâ: Ceyḥun Nehri'dir. Amûya Deryâ daḫi dinilür. Seyḥun ile birleşür.

Andḫûy: Afġanistân ḳıṭ'asında Herat'a ḳarîb[170] bir şehir ismidir.

Anḳara: 2. Bir memleket ismi.

Aral Tiŋizi: Ceyḫun ile Seyḫun'uŋ manṣıb oldıġı Ḫ^{v}ârezm ḳıt'asındaki cesîm[171] göl, Aral Deŋizi.

As: 2. Sibirya ṭarafında bir vilayet ismidir.

Aşpımân: Türkistân'da bir ḳarye[172] ismidir.

Atıl: Rusya'da vâḳi'[173] Volġa Nehri.

Avıl: İlâtıŋ[174] cem'iyyetle mesken eyledikleri maḥall, ḳarye[175].

---

[163] merkeze bağlı yerler
[164] köy
[165] kabileler
[166] edinmek
[167] iç kale
[168] bulunan
[169] kuzey
[170] yakın
[171] büyük
[172] köy
[173] bulunan

Baçin: Çîn ḥükümetiniŋ pâyitaẖtı, meşhûr Pekin şehri.

Bağalan: Türkistân'da Belẖ'e ḳarîb[176] bir şehir isimidir.

Bağane: 3. Rusya ve İrân'da Ḳara Göl'i tesmiye[177] iderler.

Bağır: 2. Ḳabâil-i Türkmeniyye'de Aşḳâbâd'a ḳarîb[178] bir köy isimidir.

Baẖta: 2. Türkistân'da ḳadim[179] ve meşhûr bir şehir isimidir.

Balıġ: 2. Moġolca şehir ve vilâyetdir, H̱ân Balıġ gibi.

Balḳan: Ṣarp müselsel ṭaġ; Büyük Balḳan, Küçük Balḳan Türkistân'da ḳabâil-i Türkmeniyye ṣaḥrâlarında iki ṭaġ isimidir.

Barlas: 1. Semerḳan'da ḳarîb[180] bir memleket.

Baysun: Türkistân'da Belẖ ile Semerḳand beyninde[181] bir belde isimidir.

Bayġazı: 2. H̱orâsân ṭarafında bir maḥallin isimidir.

Bellür Ṭaġı: Türkistân'da Ferġana ile Kaşġar'ıŋ arasında bir taġ isimidir.

Benâres: 1. Hindistân'da bir şehir isimidir.

Benâyir: 1. Afġanistan'da Ṣavad civârında bir mevḳi' isimidir.

Beş Arıḳ: Ferġana'ya ḳarîb[182] bir mevżi'[183] isimidir.

---

[174] göçebe Türk kavimleri
[175] köy
[176] yakın
[177] isimlendirme
[178] yakın
[179] eski
[180] yakın
[181] ara
[182] yakın

Beşîr: Amuderyâ verâsında ḳarşı cihetinde İrṣarı Türkmeni ḳabîlesiniŋ meskeni, Beşîrî kilimi meşhûrdur.

Biçin: 1. Baçin ya‘ni Çîn pây-taḫtı.

Biş Balıġ: Türkistân’da Çîn’e ḳarîb bir memleket ismidir.

Biş Arıḳ: Türkistân’da Ḫokand’a ḳarîb bir mevḳi‘ ismidir.

Bitik: 5. Ceyhun ya‘ni Amuderyâ verâsında Buhârâ’ya tâbi‘ bir küçük ḳal‘a ismidir.

Bizek: 4. Ḳaṣaba.

Boġu: 5. Bir ḳaṣaba ismidir.

Bolġan: 2. Bir nehir ismidir ki Bolġa, Volġa daḫi dirler.

Bulġar: 3. Bir şehir ismi.

Buz Ṭaġı: Türkistân’da bir silsile-i cibâldir[184].

Ceyhun: İrân zemînile Türkistân’ı tefrîḳ[185] iden nehr-i cesîm[186], Amuderyâ.

Çav: 4. Türkistân’da bir şehir ismidir.

Çer: 5. Şîrâz’e ḳarîb bir ḳarye.

Çekmen: 2. Belḫ civârında bir memleket ismidir.

Çelek: 2. Semerḳand’a ḳarîb bir memleketdir.

Çırġalaŋ: 1. Herat ṭaraflarında seyr-gâh, ‘işret-gâh, teferrüc-gâh[187] bir maḥall ismidir.

---

[183] yer
[184] dağlar
[185] ayırma
[186] büyük

Çigdelik: 2. Celâlâbâd ile Kâbil beyninde[188] bir mevżi‘dir[189].

Çigil: 3. Türkistân’da bir mevḳi‘ ismidir.

Çim: 1. Buḫârâ mużâfâtında[190] bir şehir ismidir.

Çimbay: Semerḳand ḫıṭṭasında[191] bir ḳaṣaba ismidir.

Çin: 5. Nâm-ı şehr-i Ḫıṭâ.

Çoçġa: 2. Belḫ hiẕâsında Amuderyâ’nıŋ bir güzergâhıdır.

Çörtün Göli: 1. Ḫᵛârezm’de Ḳoŋrad ḳalası pîşgâhında[192] olan göl.

Çuçaḳ: 5. Türkistân’da Ceyḫun Nehri’niŋ kenârında bir mevḳi‘ ismidir.

Davul: 3. S̱emerḳand’a ḳarîb[193] bir mevḳi‘ ismidir.

Dizi: 1. Ḳarye, ḳaṣaba.

Dürmen: Bir mevḳi‘.

düvel: 1. Devletler.

Endican: Ferġana ḳıṭ‘asında meşhûr bir belde ismidir, nâm-ı ḳadîmîsi Adaḳ’dır.

Ergeneḳon: Türkistân’da bir ṭaġ ismidir; Ḳayan, Niküz ol taġın deresinde meskûn[194] idiler ve Sivenc Ḫan ḳapusını sedd itmiş idi, bir müddetden sonra seddi bozub ‘âleme münteşir[195] oldılar.

---

[187] gezinme yeri
[188] ara
[189] yer
[190] merkeze bağlı yerler
[191] yer, memleket
[192] önünde bulunan meydan
[193] yakın

Ernek: 2. Ḫᵛârezm'de bir taġ ismidir.

Eske: 2. Türkistân'da bir ḳaryeniŋ[196] ismidir.

Espere: Türkistân'da bir ḳaryeniŋ[197] ismidir.

Etrek: İrân'ın şimâlinde ḳabayil-i Türkmeniyye içinde vâḳi' bir nehriŋ ismidir ki "Yumut" ḳabîlesi orada sâkindir.

Fâryâb: Türkistân'da bir ḳarye[198] ismidir.

Feraḥ: Afġanistân'da vâḳi'[199] bir memleket ismidir, Herat'a ḳarîbdir.

Ferġana: Türkistân'da meşhûr ve 'aẓîm bir şehir ismidir. Ḫoḳand daḫi dirler. Endicân, Merġıyân, Nemengân oradadır.

Göbek: 3. Mekke-i Mükerreme.

Görken: 4. İrân ile Türkmân bâdiyeleri[200] arasıdaki nehriŋ ismidir.

Gümüş Tepe: Baḥr-i Ḥazar ve Etrek kenârında Gürgân mülḥaḳâtında[201] Türkmâniyye'niŋ Yumut ḳabîlesiniŋ bir mesken-i maḫṣûṣıdır.

Ġacduvan: Buḫârâ mużâfâtında[202] meşhûr bir şehir ismidir.

Ġazan: 2. Rusya'da eyâlet merkezi bir şehirdir, Noġay memleketi.

Ġâzî Âbâd: Hind-i Ḫᵛârezm'de bir ḳaṣaba ismidir.

---

[194] oturma
[195] yayılma
[196] köy
[197] köy
[198] köy
[199] bulunan
[200] kır
[201] merkeze bağlı yerler
[202] merkeze bağlı yerler

Ġazın: Afġanistân'da bir büyük şehir ismidir.

Ġıdan: Ḳıpçaḳ ṣaḥrâlarında vâḳi‘[203] bir memleketdir.

Ġulça: 1. Türkistân'da Kâşġar'a ḳarîb bir şehir ismidir.

Ġur: Afganistân ḫıṭṭasında[204] Bedeḫşan'a ḳarîb bir memleket ismidir.

Ḫak Petek: 2. Çin'de bir şehir ismidir.

Ḫalac: 2. Türkistân'da vâḳi‘[205] şehr ismidir.

Ḫan Balıġ: Pekin'iŋ ḳadîmî ismidir, Baçin daḫi dirler.

Ḫᵛârezm: Cercan ile Deşt-i Ḳıpçaḳ ve Baḥr-i Ḫazar ile Buḫârâ emâreti arasında vâḳi‘[206] ülke-yi ‘aẓîmedir, pâytaḫtı ḳadîmde Köhne Ürgenc olub elyevm[207] Ḫivaḳ'dır.

Ḫazar: 2. Ḫazar yer-i baḥr meşhûrdur.

Ḫıta: 1. Çin'iŋ şimâl ḳıt‘ası, Ḫıṭay, Ḳara Ḫıtay, Aḳ Ḫıtay.

Ḫıṭay: 1. Çin'iŋ şimâl ḳıt‘ası, Ḫıṭay, Ḳara Ḫıtay, Aḳ Ḫıtay.

Hirat: Afġanistân tevâbi‘âtında[208] Ḫorâsân'da vâḳi‘[209] Heri vilâyetiniŋ merkez-i meşhûrı bir ḳal‘a ismidir. Ḳadîmde Arya ve Arban dinürdi, ova ma‘nâsına soŋra bu isim İrânîleriŋ dağıldığı vilâyetleriŋ cümlesine ta‘mîm[210] ve ‘Iraḳ şekliyle taḳrîb[211] olundı.

Ḫivaḳ: Ḫᵛârezm'iŋ pâytaḫtı Ḫive şehri, Ürgenc.

---

[203] bulunan
[204] yer, memleket
[205] bulunan
[206] bulunan
[207] bugün
[208] tabi olan yerler
[209] bulunan
[210] genele yaymak
[211] yaklaştırma

Ḫocend: Türkistân'da Seyhûn kenârında bir şehir ismidir. Kemâl-i Ḫocendî meşhûrdur.

Ḫoca İli: Ḫvârezm ḳıt'asında bir memleket ismidir.

Ḫoten: Şehr-i 'aẓîm ve ḳal'a-i büzürg[212] dimekdir. Türkistân'da Kâşġar ve Yarkend'e yaḳın bir belde ismidir.

Ḫurnaḳ: Behrâm-ı Gûr içün Yemen'de Nu'mân'ıŋ yapdıġı bir ḳaṣrdır.[213] Mi'mârı daḫi Senîmâr'dır.

Inav: 2. Ḳabâil-i Türkmâniyye içinde Ahel'de Aşḳâbad'a ḳarîb Deregez memleketi hiẕâsında bir ḳal'a ve mevḳi'iŋ ismidir.

Isıġ Köl: Türkistân'da Dest-i Kıpçâḳ'da vâḳi'[214] bir göl ismidir, eṭrâfında ılıcalar ve hammâm-ı ḳudret pek çoḳdur. Issıḳ Köl daḫi dirler.

İlan Otı: 2. Türkistân'da Semerḳand ile Cazaġ'ıŋ ortasında bir mevḳi'.

ilet: 1. İlleriŋ[215] oturdıġı maḥall.

İper Ḳuruġı: Semerḳand ṭarafında bir ḳarye[216] ismidir.

Kâbil: Aṣlı Zâbil, Afġanistân'ıŋ pây-i taḫtı ve ṭaġlıḳ ḫıṭṭası[217]. Ḳandehâr, Celâlâbâd, Ġazne, Ḳonduz aŋa tâbi'dir. İḳlîm-i râbi'le, vasaṭ-ı Ma'müre'de vâḳi'dir[218]. Ḥâlâ Belḫ ve Bedeḫşân, Herat anıŋdır.

Ḳandehâr: Afġanistân'da bir vilâyet ismidir. Soġay ve Derânîleriŋ maḥall-i ḥükûmetidir.

Ḳara Boġaz: 2. Baḥr-i Ḥazar kenârında bir mevżi'[219] ismidir.

---

[212] büyük
[213] saray
[214] bulunan
[215] insan
[216] köy
[217] yer, memleket
[218] bulunan

Ḳara Ḳaş: 1. Türkistân’da bir maḥall ismidir.

Ḳara Ḳır: Deşt-i Ḳıpçaḳ’da vâḳi‘[220] bir maḥalliŋ ismidir.

Ḳara Ḳırım: Türkistân’da bir vilâyet ismidir.

Ḳara Köl: Türkistân’da Buḫârâ cihetinde bir memleketdir.

Ḳarasu: Türkistân’da bir ırmak ismidir.

Ḳarnı Yaruḳ: 1. Türkistân’da Miŋ Ḳışlaḳ’ıŋ cenûbunda[221] mevḳi‘ ismidir.

Ḳars: 2. Rûm cânibinde bir memleket ismidir.

Ḳarşı: 4. Buḫâra mużâfâtında[222] Naḫşeb ve Nesef didikleri şehr-i ḳadîm ismidir.

Ḳarşu: 2. Türkistân’da Buḫârâ’ya ḳarîb bir şehir ismidir; Naḫşeb, Nesf daḫi dirler, ‘Ömerü’n-Nesfî oradandır.

Kaşġar: Türkistân’da büyük bir ḳıṭa‘nıŋ kürsîsi bir şehirdir, Kaşḳar daḫi dinilür, Çin ḥudûdunda vâḳi‘dir[223]. Yedi Vilâyet daḫi dirler; Ḫoten, Yarkend, Ġolca ile Ṭurfan, Sirem, Gülbaġ, Aḳṣu.

Ḳât: Ḫᵛârezm’de bir ḳaṣaba ismidir.

Ḳavala: 2. Buḫârâ’da bir maḥall ve dervâze[224] ismidir.

Ḳazaḳ: 2. Buḫârâ ve Ḫᵛârezm şimâlinde[225] Deşt-i Ḳıpçaḳ-ı Kebîr’de meskûn[226] ‘aẓîm bir ulus ve ḳabâyil[227] ismidir.

---

[219] yer
[220] bulunan
[221] güney
[222] merkeze bağlı yerler
[223] bulunan
[224] şehir ve kale kapısı
[225] kuzey

Ḳazan: 1. Rusya'da eyâlet merkezi bir şehir ismidir.

Kekik: Buḫârâ mużâfâtında[228] şehr-i Sebz'iŋ ḳadîm ismidir, şehr-i Kîş daḫi dirler, ḳâbâyili Kinkes'dir.

Kence: 2. Kence, Hindistân'da bir memleket ismidir.

Kene: 2. Ḥâlâ Asyâ-yı Vusṭâ'da[229] Kene-ḫâne nâmıyla bir ḥabs-hâne vardır ki mücrimleri[230] 'aẕâb içün aŋa atarlar.

Kerki: 2. Amuderyâ kenârında bir memleket ismidir.

Kete Ḳurġan: Semerḳand'a ḳarîb büyük bir memleket, büyük şehir dimekdir. Buḫârâ'dan iki fersaḫ yerde vâḳi'[231] bir ḳal'adır.

Ḳırḳır: Türkistân'da bir ḳal'a ismidir.

ḳışlaḳ: Ḳarye[232], ḳażâ.

kint: 3. Kûy ve ḳaṣaba, ḳışlaḳ, kend.

Kiş (1): Şehr-i Sebz'iŋ ism-i ḳadîmi ve Emîr Timur'uŋ maḥall-i mevlûdi[233] bir şehirdir.

Kögüretli: Ḫîve ṭaraflarında bir mevḳi' ismidir, Ceyhûn ve Amuderyâ kenârlarında.

Körek: 2. Buḫârâ'ya ḳarîb bir mevḳi' ismidir.

Ḳunduz: 1. Afġanistân'da Belḫ civârında 'aẓîm bir şehir ismidir, ahâlîsine Kıṭġan dirler, ṣırf Türk'dür.

---

[226] oturan
[227] kabileler
[228] merkeze bağlı yerler
[229] Orta Asya
[230] suçlu
[231] bulunan
[232] köy
[233] doğum

Ḳupaḳ: Türkistân'da bir vilâyet ismidir, Çingiz Ḫan ḫîn-i[234] vefâtında memleketi taḳsîm[235] eyledigi vaḳit bu ḳıṭ'ayı velî'ahd bulunan Ögetay Ḳaan'a virmişdir.

Ḳupla: 2. Çin, Maçin, pây-ı taḫt-ı ḳadîm Baçin, Pekin daḫi dirler.

Ḳuzġun Tiŋizi: Amuderyâ, Ceyhûn, Seyhûn, Sirderyâ, Aras.

Kümüş Tepe: Baḥr-i Ḥazar kenârında ve Etrek ve Gürgân ṭaraflarında Yumut Türkmenleriniŋ meskeni bir mevki'dir.

Manḳışlaḳ: Aslı Miŋkışlaḳdır, Baḥr-i Ḥazar'ıŋ cihet-i şimâl şarḳında vâḳi'[236] bir maḥall ismidir, Mınḳışlaḳ.

Mâri: Mervşâh-ı cihân şehrine dinülür, ḳabâyil-i Türmâniyye'niŋ pây-i taḫtıdır.

Merġınan: Ferġana'da bir şehir ismidir, Merġılan. Ṣâḥib-i hidâye oradandır.

Mervi: Teke, Sarıḳ, Salur Türkmenleriniŋ istinâdgâhları[237] bulunan meşhûr Mervşâh-ı Cihân, Mâri daḫi dirler.

Moŋġul: 1. Türkistân'da kadîm ve meşhûr bir şehirdir.

Morı: 2. Türkistân'da vilâyet ismidir.

Narın: 2. Türkistân'da bir deryâ ismidir. Ḳonduz'da daḫi bir mevki'dir.

Neḫşeb: Buḫârâ ve şehr-i Sebz beyninde[238] ḳadîm bir memleket ismidir, Nesef ve Ḳarşı meşhûrdur.

Nesḫeb: Buḫârâ ve şehr-i Sebz beyninde[239] ḳadîm bir memleket ismidir, Nesef ve Ḳarşı meşhûrdur.

---

[234] zaman
[235] bölme
[236] bulunan
[237] dayanacak yer
[238] ara

Nesveẖ: 1. Ḫocend ṭarafında bir nâḥiye[240] ismidir.

Oban: 2. Buẖârâ mużâfâtında[241] bir ziyâretgâh mevki'in ismidir.

Oca: Türkistân'da vâḳi'[242] bir şehriŋ ismidir.

Ora Tepe: Buẖârâ'nıŋ Semerḳand ṭarafında Ḫocend'e ḳarîb bir şehriŋ ismidir, Esterüşen.

orut: Yurt, menzil.

Otrar: 2. Türkistân'da bir mevḳi' ve Termiz şehrine daẖi dinür.

öyl: Memleket, ülke, vilâyet, sancaḳ.

Saḳız: 2. Baḥr-i Sefîd-i Rûm'da bir şehir ismidir.

sancaḳ: 2. Tümen-i vilâyet.

Sapan: 3. Türkistân'da Merġıyan cihetinde bir belde ismidir.

Sarı Çıġnaḳ: Türkistân'da Aral Deŋizi'nde bir körfez ismidir.

Sayram: Türkistân'da ḳadimî meşhûr bir şehriniŋ ismidir, Ḫocend'e ḳarîbdir.

Sebzvârî: 2. Sebzvâr, Ḫorâsan'da bir şehir ismidir.

Semerḳand: Ḳadîmde merre[243] kend-i Tûrân, İskender zamânında ve Soġd vilâyetiniŋ pâyitaẖtı. Kend; ḳarye[244] demek olup semer daẖi bânîsi[245] bulunan pâdişâhıŋ ismindendir, Semerkend hem dinilür.

---

[239] ara
[240] küçük yer
[241] merkeze bağlı yerler
[242] bulunan
[243] geçti
[244] köy
[245] yaptıran

Semerkend: Ḳadîmde merre[246] kend-i Tûrân, İskender zamânında ve Soġd vilâyetiniŋ pâyitaḫtı. Kend; ḳarye[247] demek olup semer daḫi bânîsi[248] bulunan pâdişâhıŋ ismindendir, Semerkend hem dinilür.

Sir Deryâ: Seyḥun, Türkistân'da Kâşġar taġlarından ṭuġyan[249] iderek Ferġana ve Ṭaşkend mużâfâtı[250] ısḳâ varu ve Göl-i Aral'a manṣıb olan büyük ve meşhûr deryânıŋ ismidir.

Soġd: Soġd, Türkistân'da bir vilâyetdir. merkezi Semerḳand. lisan-ı Soġdî, Buḫârâ Fârisîsi.

Şabırġan: Herat ile Belḫ arasındaki meşhûr bir belde ismidir. bir nev' siyâh üzüm buradan çıḳar, üzüm-i Şabırġanî dirler.

şirem: 2. Mesken, vaṭan.

Talab: 4. Asyâ-yı Vusṭâ'da[251] tümen Ḫayrâbâd'a bir mevki' ismidir.

Taş Ḳurġan: Türkistân'da Belḫe ḳarîb bir şehriŋ ismidir. ḳal'a-i Sengîn'e daḫi ıṭlâḳ[252] iderler.

Taşkend: Türkistân'da meşhûr bir şehr-i 'aẓîmdir. Şaş daḫi dirler.

Taşrâbâd: Buḫârâ ile Semerḳand'ıŋ mâbeyninde[253] bir şehir ismidir.

Tarḫan Şıyad: 1. Buḫârâ ḫıṭṭasında[254] Ḳara Köl mülḥaḳâtından[255] bir ḳazâ ismi.

Tatkend: Türkistân'da Buḫârâ ile Semerḳandıŋ beyninde[256] bir ḳażâ ismidir.

---

246 geçti
247 köy
248 yaptıran
249 taşma
250 merkeze bağlı yerler
251 Orta Asya
252 isim verilme
253 ara
254 yer, memleket
255 merkeze bağlı yerler

Tayġan: 2. Rusya'da bir memleket ismidir, Rusya'da bir derbend[257] ismidir, Cebel-i Hindukuş'uŋ fevḳi.

Tecen: 3. Merv ile aḥel beyninde[258] ḳabâ'il-i[259] Türkmeniyye'niŋ meşhûr bir beldesidir. Deryâ-yı Ṭajen ma'rûfdur[260].

Tecen Çayı: Gürgen ve Etrâk bâlâ âbı ve şarḳı, Deregez Kelat memleketi ḥiẕâsı ve şimâlinde vâḳi'[261] bir memleket-i Türkmâniyye.

Terşiş: İrân ve Türkistân'da vâḳi'[262] bir şehir ismidir.

Tibet: Tanḫut daḫi dinür. Çin ve Tataristân ve Türkistan ve Hindistân'ıŋ arasında vâḳi'[263] bir memleket ismidir; Ḫotan ve Yarkend muḥâzîsinde[264] Deşt-i Pamir ḥaddinde ve Keşmir'iŋ şarḳındadır; Ladaḳ daḫi dirler.

Timürteki: 1. Yöre-i Afġânî.

Tob Ḳazġan: 2. Esterâbâd ile Ḫᵛârezm beyninde[265] bir mevḳi' ismidir.

Tûrân: Türkistân ṭağlığı, dağlıḳ. Ḫorôsân ve Mâverâü'n-Nehr'e Tûrân-ı Zemîn dirler.

tümen: 2. Sancaḳ, ḳażâ.

Türkistân: Ṭaşkend'in şimâlinde[266] Rusya cihetinde bir memleket ismidir. Ḫᵛâce Aḥmed Yesevî ḥażretleri anda medfûndur[267].

Uc Agac: 2. Maḥalli Buḫâra mużâfatında bir mevḳi'iŋ ismi.

---

256 ara
257 geçit, boğaz
258 ara
259 kabileler
260 bilinen
261 bulunan
262 bulunan
263 bulunan
264 karşı
265 ara
266 kuzey
267 defnedilen

Uş: 1. Türkistân'da bir şehir ismidir.

Üç Peymân: Türkistân'da bir belde ismidir. Aşpeymân.

ülke: Memleket, diyâr.

Ürgenc: Hîve Ḥânlığı'nda Yeŋi ve Köhne Ürgenc nâmıyla iki şeḥriŋ ismidir. Ḫᵛarezm ve Ḫîvaḳ daḫi dirler.

Ürgüt: Semerḳand civârında bir şehir ismidir.

Ürmeyten: Türkistân'da vâḳi'[268] bir ḳarye ismidir.

Üsti: 1. Türkistân'da Ceyḥun kenârında vâḳi'[269] bir şehirdir.

Üzülüş Kint: Buḫârâ mużâfatında Ġacdivân'a ḳarîb bir ḳarye ismidir.

Yam: 3. S̱emerḳand ile Ḫocend beyninde[270] bir memleketdir.

Yayçı: 1. Çarcu ile Buḫârâ'nıŋ mâbeyninde[271] vâḳi'[272] bir ḳaṣaba ismidir.

Yayıḳ: 1. Türkistân'da vâḳi'[273] büyük bir nehir ismidir.

yir: 3. Yir yurt, mesken.

Yol Atan: Mervşâh Cihânıŋ şarḳında[274] ḳabâyil-i Türkmâniyye'den Salur ṭâyfesiniŋ ikâmetgâhı olan bir ḳal'adır, (bend-i Sulṭân Sencer'e ḳarîbdir[275]).

yurt: Mesken, vatan, vilâyet.

---

268 bulunan
269 bulunan
270 ara
271 ara
272 bulunan
273 bulunan
274 doğu
275 yakın

yurtġa: 2. Vilâyete daẖi ıṭlâḳ[276] olunur.

3.2.4. Toplumsal İlişkiler ve İlişkilerde Konum

3.2.4.1. Arkadaşlık, Dostluk ve Komşuluk

cehre: 1. Maḥrem.

cink: 2. Arḳadaş.

cüci: 1. Baġtelen, vehleten[277] gelen misâfir.

cüre: 1. Arḳadaş, dost.

çataġ: 2. Şerîk[278].

çeren: 1. Ḳomşu.

çirgelik: 1. Hem ḳatar[279].

çüre: 2. Arḳadaş, yoldaş.

ẖatun: 2. Hatun-ı ḳıyamet, âẖiret ḳardaşı.

içküylik: 1. Muṣâḥib[280], maḥrem.

igeci: 2. Ricâl[281] ve küberâ[282] muṣâhibi[283], hem-nîşini[284].

imeldaş: Hem-pâ, arḳadaş, egerdâş.

---

[276] isim verilme
[277] aniden
[278] ortak
[279] aynı kervanda bulunan, kervandaş
[280] arkadaş
[281] ileri gelenler
[282] büyükler
[283] arkadaş
[284] beraber oturup kalkan, teklifsiz arkadaş

imgekdaş: Emekdaş, hem-râh[285].

inaġ: 2. Hem-râh[286].

inaḳ: 1. Refîḳ[287], muṣâḥib[288].

irkilik: 1. Dostluḳ.

iş (2): 2. Refîḳ[289].

ḳavcun: 1. Misâfir.

kildaş: Yoldaş, arḳadaş.

ḳoldaş: Hem-râh[290], yâr, dost.

ḳoŋşı: 1. Ḳomşu.

ḳoşarta: 1. Ortaḳ, arḳadaş.

ḳoştı: Yoldaş, arḳadaş.

ḳotuḳ: Ḳonuḳ, teŋgri misâfiri.

kökeŋ: 2. Yerlü, mücâvir[291] ve muḳîm[292].

naḳçı: 2. Nedîm[293].

öz: 3. Bildik, âşinâ.

---

285 yoldaş
286 yoldaş
287 dost
288 arkadaş
289 dost
290 yoldaş
291 komşu
292 ikamet eden
293 arkadaş

rüst (1): 2. Ta‘alluk[294].

sirk: 2. Arḳadaş, yoldaş.

sivgüci: 2. Dost.

sivüklüg: 2. Dost, âşina.

tamur: 4. Âẖiretlik ḳardaş.

tanış: 1. Bildik, ma‘rûf[295], âşina, dost.

tiŋteş: Arḳadaş.

toġġanlıġ: 2. Ḥaḳḳ-ı uẖuvvet, âḥiretlik, iẖvân-ı ‘ârıżî[296].

ülteş: Ḳomşu, hem-sâye, cîrân.

yaŋa: 2. Yanca giden, saġdıc ḳadın.

yandaş: 1. Âşinâ, aḥbâb, dost.

yar: 5. Dost.

yavçın: Misâfir, ḳonuḳ.

yoldaş: Yol arḳadaşı, refîḳ[297].

tab: 2. Ziyâret.

---

[294] ilişik, irtibat
[295] bilinen
[296] dostluk, arkadaşlık, ahiretlik
[297] dost

3.2.4.2. Yabancılık ve Düşmanlık

çav: 1. Düşmen.

dayın: Düşmen, raķîb.

derġaş: Düşmen.

ġanim: Düşmen, raķîb.

ötek: 1. Yabancı.

özge: 2. Bîgâne[298].

talay: 3. Mechûl ve bilmedik kimesne.

timür baş: 2. Ķaṭ'-i[299] alâķa.

yaban: 2. Bîgâne[300].

yabâne: 2. Bîgâne[301].

yabanî: 2. Bîgâne[302].

yâd: 1. Yabâncı.

yağı: 1. Düşmen, yabancı.

yât: 1. Yabâncı.

yatlıġ: 1. Yabancı, 'adû[303].

---

[298] yabancı
[299] kesmek
[300] yabancı
[301] yabancı
[302] yabancı

yav: Düşmen.

yava: 2. Yabancı, düşmen.

3.2.5. Aile, Akrabalık ve Evlilik

aba: Cedd[304], baba, büyük amuca.

abaġa: 1. Amuca.

abaḳa: 1. Amuca.

abuşḳa: Er, zevc[305].

acı: Büyük valide.

aça: 1. Vâlide.

adaġlıġ: 1. Nâmzed[306] olmuş ḳız, nişânlı.

aġa: 2. Büyük ḳarındaş.

aġalıġ: 1. Büyüklük, birâderlik.

aẖtıḳ: Torun.

aka: Büyük ḳardaş.

alanc: İlk def'a tezvîc[307] idilen ẖâtun.

alıncaḳ: Üçüncü peder, cedd, baba.

---

[303] düşman
[304] dede
[305] damat
[306] nişanlı
[307] nikah kıymak

‘amek: ‘Amuca, baba ḳardaşı.

‘amme: Deyze, pederiniŋ hemşîresi.

ana: Vâlide, mâder.

anaga: 1. Vâlide maḳamında, ögey mâder, dâye.

anda: 1. Bir ḳabîleniŋ diger ḳabîleden ḳız alması, ṣıhriyyet.

apa: Abla.

aral: 1. Araları yakın atalar, ata.

arḳa: 3. Nesil.

arḳudaḳ: İkiz, çift.

ata: 1. Baba.

ataġ: 1. Nâmzed.[308]

ataġlıġ: 1. Yavuḳlu, nâmzed[309] olmuş kız.

atalıġ: 1. Babalıḳ, peder maḳâmında.

atalıḳ: 1. Babalıḳ, peder maḳâmında.

atalınlıġ: 1. Yavuḳlu, nâmzed[310].

aya: 2. Amuca.

ayım: 2. Zevce.

---

308 nişanlı
309 nişanlı
310 nişanlı

baba: 1. Ata, cedd, peder.

bacanaḳ: İki ḳız ḳardaş zevcleri ve ḳocaları.

bacı: Bacı, büyük hemşîre.

bala: Yavru, çocuḳ.

bala çaḳa: Çoluḳ çocuḳ, oğlan, uşaḳ.

bele çaġa: Çoluḳ çocuḳ, oğlan, uşaḳ.

balduz: Baldız, zevce hemşîresi ve ḳızḳardaşı.

beke: Dede, baba, büyük peder.

bele: Yavru, çocuḳ.

bibi: 1. Nine, büyük vâlide, vâlidesiniŋ anasına ve pederiŋ vâlidesine daḫi ıṭlâḳ[311] olunur.

bike: 2. Henüz te'ehhül[312] itmeyen ḳız, hindîler bikem-ṣâḥib dirler.

bive: Ṭul ḫatun, bî-zevc[313].

biyikât: 2. Âzâde ḳız.

boġuz: 2. Ḥâmile.

boy: 3. Silsile[314].

budanur: 1. Üçüncü cedd, baba.

---

[311] isim verilme
[312] evlenme
[313] kocasız
[314] soy

cehre: 3. İçgüveyilik.

cıġan: 1. Ḫala-zâde.

cink: 1. Eş.

cüre: 2. Eş, çift.

çârşenbihî: 1. Oṭalıḳ, sevimli ḫatun, ġumâ[315].

çavluḳ: Torun.

çeliş: Babası ve vâlidesi ayru ayru cinsden olub andan türeyen çocuḳ.

çıġan: Ḫâle-zâde, ‘amm-zâde.

çiçe: ‘Amme, ḫâle, küçük hemşîre.

çüre: 1. Eş, çift.

dada: Dede, büyük baba, cedd. Pederiniŋ pederi, vâlidesiniŋ pederi, vâlideniŋ büyük birâderi.

davulġa: 2. Vâlideniŋ büyük hemşîresi.

dede: 1. Büyük baba, dede, peder ve mâderiŋ babası.

deyze: 1. Gelin. 2. ‘Amme, anasınıŋ ḳarındaşı.

dul: Dul ḫatun.

dutaḳun: Yedinci cedd.

ebu: Peder, cedd.

---

[315] kuma

ebûgin: Dede.

eçe: 2. Vâlide.

eke: Büyük ḳardaş.

ekeçe: Abla, büyük hemşîre.

ekeçi: Abla, büyük hemşîre.

ekiz: 1. Yetim, öksüz. 2. Tev'em[316], çift.

eve: Dede, baba, büyük peder.

eyege: Süt ana.

gebe: Ḥâmile ẖatun.

göbek: 7. Nesil.

görkebay: 2. Gelin.

ẖazan: 2. Bir ẖâne ẖalḳı.

içe: Ana, nine, abla.

içke (1): Peder, ata, valide.

ilti: İki biraderiŋ zevcesi ve ḥaremi.

iki abusun: İki kız ḳardaş.

ikiz: 1. Tev'em[317].

[316] ikiz

inaġ: 1. Yâr-ı ṣâdıḳ.

inek (1): 1. Küçük birader. 2. Süt ninesi, dâye.

ineke: 1. Küçük birader. 2. Süt ninesi, dâye.

iş (2): 1. Çift.

imükdeş: Süt ḳardaş.

ini: Küçük ḳardaş.

irkek: 4. Ġayr-i mütehhil[318] âdem.

ḳardaş: Ḳarındaş, aġa.

ḳarındaş: Birâder, ḳardaş.

ḳaḳa: 1. Baba, âbi, dede.

ḳavluḳ: Ṭorunuŋ oġlı, dördünci nesil.

ḳayaş: 1. Aḳrabâ, nijâd[319].

kilin: Gelin.

ḳısır: 2. ʻAḳîm[320], hiç ṭoġurmaz olan.

ḳız: Ḳız evlâd.

ḳız bala: Ḳız çocuḳ.

---

317 ikiz
318 evli
319 soy
320 kısır

ḳız ḳarındaş: Abla, ḳız ḳardaş.

ḳızlıġ: 1. Bekâret.

ḳız oğlan: Bâkire, ẖoca ve ire varmamış ḳız, bî-şevher[321].

ḳoşarta: 2. Nisâ-i[322] şerîk[323].

köktaş: Süd ḳarındaş.

köpün: Çocuḳ, oġul, evlâd.

ḳuda: 1. Yek-digerine ḳız virüb alan ḳabîle. 2. Bacanaḳ.

ḳurdaş: Ḫâle-zâde, ‘amûca-zâde, luġat-ı Çaġatay’da birâder dimek, ḳardaş.

kündeş: Ḳadın ortaḳı, iki ḥatun bir âdemiŋ nikâḥında bir ẖânede bulunması.

küyev: Dâmâd.

murḳı: Altıncı arḳa, cedd-i[324] sâdis[325].

naġaçı: Cedd, ṭayı[326].

nebîre: Ṭorun.

oğlan: 1. Çocuḳ.

oġuş: Ṭorun.

orġacı: 2. Zevce.

---

[321] kocasız
[322] kadın
[323] ortak
[324] ata
[325] altıncı
[326] dayı

orġucı: 2. Zevce.

orunlı: 1. Ḥafîd, torun, nesil.

omaġ: 1. Nesil.

ögey: Ügey.

ögey ata: 2. Ügey baba.

öylük: 2. Evli, evlenmiş.

öz: 2. Aḳrabâ.

pîç: 1. Veled-i zînâ.

siŋil: Küçük hemşîre, abla.

sirk: 1. Eş.

soy: Sülâle, ecdâd, soy, nesil.

taġa: Dayı.

taġay: Dayı.

taġayze: Teyze.

tir: 1. Abla, ḳız ḳarındaş, tire[327].

tire: 2. Âl[328].

tirm: 2. Teyze, aḳrâbadan meri'yyü'l-ḫâṭır[329] bânû[330].

---

[327] aile
[328] aile

toġġan: 1. Birâder, ḳardaş.

toġġanlıġ: 1. Ṣıla-ı raḥm[331].

toġluşluḳ: 3. Ṣoy, cins.

toġma ẖan: 1. H̱ânezâd, veled.

toġuş: 2. Zâdelik[332].

toġuşlik: 2. Soy, cins.

toġuşluḳ: 3. Ṣoy, cins.

toḳal: 1. Ortaḳlarından küçük, pesmânde[333] ve ḥaḳîr tutılan ẖatun.

tonġuc: 1. İlk ṭoġan evlâd.

torun: Torun.

tos: 5. Nijâd[334].

tul: 1. Dul, ḳocasız ḳalmış ẖatun.

tutı: Nine, vâlidesiniŋ ve pederiŋ anası, teyze.

tuzun: 4. Güzel evlâd.

uruġ: 2. Sülâle.

uruḳ ḳayaş: 1. Ḳısım, aḳraba, ta'allüḳât[335].

---

329 hatrı sayılan
330 hanım
331 akraba ziyareti
332 soy
333 geride
334 soy

uşka: Er, zevc.

uya: 1. Ḳız ḳardaş.

yaŋa: 3. Yenge, deyze.

yetim: 1. Bî-peder[336], öksiz.

yezne: Enişte.

yigen: 1. Ḳarındaş evlâdı; ʿamuca, ḫâle, ṭayı, teyze yigeni, çagatayca çın daḫi dinülür.

yinge: Ṣaġdıc ḳadın, dâye[337], ḫatun, yenge.

yitim: İki "yâ" ile yetim maʿnâsına, öksüz çocuk.

yizne: Enişte.

yügürci: Zevceniŋ küçük birâderi.

żaʿîfe: 2. ʿIyâl[338].

3.2.6. İnsan ve Cinsiyeti

ayım: 1. Ḫanım, ḫâtun.

aym: 1. Ḫanım.

ayr: 1. Erkek.

bay beçe: 2. Özbekler ḳadınlara bây biçe daḫi dirler.

---

[335] yakınlar
[336] babasız
[337] dadı
[338] eş, zevce

begim: Ḫatun, ḫanım; Hindistân'da ḫanımlara bigim-ṣâḥib dirler.

bibi: 2. Ḫanım, ḫâtun.

bigim: Ḫatun, ḫanım; Hindistân'da ḫanımlara bigim-ṣâḥib dirler.

bike: 1. Muḥtereme ḳız, küçük ḫanım.

bikec: Muḥtereme ḫatun, ḫanım.

bikim: 2. Ḫanım.

ḫatun: 1. Ḫanım, ṣâḥibe nisâ, ḳadın, zen.

ir: 1. Erkek.

iran: 2. Recûliyyet[339].

irkek: 1. Erkek.

irken: 1. Er kişi.

imgen: 1. Ḳadın, ʻavrat.

ḳancıḳ: 1. Dişi.

ḳızġına: 1. Ḳızcaġız.

ḳızlıġ: 2. Bint[340], duḫteri[341], bânû[342].

ḳuçın: 1. Çin lisânından menḳûldür[343], ḫanım ve bânû[344] demektir.

---

339 erkeklik
340 kız
341 kızlık
342 kadın

ḳutaḳ: 1. Recüliyyet[345].

merd: 2. İrkek.

orġacı: 1. Tişi, mü’enneṡ[346].

orġucı: 1. Tişi, mü’enneṡ[347].

tişi: 1. Dişi.

żaʻîfe: 1. Ḳadın.

3.2.7. İnsan ve Yaşı

aça: 2. Müsinne[348] ḫatun.

aġ başlıġ: İḫtiyâre ve musinne ḫatun.

ata: 2. İḫtiyâr, muḥterem adam, seyyid ata ve peder ata gibi.

bala: Yavru, çocuḳ.

bebek: 2. Merdümek[349].

bele: Yavru, çocuḳ.

bibek: 1. Bebek.

bitçaga: Küçük, çocuḳ, ufaḳ.

---

343 taşınmış, alınmış
344 hatun
345 erkeklik
346 dişi
347 dişi
348 yaşlı
349 bebek

bubacık: 1. Bebek.

buta: 2. Bala[350].

büyük: 2. Sâl-ḫûrde[351].

câhil: 1. Genc, deliḳanlı.

câhillik: 2. Genclik.

cüci: 2. Sivimli çocuḳ.

çaġa: Körpe, çocuḳ, yavrı.

çaḳa: Yavru, çocuk.

çal: 2. Ḳart ve iḫtiyâra ıṭlâḳ[352] iderler.

çer: 1. Genc.

çörpe: 2. Körpe, genç.

çuçaḳ: 4. Yavru, sabî, ṭıfl[353].

eprik: 2. İḫtiyâr.

iliş il: İḫtiyâr âdem, aḳsaḳal.

imeci: 1. Şecâʻatli[354] ḳoca ḳarı, kâr-dîde[355] ḳadın.

irlik: 2. Sinn-i[356] buluġ.

---

350 çocuk
351 yaşlı
352 isim verilme
353 çocuk
354 cesur
355 tecrübeli

ḳarı: 1. İḫtiyâr, pîr, ḳoca.

ḳarılıġ: 1. İḫtiyârlıḳ, ḳocalıḳ, pîrlik.

ḳarıḳ: İḫtiyâr, ḳoca.

ḳart: 1. Ḳocamış, iḫtiyâr olan.

kem pîr: İḫtiyâr ʻâcuze ḳoca ḳarı.

kence: 1. İḫtiyârlıḳda tevellüd[357] idüb pek söyleyen çocuḳ.

ḳızalaġ: 3. Ufaḳ ḳız çocuġı.

kiçik: 2. Ṭıfl[358], yavrı.

ḳoça: İḫtiyâr, aḳsaḳal.

ḳoncaḳ: 2. Körpe, deliḳanlu, genç, oġlan.

kökşün: İḫtiyâr, pîr, ḳoca, çoḳ yaşlu.

körpe: 3. Nev-cüvân[359].

ḳurtga: İḫtiyâr ḫatun, ḳocaḳarı.

leba: 1. İḫtiyâr.

maḳar: 1. Genc, deliḳanlu.

munuġan: İḫtiyâr âdem, aḳsaḳal.

---

356 yaş
357 doğma
358 çocuk
359 genç, delikanlı

muymul: 2. Tevellüd[360] iden insân.

solġun: 2. Fertût[361].

sülpük: 2. Fertût[362].

tekiz: 3. Bernâ[363].

toġız: Çocuḳ, yavrı.

toġuş: 1. Tevellüd[364].

turlaḳ: 3. Genc.

tüküz: 3. Bernâ[365].

uşaġ: 2. Çocuḳ.

ülgen: 2. Reşîd.

yarpu: 1. Çocuḳ, yavru.

yaş: 1. Çocuḳ, ḥadaṡetlü[366].

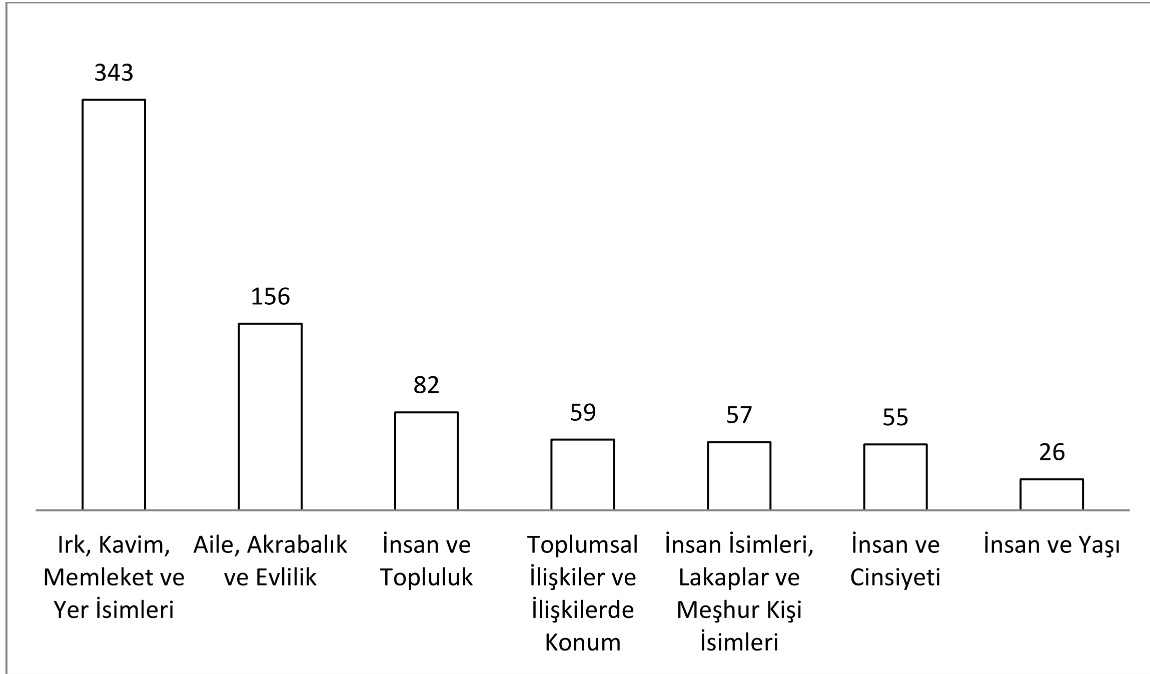
yaşlıġ: 1. Ṭufûliyet[367], kiçik, ḫûrd[368] sâl[369].

yigit: 1. Deliḳanlı, genç.

żaʻîfe: 3. ʻAcûze[370].

---

[360] doğan
[361] bunak, pek ihtiyar
[362] bunak, pek ihtiyar
[363] genç
[364] doğum
[365] genç
[366] genç
[367] çocukluk
[368] küçük
[369] yıl

Şekil 3. 2. İnsan ve toplum

3.3. Dil, Yazı, Bilim ve Akıl

3.3.1. Dil, Anlatım ve Yazı

asr: Ḥareket-i kesre.

astın: 3. Ḥareket-i kesre.

aytḳucı: 1. Çoḳ söyler âdem.

bilgürme: 2. Fihrist.

biŋziş: 1. Naẓîre.

bitik: 1. Yazu.

bülte: Söz, nuṭḳ.

cer cer: 1. Lâfazanlik.

---

[370] ihtiyar kadın

cönk: 3. Mecmu‘a.

cumbak: 2. Bilmece.

çaķçaķ: 1. Lâkırdı, ṣohbet.

çaķıldaķ: 2. Çok söyleyen âdem.

çayılġan: Koŋrad ṭâ’ifesiniŋ hîn-i[371] nüzûlünde[372] yek-digerini bellemek içün söyledikleri kelâm, nidâ.

çırnıķ: 2. Ḫaṭṭ, çizgi.

çizig: 2. Ḫaṭṭ, çizgi.

çombaķ: Bilmece, ṭuyuķ.

çörçek: Efsâne, beyhûde kelâm.

dîvân: 2. Manẓûm eş‘âr kitâbı.

dizi: 1. Naẓm.

fısıldu: Fısıldı, gizlü kelâm.

fışır fışır: İnsanıŋ ķulağına yaķından söylenilen gizlü kelâm.

geb: 1. Söz, kelâm, fıķra, gice muḥabbeti ve żiyafeti, ṣoḥbet.

ġatış: Ḫalâṣa-i kelâm, netîce, remz ü îmâ.

ġıd ġıd: 1. Dırdır.

---

[371] zaman
[372] konma

ḥucek: Ḥikâye, efsâne.

hüral: 2. Dûr ü dırâz[373], mühmel[374] söz.

irtegi: Ḳadîmî söz, efsâne, ḥikâyet.

isre: 3. Hareket-i kesre.

izme: 2. Lâfazân, bî-hûdegû[375].

kâl: 1. H̱oş kelâm, iltifât.

ḳalmaş: Bîhûde söyleyici, mızmız.

kebze: 2. Geveze daẖî dinülür.

kelki: 2. Ṣaçma ṣapan söz, sapsata, düzme.

kep: Söz, kelâm, ṣoḥbet.

ket: 3. ʻAdî teẕkere[376].

kiriş: 2. Muḳaddime, giriz-gâh.

kirişmel: 2. Süẖândân[377], naḳilci.

ḳolmaş: Bîhûde kelâm söyleyici, sapsata, saçma.

ḳomaḳcı: 1. Bîhûde söyleyici, mızmız.

ḳopan: 2. Puṣula, biled, bitig.

---

[373] uzun uzadıya
[374] manasız
[375] boş konuşan
[376] yazı
[377] söz bilir

ḳuş dili: 3. Lisânü'l-'uṣfûr[378].

küngeç: 1. Hezl[379].

laġlaġ: 2. Hezl[380], laḳlaḳ.

müçe: 'Amel[381] dîvânı, vekâyi'-i yevmiye[382], kitâbet.

müçülge: 3. Bitig[383].

ötük: 2. Ḥikâyât kitabı.

öcük: 5. Silinmiş yazu.

sayıġ: 1. Hezeyân[384], hicv.

serçek: Ḥikâye, efsâne, maṣal, dâstân.

sıġnaḳı: 2. İnce yazu.

sıra: 2. Ṣatır.

söz: Lafz, kelâm, kelime.

sözci: 1. Söz ehli, tilmeç.

şük: 3. Meṯel ve efsâne, kıṣṣa.

tatal: Baḥr-i ṭavîl[385], luġazıŋ bir nev'idir, ṭıtal daḫi dirler.

---

[378] kuş dili
[379] latife
[380] latife
[381] iş
[382] günlük
[383] yazı
[384] manasız söz
[385] uzun

Tazı: 2. ‘Arabî lisânı.

til (1): 2. Lisân.

tilmec: Tercümân, lisân ehli.

tizi: 1. Naẓm.

turḳa: 1. Bir nev‘ kitâbdır.

üstün: 2. Ḥareket-i fetḥa.

yanıltmaç: Yaŋıltma, bilmece, tekerleme.

yaŋşak: Aġzı yayvan, giveze.

yave: Saçma kelâm, sapsata.

yazıġlıġ: 1. Yazulu.

yol: 4. H̱aṭṭ, çizgi.

3.3.2. İlim, Bilgilenme ve Akıl

aŋ: Fehm, ‘aḳıl, ẕihin.

aŋlak: İdrâk, ferâset.

arpa: 3. ‘İlm.

as: ‘Aḳıl, zekâ, ferâset, idrâk.

ayıġ: 2. Huşyâr[386], müsteyḳıż[387].

---

[386] akıllı

ayıġlıḳ: Huşyârlıḳ[388], teyaḳḳuż[389].

baş: 4. Fehm[390], zekâ, dimâġ[391].

bile: Bilen ve bilici, ma'lûmâtlı.

bilgât: İḫbârât, ḥavâdis̱ât.

bilig: 1. 'İlm, fehm, mahâret, dirâyet, ma'lûmât.

bilimlig: 'Ârif, ẕekî, hüner-mend.

boz: 3. Ferâsetlü, fehmlü âdem.

bögrün: 4. Müstedrik[392].

çelebi: 1. Oḳumuş, oḳuma bilen, kâtib.

çılamış: Araşdırmaḳlıḳ.

endib: İdraksizlik, fütûr-ı[393] 'aḳl.

gez: 3. Eyb[394].

incgelik: 3. Diḳḳat, zekâvet[395], ferâset[396].

is: 1. 'Aḳıl.

ḳara ḳulaġ: 4. Âdem-i huş-yâr[397].

---

[387] uyanık
[388] akıllılık
[389] göz açıklılığı
[390] anlayış
[391] beyin
[392] anlayan
[393] zayıflık
[394] hatır, fikir, zihin
[395] zekilik
[396] anlayışlılık

oyaġ: 1. Bîdâr[398].

oyġaġ: Bîdâr[399], ẖaberdâr, agâh[400].

uz: 1. Fasîḥ[401], mâhir[402].

saġın: 2. Hûş-yârlık[403].

sizgek: 2. Müteferris[404], mütefaṭṭın[405].

tup çımış: 2. Usta, dânişmend[406].

us: ‘Aḳıl, zekâ, ferâset, idrâk.

Şekil 3. 3. Dil, yazı, bilim ve akıl

[397] akıllı
[398] uyanık
[399] uyanık
[400] vâkıf
[401] halis olan, hatasız
[402] becerikli
[403] akıllılık
[404] algılayan
[405] anlayan
[406] bilgili

3.4. Yücelik ve Değersizlik

3.4.1. Yücelik, Erdem ve Meziyetler

ağırman: 2. Vaḳârlu.

alp: Pehlivân, bahadır, ḳahraman.

‘âr: Ḥayâ, şerm[407], nâmûs.

azva: Ṣabır ve taḥammül.

bağışlayıcı: 1. ‘Afv idici.

batur: 2. Ḳahramân, cesûr.

bavlı: 1. Ta‘lîmlü, terbiyelü.

benâyî: 1. Güzel, nefîs, ẓarîf. 2. Diḳḳatli.

birgüci: Virici, ‘afv idici.

bitimlik: Uṣullu, muntaẓam, tertîblü, yaḳışıklı, bî-‘ayb[408] ve bî-noḳṣân[409].

bizek: 3. Ser-endâz[410].

bulum: 1. Vicdan, idrak, ‘irfan.

cacan: 1. Ferzâne[411], ẕekî, hüner-mend[412].

câhillik: 3. Ma‘ṣûmiyyet.

---

[407] utanma
[408] ayıpsız
[409] eksiksiz
[410] pervâsız, korkusuz
[411] âlim
[412] hünerli

ciber: 2. Çalaḳ[413] insan, iş-güzar.

cirig: 1. Cesûr, bahâdır.

çapġun: 2. Bî-bâḳ[414].

çalış: İhtimâm, ġayret.

çavdur: 1. Ṣâhib-i nâmûs, ‘ırżlı, şânlı.

çeçen: 1. Ferzâne[415], ẕekî, hüner-mend[416].

çelebi: 2. Mükerrem[417], nâzik, ẕekî, mu‘teber kimesne.

çelebiş: Mâhir, üstâd, kâmil, birinci.

çıçan: 2. Ferzâne[418], ḫıred-mend[419].

esregiş: Merḥamet, ṣıyânet[420].

ḥekri: Rind, ferzane[421], ferâsetlü âdem, âzâde, serbest, maġrûr.

ılıġ: 1. Mülâyim.

idgü: Ferâsetlü, fehmlü, zekâvetlü.

ilküy: 1. ‘İzzet-i nefs ile terbiye olmuş âdem.

inamlı: 2. Mu‘temed[422], mevs̱ûk[423].

---

[413] çevik
[414] korkusuz
[415] âlim
[416] hünerli
[417] muhterem
[418] bilgili, filozof
[419] akıllı, anlayışlı
[420] muhafaza
[421] bilgili

incgelik: 2. Nâziklik, ẓerâfet.

inçi: 1. Ḫanım, ‘irfanlu, ẓarîf.

ip: 2. Mahâret.

iran: 2. Recûliyyet[424].

irkek: 5. Dil-âver[425].

irlik: 1. Merdlik, cömerdlik, ḥamiyyet[426], şecâ‘at[427].

işlek: 2. Tecribelü, imtiḥân olunmuş.

ḳaracı: 1. Ṭoġru söyleyici.

ḳaracılıḳ: Ṣadâḳat, ṭoġrılık.

ḳaşḳa: 2. Bahadır, ḳahramân, her dâ’im öŋ ṣırada giden.

kerim: 1. Cömerd.

ḳılav: 1. Bahadır, şeci‘[428].

ḳınaḳ: 2. Lisân-ı Moġol’da ‘azîz dimekdir.

ḳınġır: Cesûr.

ḳıyaġ: 2. Cesûr.

---

422 itimat edilir
423 güvenilir
424 erkeklik, yiğitlik
425 yürekli, cesur
426 gayret
427 cesurluk
428 cesur

ḳoçalaḳ: 1. Şecâʻatlü[429], ḳahramân.

ḳoçḳar: 2. Şecîʻ[430].

ḳoldaġuc: 1. Ḥâmî[431].

kömek: Yardım, himâye.

ḳoçaḳ: Cesûr, ḳoca.

laġlaġ: 3. Ẓerâfet.

maḳar: 2. Yigit, civân.

manab: Aṣil-zâde, aṣâlet.

merġavul: Bahâdır, kaḥramân, pehlivân.

moġol: 2. Ṣâf-dil[432].

meded: 2. Himmet.

oġuz: 1. Ṣâf, pâk ṭıynet[433].

onan: Ṣadâḳat, ṣıḥḥat, ṭoġrılıḳ.

ökte: 2. Ḳuvvetlü, bahâdır, pehlivân.

öktem: 2. Bahâdır, ḳuvvetlü.

san: 4. İʻtibâr.

---

429 cesur
430 cesur
431 koruyucu
432 iyi kalpli
433 yaratılış

sanaġ: 2. Sayġı.

sayġun: 1. Sayġın, ḥürmet, ri‘âyet, ḫatır.

sivüklüg: 3. Muḥabbetlü, câẕibelü, müşfik.

şıpal: Bahadır, ḳahramân, şecî‘[434].

şük: 2. Ṣaḥîḥ-ül-ḳavl[435], sâdıḳ olan.

tâcgin: 2. ‘Aẓamet, uluġluġ.

temel: 2. Metânet[436].

tımarġu: Ṣaḥib-i merḥamet, müşfiḳ, mükerrem[437].

tilev: 2. Bahâdır, ḳahraman, pehlivân.

titik: 1. Delir[438], ḳuvvetli, nevcüvân[439], hûşyâr[440].

titiklek: 2. Bî-pervâ[441], maġrûr, zeber-dest[442].

toġġan: 2. Necîb[443], ṣoyḳuş.

toġluşluḳ: 1. Kerîmü’ṭ-ṭab‘[444], aṣâlet, zâdegân.

toġrı: 2. Ṣâdık, dürüst, ‘afîf[445], mestûr[446].

---

434 cesur
435 doğru sözlü
436 dayanıklılık
437 muhterem
438 yürekli
439 delikanlı
440 akıllı
441 pervasız
442 galip
443 soylu
444 cömert huylu

toġuşlik: 1. Necîb[447], kerîmü'ṭ-ṭab'[448].

toġuşluḳ: 1. Kerîmü'ṭ-ṭab'[449], aṣâlet, zâdegân.

tup çımış: 1. Ḥazm[450], tedbîr, iḥtiyâṭ.

tusluḳ: Necîb[451], nigû-sirişt[452], ẕî-şeref[453].

tusun: 2. Necîb[454].

tuşşu: 3. Âb-ı rû[455].

tuzun: 2. Necîb[456].

tüz: 2. Ḳuvvet, ṣabır.

tüzüg: 2. Dürüst.

uluġluḳ: Büyüklük,'aẓamet.

uyatlıġ: Utanışlı, 'ayblu.

yarlıġa: 1. Raḥmet, maġrifet, 'afv, iḥsân.

yigit: 2. Merd, şecî'[457].

zınġıl: Pür-zûr[458], çâlâk[459], ġayûr[460] âdem, metîn[461].

---

445 iffetli
446 örtülü, nasmuslu
447 soylu
448 cömert huylu
449 cömert huylu
450 sağlam ve doğru görüş, niyet
451 soylu
452 güzel huylu
453 şerefli
454 soylu
455 yüzsuyu, onur, haysiyet
456 soylu
457 cesur

3.4.2. Değersizlik ve Kötülük

açıġ baş: Başı bozuḳ, ġayr muntaẓam.

açuḳ: 2. Bî-hayâ.

adaşcı: 2. Belîd[462].

aẖçe: 2. Pelûs[463].

aġırman: 3. Baṭî[464], tenbel.

aḳçe: 2. Pelûs[465].

aḳsın: 2. Yaramaz, ḥayâsız, ḥaşarı, bîbâk[466] âdem.

al: 3. H̱ud'a[467].

alaçı: Ḳâtil, çellâd, öldirici.

aldaġ: Ḥîle.

aldaġcı: Ḥîlekâr.

aldaġuc: Fırıbcılıḳ[468], câblusluk[469].

aldamçı: Mekkâr[470].

---

458 güçlü
459 çevik
460 gayretli
461 sağlam
462 aptal, ahmak
463 hilekâr
464 yavaş
465 hilekâr
466 korkusuz
467 düzen, hile
468 hilecilik
469 yaltaklık

aldgin: 1. Ḥîle.

alġucı: 3. Ḳâtil.

altut: Şûriş[471], inḳılâb, ḳarışıḳlıḳ.

arġadal: 1. Bed ḫaṣlet[472], zişt[473], ḫuysuz âdem.

arġadallıġ: 2. Ḫuysuzluḳ.

arıġız: Pîs, murdâr.

arıġlıg: 2. Żaʿfiyet.

astın: 2. Sifle[474].

ayġak: Nemmâm[475], köti âdem, bîhûde söz söyleyici, bî-fâ'ide[476], bî-bak[477].

azġıc: 2. Şeḳâvet[478], tarîḳ-i[479] ṣevâbdan ʿudûl[480] itmeklik.

azġun: ʿÂsî, ser-keş, şerr[481].

azġunlıġ: Gümrâhlıḳ[482], yaramazlıḳ, ḥaşarılıḳ.

baġday: 2. Pestî[483].

---

470 hilekâr
471 kargaşalık
472 kötü huy
473 kötü, kaba
474 adi, alçak
475 söz getirip götüren
476 faydasız
477 pervasız
478 bela ve zillete düşmeklik
479 yol
480 sapma
481 kötülük
482 taşkınlık, dalalet
483 alçaklık, adilik

baş minlik: 1. Enâniyyet, ‘inâd.

beŋi: Serseri, tiryâḳi, esrârkeş.

bibek: 3. Serbest, âlûfte[484], çapḳun, şerâret[485].

bolay: Şûm[486].

boş: 2. Aylaḳ, gevşek, işsiz.

boşanıḳ: Pûç[487], sebükmaġz[488], ġâfil, bî-ḫayr[489], bî-kâr u bâr[490].

boynaġu: Ser-keş, muḫtell[491], mu‘annid[492], kahil[493], bed-ḫuy[494].

boyun buran: 3. Cellâd.

bozuġ: 2. Muḍill[495].

bulġaġ: 1. Fitne ve fesâd.

buta: 3. Bîgâne[496].

caban: Ḫafiyyen[497] nâmzedi ile ḳavuşub pederiniŋ ḫânesinde ḥâmile ḳalan ḳız.

celeb: Fâḫişe, orospı, ḳaḥbe ḫatun.

---

484 iffetsiz
485 kötülük
486 uğursuz
487 boş, hiçten ibaret
488 akılsız
489 hayırsız
490 işsiz, varlıksız
491 karışmış
492 inatçı
493 tembel
494 kötü huylu
495 doğru yoldan saptıran
496 umursamaz, kaygısız
497 gizlice

cer cer: 3. Cerrâr[498].

cet: 1. Alçaḳ âdem, pis.

çaġmar: Denî[499].

çaḳnaşıḳ: 1. İnḳılâb, şûriş[500], iḫtilâl, fitne.

çalġucı: 2. Çarpıcı[501].

çalıcı: 2. Çarpıcı[502].

çap: 2. Telbîs[503].

çapġun: 3. Serseri.

çıḳġur: 2. Tecâvüz idici.

çıḳış: 2. Ḥaḳâret.

çıtuḳ: Turş-rû[504] âdem, bed-çehre[505], darġın.

çike: 2. Ḫırsız.

çirkin: Ḳabîh[506], bed[507], ḳılıḳ ve ḳıyâfeti bozuḳ.

çoġul: 1. Nemmâm[508], ġıybet künende[509].

---

498 dilenci
499 alçak
500 karışıklık
501 hırsız
502 hırsız
503 hile
504 ekşi yüzlü
505 kötü çehreli
506 çirkin
507 kötü
508 söz getirip götüren

çolpa: 1. Lâfezenlik, gevezelik.

çoman: 1. Tenbel, kâhil, fâriġ-ı bal[510], ten-perver[511].

çumrı: 1. Yalancı, nemmâm[512].

daġıl: Ḥarâm-zâde, ḥîle-kâr, keẕẕâb[513].

delüçe: 1. Azġın.

dilçik: 1. Bilâde[514].

ebsik: 2. Mu‘allel[515], ‘ayb-nâk[516].

faḫḫek: 2. Serserî, fır fır âdem.

falgü: 4. Fâhişe, ḳaḥbe.

felfes: 3. Tenbel, lâübâl.

ferferek: 1. Farfara[517].

geveze: Saçma söyleyen.

gürbüzlük: Mekkârlıḳ[518], gürbüzlük, zûrbalıḳ.

ġar: Fâhişe, rûspî, ḳaḥbe.

ġıd ġıd: 2. Ḫatun-ı mırmırî.

---

509 edici
510 endişesiz
511 yiyip içmekle meşgul olan
512 söz getirip götüren
513 yalancı
514 fitneci
515 illetli
516 ayıplı
517 hafifmeşrep
518 hilekârlık

hürün: Tenbel, aġır.

ilküy: 2. Tenbel, gevşek, bî-pervâ[519].

imgen: 2. Mekîde[520] şedh[521] ve şîr-dâde[522].

incgelik: 1. Ḥîle.

inçi: 2. Muḥṭal[523] ḳadın.

inçik: 4. Mu‘cez[524], zevzek.

irincek: Tenbel, aġır, bî-pervâ[525].

irkilik: 2. Bed-ḫûyluḳ.

ḳaçaġ: Firârî, ḳaçḳın.

ḳaçar: 2. Ḳaçan ve firâr iden, ḳaçaḳ.

ḳaçaşlıġ: Ḳaçmaḳlıḳ, firâr.

ḳaçġaḳ: 3. Firârî.

ḳaçġun: Firârî, ḳaçaḳ.

ḳaçġuycı: Ḳaçıcı, firâr idici.

ḳaçın: 2. Bir bir firâr.

---

519 pervasız
520 hile
521 uğraşan
522 hileci
523 hilekâr
524 sıkan, bıktıran
525 pervasız

ḳaçtek: Ḳaçıcı, firârî.

ḳaçu: Firâr.

ḳaltaban: Ḳorumsaḳ[526], ḥarâmî, ḫırsız.

ḳaltaġay: Daġal[527], câhil, kâhil[528].

ḳaltaḳ (2): Edebsiz, ḥayasız, uṭanmaz, nâmûssuz.

ḳancıḳ: 3. Vefâsız, ḫâ'in, iki yüzlü olan.

ḳanḳ: Ḳanlı, ḳâtil.

ḳanlıġ: Ḳandâr[529], ḳâtil.

ḳapran: Tenbel, gevşek, bî-pervâ[530].

ḳaraḳçı: Ḥarâmî, ḫırsız, ḥaydûd.

ḳarçnaḳ: Ḫasîs, gözi aç olan, denî[531].

ḳavucı: Ġammâz, ġıybetçi.

ḳazaḳcı: Ḫırsıs, ḥarâmî.

kec: Ḫîle.

kelte: 3. Alçaḳ.

kem: 2. Dûn[532], kötü, fenâ.

---

[526] deyyus
[527] hilekâr
[528] tembel
[529] kanlı
[530] pervasız
[531] alçak

ḳımar: 1. Ḳımarbâz.

ḳınalġu dik: Aẕâba müstaḥaḳ.

ḳıran: 3. Ḳattâl[533], mühlik[534].

ḳıyaġ: 1. Ġaddar, ‘adâletsiz, ẓâlim.

ḳızıḳ: 2.‘Ucb[535].

ḳızıl ayaḳ: 2. Baldır çıplaḳ, serserî gizen, çapḳun.

kirḫan: Güraḫt[536], bî-ḫâd[537], mebhût[538], serserî.

ḳoduş: 1. Deyyûs̱.

ḳolçer: Nemmâm[539], ġıybetçi, keẕẕâb[540].

ḳomsı: 3. Mekkâr[541].

ḳonġar: 2. Ser-keş, mu‘annid[542].

ḳonḳuş: Kibir, mütekebbir[543] olan, ṣâḥib-i ġurûr.

ḳoy: 2. Pestî[544].

ḳudusan: Ṭarġın, ẓâlim ġaddâr.

---

532 alçak
533 katil
534 helak eden
535 kibir, gurur
536 uyuşuk
537 hadsiz
538 sersem
539 söz getirip götüren
540 yalancı
541 hileci
542 inatçı
543 kibirli
544 alçaklık, adilik

ḳurumsaḳ: 1. Muḫtâl[545]. 2. Pezevenk, deyyûs, fâḥişe, zinâ ve livâta.

ḳuzġalan: 1. Ḳarışıḳlıḳ, fesâd.

küdeş: Kötülükden bir şey', fenâlıḳ, edebsizlik emâresi.

künde (1): Kötü, fenâ, çirkîn.

küni: Ḥased, ḳısḳanç, ġıbṭa, fenâ.

lök: 4. Aġır, tenbel.

lökçe: Gevşek, boş, bî-pervâ[546] âdem.

lûlî: 2. Fâḥişe.

lü'lü': 1. Fâḥişe, orospı.

maḫav: 1. Pis.

mene: Tenbel.

menmenlik: Enâniyyet gibi ġurûr.

metyar: Şikâyet, ġıybet.

metyarlıḳ: Ġammâz.

mol: 2. Ḫırsız.

molı: Ḫırsız, ḫayırsız âdem, yaramaz.

muna: Tenbel.

---

545 kibirli
546 pervasız

oġrı: Ḫırsız.

oġrıluḳ: Ḫırsızlıḳ.

oġur: 1. Hevan[547].

öfkelig: Ḫışmlu, ‘ânîf[548].

ökte: 1. Ḳâtil.

öktek: Tarġın, ġażab-nâk[549], ‘anîf[550]. mu‘ânid[551].

öktelik: 1. Bî-hûdelik, lüzûmsuzluk.

öŋü: Mu‘annid[552], muṣirr[553]. ġaddâr, muḥîl[554].

öŋülük: 3. Ḥîle.

örse: 1. Câhil. 2. Mu‘ânid[555].

ötrük: Yalan.

öysek: Bir şeyiŋ künh[556] ve mâhiyetini aŋlamaḳsızın bilâ taṣavvur anı taṣdîḳ iden âdem.

pis: 2. Miskîn, aylaḳ âdem.

saḳur: Gözi aç âdem, hâsid, alçaḳ.

sarc: Żârıb[557], urıcı, mu‘ânnid[558].

---

547 zelillik
548 haşin
549 gazaplı
550 haşin
551 inatçı
552 inatçı
553 ısrarcı
554 ihale eden
555 inatçı
556 hakikat, asıl

sayaġ: 3. Bî-pervâ[559], serseri.

sayıġ: 2. Laġv[560], fücûr[561], fuḥş.

semsek: Sümsük, serseri.

soġulcan: 3. Dessas[562].

soḳ: Bed-nazâr[563], ḥâsid[564], ġammaz[565], gözi aç.

sögüş: 2. Ḥaḳâret.

sögünc: Şetm[566] ġalîẓa[567], ‘itâb-ı[568] şedîd[569].

söziter körici: Söz gezdirici, ġıybetçi.

subay: 3. Salṭ[570].

şalayın: Masẖara[571], şûẖ, mu‘cez[572], herze-gû[573].

şallaḳı: 1. Bî-ḥayâ[574], lâfezen, ġavġacı, ẖatun.

şılḳın: ‘Aḳlı az, arsız kimesne, nâmûssuz, usandıncı.

---

[557] döven
[558] inatçı
[559] pervasız
[560] hata
[561] ahlaksızlık
[562] hilekâr
[563] kem gözlü
[564] haset eden
[565] dedikoducu
[566] küfür
[567] ağır
[568] azar
[569] şiddetli
[570] kahreden, kabalık eden, yaramaz sözlü kötü kişi
[571] gülünç
[572] sıkıcı
[573] boş sözlü
[574] hayâsız

şıltaḳ: 1. Yalan iddi‘â, töhmetci.

şûrân: 2. Ġurûr, naḫvet[575].

rek: 2. Ḥîle.

tâcgin: 1. Kibir, ġurûr.

tanġu: 2. Kiẕb[576].

tapḳu: Azar, ḥaḳâret.

tapḳur: 3. Tenbel.

taranca: Pîc, bî-edeb[577] çocuḳ, nâmûssuz.

tartış: İnḳılâb, keşmekeş.

tartışıḳ: 2. Güft ü şinîd[578].

taşḳun: 1. Ṭuġyân[579].

tay: 3. Dûnân[580] ve ġûnân[581].

taz: 1. Ḥayâsız ḳadın, fâḥişe.

tecen: 2. Kızġın ve şiddetli ve ġażablanmış âdem.

tenbel: 2. Kâhil[582], üşengen, givşek.

---

[575] kibir
[576] yalan
[577] edepsiz
[578] dedikodu
[579] azgınlık, taşkınlık
[580] aşağılıklar
[581] soysuzlar
[582] tembel

tereg: 3. Bir nev‘ ḥaḳaret ismidir.

ters: 3. Alçaḳ ve bî-ḥamiyyet[583] âdem.

tilenci: 1. Dilenci.

tirk: 2. Mızıḳcı.

titiklek: 3. Zorbâ.

toḳal: 2. Dûn[584] ve ḫârişde[585] zen[586].

tolay: 2. Moġol lisânında fitne ve fesâd.

tük: 2. Tuzaḳ.

umanc: 1. Tama‘[587].

uruncı: 2. Sâ’il[588].

usal: Kötü, ḳuṣûr, noḳṣân, mühmel[589], żâyi‘.

usluk: Şûriş[590], ifsâd[591], fitne.

uştulum: 2. Hîle.

uyundı: Da‘vet olunmayaraḳ zıyâfete giden sümsük, ‘ârsız.

ündür: 2. Çirkîn, ‘ayb-nâk[592], bî-ḳadr[593], bî-rütbe[594].

---

583 onursuz
584 alçak
585 kaşınan
586 kadın
587 açgözlülük
588 dilenci
589 manasız
590 karışılık
591 bozukluk

ünzel: Yalan.

üygü: Ġaflet, tenbellik, bî-pervâlık.

yalġan: Yalan.

yaltaķ: İki yüzlü, yüze gülici.

yaltaġlıġ: 1. Müdâhane[595].

yaŋa: 6. Soyġun.

yaŋış: Ḫaṭâ, ġaflet, bâṭıl.

yaŋlış: Ḫaṭâ, ġaflet, bâṭıl.

yarlı: 2. Sâ'il[596].

yarumaġur: Mızmız, yaramaz, ġayr-ı maķbûl, bî-hûde.

yayķara: 1. Tehdîd.

yazuķ: Günâh, ķabâḥat, suç.

yırtlas: 2. Ḥayâsız, ‘ârsız, çapķun.

yırtuķ: 2. ‘İṣmetsiz, fâḥişe, orospı.

yoḫsul: 2. Dilenci.

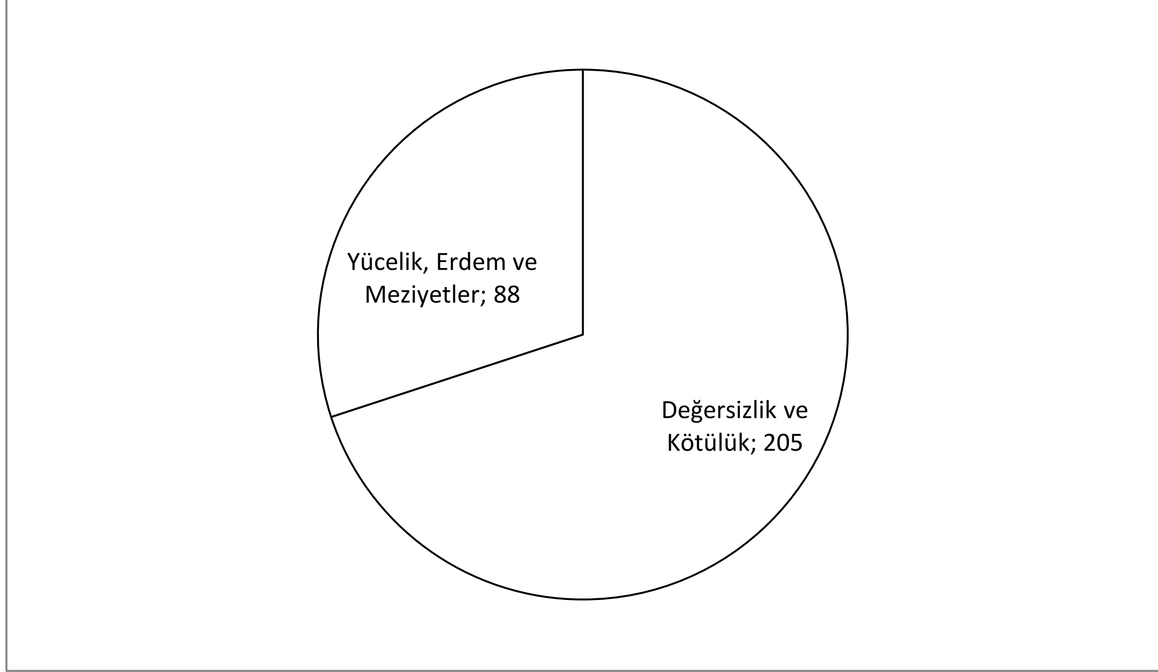
yuyan: Yalan.

---

[592] ayıplı
[593] değersiz
[594] rütbesiz
[595] dalkavukluk
[596] dilenci

yuyan yalġan: Ṣırf keẕb[597], ebedî yalan.

zıbıḳcı: 1. Müsaḥaḳa[598] eyleyen ḳadın.

Şekil 3. 4. Yücelik ve değersizlik

3.5. İş, Meslekler, Maddiyat ve Toplumsal Sınıf

3.5.1. İş ve Meslekler

alaḫan: Yersiz, işsiz.

alamaḳ: Yersiz, işsiz.

alaman (2): Yersiz, işsiz.

canḳı: 1. İş, maṣlaḥat.

çaylaḳ: 1. Ḥadâ'ih[599].

---

[597] yalan
[598] lezbiyenlik

elüs: İş.

iş (1): 1. ‘Amel.

işilgen: 1. Şuġl[600].

iş küc: Kâr u bâr, umûr u meşâġil[601].

ḳadġan: 2. Tâṭîl, paydos.

ḳılġulı: Her dâ’im işliyici, ḳılıcı, yapıcı, idici, üstâd-ı kâr.

ḳılınc: Ef‘âl[602].

ḳılış: İş.

künlik: 2. Bir günüŋ vaẓîfesi.

oran: 2. Pîşe[603].

oturaḳ: 2. Müteḳâ‘id[604].

öyle: 3. Moġolca şuġl[605] dimektir.

tavuşmış: 2. Teslîm, sipâriş.

toluḳ: 2. Zaḥmet, iş, güç.

tülf: İş.

---

599 acemiler
600 iş
601 işler güçler
602 işler
603 meslek
604 emekli
605 iş

yol: 2. Meslek.

3.5.1.1. Kâhyalık, Hizmetçilik ve Kölelik

‘alanır: Ḥammâl, yetim[606].

aşlıġcı: 1. Ẕaḫîre müte‘ahhidi[607].

ayaġcı: Sâḳî.

bâverci: Aşçı.

bâverçılık: Aşçılıḳ.

bayrı: 1. Emekdâr, eski ḫidmetçi.

bükâvil: Kahyâ, âş-ḫâne nâẓırı.

bekâvül: 1. Çaşni-gîr[608], vekilḫarc[609].

bertâs: Esâret, kölelik.

biri: 1. Ḳadîmü’l-ḫiẕmet, emekdâr.

birü: 2. Ḳadîmü’l-ḫiẕme, emekdâr.

boġuz: 5. Köle.

bolġun: Esir, câriye, köle.

cehre: 2. Ḫademe, nûger[610].

---

606 hizmetçi
607 tedarikçi
608 çeşnici
609 kahya

cirici: Elbiseleri temizleyici.

çüri: Câriye, ḫalâyıḳ, ġuma, odalık.

dadek: Câriye, esîre, ḫalâyıḳ.

dedek: Câriye, esîre, ḫalâyıḳ.

dester-ḫᵛâncı: 1. Sofracı, mâbeynci.

dîvân begi: 2. Nedîm[611], ḳahyâ.

falgü: 3. Ḥammâl, ḫidmetçi.

ġaznaḳ: Câriye.

ġuma: Ḳuma, câriye, odalıḳ.

ġunçacı: 1. Çevrî[612].

ḥaşer: 1. Nehir ve ırmaḳ ḳazmaḳ için her sene ṭoplanılan ‘amele-i mükellefe.

içküylik: 2. Ḫâdim[613] aġası.

incü: 2. Köle.

incülük: Esâret, kölelik.

işik aġası: Ḳapucı başı, kapu aġası, teşrîfâtcı.

ḳancaḳ: Dîvân begi, vekîlḫarc, kahyâ.

---

[610] köle
[611] arkadaş
[612] cariye
[613] hizmetçi

ḳarabaş: 1. Câriye, köle.

kedhüdâ: 2. İşik aġası.

kivânî: Ketḫüdâ ḥatun, ümerâ ḫanımlarınıŋ kâr-güẕârı.

ḳul: Köle.

ḳulluḳ: 2. ‘Ubûdiyyet[614], ḫizmet-i bende Asyâ-yı Vusṭâca[615] bir nev‘ ta‘zîmdir.

ḳulluḳluḳ: 2. ‘Ubûdiyyet[616].

ḳuma: Ġuma, ḳul, câriye, ḫalâyıḳ.

ḳırḳın: 2. Köle ve câriye.

ḳırnaġ: Câriye, ḫalâyıḳ, ġuma, odalıḳ.

küncilik: 2. Kirâ ile işleyen ‘amele, gündelikçi.

malay: Ḫiẕmetkâr, uşaḳ.

meded: 3. Yardımcı.

nöker: 1. Çâker,[617] yetîm.[618]

öylük: 2. Ked-ḫüdâ.

perevlik: Esâret, ‘ubûdiyyet[619].

rab‘a: Saḳa, sucı.

---

[614] kölelik
[615] Orta Asya
[616] kölelik
[617] köle
[618] hizmetçi
[619] kölelik

saḳa: 2. Âb-keş[620].

sucı: 1. Ṣaḳa, ṣucı.

süder: Ma'iyyet ḫalḳı, uşaḳ taḳımı, ḫiẕmetçiler, teba'a.

şıġavul: 1. Teşrîfâtçı, mihmân-dâr[621]. 2. Türkistân'da bir rütbe ismidir. Süferâ[622] maṣlaḥat ve iş-güzârı.

şılapçı: Ḳaṣâblar ketḫüdâsı.

tavâşî: Ḫâdım aġası, ḫ^{v}âce-i serây, iç aġası, ḥarem aġası.

tirim: 2. Sâkî.

toġma ḫan: 2. Köle.

toġma: 1. Bende[623], yerli ḳul.

tup çımış: 3. Kârperdâz[624].

tutsak: Esîr.

uşaġ: 3. Ḫidmetkâr.

yaŋa: 4. Ḫiẕmetci.

yarlı: 3. Gedâ[625].

yetim: 2. Ḫidmetkâr, uşaḳ, ücretle ṭutılan rençber.

---

620 saka
621 konuk karşılayan kişi
622 sefirler
623 köle
624 iş görücü
625 köle

yılcılıḳ: Bir senelik ḫidmet-kâr.

3.5.1.2. Eğitim ve Rehberlik

adaşcı: 1. Ḳılaġuz, rehber.

aḫund: Efendi, ḫvâce, müderrisîn ve oḳumuşlara maḫṣûṣ ‘unvândır.

aravul: 2. Ḳılaġuz.

atalıġ: 2. Mürebbi.

atalıḳ: 2. Mürebbi.

bada baġla: Ḳılaġuz, rehber, yol gösterici.

baġ bıraḳ: 1. Ḳılaġuz, rehber.

başçı: 1. Yol gösterici, ḳılaġuz, rehber.

bibi âtun: 1. Mu‘allime ḫâtun, dânişmend[626], mekteb hvâcesiniŋ ḥaremi.

cılav: 5. Pîş-rev[627].

çavçı: 2. Ḳılâvuz, rehber.

gege: 1. Lala, dâye.

heravul: 2. Ḳılavuz.

ige: 2. Mürebbî.

igem: 2. Mürebbî.

---

[626] âlim
[627] önden giden, kılavuz

inaḳ: 3. Müsteşâr, müşâvir.

inal: 1. Müsteşâr.

ḳaḳa: 2. Lala.

ḳam: 2. Dânişmend[628], feylosof.

ḳaracalıḳ: 3. Ḫᵛâce, seyyid.

ḳara ḳulaġ: 5. Nedîm-i[629] vükelâ.

kedhüdâ: 3. Lâla.

ḳılġuz: Rehber, yol gösterici.

ḳoldaġuc: 2. Mu'âvin, yardımcı.

ḳulluḳçı: Ḫidmetkâr, bendelik idici.

ḳurumsaḳ: 3. Delîl[630].

leba: 2. Müdîr, nâẓır, mürebbî.

moluy: 'Âlim-i kâmil, ders vekîli maḳamında en büyük müderris. Hindüstân'da 'ulemâ-yı benâma ıṭlâḳ[631] olur, Afġanistân'da ḫan mollâ, Buḫârâ cânibinde 'alem derler.

mollâ: 4. Velî, ḫᵛâce.

mollâm: Ḫocam, üstâdım.

ortancı: 1. Miyâncı[632]. 2. Ḳılavuz.

---

628 âlim
629 arkadaş
630 rehber
631 isim verilme

öydeci: Edeb-i ṣavm[633] ve ṣalavâtı ta'lîm içün ḳaryelerde gezen talebe-yi 'ulûm.

satıġcı: 3. Ḳılavuz.

savçı: 1. Ḳılavuz. 2. Mâbeynci. 3. Mersûl[634], miyâncı[635], görici.

sürgün: 2. Bedraḳa[636].

tayış: Ḫıtay lisânınca mu'allim, ḫᵛâce, kâtib.

tup çımış: 2. Usta ve dânâ[637].

yamaġ: 2. Mu'âvin[638].

yolavuc: 2. Ḳılavuz, izçi, yol bilici.

yurtçı: 2. Kârvânıŋ maḥall-i nüzûlini[639] ta'yîn iden me'mûr, kâravân başınıŋ tabi'i olan yolcı.

3.5.1.3. Askerlik, Bekçilik ve Avcılık

aşlıġcı: 2. Ordu vekîlḫarcı.

aḳın: 2. 'Asker. 3. Keşf.

aḳıncı: Keşfe me'mûr 'asker bölügi; ġâret-ger[640], istîlâ-ger[641], başıbozuḳ sipâh.

alaman (1): 1. Başıbozuḳ 'asker.

---

632 aracı
633 oruç
634 gönderilen
635 aracı
636 kılavuz
637 âlim
638 yardımcı, yamak
639 konaklama
640 akıncı
641 istilacı

alamançı: Ġâret-ger[642], şaḳî[643], yaġmâ-ger[644].

alçıḳ: Câsûs.

altmış: 3. Ṭâlîi‘a[645] ‘askerlerine ‘unvândır.

aravul: 1. Ṭalî‘â[646].

arayıcı: 1. Cûyende[647].

asraġucı: Ḥâfıẓ[648], ḥâris[649].

asramış: 2. Nigehdârlıḳ[650].

atġucı: Tüfenk ve sapan ve kemân[651] endâz[652] ve nişancı.

atışlıġ: Tîr-endâzlıḳda[653] mâhir.

atlıġ: 2. Atlı, süvârî.

atsız: 3. Bi-esb-i süvâri.

av: 1. Ṣayd[654].

baranġar: Ordunuŋ saġ cenâḥı, pîş-dârı[655].

---

642 çapulcu
643 haydut
644 yağmacı
645 öncü
646 öncü asker
647 arayıcı
648 koruyan
649 bekçi
650 bekçilik, koruyuculuk
651 yay
652 atan
653 okçuluk
654 av
655 önden giden

barlas: 3. Cengâver, sâlâr[656].

basḳaḳ: Żabiṭ, muḥtesib[657].

başçı: 2. Serdâr[658].

batur: 1. Muḥârib[659].

batur başı: Bahâdırlarıŋ başı ve ser-âmedi, Türkistân'da bir rütbe ismidir.

behrâdûn: Ordunuŋ öŋ ṭarafı ve râstı[660].

biyik: 2. Serdâr[661].

bögrekci: Muḥârebe es̱nâsında yemîn[662] ü yesâre[663] tertîb idilen 'asker ve niẓâm ve tabur.

böyrekçi: Ordunuŋ ḳalb-gâhı ile iki cenâḥlarınıŋ öŋüne ḳonılan 'asker.

buḳturma: Düşmeniŋ ẓahrine[664] puṣuya yatdırılan 'asker.

büke: Güreşci, pehlivân.

ceride: 2. 'Asker-i sâde, çöl 'askeri, ḳoşun[665].

cevanġar: Leşger ve cirigiŋ ṣol cenâḥı.

cevanḳal: Leşger ve cirigiŋ ṣol cenâḥı.

cirig: 2. 'Asker.

---

656 başkumandan
657 polis, zabıta
658 kumandan
659 savaşçı
660 sağ
661 kumandan
662 sağ
663 sol
664 arka
665 asker

çağdavul: Cünûd peydârı[666], ordunuŋ arḳasınca giden bölük ʻasḳer.

çapçı: 2. Sürici, aḳıncı, yaġma-ger.

çapġuncı: Yaġma-ger, aḳıncı, sürici.

çarge: 6. ʻAsker.

çavuş: Bir rütbe ismidir, ser-kerde[667].

çemender: 1. Tenbel süvâri ve ulaḳ.

çendavul: ʻAskeriŋ ẓahrince[668] gelen bölük muḥafıẓı, girü ve peş-mânde ḳalan almanı[669] toplayıcı.

çerge: 6. ʻAsker.

çeri: 3. ʻAsker.

çerig: 3. ʻAsker.

çindavul: Giceleyin orduyı liecli't-teftiş[670] gezen ḳol, ʻases[671].

çirge: 4. Şikâr-gâhda[672] ʻasker ḥalkası, alman[673] avı.

çirig: ʻAsker, ordu.

falgü: 1. Bekçi.

gege: 2. Pas-bân[674].

---

[666] ordu ayakçısı, artçı
[667] komutan
[668] arka
[669] asker
[670] teftiş için
[671] gece bekçisi
[672] av yeri
[673] asker

giçke: 2. ‘Askeriŋ arḳadan gelen taburı ve ḳol ve topı.

heravul: 1. Ṭalî‘a[675].

ılġar: Müfreze, muḥârebeden ol bir ṭarafa sevḳ olunan muḥâfaẓa ve iḥṭiyât ‘askeri.

ılġarcı: Yaġmâ-ger[676], aḳıncı, tâlân idici.

ısḳucı: 1. Câsûsî.

ideci: 1. Ordu vekil-ḫarcı.

inal: 3. Serdâr[677].

ir evvel: Ṭâlî‘a[678], muḳaddimet-ül-ceyş[679], pîş-ceng[680].

irum: 2. Ḳumandân-ı leşker.

irvam: 2. Ḳumandân-ı leşker.

izci: İzle giderek sarıḳı[681] bulıcı, ayaḳ naḳşını tanıyıcı.

ḳapçı: 1. Alıcı, ġâṣıb[682], ṣayyâd[683].

ḳapġan: 1. Ḳapıcı, alıcı ṣayyâd[684].

ḳara çerig: Seyyâre ‘askeri, başı bozuḳ sipâh. ḳıl ḳuyruḳ daḫi dirler.

---

674 gece bekçisi
675 öncü asker
676 yağmacı
677 kumandan
678 öncü asker
679 ordu öncüsü
680 ordunun önünde giden
681 hırsız
682 gaspeden
683 avcı
684 avcı

ḳara tayaḳ: 2. Başı bozuḳlarıŋ muḥârebe tayaḳları[685], ma'ûne[686] 'askeri.

ḳaravul: 3. Gezici, tolaşıcı, bekçi, 'asker ḳolı.

ḳaratġu: 1. Ḳuşçılar, ṣayyâdlar[687].

ḳalmaḳı: 3. Çenkci[688].

ḳavġucı: Def' ve ṭard[689] idici olan, ḳavucı, sürici.

ḳıl ḳuyruġı: 'Asâkir-i muvaẓẓafanıŋ[690] ẖâricinde olaraḳ ṭoplanılan mu'âveneye[691] dinülür, alaman[692].

ḳol: 1. 'Asker-i devvâr[693].

ḳolan: 3. Süvârî.

ḳor bigi: Türkistân'da bir rütbe ismidir, cib-ẖâne me'murı.

ḳorcı: 'Asker-i süvâre, żabtiye, muḥâfıẓ-ı belde.

ḳoruman: Ordunuŋ arḳasını gözetmeğe me'mur olan 'asker bölügi.

ḳoşun: 2. 'Asker, ordu.

körek: 'Asker ḥalḳası.

ḳur: 6. Ḳaravul[694].

---

685 destek
686 yardım
687 avcı
688 savaşçı
689 kovma
690 görevli
691 yardım
692 asker
693 dönen, devriye

ḳuşcı: 3. Avcı.

küreşçi: Pehlivân, güreş ṭutucı, bahâdır.

kütavul: 1. Muḥâfıẓ, bekçi.

manġlay: 2. İlerüye giden ‘asker.

maŋlay: 2. İlerüye giden ‘asker.

mergen: Tüfengci, nişâneci.

noyan: 1. Serdâr[695].

noyın: 1. Serdâr[696].

nöker: 2. Mülâzım[697].

ora: 5. Ṭali‘a[698], uzaḳda ḳalan ḳol.

orçın: 2. Ordu.

ordu: 2. Ḳoşun[699].

otarcı: 2. Ordu vekîlḫarcı, alay emîni.

öpçinlik: 1. Zırhlı.

paçı: Piyâde ‘askeri.

sarıca: 1. Başı bozuḳ ‘asker.

---

[694] bekçi
[695] kumandan
[696] kumandan
[697] en küçük rütbeli asker ki çavuşun üstünde yüzbaşının altındadır
[698]öncü asker
[699] asker

sipâ: 2. ‘Asker, sipâhi.

sözavul: Firarileri ṭaburına ve fırḳasına ircâ‘[700] itmek üzere me’mûr olan şaḫıṣ.

su başı: Türkistân’da bir rütbe ismidir, mîr-i âb.

subay: 2. Süvârî.

sübük: 3. İzci.

sürkevül: Leşkeriŋ ‘aḳabini gözetmeye me‘mur olan bölük ve sipâh.

şırġa: 2. Ṣayyad[701].

tabın: 1. Bir bölük ‘asker.

tilci: 2. Câsûs.

titik: 5. Tîr-endâz[702] âdem.

toḳtavul: 2. Kütevül[703], ‘ases[704].

tolġama: 1. Pusuya yatan ‘asker.

tonḳṭar: Ordu nigeh-bânı[705], gice pâs-bânı[706], bekçi, âmîr ata süvâr oldıġı hengâmda[707] âvâz-ı bülend ile du‘â idici, seferde hükümdârıŋ otaġ ve ḫaymesiniŋ muḫâfıẓı. Asyâ-yı Vusṭâ’da[708] bir rütbedir.

tuġaġcı: Sancaḳ-dâr, ser-kerde[709] ve ṣâḥib-i rütbe, bir tümen ‘askeriŋ ḳumandanı.

---

700 geri döndürme
701 avcı
702 ok atan
703 muhafız
704 gece bekçisi
705 gözcü
706 nöbetçi
707 vakit
708 Orta Asya

turġak: 1. Gice ḳaraġulı[710], bekçi.

tusḳavul: Yol müstaḥfaẓı, ṭarîk nigeh-bâni[711].

üleş: 1. Müfreze, bölük.

ülüş: 1. Müfreze, bölük.

yatış: Ḥükümdârıŋ yatdıġı oṭayı ḳıraġul[712] bekleyene dinür.

yaya: 1. ‘Asâkir-i[713] piyâde.

yayaḳ: 1. ‘Asâkir-i[714] piyâde.

yurtaġıl: Öŋde ılġar[715] ile giden süvârî.

yurtavul: Öŋde ılġar[716] ile giden süvârî.

yurtçı: 1. Ḳılavuz gibi yol baḳıcı ordu.

3.5.1.4. Denizcilik

daruġa: 2. Gemici, mellâh.

tala: 3. Ġavvâs[717].

talġıc: Ġavvâṣ[718], dalıcı.

talġıcı: Talġıç.

---

709 bir güruhun başı
710 bekçi
711 bekçi
712 nöbetçi
713 askerler
714 askerler
715 öncü birlik
716 öncü birlik
717 dalgıç
718 dalgıç

talıcı: Talġıç.

talķıc: Ġavvâş[719], dalıcı.

tumucı: Talġıc.

3.5.1.5. Tarım ve Hayvancılık

aduncı: 1. Ilķıcı. ılķıyı meraya götüren râ'î[720].

aḫtacı: Bayṭar, seyis.

başaķçı: 1. Ḫûşe-çîn[721].

cılav: 4. Sâyis[722].

cıġılduz: 1. Pâdevân[723].

çopan: Çoban.

ġacırcı: Ķaṭırcı.

ġuz: 3. Ṣaḥrâyî[724].

ımaķ: 1. Çoķ ķoyunı ve sürgisi olan köyli.

ideci: 2. Başıboş ḥayvânâtıŋ muhâfaẓa me'mûrı, pâdeci[725].

iger: 2. Zirâ'at.

---

719 dalgıç
720 çoban
721 başakçı, başak toplayıcı
722 seyis
723 çoban
724 kıra mensup
725 çoban

igerci: 2. Fellâḥ[726].

ispir: 2. Sâyis, baytar.

ḳaçırcı: Ḳatırcı.

ḳadaḳ: 2. Nâl-bend, yamayıcı, ḳadaḳcı.

ḳoyçı: Çobân.

ḳuşcı: 1. Ḳuş-bâz, ṭayr besleyeci. 2. Çiftçi.

nuḳat: 2. H̱ûşe-çîn[727].

pâdeci: Sürici, çoban.

sıġırtmac: Sıġır çopanı.

sürüci: At süren, menzil-ẖâne uşaġı, se'yis, bâytâr.

taraycı: Ekinci, yer ve tarlayı yarıcı, çift ve ḳoş sürici.

taḳavcı: Na'l-band, baytar.

tirimçi: Toplayıcı, ot biçici.

3.5.1.6. Ticaret, Zanaatkârlık ve Esnaflık

aġır satḳucı: Bahâlu nesneler satıcı.

alıġ satıġ: Alışviriş.

alġucı: 1. Alıcı, müşterî.

---

[726] çiftçi
[727] başakçı, başak toplayıcı

alġu birgü: Alış-viriş, alım-satım.

arġış: Ġalle[728] ticâreti.

başaķçı: 2. Oķ ucı i‘mâl iden usta.

başmaķçı: Pabûşcı, ķunduracı.

bizekçi: Zînetlendirici, aşķıcı.

boyaġcı: 1. Boyacı.

boyun buran: 4. Ķaṣâb.

bozacı: 2. Bozâ-fürûş[729].

bözçi: Nessâc[730], bezci.

cırcır: 2. Ḥallâc.

çapçı: 1. Ḥallâc.

çerçi: 1. Yaymacı, sergici. 2. Besteci.

çerçici: Ayaķ tuḥfecisi[731], gezdirmeci, çeşitci.

çırpıcı: 2. İpekci.

igerci: 1. Egerci.

ilekci: Elek yapan, ķalburcı.

---

[728] mahsul
[729] boza satan
[730] dokuyucu
[731] hediye

itükci: Ḳunduracı.

ḳapçurta: Pûlâd[732] ile timüri karışdırub enderek anıŋla ḳılıc ve bıçaḳ ve ḥançer gibi âlet-i ḳatı‘a[733] i‘mâl itmek.

ḳasnaḳcı: Ḳaṣnaḳ yapan usṭa.

ḳazanc: 1. Ticâret.

ḳozaḳ: 1. Nassâclıḳ[734].

ḳuyum: 2. Ḳuyumcı, dökmeci.

ötükci: Ḳunduracı, cizmeci.

ra‘yet: Ehl-i seyf[735] ve sipâhî olmayan, zira‘ ve kesb ehli, eṣnâf.

saluġ: Aluġ satıġ, bey‘ ü şirâ[736].

satıġ: Ṣatım, bey‘ ve şirâ[737].

satıġcı: 2. Ṣatıcı.

satgun: Bey‘ şirâ[738].

satu: 1. Bey‘[739].

sergi: 2. Yaymacı ve dükkâncı, çerçi, ẖûrdevât.

şayaḳ: Çûẖa[740] ve sâ’ir nesneleriŋ mensûcı[741].

---

[732] çelik
[733] kesme
[734] dokumacılık
[735] kılıç
[736] alım satım
[737] alım satım
[738] alım satım
[739] satım

şılapçı: Ḳaṣâblar ketḫüdâsı.

şügürci: 1. Şemsiyedâr[742].

tikiş: 2. Ḫayyâṭat[743].

tiküci: Dikici, derzî.

toḳmaḳ (2): Dikenci[744], nessâci[745].

yayçı: 2. Yay yapan eṣnâf.

3.5.1.7. Memurluk, İdare ve Hukuk

aḳuşaḳ: 3. Beyâż aġa, ḫvâce-i serây[746].

anaga: 2. Ḥükümdarıŋ vâlideliġi, mürebbîye, süt ana ve dâyesi[747]. Atake gibi ise de ḫatun olmaḳ şarṭṭır.

‘anaḳ: 2. Asyâ-yı Vusṭâ'da[748] bir rütbedir, mühürdâr-ı pâdişâh.

ata big: Pâdişâh lâlası, mürebbi, nâẓır-ı devlet. Asyâ-yı Vusṭâ'da[749] büyük bir rütbedir.

bâcbân: Gümrükci, zekâtcı, rüsûmât[750] nâẓırı.

baḳuy: 3. Ḫidîv[751].

---

740 yün kumaş
741 dokuyan
742 şemsiyeci
743 terzi
744 dikici
745 dokumacı
746 harem ağası
747 dadı
748 Orta Asya
749 Orta Asya
750 vergiler
751 başvezir

bekâvül: 3. Divan bigi.

bibi âtun: 2. Avuḳat.

bitikçi: Yazıcı, kâtip-i dîvân.

bitükçi: Kâtib, yazucı.

çiŋseŋ: Ḫidîv[752], vekîl-i salṭanaṭ.

çoġul: 3. Sözci, avuyḳat.

daruġa: 3. Ṭaraf-ı ḥükûmetden ḫarmen ve ẕeḫayir muḥâfıẓı, emlâk-dâr.

dîvân: 1. Me’mûr, vezir, defterdâr.

dîvân begi: 1. Ser-kâtib.

ısḳucı: 2. Vâḳı‘a-nüvîs[753].

ilçi: Sefîr, resûl.

ilçilik: Risâlet, sefâret.

iltüzer: 1. Ḳabâ’il işini yoluna ḳoyıcı.

inaḳ: 2. Muḳarreb-i pâdişâh, Türkistân’da büyük bir rütbe ismidir, ḫidîv.

kedhüdâ: 1. Âmir, ḥâkim, ṣâḥib-i ḫâne olan.

ḳodalaḳ: ‘Aşîretiŋ ululları ve büyükleri, serdâr, derebigi.

ḳomsı: 2. Vâḳı‘a-nüvîs[754].

---

[752] başvezir

[753] tarih yazıcısı

ḳuş bigi: Türkistân’da vezîr maḳâmında büyük bir rütbe ismidir, sadr-ı a‘zâm, baş vekîl.

kütavul: 2. Ḥarem-i serây muḳayyidi[755].

naḳçı: 1. Ḳâḍî nâ’ibi[756].

orda bigi: Ḥarem aġası, nâẓır.

pervaneci: Mâbeynci, baş vekîl ve ṣadr-ı a‘ẓâm kâymaḳâmı ve mu‘âvini.

sanaġcı: 1. Ḥisâbcı, sayıçı, muḥâsebe idici. 2. Mu‘âyeneci.

sorġucı: 1. Ṣorucı, su’âl idici, müstanṭiḳ[757].

sorun: Soran, cûyan[758].

sözci: 3. Avuḳat.

toḳsabay: Alay bigi, ser-kerde[759]. Asyâ-yı Vusṭâ’da[760] bir ‘amel ve rütbedir.

tuġ biġi: Alay bigi, sancaḳ-dâr, tuġ-dârlarıŋ nâẓırları ve büyükleri. Asyâ-yı Vusṭâ’da[761] bir rütbedir ki ḥükümdârıŋ tuġını kaldırıcı.

tüzgen: 2. Düzici, yapıcı.

yalçuḳ: Elçi, vekîl.

yasavul: Yasaḳçı, yasaḳ me’murı, me’mur-ı ḳavâṣ[762].

---

754 tarih yazıcısı
755 kâtip
756 vekil
757 sorgulayan hâkim
758 arayan
759 bir güruhun başı
760 Orta Asya
761 Orta Asya
762 emir çavuşu

3.5.1.8. Haberleşme

anmacı: Dellâl, münâdî.

aytḳucı: 2. Muḫbir.

carcı: Dellâl, münâdî, padişahıŋ bî‘at cülûsını ḫalâyıḳa neşr idici.

çavçı: 1. Dellâl.

falgü: 2. Dellâl.

farfar: Postacı, müjdeci.

ḳara ḳulaġ: 6. Muḫbir.

ḳomsı: 1. Ḫaber virici, ġammâz, muḫbir, müjdeci.

satıġcı: 1. Dellâl.

sivinci: Müjdeci.

supçın: 2. Müjdeci.

tavaçı: Münâdî, dellâl, muḫbir.

tilci: 1. Ḫaberci.

tülmeçi: Münâdi, dellâl, muḫbir.

ündüci: Münâdî, dellâl. pâdişâhıŋ cülûsını ḫalḳa nidâ-yı bülend ile i‘lân idici.

yamçı: Postacı, ḫaberci.

yavçı: 1. Żiyâfete ve dügüne da‘vet idici.

3.5.1.9. Din, Edebiyat ve Müzik

aytım: 2. ‘Âşık. baḫşı.

aytḳucı: 3. Meddâḥ, baḫşı ve ‘âşıḳ.

baḫşı: ‘Âşıḳ, ḳoşuḳcı.

cumbak: 3. Ḥâfız, ḫ^{v}ânende[763].

çalġucı: 1. Sâzende.

çalıcı: 1. Sâzende.

ḳarı: 3. Ḳârî,[764] ḥâfıẓ-ı kelâmullâh[765].

ozancı: Davul ve def çalarak ozan ya‘ni mâni ve şarḳı okuyan âdem.

sözci: 2. Ḥiḳâye-dan, tercümân.

yatuġancı: 1. Muṭrib[766].

yavusġa: Öli yıḳayıcı.

yırav: Ḫ^{v}ânende[767], muġanni[768], ‘âşıḳ, ḳoşuḳçı, ḥafıẓ.

3.5.1.10. Sağlık ve Şifa

ḳam: 1. Ṭabîb, hekîm.

oncı: Cerrâḥ, tabîb.

---

[763] okuyucu
[764] okuyan
[765] Kuran hafızı
[766] çalgıcı
[767] ezgi ile şarkı söyleyen
[768] şarkıcı

3.5.1.11. Sihir, Dans ve Oyun

arbagcı: Efsûnkâr, sâḥir.

cavruncı: Falcı, müneccim, sâḥir.

cevgi: 2. Fâl-bîn[769], sâḥir[770].

çoġan: 1. Cevgi[771].

fâl: 2. Fâl-bîn[772].

imeci: 2. Başa ḳurşun dökici ve bu gibi müdâvâ[773] iden ‘acûzelere[774] dinilür.

kebzeci: Kürege baḳub kehânet iden budala, fâl-bîn[775].

ḳuşnac: Bilici, fâlcı, kâhin.

lûlî: 1. Raḳḳâs, köçek.

lü'lü': 2. Zen-i[776] raḳḳâṣ.

perî-ḫᵛân: Cindâr oḳuyıcı, sâḥir[777] ve efsûn-ger[778], def ve çalġı ve gürültü ile ecinne oḳuyıcı.

zâçe: 2. Zâçebâz[779].

---

[769] falcı
[770] sihirbaz
[771] çingene, falcı
[772] falcı
[773] tedavi
[774] yaşlı kadın
[775] falcı
[776] kadın
[777] sihir yapan
[778] efsun yapan
[779] karagöz oynatan

3.5.2. Maddiyat

3.5.2.1. Zenginlik, Mal-Mülk, Kazanç

adaġ: 5. Ḥisse, ḳısmet.

adaḳ: 5. Ḥisse, ḳısmet.

aġ bâzergân: Ḥileden ẖâlî[780] kârvân.

aġır: 2. Girân[781], s̱emîn[782].

aẖçe: 3. Pâreye daẖi ıṭlâḳ[783] olunur.

aḳçe: 3. Pâreye daẖi ıṭlâḳ[784] olunur.

ala yuntlı: 1. Elbisesinde iki renk olan at ṣâḥibi.

alġut: Ahâlîden ḥükûmet ṭarafından ṭoplanılan ẓahîre ve ẖarc.

aluġ: Ma‘âş, alacaḳ, ‘ulûfe.

arḳış: Kârbân[785], ḳafîle.

armaġan: Hediye, tuḥfe, yâdigâr.

artuḳmac: Kendi nev‘ ve cinsinde ḳıymetde biraz ziyâde taḳdîr olunan şey.

asıġlıġ: Kârlu, menfa‘âtlü, fâ’idelü.

ataġ: 4. Ḥisse, kısmet.

---

[780] boş
[781] değerli
[782] pahalı
[783] isim verilme
[784] isim verilme
[785] kervan

bâc: Gümrük, virgü, zekât.

bâliş: 2. Moġol lisânında meblaġ, naḳd. Altun bâlişi 2000 dînâr olub, gümüş bâlişi 200 dînârdır.

barlıġ: Varlıġ, s̱ervet, ġınâ[786].

bay: Zengin, ṣâḥib-i s̱ervet.

bay oġlı: 1. Virgü.

birgü: Virgü, zekevât, ẖarâc.

birgüsi: Virecegi bir şey.

buŋ: Pişin virilen aḳçe.

caba: Baẖş, raẖîs[787], bedâva.

canḳı: 2. Kâr.

çaġlın: 1. Ḳadr[788].

çakaçaḳ: 3. Pul ve pâre.

çaḳıl: 1. Hiṣṣe.

çarge: 6. Ḳadr[789].

çav: 3. Ġanîm,[790] ḳâ'ime aḳçe ki üzerinde pâdişahıŋ ismi muḥarrer[791] olub pul yerine tedâvül olunur.

---

[786] zenginlik
[787] ucuz
[788] değer
[789] değer

çerge: 6. Ḳadr[792].

çirge: 1. Ṣaff, ḳaṭâr[793].

çirgelik: 2. Ṣâḥib-i ḫayme[794], ehl-i s̱ervet.

çuldu: Mükâfât içün virilen en‘âm[795]. Ma‘rekede[796] çengâverler eline geçen mâl-i ġanayım.

dud pulı: Ḥükûmetiŋ ḥîn-i[797] müżayaḳada[798] salıġ ṭarzında her ḫâneden aldıġı i‘âne-i[799] naḳdîye dinür. Mürgân pulı, ḳıl ḳuyruḳ daḫi dirler.

dürme: Ḥacılardan ṭarḥ[800] olunur bir nev‘ ḫarâcdır.

gâz: 3. Beleş.

ḥaḳḳ ḥulasa: Gümrük, bâc[801], ḫarâc, zekevât.

id: 2. Iṣṣı gibi ṣâḥib.

idi: Ṣâḥib, mâlik.

ige: 1. Ṣâḥib, mâlik.

igem: 1. Ṣâḥib, mâlik.

ike: 2. Ṣâḥib.

---

790 ganimet
791 yazılmış
792 değer
793 kervan
794 çadır
795 nimetler
796 savaş
797 zaman
798 darlık
799 yardım
800 koyma
801 vergi

ilgide: 2. Ma‘iyetinde, taṣarrufunda.

iş (1): 2. Kâr.

iye: 2. Mâlik, ṣâḥib.

iyge: 2. Mâlik, ṣâḥib.

ḳapçur: Kâtibler içün virilen ma‘âş.

ḳaġcûr: Virgü, ḫarâc, emlâk.

ḳatıḫ: 2. Dügün ḫarcı içün dâmâd ṭarafından ḳâ’în-pedere gönderilen ḫarc, ‘aṭiyye[802].

ḳayın: Bedel, ‘ivaż[803].

ḳazanc: 2. Kesb[804].

kemel: 1. Ḳıymet.

kenc: Defîne, ḫazîne.

ḳılbaş: Bir nev‘ pâredir, aḳçe.

ḳıran: 1. Beş ġuruş maḳâmında İrân pâresidir.

ḳonuġ: 2. Misâfire virilen pîş-keş[805].

ḳuçın: 2. Ev barḳ ṣâḥibi olan.

ḳuşant: ‘Arûsıŋ[806] ḫânesinden dâmâdıŋ ḫânesine gönderilen hediye ve sâ’ire, cehîz.

---

[802] hediye
[803] karşılık
[804] kazanç
[805] hediye

kündelik: 2. Yevmiyye, ücret-i vaẓîfe, aṭâ-yi[807] misâfir.

künlik: 1. Yevmiyye.

mollâ: 2. Ṣâḥib.

muŋan: 1. Aḳçe.

oḳ: 5. Naḳd.

olılıḳ: 3. Varlıḳ ve tüvângerlik[808].

ongatı: Ucuz.

oran: 3. Kesb[809].

orun: 1. ʻİvaz, bedel.

orunlı: 3. Bedel ve ʻivâz.

oyun: 3. Ḳısmet, ḥiṣṣe, şikâr bazı[810].

ögelke: Hediye, armaġân.

ötük: 3. Baẖşîş.

öyle: 4. Moġolca kâr dimektir.

öylük: 1. Ṣâhib-i ẖâne.

pâdâş: Ayaḳ kirâsı.

---

[806] gelin
[807] ihsan
[808] zenginlik
[809] kazanç
[810] av hissesi

pûçek: Pul ve sikke.

pul: 1. Pâre, aḳçe.

ra‘yetcılıḳ: 1. Ẕirâ‘ ve kesbe ehline ṭarḥ[811] olunan virgü.

rüst (1): 1. Emlâk, ta‘ayyüş[812], rüzgâr[813].

saçuḳ: 2. Sîm[814] ve zer[815] ve sikke.

ṣâḥibî: 1. Mutaṣarrıfı.

salġut: 1. Sâlyâne[816], ẕekât, ḫarâc.

salıḳ: 1. Virgü.

savġat: Hediye, iḥsân, armaġan.

savut bozan: 4. Ḳısmet, ḥiṣṣe.

ser ü pâ: 2. İn‘âm,[817] görümlük.

sılıġ aḳçe: Yazusı ve naḳuşı maḥv olmuş sikke ve pâre.

soġat: İḥsân, armaġan, yadigâr.

som: 3. Rusya ḳa’imesi[818].

sova: Armaġan, hediye, yâd-gâr.

---

[811] koyma
[812] geçim
[813] mallar
[814] gümüş
[815] altın
[816] vergi
[817] nimetler
[818] para

soyurġal: Da'imî iḥsan, baẖşiş ve ikram.

şay: 1. Ġınâ[819] ṣâḥibi, sûdumend[820], ẖayırlu iş, vâḳıf[821].

şıralġa: 2. Ṣayd[822] ve mâl-i ġanîmetden isâbet iden ḥiṣṣe.

şırġa: 3. Avda tutılan ṣatılan ḥayvânât.

taġmaç: 3. Gümrük ve bac[823].

tala: 2. Sikke-zer[824].

tansuġ: 2. Armaġan, hediye, nâdîde yâd-gâr.

tartıġ: Hediye, armaġan, yâd-gâr.

tavuşmış: 1. Emânet.

tegişmiş: Pîş-keş[825].

teŋe: 1. Buẖâra ve Asyâ-yı Vusṭâ[826] sikkesi, meskûkât-i[827] nuḳre[828].

ṭınaban: 2. Virgü aḳçesi, emlâk pâresi.

tigin: 1. Bedava.

toġuz: 4. Ṣıdâḳ[829].

---

819 zenginlik
820 kazançlı
821 vakfeden
822 av
823 vergi
824 altın sikke
825 hediye
826 Orta Asya
827 sikkeler
828 gümüş
829 mehir

toḳluġ: 3. Bereket, uçuzlik.

toyumluḳ: 1. Ġanîmet.

tümen: 6. İrân şâhlarınıŋ bir nev‘ sikkesidir.

öc: 2. Mükâfât.

ucuz: Raḫîṣ[830].

üleş: 2. Ḥiṣṣe, pây, ḳısmet.

ülüş: 2. Ḥiṣṣe, parça, pây.

yanbu: Çin aḳçesi ve gümişi, at tuyağı me<u>s</u>ellü nuḳre[831].

yarılġaş: Hediye, hibe, baḫşiş.

yarmaḳ: Sikke, pâre-i beyâż, altun.

yirazuḳ: 2. Sûd[832].

zengin: 1. Ġanî, ehl-i <u>s</u>ervet.

3.5.2.2. Harcama ve Yokluk

bıḳırnat: Maṣrûf, ḫarc.

biriki: 3. Virilecek şey, nesne, borc.

borc: Borc ve barı.

cıġan: 2. Müflis[833], bî-ḫânumân[834].

---

[830] ucuz
[831] gümüş
[832] kazanç, fayda

dutur: Rehîn, îcâre-gîr[835].

girev: 1. Rehin.

itgü: Ġâyib, zâyi‘ olan şey; çalınmış esbâb[836] ve emvâl[837].

ḳarlaş: 1. Müflis, bî-sermâye, faḳîrü’l-hâl olan.

ḳaşşaḳ: Faḳîr, müflis, bî-ẖânumân[838], pâresiz.

ḳazaḳ: 1. Bî-ẖânumân[839].

ḳuraġlıġ: 1. Ḳaḥṭ[840], ġalâ[841].

kül kök: 1. Müflis[842].

oncud: Ṭaleb, ödünc, borc.

öntüc: Ödünc, viresi, borc.

ötünc: Ödünc, borc.

saḳlav: 3. Rehîn.

tilenci: 2. Faḳîr, muḥtâc.

tutaḳ: 1. Rehn, emânet.

tüşkün: 2. Müflis[843].

---

833 parasız
834 evsiz
835 kiralık
836 malzemeler, lazım olanlar
837 mallar
838 evsiz
839 evsiz
840 kuraklık
841 kıtlık
842 iflas etmiş

uruncı: 1. Faḳîr.

yağı: 2. Faḳîr.

yarlı: 1. Faḳîr.

yoḳsul: Yoẖsul, faḳirlik.

yoẖsul: 1. Faḳîr, muẖtâc.

3.5.3. Makam, Rütbe, İktidar ve Toplumsal Sınıf

aġa: 1. Büyük efendi, ser-kâr[844].

aġace: Lisân-ı Çaġatayî'de ba'żı 'ünvânlara te'nîsinde "mim" harfi 'ilâve idilerek bu ṣûretle beg ẖatunlarına bikem ve ẖan zevcelerine ẖanım dinildigi gibi ba'żı 'ünvânlara daẖi "ce" ḥarfi 'ilâvesiyle aġadan aġaca dinilmişdir. Aġaca, ẖanım ve ẖatun ma'nâsınadır. Kaşġar memâlikinde ziyâde müsta'meldir[845].

aġalıġ: 2. Şehr-i Senber ve Nasef'de büyük bir rütbedir.

aġsakal: Maḥalle ve ḳarye ve eṣnâf iẖtiyarlarınıŋ başı. Kethüda, muhtar.

altan: Ḳırım'da padişâh olub da Ḫân Balıḳ'da oturana bu 'unvân virilür idi.

altun bilge: 2. Padişâh-ı Türkiyye.

asramış: 1. Żabṭ, idâre, ḥimâye.

aşam: 1. Ṭabaḳa, mertebe.

aşama: 1. Ṭabaḳa, mertebe.

---

843 iflas etmiş
844 âmir
845 kullanılan

atake: Atalıḳ, babalıḳ. Asyâ-yı Vusṭâ'da[846] bir rütbedir.

atalıġ: 3. Pâdişahıŋ tutdıġı ve pederi gibi i'timâd itdigi âdem. Türkistân'da bir rütbedir. Atalıġ ahaliniŋ arż ve dâdını istima'[847] iderek pâdişâha teblîġ ve arż itmege ve babalıḳ sıfaṭıyla müşfikâne ḥâl ve keyfiyyetlerinden âgâh ve ẖaberdâr olmaġa me'mûrdur.

atalıḳ: 3. Pâdişahıŋ tutdıġı ve pederi gibi i'timâd itdigi âdem. Türkistân'da bir rütbedir. Atalıġ ahaliniŋ arż ve dâdını istima'[848] iderek pâdişâha teblîġ ve arż itmege ve babalıḳ sıfaṭıyla müşfikâne ḥâl ve keyfiyyetlerinden âgâh ve ẖaberdâr olmaġa me'mûrdur.

atke: Atalıḳ, babalıḳ. Asyâ-yı Vusṭâ'da[849] bir rütbedir.

atkelik: Ḥükümet, riyâset[850], derebeyi.

ayaġ: 4. Pâye[851].

ayıḳ: 1. Efendi.

aym: 2. Zâdegân ḳızı ve ḥaremi.

baş: 6. Âmir, re'îs.

başlıġ: 1. Re'îs, âmir, riyâset[852].

bay beçe: 1. Bay oġlı, bây-zade.

baydaġ: 3. Pây-geh[853].

bayġazı: 1. Yabânî, rustâ'î[854].

---

[846] Orta Asya
[847] dinleme
[848] dinleme
[849] Orta Asya
[850] başkanlık
[851] rütbe
[852] başkanlık
[853] derece, rütbe

bay oġlı: 2. Efendi-zâde.

beg: Büyük, âmir.

bey: Büyük, ulu, âmir. Asyâ-yı Vusṭâ'da[855] büyük bir rütbe ismidir.

bibi: 3. Ḫanım efendi.

big: Beg, âmir, ḥâkim, ṣâḥib, serdâr, dere begi.

bike: 3. Beg ḫatun.

bikim: 1. Bey ḫatun.

biyikât: 1. Büyükler, âmirler.

böri: 3. Bûġ[856].

boġuz: 4. Manṣıb[857].

büyükler: Ümerâ[858], efendiler, ṣâhibler, irenler.

cüdri: Ümerâ[859], ileri gelen aġa, beg, re'îs.

çarge: 5. Mertebe, rütbe.

çerge: 5. Mertebe, rütbe.

dalay: 2. Bir rütbe ismidir.

darḫan: 1. Tarḫan.

---

[854] köylü
[855] Orta Asya
[856] reis
[857] rütbe, makam
[858] emirler
[859] emirler

daruġa: 1. Türkistân'da bir rütbe ismidir.

dester-ḫᵛâncı: 2. Türkistân'da bir rütbe ismidir.

dîvân: 3. Türkistân'da bir rütbe ismidir.

dîvân begi: 3. Türkistân'da bir rütbe ismidir.

durban: 1. Moġollar rü'esâsı, vezîr, re'îs. Asyâ-yı Vuṣṭâ'da[860] bir rütbedir.

düvel: 2. Krallar.

eli: 4. Ṣâḥib-i ḳavm.

elig: 3. Ḳudret, iḳtidâr, ḳuvvet.

elliġ: 4. Ṣâḥib-i ḳavm.

erkeç: 3. Ulus re'îsi.

eske: 1. Türkistân'da bir rütbe ismidir.

erbâb: Maḥalle ve ḳarye iḫtiyârlarınıŋ başı, muḫtar, kethüdâ. Ba'żen rü'esâ ve ricâl-i[861] devlete daḫi ıṭlâḳ[862] olunur.

görken: 3. Ḫaḳan.

ġalça: 3. Rustâyî[863].

ḫaḳan: Pâdişâh, aṣlı huhaŋdır. İşbu 'unvan 'umûmâ her pâdişâha ıṭlâḳ[864] olunabilür ise de faḳaṭ[865] Çin ḥükümdârlarına maḫṣuṣ ve münḥaṣırdır, faġfür[866], ḫaḳan-ı Çin.

---

[860] Orta Asya
[861] ileri gelenler
[862] isim verilme
[863] köylü

ẖan: Pâdişâh ma‘nasına müsta‘meldir[867], aṣlı ẖanġ ve anġ, oŋdur. Ulus büyügi, ẖâne başı, ḥükümdâr.

ilẖan: 1. Moġolların ḥükümdarlarına virdikleri ‘unvândır, ‘alem.

inal: 2. Şehzâde, şeyẖ-i ḳabîle.

inalcık: 1. Şehzâde, beg, derebegi.

iran: 1. Hürr âdem, âzâdlık.

irk: 1. Ḳudret.

irkek: 3. Rütbe, mertebe.

ḳaan: 1. Ḫaḳan, padişâh, ḥükümdâr, ṣâḥib-i salṭanat.

ḳaracalıḳ: 2. Ḫalḳ, ‘avâm, köyli.

ḳat: 1. Ṭabaḳa, mertebe.

keçikür: 2. Âmir.

ḳırça: 3. A‘vâm.

lurs: Ḳaba rustâyî[868].

mollâ: 1. Efendi.

noyan: 2. Şâhzâde.

noyat: 1. Ḳalmaḳlar ḥükümdârlarını bu ‘ünvân ile yâd iderler.

---

[864] isim verilme
[865] yalnız
[866] çin hükümdarı
[867] kullanılan
[868] köylü

noyın: 2. Şâhzâde.

ocaġ: 2. Ḫanedân.

oġlan: 2. Moġolî şehzadeleriniŋ ‘ünvânıdır.

oġuz: 2. Ṣaḥrâ’î[869].

ora: 3. Ümerâ[870].

oraḳ: 2. Türkistân’da bir rütbedir.

ordu: 3. Ḥarem-i selâṭîn[871].

orun: 3. Rütbe ṣâḥibine maḫṣûṣ olan maḳâm-ı teşrîfât.

orunlı: 2. Ṣâḥib-i maḳâm ve rütbe.

ot aġası: Aṣlı otaḳ aġası olub, Ḳazaḳ ve Ḳırġız rü’esâsına dinilür; ḫâne başı.

oylama: Meşveret[872].

ögey ata: 1. Rabb[873].

öktelik: 2. Ḳuvvet, iḳtidâr.

ölceş: Moġollarda cârî[874] bir uṣûl-i ta‘zîmdir: Bir dizini yere vaż‘ ile bir elini daḫi başına ḳoyaraḳ ḥürmet idecegi ademin dizini pûs[875] itmekden ‘ibâretdir.

ötgün: 3. Âmir.

---

[869] kıra veya çöle mensup olan
[870] emirler
[871] sultanlar
[872] danışma meclisi
[873] efendi
[874] yaygın
[875] öpme

ötleş: 2. Ṭabaḳa, mertebe.

sigil: Nesli pâk olan, şehzâde, begzâde.

şinik: 2. Moġollar ḥâkimlere bu ‘ünvânı ıṭlâḳ[876] iderler.

şirem: 1. Maḳâm.

şügürci: 2. Türkistân’da bir rütbe ismidir.

uġan: 1. Ṣâḥib, nâẓır.

uġun: 1. Ṣâḥib, nâẓır.

uluġluḳ: Büyüklük,‘aẓamet.

tâcgin: 3. Ḫıdîviyyet.

tiŋ: 3. Mertebe.

tirm: 1. Ḫanım efendi, büyük ḫatun.

toġma ḫan: 2. Köle.

toġuşlik: 4. Beg-zade, asil-zâde, hâne-dân evlâdı.

toḳtavul: 1. Ḥâkim-i belde.

tolu: 2. Rustâyî[877].

tonġuc: 2. Velî-’ahd.

tura: Ḫan-zâde, beg-zâde ve şehzâdelere maḥṣûṣ ‘ünvândır.

---

[876] isim verilme
[877] köylü

turalik: 1. Efendilik ve şehzâdelik.

tümen: 7. İrân şâhlarınıŋ bir nev‘ rütbesidir.

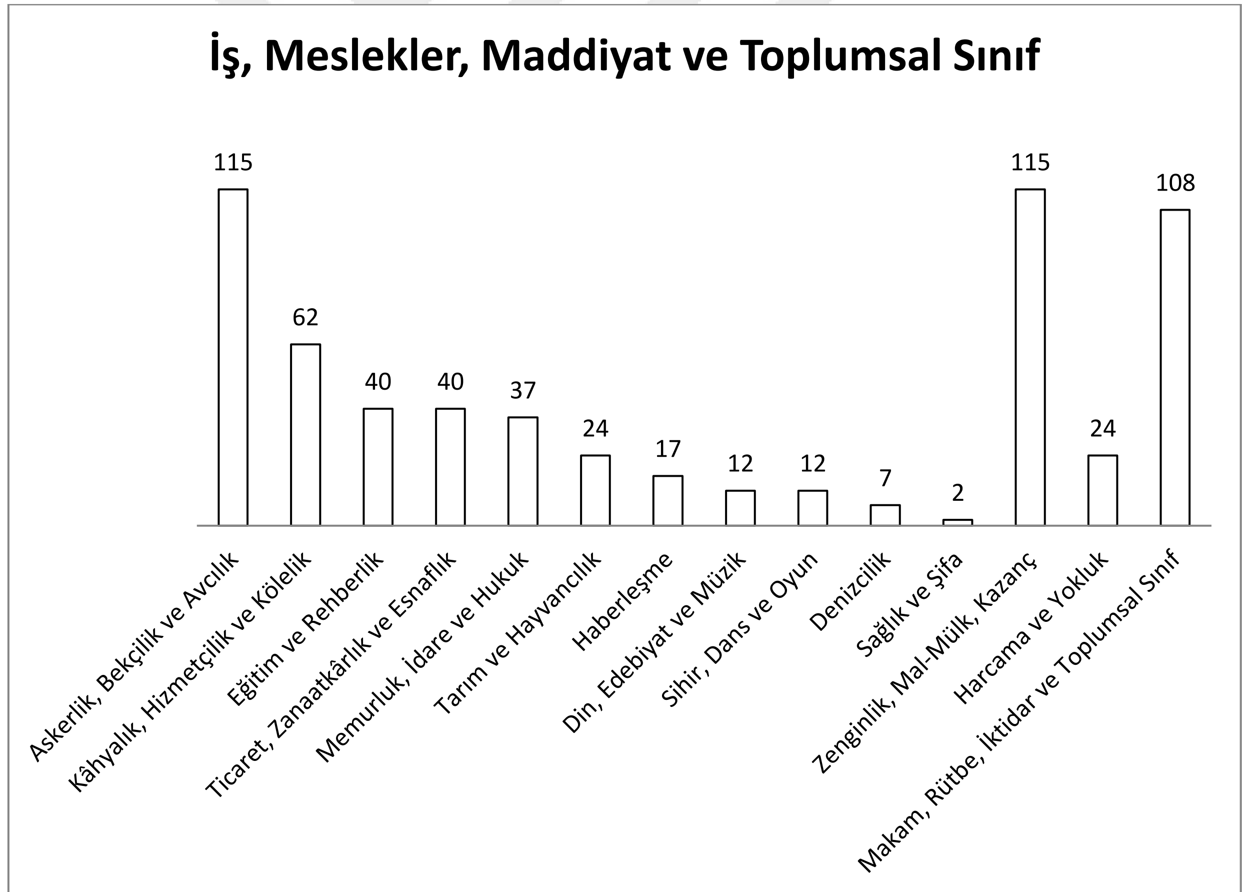
türk: 2. Rustâyî[878].

türkân: 4. Bikim, gibi ve ayim, ẖanım. Türkân ẖatun gibi.

yarlıġ: 2. Manṣıb[879].

yaylamışı: Mevsim-i yay[880] saḥrâda[881] göçemen.

yir: 5. Maḳâm, manṣıb, me’mûriyyet.

Şekil 3. 5. İş, meslekler, maddiyat ve toplumsal sınıf

[878] köylü
[879] rütbe
[880] yaz
[881] kır

3.6. Yönetim, Bürokrasi ve Adalet

altun bilge: 1. Mensûr, fermân, yarlıġ.

bitik: 3. Senedât[882].

buldurun: Diyet, ḳıṣaṣ, intikâm.

buyruġ: Emir, ḥükm, fermân, berat.

buyrultu: Ḥükm ḳaġıdı, icrâ-yı aḥḳâm-ı es̱nâ-yı rahde[883] ‘izzet ü ḥürmet içün virilen ferman tez̠keresi.

cil: 2. Birisi bir cünḥa[884] ile müttehem[885] oldıġı vaḳit istinṭâḳda[886] refîkini[887] beyân itmege dinilür.

çek: 2. Şehâdet nâme, imżâ, hüccet[888].

darḫan: 2. ‘Afv-ı ‘umûmi, ahâliniŋ ‘afvı ve âsâyişi. 3. Virgü ve tekâlif-i mîriden müstes̱nâ olan ṣâḥib-i fermân. 4. Teşḫir-i memâlikden soŋra almanıŋ yaġma ve ġâretden men‘i.

il: 4. Müttefik, ṭâbi‘.

ḳadaġan: Yasaḳ.

ḳadġan: 1. Yasaḳ.

kâl: 2. Politiḳa.

---

[882] senetler
[883] hükmün yerine getirilmesi sırasında
[884] kabahat
[885] itham olunan
[886] sorgu
[887] ortak
[888] tanık

ḳamtu: 2. Müdde'î[889] ile müdde'î-yi 'aleyhiŋ[890] ḥużûr-ı ḥâkimde muvâcehe[891] olunmasına dinür.

ḳataġan: 2. Yasaḳ, sedd[892].

ḳın: 5. Ḳıṣâṣ.

ḳur: 4. Yasaḳ.

kütük: 2. Ana defteri, kütüb-i sicillât[893].

lebâşaḳ: Ḳâ'ide, uṣûl, inżibaṭ[894].

müçül: 2. Sened.

müçülge: 1. Sened, ḥüccet[895], sicil.

orta: 2. 'Adl[896].

ödek: Tażmîn, ödeyiş, cezâ.

ölümlüg: 2. Vâcibü'l-ḳatl[897].

ra'yetcılıḳ: 2. Tâbi'.

saŋsar: 2. Mücrim ve günah seŋsarı[898] .

sayaġ: 1. Yol, usül, ḳanun.

---

[889] davacı
[890] davalı
[891] yüz yüze gelme
[892] engel
[893] siciller
[894] asayiş
[895] delil
[896] adalet, tarafsızlık
[897] katli vacip
[898] recmi

sıra: 3. Niẓâm, ḳânûn.

soraġ: Su’âl, ẖaber, taḥḳîḳât, ma‘lûmât, mu‘âyene.

soruġ: 1. Suvâl, mes’ele[899].

soruş: Suvâl.

soyġun: 3. Soygun.

sögdemiş: Âsâyiş.

sürgün: 1. İẖrâc[900].

sürmişi: Sürgün.

sürtürme: 1. İẖrâc[901].

tabın: 3. Tâbi‘, Mülḥaḳ[902].

tabuġ: 4. Tapu.

tarẖan: 1. ‘Afv-ı ‘umûmî. 2. İmtiyâzlu ve tekâlifden ma‘füvv[903] olan a‘yân ve kabîle.

tanḳal: Celb, da‘vet, iẖbâr.

tanuḳ: Şâhid, delîl.

tapu: 1. Sened ve ḥüccet[904], sicil.

tırıḳ: 3. Yol, ḳânûn.

---

[899] sorulan şey
[900] sürgün
[901] sürgün
[902] katılmış
[903] affolunan
[904] delil

tölek: Cerîme[905], tölük[906].

tölemiş: ‘İvaż[907] virmiş, cürme ḳarşılıḳ ṭâvân[908] ödemiş.

tölük: 2. Tażmînât.

töre: Niẓâm, ḳânûn,‘âdet.

turġamış: İḫrâc, sürgün.

turḳa: 2. Ṭarîḳ[909].

tutum: 2. Uṣûl, yol, kânûn.

tükel: 1. Teftîş, mu‘âyene, ser-rişte[910].

yarġı: Müṣâdere-i[911] emlâk.

yarġu: Müṣâdere[912].

yarġucı: 1. Emîr-i dîvân, bir manṣıbdır, fâṣıl idici.[913] 2. Ḥükm, fermân.

yarlıġ: 1. Fermân, yarlıḳ, nâme-i hümâyûn.

yasaḳ: Niẓâm[914], uṣûl, ḳâ‘ide, tenbîh, men‘[915]. [yasaġ Çingiz]: Devlet-i Tatar ve Moġol niẓâmât-ı esâsiyyesi, siyâset kânûn-nâmesi. [yasaġ Timür]: Etrâk’le idâre-i mülkiyye düsturî[916] ‘amelleridir.

---

905 para cezası
906 tazminat
907 bedel
908 suçun hasarını
909 yol, usül
910 ipucu, delil
911 zoralım
912 zoralım
913 hükmedici
914 düzen
915 yasak

yazıġlıġ: 2. Ḥükm.

yol: 3. Niẓâm, ḳânûn, uṣûl.

yolum: 2. Usûl.

3.7. Av, Savaş, Kavga ve Barış

3.7.1. Av, Savaş ve Kavga

atış tutuş: 2. Gır ü dar[917].

atḳulaş: Ḥarb, cidal.

baġış: 4. Ṣavlet[918].

basġun: 2. Ġâlib. 3. hücûm-ı nâgehânı[919], şebḫûn[920].

barant: Yaġma, ṭalân.

birk: 2. Asyâ-yı Vusṭâ'da[921] leşkeriŋ[922] muḥâfaẓası içün bir nev' 'amel ve tenbîh.

bolcar: 'Askeriŋ ve ordunuŋ içtimâ' idecek maḥall-i mev'ûdı[923].

buḳtu: Dâm, puṣu, kemîn-gâh[924].

busu: Kemîn-gâh,[925] puṣu.

cencal: Ġavġâ, ceng ü cidâl, gürülti.

---

916 kanun
917 savaş, kavga
918 hücum
919 ansızın
920 gece baskını
921 Orta Asya
922 asker
923 kararlaştırılmış
924 pusu yeri
925 pusu yeri

cibe: 2. Siper.

çap: 1. Yaġma.

çapavul: Yaġma, hücûm.

çapġulâş: Döğüş muḥârebe, mücâdele, ġavġa.

çapġulaş: Kılıç muḥârebesi.

çiŋ: 6. ʻAsker noḳṭası, istiḥkâm.

çolpa: 2. At ṣavlını[926] atan.

çumrı: 2. Yumruḳ.

daġar: Ḥarb.

dögük: 2. Dögülmüş, dayaḳlanmış.

dügün: 4. Maʻreke[927].

ġalġalaḳ: 2. Ġavġa.

ẖarẖaşa: Nizâʻ[928], dırdır, ḳarḳaşa.

ılġamış: Aḳın, yaġmâ.

ınavlı: Avda ḥavyânları ṭutmaḳ üzere yerde ḳazılan ẖandeḳ.

irum: 1. Fenn-i ʻaskeriyyede mahâret ve meleke.

irvam: 1. Fenn-i ʻaskeriyyede mahâret ve meleke.

---

[926] hücum
[927] meydan savaşı
[928] çekişme, kavga

iş (1): 3. Ḥarb, ṣulḥ.

iş ḳor: Muḥarebe yeri.

ḳâbil: Muḥâṣara, abluḳa.

ḳabl: Muḥâṣara, abluḳa.

ḳaçġaḳ: 2. Hezîmet, bozġun.

ḳalmaḳı: 1. Bir nev‘ tâbya ve siperdir.

ḳamıl: Muḥâṣara.

ḳaraġay: 3. Ġaṣb, târâc[929].

ḳarġaş: 1. Ġavġa, mücâdele.

ḳataġ: Ṭabya, siper.

ḳatlav: 2. Leşker girü gelmesi.

ḳavġa: Ḳavġa, muḥârebe, dögüş.

ḳazaḳlıḳ: Ceng eyyâmı[930] seferde ‘asker ve leşkeriŋ ḥâli.

ḳaz ḳanatı: Fenn-i ḥarb ıṣṭılâḥıdır, seyrek ṣaf ṣaf dizilmek.

ḳumarġal: 1. Muḥâṣara[931], muḥît[932].

meriv: Ġâlibiŋ hîn-i[933] ḥarbde ellerini uzadarak îrâd eyledigi kelime-i ẓaferiyedir.

---

[929] yağma
[930] günleri
[931] kuşatma
[932] kuşatan

meşmeşe: Ġavġa, mücâdele, keşmekeş.

molcar: ‘Askeriŋ ve ordunuŋ içtimâ‘ idecek maḥall-i mev‘ûdı[934].

muşt: Yumruḳ, toḳat.

or: 2. Öŋi ḫendeḳli ṭabya.

öpçin: 2. Siper.

örgerim: 2. Ṭâbiye, istiḥkâm.

peneh: Kûşe ve gizli yer, pinhân[935] olunacaḳ maḳâm, süŋer, düşmen ve ẓâbıṭdan iḫfâ[936] olunacaḳ yer.

savaşı: Ceng, müdafaa, muharebe.

sencer: 1. Siper.

senger : Siper, kal‘a.

sıġal: Ġâret, tâlân, yaġma.

sipâ: 1. Tâbya, siper.

siyâset: 1. ‘İlmiyyât-ı ḥarbiyye.

süren: Cem‘iyyet ve izdiham ve ġalebelik içinde leşker teferrüdü[937].

şallaḳı: 2. Tayaḳ ma‘nâsına daḫi gelür.

şamar: Toḳat.

---

933 vakit
934 kararlaştırılmış
935 gizli
936 saklanma
937 ayırma

şamata: 2. Ġavġa.

şapat: Toḳat.

şavḫum: 2. Ġavġa.

şırġa: 1. Av.

şukun: 3. Ġavġa.

tala: 1. Yaġma.

talab: 3. Târâc[938].

tâlân: Yaġma.

tapḳur: 1. Arabalar birbirine zencîrle ḳuşadılub dört vecihlü ḳal'a şekline girmiş istiḥḳâm. 2. Ṭabur, müfreze.

tart ve birt: 2. Yaġma ve târâc[939].

tartışıḳ: 1. Çekişme, keşâkeş, müdâfa'a.

taski: 1. Sille, toḳât.

taz: 2. Târâc[940].

tıġa: 1. Sedd, tâbya.

tigiş (2): Döġüş, ġavġa, cenk.

tikiş: 3. Muḥarebe.

---

[938] yağma
[939] yağma
[940] yağma

tipük: Depme.

toġuz: 2. Cevâriḥ[941].

tulum: 1. Ġavġa, mücâdele.

tögüş: Ġavġa, mücâdele, dögüş.

turḳurḳa: 1. Siper, ṭâbya.

ucaş: 1. Nizâ‘[942],‘adâvet[943].

uruş: Muḥârebe, mücâdele, cenk, dögüş, uruş.

urum: 1. Fenn-i ‘askeriyyede meleke ve mahâret.

uşundı: Aŋsıżın, birdenbire hücum.

yaġlamışı: Moġollarda ilk evvel bir delikanlınıŋ şikâra[944] gitdigi vaḳt büyük barmaḳnı yaġ ile ṣûretler ve buŋa yaġlamış tabîr iderler. Meydân-ı ḥarbde daḫi ‘alemiŋ ayaġına ilk öŋce başına getürildigi ḥâlde bunda daḫi ‘alemi yaġlamış ta‘bîr iderler.

yaraḳlıġ: Silâḥlı.

yavlaḳ: 1. Düşmenistân, ‘adûsı[945] çoḳ olan maḥall, hengâme[946].

yıġın: 3. Hücûm.

yumruk: Eliŋ yumulmuşı, yumru, toḳat.

yuş: Ġavġâcı, da‘vâcı.

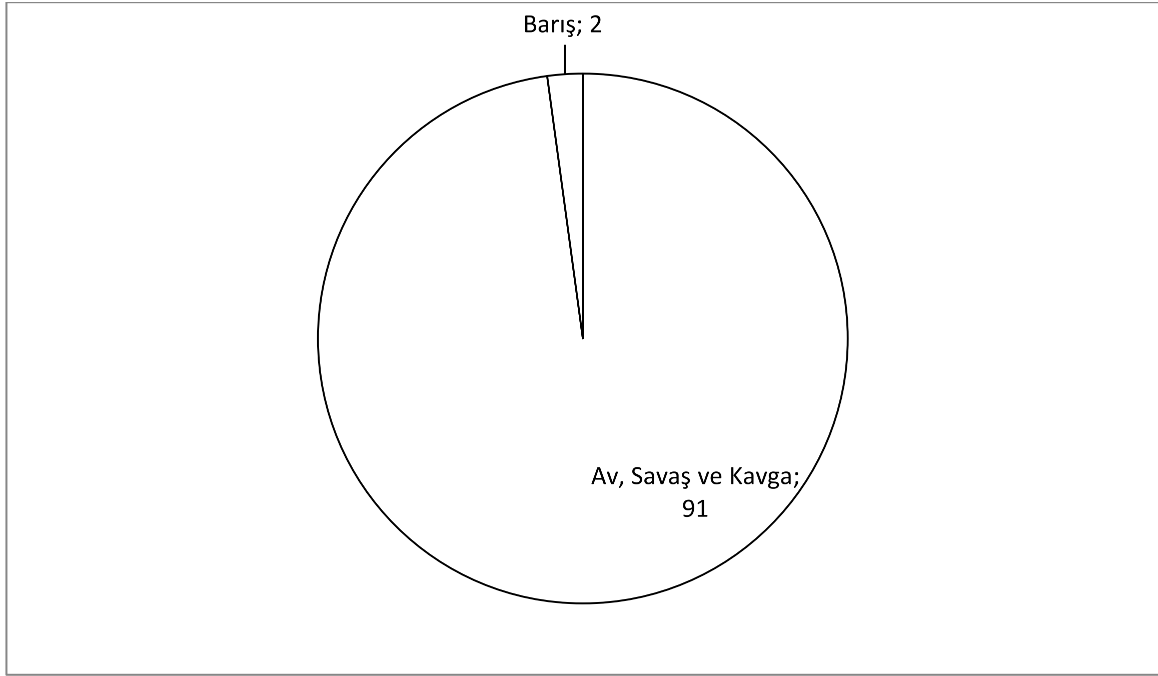
[941] yaralayanlar
[942] kavga
[943] düşmanlık
[944] av
[945] düşman
[946] savaş yeri

yürüş: Hücûm.

3.7.2. Barış

barış: Ṣulḥ, barışıḳ,‘aḳd-i müṣâlaḥa[947].

yaraşıḳ: 1. Barışıḳ.

Şekil 3. 6. Av, savaş ve kavga

3.8. Müzik, Eğlence ve Oyun

aġ süŋek: 2. Çocukların̄ oynadıḳları bir oyun; bir kemik parçasını uzak atıyorlar, ilk önce kim bulur ise arkadaşının arḳasına binüb bir maḥall-i mu‘ayyeneye[948] ḳadar getüriliyor.

âlçı: 1. Aşıḳ oyunu ıṣṭılâḥında beg gelürse alçı olur.

alla: Çocuğu uydurmaḳ ve ninni içün söylenen türkü.

arındak: Şarḳı, türkü, bir nev‘ mâni.

---

[947] barışmak
[948] belirli

ârzû adı: Bir nev‘ şarḳıdır ki ḳabâil-i Türkmeniyye içinde oḳunılur.

aşula: Türkü ve şarḳı gibi bir ṣavt ve naġmenin ismidir.

avuc oyunı: Tek mi çift mi oyunı ve keçe oyunı daḫi dirler.

ayalġu: Naġmat[949] taḥrîrinde ḳullandıḳları med; nota, âheng, nâme.

aytım: 1. Türkü, şarḳı.

bayat: 4. ‘İlm-i mûsiḳîde bir maḳâm ve naġme ismidir.

bayḳa: 1. Dügün, toy, sur.

belban: Bir nev‘ âheng ve sürûd.

beyrem: Bayram.

bızlavuk: 2. Ḳabaḳ oyunı daḫi dirler.

böri: 5. Bir nev‘ lu‘b ismidir.

bucul: Aşıḳ, becil, kemik parçaları ile oynanur bir zar oyunı; ḳumârbaz oyunı; tobuḳ, uc, aşıḳ oyunı. Elci, hara, püke, ceke namlarıyla ḳumâr ve oyun iderler. Ala daḫi müsta‘meldir[950].

buday: Özbeklere maḫṣûṣ bir şarḳıdır. Öleŋ maḳâmında, ḥazîn ḥazîn.

ceşn: Toy, ziyâfet, dügün, şölen.

cırayım: Özbekleriŋ bir nev‘ şarḳı ve türkisidir, öleŋ gibi.

cumbak: 1. Türkü, şarḳı.

---

[949] naġmeler
[950] kullanılan

çelik: 2. Güreş ṭuṭanlarıŋ bir ‘amel ve hüneri.

çarge: 7. ‘İlm-i mûsiḳîden bir maḳâm.

çayılġan: 1. Ḳoŋrad ṭâ’ifesiniŋ hîn-i[951] nüzûlünde[952] yek digerini bellemek içün söyledikleri kelâm ve teġannî, nidâ.

çenge: Çengiler ‘arûsı[953] ḳarşuladıḳları vaḳit raḳṣ iderek def çalaraḳ çaġırdıḳları bir laḥn-ı[954] maḥṣûṣdır, eks̱erî yâr yâr lafẓını âḫirine redif iderler.

çerge: 7. ‘İlm-i mûsiḳîden bir maḳâm.

çevgi: 2. Âyin ve şenlik, nümâyiş. 3. Pâdişâh bir memleketi tasḫîr[955] yâḫûd tüşmenine ġâlib geldigi hengâmda[956] ḫalâyıḳa ‘ilân içün atılan ṭop ve urılan kûs ṭabl ve naḳḳâre, ker-nây sûr-nây ve lûleye ıṭlâḳ[957] olunur.

çılpış: Es̱nâ-yı güreşde ayaḳlarını ḫaṣmınıŋ ayaḳlarına ṭolaşdırub yıḳmaḳ, pây-pîçek, toġanaḳ.

çırġalaŋ: 2. Ẕevḳ ü ṣefâ, ‘işret ve neşât.

çırġamış: ‘Ayş ü ‘işret, ẕevk ü ṣefâ ve neşâṭ.

çırt: 3. At yarışı.

çilik: 2. Ḫîle-i pehlivân.

çiŋe: 2. Bir nev‘ âheng ve maḳâm.

dügün: 2. Żiyâfet, toy.

---

[951] vakit
[952] yolculuk esnasında bir konağa konma
[953] gelin
[954] nağme
[955] istila etme
[956] vakit
[957] isim verilme

ekel: Çelik ve çomaḳ oyunu.

erġuşenk: 1. Mûsîkî fenninde bir uṣûldür. 2. Bir nev‘ oyun.

ẖak petek: 1. Bir nev‘ oyundur.

ḥayd: 1. Bayram.

ḥayt: 1. Bayram.

henek: Şaḳa, laṭîfe.

hey hey öleŋ hey öleŋ: Ḳaẕaḳ ve Ḳara Ḳalpaḳ, Ḳırġız, Ḳıpçaḳ toy ve dügünlerinde türkü ve şarḳı yerine oḳulmaḳda olan yâr yâr ḳâfiyeli öleŋ ve ḳoşuḳdur.

hey tülügün hey tülüm: Dügünlerde oḳundan şarḳılara terdîf[958] olunur, öleŋde oḳunılan yâr yâr şarḳısı gibi.

ḥulasa: 2. ‘Iyd[959].

hürük: Żiyâfet, ṭoy, düġün, temâşâ.

ġıram: 2. Güreş ve ḳımâr ve oyunda muẖalefet iden.

‘ıyd: 1. Bayram, nevrûz.

irkek: 2. Sürûd[960].

isri: Bir nev‘ vezndir, şarḳı, türki.

ḳara düzen: 2. Naġme.

ḳatarak: İki âdem beyninde[961] oynanılan bir lu‘bdur[962].

---

[958] redif yapma
[959] bayram
[960] şarkı, türkü

keçe oyunı: Bir nev‘ oyun.

ḳımar: 2. Ḥarâm lu‘bâtlar[963].

kiriş: 3. Âheng ve naġme.

ḳoptı aldı: Bir nev‘ ‘aşıḳ oyunı.

ḳoşuḳ: Raḳṣ hevâsı aḳsamından[964] bir nev‘ ṭaġannîdir, ‘âşıḳlarıŋ oḳudıġı şarḳı ve türkü eş‘ârından[965].

küreş: Güreş.

naḳş: Taġannî[966] uṣûli, naġme-i dâvudî.

orġuşenġ: Fenn-i mûsîkada bir nev‘ şarḳı, türkü.

oyun: 2. Raḳṣ[967], lu‘b[968].

ozan: Mâni ṭarzında vezinsiz bir nâmedir ki Ḳaraḫan ve Oġuz Ḫan ḥikâye ve distânında söylerler.

öleŋ: 2. Bir nev‘ şarḳı.

pat pat: 3. Çocuḳlarıŋ daḫi kil ve çamur ile oynadıḳları bir lu‘bdur.

pâyegeh: 2. Uzaḳtan at ḳoşturmaḳ, cirit.

rek: 1. Bir nev‘ naġmedir.

---

961 ara
962 oyun
963 oyun
964 kısımlar
965 şiirler
966 şarkı söylemek
967 dans
968 oyun

saz (1): 3. Sâz naġme, ṭarab[969].

şin: Cünbüş, ẕevk, ṣefâ.

şinlik: Şûḫluḳ[970], ẕevḳ ü sürûr ve memnûniyyet, envâʻ-ı[971] temâşâ.

tasma: 2. Ḳumar nevʻinden bir luʻb[972] ki tasma oyunı dirler.

teb teb: 2. Çocuklarıŋ çamurdan itdikleri bir nevʻ luʻbdır[973].

temse: 1. Bir nevʻ luʻb[974], ḳumar.

toġanaḳ: 2. Pehlivânlarıŋ ayaḳ ṭoladırması.

topuḳ: 2. Bir nevʻ gizli oyundur.

toşuḳ: Bir nevʻ manzum türkü, şarḳı. Rustâyîleriŋ[975] ġayr-ı muntaẓam eşʻârları[976].

toy: 1. Dügün, sûr.

tuyuk: 2. Baḥr-i remel ile müseddes-i maḳṣûr[977] vezninde inşâ olunan bir nevʻ eşʻârdır; bir lafẓ ile iki üç maʻnâya delâlet ider.

tügün: 1. Dügün, toy.

tülügüm hey tülüm: Şarḳı ve türküleriŋ âḫirinde naḳarâtıŋ oḳudığı maḳâm ve terennüm.

tüpü: 2. Ḳar oyunu.

---

[969] şenlik
[970] şenlik
[971] çeşitler
[972] oyun
[973] oyun
[974] oyun
[975] köylü
[976] şiirler
[977] kısa

uşlan: Ümerâ ṭarafından sipâh ve ahâliye virilen ta'âm[978] ve ziyâfet.

uzun isek: Bir nev' lu'b, oyun.

üzdürme: Cirit ve yığın yarışdın geçmiş ve üzmüşe[979] ıṭlâḳ[980] olunur.

varsaḳı: Ḳoşuḳ, türkü, mâni, şarḳı.

versaḳı: 3. Varsaḳıya mürâca'at[981].

yavçı: 2. Toy.

3.9. Giyinme ve Giysiler

aḳbaş: 1. Bürehne[982] ser[983].

balaḳ: 3. Ayağı çıplaḳ.

çer: 3. Çırçıplaḳ.

terçek: Perdesiz, yaşmaḳsız, çıplaḳ.

yalaŋ: 1. 'Üryân.

yalaŋacġucı: 'Üryân idici, çıplaḳ ve şoyġucı.

yalanġac: Çıplaḳ.

yalıŋ: Çıplaḳ, bî-libâs[984].

---

[978] yemek
[979] yüzmüş
[980] isim verilme
[981] varsaḳı: ḳoşuḳ, türkü, mâni, şarḳı.
[982] açık, çıplak
[983] baş
[984] elbisesiz

yılanġac: 2. Çıplaḳ ma‘nâsına daḫi gilür.

yılaŋ: 5. Ayağı çıplaḳ.

3.9.1. Kumaşlar ve Dikim

adras: Ḥarîrden[985] mensûc[986] bir nev‘ ḳumâşdır, eks̲er Buḫara'da nesc[987] olunur.

aḳ raḫt: Pamuḳdan ma‘mûl bir nev‘i ḳumâş.

alaça: 1. Pek ḳarışıḳ naḳışlu bir nev‘i iplik ḳumâş.

albaḳ: Ziynet içün dâmene[988] ḥâşiye[989] ṭarzında tikilen parça.

altun muġ: Zer-beft[990], dîbâ-yı ṭılâ‘[991].

anın: Bozulmayan top kumaş.

basın: 1. Maṭbû‘[992] bez cit[993], ṭoḳuma.

benâres: 2. Ḥarîrden[994] beyâżı ġâlib bir ḳumâş.

benâyî: 4. Buḫârâ'da bir nev‘ ḳumaşdır.

bestan: 3. Patisḳa[995].

boz: 1. Bez.

---

985 ipek
986 dokunmuş
987 dokuma
988 etek
989 kenar
990 bir tür kumaş
991 sırmalı kumaş
992 basma
993 bir cins bez
994 ipek
995 bir tür kumaş

buruncaḳ: İnce bez, patisḳa, dülbend.

cibrik: Paçavra, köhne ve fersûde bez ve başma pârçaları.

çarge: 3. Silk[996].

çerge: 3. Silk[997].

çerm: Mişin[998], saẖtiyân[999], kösele.

çiprik: Paçâvra.

çoġa: 3. Çûẖa.

çoḳluḳ: 1. Sincabıŋ başlarını ṭoplayaraḳ anıŋla dikilen kürk.

çök: 2. Yalŋız renglü olan ḳumâş.

dârâyî: Cânfes[1000], ẖarîrden[1001] mensûc[1002] ḳumâş.

epkin: 3. Ḥarîre[1003] daẖi dinilür.

ermek: Ḳaba, ḳalın bez.

file: 2. İpek tuẖmı, pamuḳ ġûzesi, ibrişim.

firîse: 2. Yeşil ve mâvi bir ḳumâş ismidir.

gikiz: 2. Keçe.

---

[996] iplik
[997] iplik
[998] meşin
[999] boyanmış, cilalanmış deri
[1000] sade ipek giysi
[1001] ipek
[1002] dokunmuş
[1003] ipek

gözen: Ḫayṭ[1004].

gözeŋ: Ḥayvân naḳışı.

ġunçacı: 2. Kûsâle[1005].

ifek: İbrişim[1006].

ipek: İbrişim[1007].

ipgin: Bir nev‘ siyâh ḳumâş ve siyah iplik.

işigey: Kiçe.

ḳamac: Ḳumâş, basma.

ḳapış: 2. Kösele.

ḳaytım: 2. Pelâs[1008].

keçe: Nemed[1009].

kermek: 2. İbrişim.

kiç: 2. Keçe.

kikiz: Keçe.

kimsan: Ṭalebe-i ‘ulûmuŋ cüzdân yapdıḳları ferâyiz raḳîmine[1010] lâzım olan bir nev‘ çermdir,[1011] mişîn.

[1004] dikiş
[1005] kösele
[1006] ipek
[1007] ipek
[1008] çul gibi kaba kumaş
[1009] keçe

kiz: Keçe, çul.

ḳumḳa: Ḳumaş, basma.

kürke: 2. Keçe.

lete: Ḳumâş, paçâvre.

maşmıl: 1. Sıḳ, ḳavî muşamma‘.

meşil: Yüzü düz, cilâlu, ince meşîn.

mülen: Ḳumâş.

piyâzî: 2. Dive yüŋünden ma‘mûl bir nev‘ ḳumaş, İrânîleriŋ hârî didikleri. Türkmeniyye metâ‘ı ve bâftesi[1012].

saġrı: 2. Kîmuẖt[1013].

saẖtiyan: Mişin, kösele.

sayġur: Beyâż ḥarîr[1014] ḳumaş, ṣûf-i[1015] şüste[1016].

sırıġ: 1. Bir nev‘ tikişdir, oyma.

şib: Bir nev‘ ḳumaş.

tavar: 2. Ḳumaş.

tikiş: 1. Dikiş.

1010 yazı yazacak levha
1011 kalın deri
1012 dokuma
1013 yapay deri
1014 ipek
1015 yün
1016 yıkanmış

tirme: Bir nev‘ cânfes ve ḳumâş, ḫarîr[1017], ṭoḳuma.

tonluḳ: Ḳumâş, dikilecek elbise ve cübbe.

torġu: 1. Ḥarîr[1018], zî-ḳıymet[1019] kumâş.

turma: Bir nev‘ zî-ḳıymet şal ve ḳumaş.

yalaŋ: 2. Dikilmemiş ḳumâş.

yarġaġ: 1. Debbâġı[1020] olmamış deri.

3.9.2. Elbiseler

aḫarı: Deve yününden ma‘mûl bir nev‘i ince aba.

aḳarı: Deve yününden ma‘mûl bir nev‘i ince aba.

baġılṭaḳ: Bir nev‘ ḳaftân, elbise.

bebr ton: 2. Kürke kaplanmış es̱vâb.

bunuġ: 1. Ḳıyâfet.

bunuḳ: 1. Ḳıyâfet.

cende: Dervîşleriŋ giydikleri yamalu ḫırḳa.

cümci: Gömlek.

çapan: Ton, cübbe.

[1017] ipek
[1018] ipek
[1019] kıymetli
[1020] tabak

çar: 1. Ḳumâş, çarşaf.

çatma: 1. Perâkende ve perîşân şeylerden ḳurılma libâs[1021].

çekmen: 1. Yaġmurluḳ,‘abâ.

çamaşır: Yıḳanur es̱vâb.

deŋle: Mintân.

dikiley: Mintân.

dizlik: Ḳışa ṭon.

ebre: Câme[1022] ve libâsıŋ[1023] ḳumâşı ve yüzi.

ebre astar: Pamuḳsuz olaraḳ sâde ḳumaş ve astardan ma‘mûl cübbe ve entâri.

ebregine: ‘Âdi ve tekellüfsüz câme[1024].

ḫaftan: Ḳaftan, ṭon.

irton: İç don.

işten: İçdon.

işton: İçdon.

itek: 1. Etek.

itelik: 1. Etek.

[1021] elbise
[1022] giysi
[1023] elbise
[1024] giysi

ḳaḳma: Türkistân'da bir nev' cübbe ve âbâ, Türkmen çekmeni.

ḳaptan: 1. Ḳaftân.

ḳarıl çıbanı: 2. Câme[1025], cübbe.

kepenek: Çûbân ve ḳaṭırcı cübbesi, 'aba, yaġmurluḳ.

ḳılıġ: 3. Ḳıyâfet.

kimür (2): Libâs[1026], kuşam.

kirke: Bir nev' cübbedir, elbise.

kiygürlük: Libâs[1027], giyim.

kiyik: 1. Giyimlik, libâs[1028].

kiysi: Libâs[1029], ton.

köŋlek: Gömlek.

köynek: Gömlek.

köynekci: 1. Ufaḳ gömlek.

ḳundaġ: 3. Ṣarılmış eṭfâl[1030] melbûsâtı[1031].

küpi: 2. Pamuḳlı ḫırḳa, ton.

[1025] elbise
[1026] elbise
[1027] elbise
[1028] elbise
[1029] elbise
[1030] çocuklar
[1031] elbiseler

oẖraġ: 1. Es̱vâb, libâs[1032].

örmek: Deve yüŋünden mensûc[1033] bir nev‘ âbâ.

pertel: Pırtı, ufaḳ defek eşyâ ve elbise.

ser ü pâ: 3. Libâs[1034].

şırdaġ: 1. Bir nev‘ libâs[1035], beyâż ḳaftân.

talġak: Bir nev‘ urba[1036].

teŋle: Mintân.

ton: Ton, libâs[1037].

tonban: Bol ve geniş, ḳışa ve kilte iç ṭonı.

tizlik: 3. Bir nev‘ ton ve don.

umuduḳ: Hengâm-ı[1038] şikâr[1039] ve seferde ve ciritde giyilen şalvâr.

yamaġlıġ: 1. Pâre ve pârçe ḳonılmış libâs[1040].

yapıncaḳ: 1. Yaġmurluḳ, çul.

yapıncı: 1. Yaġmurluḳ, çul.

yapuġ: 2. Yaġmurluḳ, çul; yeŋsiz, büyük aba.

[1032] elbise
[1033] dokunmuş
[1034] elbise
[1035] elbise
[1036] elbise
[1037] elbise
[1038] zaman
[1039] av
[1040] elbise

yarġaġ: 2. Ḳaẕaḳ ve Moġolların̡ deriden dikdikleri kürk ve libâs[1041].

yilek: 2. Yelek.

3.9.3. Eldiven ve Ayakkabılar

ayaġlıġ: Ayaḳlıḳ, cân-bâz na‘lını.

başmaḳ: Ayaḳḳabı.

behli: Eldiven, behle[1042].

biyeli: Eldiven, behle[1043].

çaruḳ: Çarıḳ, postâl.

çedik: 1. Nisvâne[1044] ve zenneye[1045] maḫsûs ayaḳ ḳapı, terlik.

edik: Çizme.

eli: 2. Eldivân.

ellig: 2. Eldiven.

elliġ: 2. Eldivân.

etik: Çizme.

ġoşun: Büyük çizme.

ilig: 2. Eldiven.

1041 elbise
1042 doğancı eldiveni
1043 doğancı eldiveni
1044 kadınlar
1045 kadın

iltik: Eldiven.

itük: Çizme.

irin (2): 2. Bir nev‘ çizme.

kevş: Ayaḳ ḳabı.

ötük: 1. Çizme.

petek: 4. Petek kefş[1046].

soḳman: 1. Büyük yol çizmesi.

tikdi: Keçe ve balġardan[1047] ma‘mûl çizme.

3.9.4. Baş ve Yüz Kıyafeti

astılağı: Bir nev‘i destâr[1048].

baġane: 4. İrânlarıŋ başlarına giydikleri ḳalpaḳ budur.

big börki: 2. Başa ḳonılan müzeyyen[1049] ḳalpaḳdır.

börek: Börk.

börk: Külâh.

buşḳ: Sarıḳ.

[1046] ayakabı
[1047] güzel kokulu deri
[1048] sarık
[1049] süslenmiş

bürke: Yüz örtüsi, peçe.

çalma: 1. Muhrac[1050] destâr[1051].

çarḳab: Baş örtisi.

çimildürük: 2. Bürḳâ[1052].

dabulġa: Külâh-ı âhenîn[1053].

daldırma: 2. Başa giydikleri demir külâh, dabulġa.

davulġa: 1. Zırhlı külâh, dimirden börk.

dobulġa: 2. bahadırlarıŋ başlarına giydikleri savut[1054] edevâtından fülâd[1055] külâh.

dolbulġa: Zırhlı külâh.

duvac: 2. Yüz örtüsi.

ḳalbaġ: Ḳalpaḳ, külâh, börk.

ḳapaḳ: 2. Ser-pûş[1056].

ḳarçın: 1. Ṣarıḳ.

ḳavuḳ: 1. Sarıḳ.

ḳırbıḳ: 1. Külâhıŋ kenârına dikilen post.

1050 dışarı çıkarılmış
1051 sarık
1052 peçe
1053 demir
1054 zırh
1055 çelik
1056 sarık

ḳoluk: Ṣarıḳ, ḳaġuḳ.

ḳudusaḳ: 1. Ṣarıḳ.

ḳurçuḳ: Dervîşleriŋ külâhlarına ṣardıḳları pârçe, ‘imâme[1057].

ḳurışı: İçi ṭışı bir olan külâh.

leçek: Ḥarîr[1058] mendil, baş örtisi, yaşmaḳ gibi Asyâ-yı Vusṭâ’da[1059] müsta‘meldir[1060].

otaġa: 2. Muḥârebe es̱nasında başa naṣb eyledikleri tüg ve cıġa.

örtük: 3. Ser-pûş.

petke: Ṣarıḳ.

saraġuc: 1. Gîsû-pûş[1061].

sargân: 2. Pîçek[1062].

saruḳ: 1. Ṣarıḳ.

sele: Ṣarıḳ, dülbend, ḳaġuk.

sırıġ: 2. ‘İmâme[1063].

şavgele: Ḳırġız ḳadınlarınıŋ baş örtisi.

şipürme: Ḳuzu derisinden dikilmiş külâh, ḳalpaḳ, börk.

[1057] sarık
[1058] ipek
[1059] Orta Asya
[1060] kullanılan
[1061] baş örtüsü
[1062] kadınların başlarına sardıkları örtü
[1063] sarık

tamaġ: 2. Külâh, ḳalpaḳ.

tamaḳ: 2. Külâh, ḳalpaḳ.

tavulḳa: Bahadırlarıŋ başına giydikleri pûlâtdan[1064] zırh edevâtı.

tekne: 1. Ḫîve ve Ḫokand ṭaraflarında ḳadınlarıŋ başlarına sardıḳları beyâż ṣarıḳ ve ṣarġı.

telpek: Ḳoyun ve ḳuzu derisinden ḳavuḳ, dağıstan ve Türkmân ve Ḫᵛârezmileriŋ başlarına giydikleri ḳalpaḳ.

tilig: Ḳoyun ve kuzı, toḳlı[1065] derisinden külâh.

titregüci: Urus'uŋ başına giydikleri tâc mes̱ellü müzeyyen[1066] cıġa, sorġuç.

topulġa: 2. bahadırlarıŋ başlarına giydikleri savut[1067] edevâtından fülâd[1068] külâh.

tumaġa: 2. Deşt-i Ḳıpçaḳ'da Ḳazaḳlarıŋ başlarına giydikleri ḳalpaḳ.

tüpi: Külâh.

ügü: 2. Gice gülahı.

yalav: 1. Külâhıŋ eṭrâfına ṭutılan ḳırmızı ipek pârçesi.

yalavuz: 1. Külâhıŋ eṭrâfına ṭutılan ḳırmızı ipek pârçesi.

3.9.5. Kıyafet Bölümleri

baġ: 4. Kemer.

baġu: 4. Kemer.

[1064] çelik
[1065] bir yaşında kuzu
[1066] süslenmiş
[1067] zırh
[1068] çelik

balaḳ: 1. İçdonuŋ aşaġısı, paçası.

bil: 2. Kemer.

bilbaġ: Ḳuşaḳ, kemer-bend.

burġu: 4. Tâc ve külâh ve kemer dügmesi.

çapuḳ: 4. Dâmen, itek.

fûta: Ḳuşaḳ, kemer-bend. bil baġı, ḫademe beline ṭutan ipek peştemal.

igni: Astın[1069].

ilek: İlik, öŋi illayacaḳ[1070] âlet.

iriş: Beziŋ boydan boya giden cüzgi telleri.

itelik: 2. Zih câme[1071].

ḳaŋ: 4. Ḳuşaḳ.

ḳars: 1. Şal, ḳuşaḳ, toḳuma bil baġı.

ḳaytan: Yüŋden ve pamuḳdan örme ip, iŋce, ṭar keŋar; zih[1072], zîb-i[1073] câme[1074].

ḳavşaḳ: 1. Ḳuşaḳ, kemer-bend.

ḳavuş: Ḳuşaḳ, kemer-bend.

[1069] yen
[1070] bağlamak
[1071] elbise kenarına dikilen şerit
[1072] şerit
[1073] süs
[1074] elbise

ḳolturmac: E s̱vâb[1075] ve ḫaftanıŋ[1076] çâki[1077], çâk-i[1078] girîban[1079], raḫne-i[1080] dâmen[1081], ton ve câmeniŋ[1082] derzi[1083], itek.

ḳorın: Ḳuşaḳ, kemer.

ḳur: 1. Kemer-bend, ḳuşaḳ.

ḳurşaḳ: Ḳuşaḳ, kemer-bend.

lenk: Peştamâl.

lünk: Peştamâl.

maşab: Bir nev‘ ḳaba ve ḳalın şaldır.

öŋür: Yaḳa, etek.

saçaḳ: Ḳumâş veya diger nesneniŋ kenârına ‘ilâve olunan perîşân ḥâşiye[1084], kenârı püsküllü ve ṭağınıḳ şey’ler.

tektil: Ḳuşaḳ.

tüşkün: 4. Ḳuşaḳ.

ucġur: 2. İç don bağı.

yaḳ: 3. Girîbân[1085].

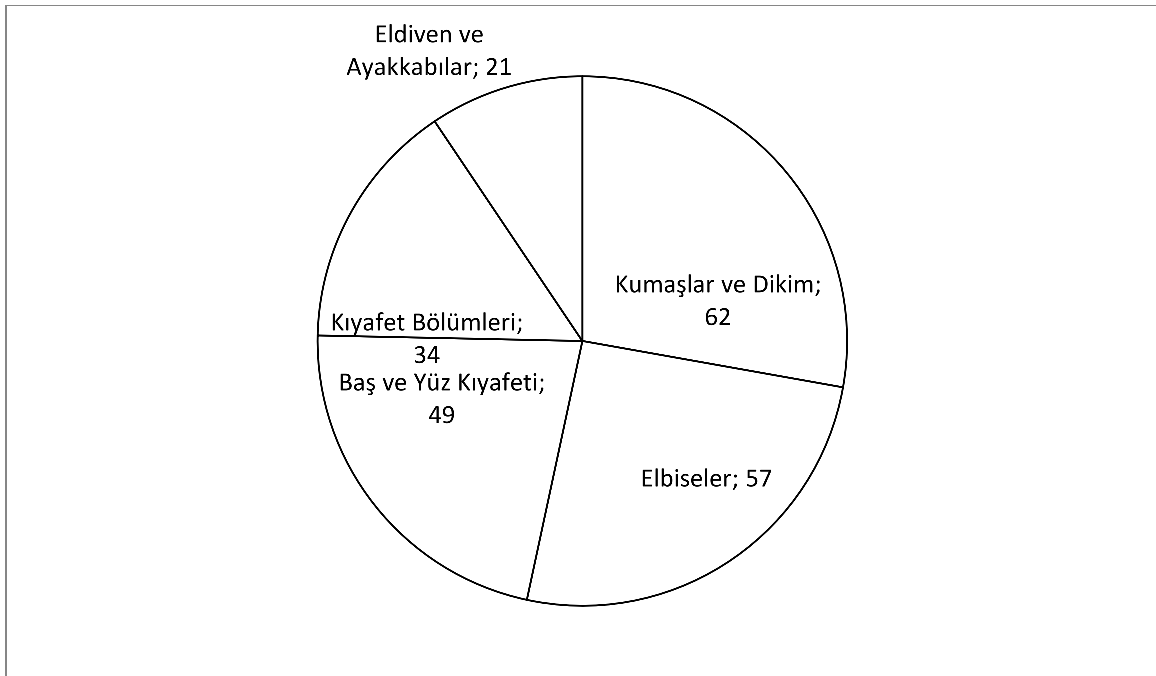
[1075] elbise
[1076] kaftan
[1077] yırtık
[1078] yırtık
[1079] yaka
[1080] yırtık
[1081] etek
[1082] elbise
[1083] dikiş
[1084] örtü
[1085] yaka

yaḳa: 1. Girîbân[1086].

yırtmac: Çâḳ-i[1087] câme[1088].

yiŋ: Âstîn[1089].

yiŋi: 2. Âstini[1090].

Şekil 3. 7. Giyinme ve giysiler

3.10. Beslenme, Yiyecek ve İçecek

3.10.1. Beslenme, Yiyecek ve İçeceklerin Nitelikleri

aşam: 2. Ekl[1091] ü şurb[1092].

aşama: 2. Ekl[1093] ü şurb[1094].

[1086] yaka
[1087] yıtık
[1088] elbise
[1089] elbise kolu, yen
[1090] elbise kolu, yen
[1091] yeme
[1092] içme

bayat: 2. Giceden ḳalmış ṭa'âm.

bıştuġ: Eyü bişmiş, bişkin.

çig: 1. Ḫâm, nâ-puḫte[1095], çiy.

çiglik: 1. Çiylik.

çiŋ: 7. Cig[1096].

çiy: 1. Çiġ.

damarluḳ: 3. Ḫamîr[1097].

ḫuran: Çoḫ yiyici.

ḳaġnek: Ẓuhr[1098] ṭa'âmı[1099]; ḳuşluḳ, ṣabâḥ ḳahve altısı.

ḳanıḳ: 1. Mey-nûş[1100] âdem, ṭoyġun.

ḳasmaḳ: 1. Ḳazındı, ḳazġan dibi.

ḳazındu: 2. Ḳazġan dibi, ḳırındı.

ḳırġıc: Ḳazanıŋ dibinde ḳalan yanıḳ, ḳazan dibi, ḳırındı.

ḳırmaç: Tencere dibinde ḳalan yanmış şey'ler, ḳırıntı.

ḳırtış: 4. Ḳırġıc[1101].

1093 yeme
1094 içme
1095 pişmemiş
1096 çiğ
1097 hamur, maya
1098 öğle
1099 yemek
1100 içki içen

ḳızmıḳ: Tencere dibinde ḳalan şey’.

ḳoz: 3. Mâye, urbaḳ[1102].

ḳult: Bir yudum, bir loḳma.

lapa: 1. Ṣuluca pişmiş ṭa‘âm[1103].

pişim: Bir bişirim, bir kerrede bişecek nesne miḳdârı.

serḳut: 1. Giceden ḳalmış ṭa‘âm, ṭa‘âmdan[1104] ḳalan.

sökdenis: Ḳahve altı, loḳmatü’ṣ-ṣabâḥ, ḳuşluḳ.

susaḳ: 1. Teşne[1105].

şılan: Selâṭîn[1106] ve ümerâ sofrası.

titik: 4. Pişmiş.

toḳ: 1. Ṭoḳ, açıŋ żıddı**.**

toḳluġ: 1. Hucu’[1107].

tortı: 2. ‘Usâre[1108].

toyġur: Ṭoḳ, çabuḳ toyar âdem.

toymaġur: Dâimî aç.

1101 kazan dibi, kırıntı
1102 sulu hamurun yapışmaması için üzerine serpilen un
1103 yemek
1104 yemek
1105 susamış
1106 sultanlar
1107 doygunluk
1108 meyve gibi şeylerin sıkılan suyu

tüşük: 3. Fıruna yapışdırılmış ekmekiŋ pişmeden düşmesi.

urbaġ: Ḥamûr sulu düşdigi vaḳt ḳabına yapışmamaḳ üzere serpilen un.

uşlan: Ümerâ ṭarafından sipâh ve ahâliye virilen ta'âm ve ziyâfet.

yaban: 3. Şeb-mânde[1109] aş, bayat.

yalmaġuz: Yiyüb ṭoymaz, dâyim aç

yavġan aşı: Aş giceden ḳalma, bayad ṭa'âm[1110].

yu': Yiyib içib doymaz, yuḥa daḫi dinülür.

yutum: 1. Yudum, bir içim.

yirazuḳ: 1. Yiyecek.

yırınmaḳ: Yiyilecek nesne, ẕaḫîre.

yirig: Ṭa'âmdan nefret idici.

yigen: 2. Ḫûrde[1111].

yigülük: Yimeklik, yiyilmege ṣâliḥ şey'.

yimdeş: Bir yerde yem yiyen, berâber ṭa'âm[1112] iden.

yimlik: 2. Bir kicelik ṭa'âm[1113].

yimtük: Yiyindi, ḫûrâk[1114].

[1109] geceden kalmış
[1110] yemek
[1111] yemiş
[1112] yemek
[1113] yemek

zengin: 2. Toḳ.

3.10.2. Yemekler

açar: Turşı, ekşiyle terbiye olmuş meyve ve sebzevât.

açamlı: 1. Ḥıyar turşısı.

asabḳur: Ḳuzı ḳızartması.

aş: Ṭa‘âm[1115] ve pilava daḫi dinilür.

aşam: 3. Pirinc ḥalîmi[1116].

aşama: 3. Pirinc ḥalîmi[1117].

aşlıġ: Me’ḳûlât, ẕaḫîre.

âtala: Bulamaç aşı.

azuḳ: Ṭa‘âm[1118], ẕahîre.

azuḳa: Ṭa‘âm[1119], ẕahîre.

bekmez: Ḳoyuldulmuş şıra, düşâb[1120].

bosraḳ: Bir nev‘ helvâdır.

boġra: Şe‘riyye[1121], rişte[1122] aşına beŋzer bir nev‘ ta‘âmdır; ubra, un âşı ve âş-ı ârd tesmiye[1123] iderler.

[1114] yemek
[1115] yemek
[1116] lapa
[1117] lapa
[1118] yemek
[1119] yemek
[1120] pekmez

boğursaḳ: Bayram ve mübârek gicelerde loḳma yerine giçmişleriŋ rûhuna bişirmiş olduḳları müs̱elles̱[1124] ḥamîrden nev‘ ta‘âmdır.

bulamaç: Âsîde ve ‘asîde dinilen unla bulanılmış aş.

bulamaḳ: 2. Bir nev‘ ṭa‘âm.

biçek: 3. Sembûsek gibi içerüsi kabaḳlı ve köfteli ḫamîrden dört kûşeli bir nev‘ çörek.

binik tat: Bir nev‘ ṭa‘âm ismidir.

çalav: 3. Bir nev‘ pilav gibi ṭa‘âmdır.

çelpek: Yaġ içinde pişürülmiş etmek ve yupḳa, ḳatlama, ḳoyman.

çız u pız: Kebâb.

çis: Ḳudret ḥelvâsı.

çörek: 1. Çörek, ekmek.

çörgek: 1. Çörek, ekmek.

çökelik: Bir nev‘ turşıdır.

dolama: 2. Ma‘rûf[1125] bir nev‘ ṭa‘âmdır; yafraġ dolması.

dolma: 2. Ma‘rûf[1126] bir nev‘ ṭa‘âmdır; yafraġ dolması.

dökmeç: Yaġa batırub yidikleri ṣıcaḳ etmek, tirit.

[1121] şehriye
[1122] bir tür şehriye
[1123] isimlendirme
[1124] üç kat
[1125] bilinen
[1126] bilinen

epem gümeci: 2. Gül poğacası; ḳızğın ḳumda ḳor âteşde pişmiş ḥamîrsizdir ki gümac ve güme daḫi dirler.

güçe: 1. Beyâż mıṣır darısından maṭbûḫ[1127] bir nev‘ ṭa‘âm[1128].

ḫaşel: Çirişli bir nev‘ un aşıdır.

ıçan: Buğdayı biryan[1129] iderek döküb ṭatlu ile ḳarışdıraraḳ yedikleri bir nev‘ ta‘âm.

izme: 1. Bir nev‘ ta‘âmdır; lapa gibi ṣoḳman[1130].

ḳablı pilav: Özbek pilavı.

ḳaḳmac: Ḳuru balıḳ, kebâb-ı mâhî[1131].

ḳalye: Bir nev‘ yağla ḳavrulmış sebze ve ta‘âmları; birinc, ḳavurma, zerzevât ile maḫlût[1132].

ḳarnı yaruḳ: 2. Bir nev‘ yemekdir.

ḳavudaḳ: Ḳavurma, yağda ḳızarub pişmiş et, biryân[1133], ḳızartma.

ḳavur: 2. Biryân[1134].

ḳavurma: Ḳızartma et, gûşt-ı[1135] biryân[1136].

ḳavurmac: 1. Ḳavrulmuş buğday, ḳavrulmış mıṣır patlağı. 2. Ḳavurma, biryân[1137].

1127 pişmiş
1128 yemek
1129 kızartma
1130 un helvası
1131 balık
1132 karışık
1133 kebap
1134 kebap
1135 et
1136 kebap
1137 kebap

ḳavurmaç: 1. Ḳavurmaç, ḳavurma. 2. Mışır, gendüm[1138] biryân[1139].

kelaç: Mışr unundan yapılmış etmek.

kezek: 1. Meze.

ḳonuġ: 3. Misâfire virilen eṭ'imeler[1140].

ḳoyman: Bir nev' yaġlı çörek, ḳat ḳat yaġlı ekmek.

köçe aşı: Beyâż tarı çorbası, mâşâbe ve mercimek şûrbası gibi.

kömeç: Bir nev' etmekdir, köme daḫi dirler.

külac: Bir nev' helvâ ve ṭatlı nândır[1141].

külçe: 2. Çörek, külçe ekmek, külçe şîrmâl meşḥûrdur.

kürtük: Bir nev' maṭbûḫdur[1142].

kütac: Bir nev' maṭbûḫdur[1143].

lavaşî: 2. Bir nev' yaṣṣı ve uzun ekmek.

lıcaḳ: Kişmiş ile maḫlûṭ[1144] bir nev' ṭa'âmdır[1145], yencimen, ma'cûn.

mantuy: Ḳıymalu yufḳa ṭa'âmı, mantu tüşbere ḳulaġ böregine müşâbih[1146] köfteli ḫamîr işi; Kâşgar cânibinde müsta'meldir[1147].

[1138] buğday
[1139] kebap
[1140] yemekler
[1141] ekmek
[1142] yemek
[1143] yemek
[1144] karışmış
[1145] yemek
[1146] benzer

neşale: Köpük ẖelvası.

omac: Tarẖânaya meşâbih bir nev‘ aşdır.

ökre aşı: Rişte[1148] aşı ve şa‘riyye[1149].

pişi: Yaġda bişmiş ufaḳ külçe etmek ve çörek.

pişik: Ḥâżır ta‘âm, pişmiş.

pişme: Yaġda bişmiş ufaḳ külçe etmek ve çörek.

pişük: Ḥâżır ta‘âm, pişmiş.

reşale: Köpük ẖelvası.

ṣâfî pilav: İrânîleriŋ pişürdikleri bir nev‘ pilavdır, ṣâfî daẖi dinilür.

serke: 2. Ḫall[1150].

soġlı: Şiş kebâbı, külbastı, ḳızartma.

soḳman: 2. Bir nev‘ un helvâsı, sıġman ovac daẖi dirler.

sökleme: Ṣuyu pişmiş olan et, yaẖni.

şöyle: Pirinc lapası, ṣuluca pişmiş pilav.

toḳaç: 1. Bir nev‘ etmek.

tutmac: Rişte aşı, un aşı, şehriye.

1147 kullanılan
1148 bir tür şehriye
1149 şehriye
1150 sirke

yaġçamur: Yaġımcur, etmek, çörek.

yemden: Bir nev‘ darı unundan raḳîḳ[1151] pişürilmiş ṭa‘âmdır[1152].

yupḳa: 2. Açılmış ḫamur yaprağı, yufḳa.

3.10.3. İçecekler

aġuz: 3. Henüz ṭoguran hayvânıŋ ilk virdigi süti.

aḳ ḳuyruḳ: 1. Çayın bir nev‘i.

atlanur ayaġı: Sefere giderken at üzerinde içilen şarab ve ġayr nesne.

ayran: Dûġ[1153].

bastuḳ: Bir nev‘ meyve şurûbı.

çaġır ve çaḳır: Şarâb, ḫamr, mey.

çal: 5. Ayran.

çay: 2. Ma‘rûf[1154] olan çay-ı Çînî ki; yeşil, siyâh.

çomur: 1. Şalġam.

ġuz: 1. Aġız[1155].

içkü: Meşrûbât[1156], müskirât[1157].

1151 ince
1152 yemek
1153 ayran
1154 bilinen
1155 yeni doğum yapmış hayvan sütü
1156 içecekler
1157 içkiler

içkülüg: 1. İçilmege ṣâlih.

ḳallaḳ: 2. Ayran ḥalîse, keşkek anıŋla ḫalṭ[1158] olunur.

ḳanıḳ: 2. Bir nev‘ ayrandır.

kemel: 2. Şarâb, mey.

ḳıbıḳ: Ayran.

ḳımız: At ve dive südi.

meygen: Eṣki mey.

muşluḳ: 2. Gügercin südi.

ölüm: 2. Deve sütiniŋ köpügi.

rusta: 1. Ḳudret ḥelvasıyla tehiye[1159] idilmiş şarab.

serḳut: 2. Pesmânde cür‘a[1160]

sıḳındu: 2. Sıḳılmış meyve ṣuyı.

susun: Ayran.

sürḳut: Cür‘ânıŋ[1161] dibinde ḳalan şey, yutum.

süt: Şir[1162], ḳımız.

zulan: 4. Şıra.

[1158] karışma
[1159] hazırlamak
[1160] yudum
[1161] yudum
[1162] süt

3.10.4. Et, Yumurta, Bal ve Süt Ürünleri

bal: 1. ‘Asel[1163].

bıẖtı: 1. Ḳurutulmuş ve ṣuyunı çekmiş et, basturma.

bükbüldük: Yoġurt, ḳatıḳ.

çeke (2): 3. Süzme yoġurta ve ḳatıḳa daẖi dirler.

it: 3. Et.

ḳara ḳurut: Bir nev‘ peynirdir ve yoġurt ḳurusı.

ḳatıẖ: 1. Ḳatıḳ, yoġurt.

ḳaymaḳ: 2. Süt üstünde olan ḳaymaḳ.

ḳazı: At etiniŋ sucuġı, basturma.

ḳıyma: Ḳıyalmış ve pârelenmiş żarblenmiş et ve laḥm.

kiş (3): Ḳuru yoġurt, yaġsız penir, süzme yoġurt ẖülâṣası[1164].

ḳurut: Süt ḳurısı bir nev‘ peynir, yoġurduŋ ḳurusı.

lafadan: Yarım uyudulmuş tuẖm, beyża, yumurta.

lıḳ: 1. İçi bozuḳ yumurṭa.

lik: 1. İçi bozuḳ yumurṭa.

lök: 2. İçi bozulmuş yumurṭa.

[1163] bal
[1164] öz

penîr: Penîr[1165].

pılıẖta: 1. Bir yanı ḳırılmış yumurṭa.

pılıḳta: 1. Bir yanı ḳırılmış yumurṭa.

rafadan: 1. Taze yumurṭa.

sögüş: 1. Et kemiklerden ḳaynayub soyulmuş, derisi alınmış.

suçuḳ: Suçuḳ, baṣturma, at ṣuçuġı.

şıralġa: 1. Şikâr[1166] laḥmı[1167].

yumurtġa: Yumurṭa.

zulan: 2. Şehd[1168].

3.10.5. Tahıl ve Hububatlar

aḳbaş: 2. Mıṣır darısı.

aḳuşaḳ: 2. Pirinciŋ ufantısı.

arpa: 2. Arpa.

başaḳ: 1. Sünbüle[1169], ekin başı.

benâyir: 2. Bir nev‘ râyiḥalı birinc ki benâyiri ta‘bir iderler.

buġday: 1. Gendüm[1170], ḥabb, sünbüle.

[1165] peynir
[1166] av
[1167] et
[1168] bal
[1169] başak

buġday başı: 1. Sünbüle[1171].

bulġur: Burġul, kaynadılub ḳırılmış ve çatladılmış buġday.

buşaḳ: 2. Deste baġlanmış buġday ḥûşesi.

burçaḳ: Nohuda mânend bir ḥabbedir.

cer cer: 2. Maḥsûlât-ı arżiyye[1172].

cevârî: Mıṣır darısı, beyâż darı.

cavruntı: Buġdayıŋ içinde bulınan siyâh dâneler.

çal: 3. Maş ve birinc[1173].

çekirdek: Dâne, ḥabbe, bizr, tuḫm.

çıġıt: 1. ʻAdes[1174], çekirdek, ḳabuḳlı tuḫm, panbuḳ tuḫmı, penbe dâne.

çigit: Pamuḳ çekirdeġi, tuḫm, penbe-dâne.

çingirik: Mıṣır darısınıŋ ṣapı, beyâż darı.

çomur: 2. Leblebi.

çökeri: 1. Mekke darısı, beyâż darı, mıṣır darısı.

delüçe: 2. Buġda içinde olan faṣla[1175].

donbul: 1. Ḥubûbâtıŋ henüz olmuşu.

[1170] buğday
[1171] başak
[1172] toprak
[1173] pirinç
[1174] mercimek
[1175] parça

dögmü: Yarılmış olan buġday, bulġur.

ikin: 2. İkin, mezrû‘ât.

ḳaramuġ: 1. Buġdayıŋ içinde bulunan siyâh dâneler.

ḳaramuḳ: Buġdayıŋ içinde bulunan dâneler.

ḳara tarıġ: Bir nev‘ ṭarı ismidir.

ḳarġa büken: Mesmûmâtdan[1176] bir nev‘ daru ismidir; köçele, tenge gibi, beyâż müdevver[1177].

ḳavut: Leblebi, noẖud, ḳavrulmuş olan arpa ve buġday ve baḳla, mışır.

kesmik: 3. Ḫarmende topraġa ḳarışan başaḳ pârçeleri.

ḳıltırıḳ: 1. Şâlî[1178], buġday ve arpanıŋ postunda bulunan tügler.

ḳonaġ: 4. Bir nev‘ ufaḳ darı.

mulus: 3. Arpa ve darı ḳarışıḳ buġday, ḳarışıḳ ḥubûbât.

muluz: 3. Arpa ve darı ḳarışıḳ buġday, ḳarışıḳ ḥubûbât.

nuḳat: 1. Başaḳ.

perzem: Bir nev‘ fâsûlye ve baḳla.

ötme: 2. Tâze buġday şapları ki âteşde bişürilir.

salġum: 1. Ḫûşe[1179].

[1176] zehirli şeyler
[1177] yuvarlak
[1178] pirinç

sıṅġıraḳ: 2. Çekirdek, nebat içindeki levz[1180] ve helvâya dinilür.

sög: 1. Postı alınmış olan erzen[1181].

şalı: Ḳabuḳlı pirinc, postı alınmamış erz[1182].

taẖıl: 1. Mezrû‘ât[1183], zaẖîre[1184], pirinç.

tarıġ: 1. Darı.

tırıḳ: 2. Darı.

tirim: 1. Başaḳ.

tögi: Birinc.

tölük: 1. Zaẖîre.

tuturġan: Birinc.

yasmuḳ: Mercimek, mâş cevâhirî.

yolaḳ: 1. Sult[1185].

3.10.6. Meyve ve Yemişler

aġaç ḳavunı: Turunc, bâdreng[1186].

aluc: Erik, yabânî mu‘aṭṭar[1187] bir meyvedir.

1179 başak
1180 çekirdek
1181 darı
1182 pirinç
1183 ekinler
1184 tahıl
1185 bir çeşit hafif, cansız buğday
1186 ağaç kavunu

alya: Bir nev‘i meyvedir.

arduc: 2. Ardıc.

bâdrîn: Ḫıyar, bâdreng[1188].

bal ḳabağı: Ḳabağın bir nev‘idir.

bozġunc: Yabâni kabuklı fıstıḳ. Boya içün daḫi isti‘mâl[1189] iderler.

bögrülce: 1. S̲âmir[1190].

bögrülcük: 1. S̲âmir[1191].

bögürtken: 1. Bögürtlen.

cevzbuba: Hindistân cevizi.

cigde: İgde.

çegdik: İgde, meyve.

çerez: Ḳuru, ḫafif yiyecek şey’, meyve ve yemiş.

çigde: İgde.

çih: Âlûçe-i[1192] Semerḳandî, irik.

çoġan: 2. Melbûsâtın[1193] kirini gideren ve beyâż idici bir nev‘ erik ismidir.

[1187] kokulu
[1188] ağaç kavunu
[1189] kullanma
[1190] meyveli
[1191] meyveli
[1192] erik
[1193] elbiseler

dolana: 1. Âlûçe nev‘inden bir dürlü erik ismidir.

donbul: 2. Meyvecâtıŋ henüz olmuşu.

dökülek: 1. Nâres[1194] ḫarbüze[1195].

em: 4. Hindistân’da bir nev‘i leẕîẕ meyveniŋ ismidir.

enbe: Hindüstân’da bir nev‘i ṭatlu ḳoḳulı meyve ismidir.

erik: Henüz olmamış zerdâlü.

erüksün: 2. Bir nev‘ erik.

ezgil: Muşmula.

giçi boynuzı: Kiçi ḳulġağı.

gürbek: Bir nev‘ ḳavun ismidir.

ḫıtâyî: 1. Bir nev‘ ḳavun-ı ḫıṭây.

igde: İgde.

ikir: 1. Yaban mersini.

it ḫıyârı: Ebû Cehl ḳarpuzı.

iti bölek: Ebu Cehl ḳavunı, her kökünde ḳırḳ elli dâne peydâ olub cevizden ziyâde büyümez.

it üzümi: ‘İneb-üz-zi’b[1196].

[1194] ham
[1195] kavun, karpuz

ḳaba: 1. Hind ḳavunı.

ḳaramuġ: 2. İt üzümi.

ḳaraymiş: 2. Emlük dinilen bir nev‘ meyve.

ḳaysı: Zerdâlû, irik, mişmiş[1197].

kemirte: Olmamış zerdâlû, ẖâm erik.

kerti: 2. Ḫarbûze[1198].

kile: 2. Bir nev‘ meyvedir.

ḳopuz: 1. Ḳavun, ẖarpuz, bustân.

ḳoruḳ: 3. Çiy ve ẖâm üzüm, fevâkih[1199].

ḳuş üzimi: Çekirdeksiz, ufaḳ bir nev‘ üzüm, sâyekî, kişmiş.

lıḳ: 2. İçi bozuḳ fevâkih[1200].

lik: 2. İçi bozuḳ fevâkih[1201].

lök: 1. İçi bozulmuş ḳavun.

lüçe: 1. Baġçe iriki.

lüẖçek: Şeffâf, tüysüz, parlaḳ bir nev‘ şeftâlû.

mez: 3. Bir meyve-i Hindî ki avîsü’l-ḳarîni daẖi dinülür, muz.

[1196] it üzümü
[1197] kayısı
[1198] karpuz, kavun
[1199] meyveler
[1200] meyveler
[1201] meyveler

mibçen: 1. Bir nev‘ meyvedir, mincene.

mişmiş: Olmuş zerdâlû, bişmiş erik.

muz: 3. Meyve-i vîsü’l-ḳarnî[1202].

narvan: 3. Armûduŋ bir ḳısmıdır.

nebek: 1. Bir meyva ismidir.

piste: Fıstıḳ.

ṣâḥibî: 2. Bir nev‘ üzüm ismidir. Razâḳi daḫi dinilür.

sanġaraḳ: 2. Badem içi.

şivran: Bir nev‘ şeftâlû ismidir.

salġum: 2. Üzüm ṣalḳumı.

savaḳıl: Bir nev‘ meyvedir.

talġan: 2. Meyve.

tentegil: Bir nev‘ erikdir ve zerdâli.

tereg: 1. Ḫâm ḳavun.

terneg: 1. Bir nev‘ ḫıyâr.

ternek: 1. Tâze, mu‘tedil, solmamış meyve.

töynek: 1. Kelek.

[1202] muz

vişne: Ekşi kirâs nev‘i, vişne, siyâh erük.

yaŋaġ: 2. Cevz[1203].

yanķaġ: Cevz[1204].

yarma: 2. Yarma şeftâlû.

yay-ı oġlaķ: 2. Keçi boynuzı.

yılanġac: 1. Şemmâme[1205].

yimiş: Meyve, maḥṣûl.

3.10.7. Sebzeler

acırġa: Yabân turbı.

civir: 2. Soġan.

cuva: Yabânî soġan.

kedi: 1. Ķabaķ.

keşir: Havuç, sebzî.

pencer: Çoġundur daḫi dinür. selaķ bûstânı, pazı, pancar. Asyâ-yı Vusṭâ'da[1206] leblebi dirler.

sarımsaķ: Ṣarımsaķ.

sebzi: Havuç.

[1203] ceviz
[1204] ceviz
[1205] bir tür kavun
[1206] Orta Asya

soġan: Soġan.

3.10.8. Yağ ve Baharatlar

aġırḳu: Kekik.

azaġlaḳ: 2. Cülcülân[1207].

babir: 4. Biber.

bubu: 1. Biber.

burc: 1. Biber, siyah biber.

cıcıġ: 1. Ḳoyunuŋ ḳuyruġunuŋ yaġı.

çızlıḳ: 3. Ḳuyruḳ yaġınıŋ ḳıḳırdaġı ve yanıġı.

çigin (1): 4. Heltek ve siyâh dâne.

çördük: Mu'aṭṭar[1208] bir otdur, siyâh dâne, çöre otı.

dabusun: 1. Tuz.

epkin: 1. Sisam yaġınıŋ siyâh tortısı.

gök: 3. Ḫaşḫaş.

indev: Sîsâma beŋzer bir nev' dânedir, uyuz 'illetine mübtelâ olan develere anıŋ yaġını sürerler.

isti ot: Siyâh biber, merç.

1207 kişniş yahud susam tohumu
1208 kokulu

ḳaḳırdaġ: 1. Ḳuyruḳ yaġını eridirken âḫirinde ḳalan yanmış şaḥm[1209] pârçeleri.

ḳand: Şeker.

ḳandur: Şekerdir.

ḳara çörük: Bir nev‘ siyâh dâne, çöre otı.

ḳara ḳat: Zirişk ta‘amından fülfül büyüklüġünde nârdân bir şey’dir, sumak gibi.

ḳasnı: Bir nev‘ ṣumaġdır, çöre otı dânesi.

ḳarta: 1. Atıŋ revġanı[1210], iç yaġı.

ḳaya: 7. Tuz.

kenerseke: 1. Şeker.

kerti: 3. Revġan-ı[1211] gûsfend[1212].

kök: 3. Ḫaşḫaş.

künci: Susâm.

may: Yaġ.

meske: Tâze tereyaġı.

su yaġı: Siyâh yaġ, revġan-ı[1213] bezir.

şırlaġan: Susam yaġı, bezîr yaġı.

[1209] iç yağı
[1210] yağ
[1211] yağ
[1212] koyun
[1213] yağ

tusun: 1. Yaġ.

tuz: 1. Ṭuz.

yaġ: 1. Dühn[1214], şehm[1215].

yarpuz: Kekik gibi bir otdur, cıyıḳ, deltek.

zirk: Sümmak gibi ekşi hubûbat.

3.10.9. Hayvan Yiyecekleri

at boġzı: At yemi.

ayruḳ: 2. Ḥayvânı semirtmek içün virdikleri lapa.

bide: 1. Ḳuru ʻalef,[1216] at otı.

börsü: 2. Yazda biçüb, ḳurudub ḳışda ḥayvânlara yidirilen ʻalef[1217].

bütege: 1. Bir nev‘ ʻalef[1218] ismidir.

bütge: 1. Bir nev‘ ʻalef[1219] ismidir.

ot: 4. ʻAlef[1220].

sarmaşık: 2. ʻAlef[1221].

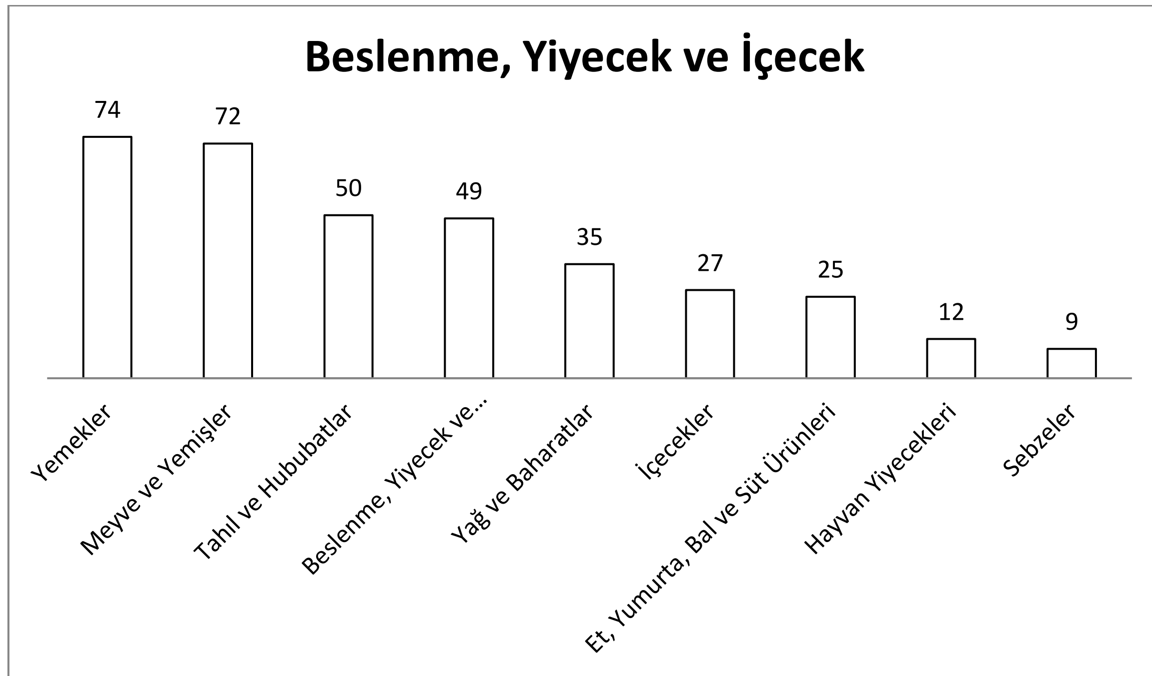
tarcıḳ: Bahâr ʻalefinden[1222] devâbbıŋ[1223] toḳluġı, çemen ve çâyırdan aġnâmıŋ semirdigi.

[1214] yağ
[1215] iç yağı
[1216] hayvanın yediği saman
[1217] hayvanın yediği saman
[1218] hayvanın yediği saman
[1219] hayvanın yediği saman
[1220] hayvanın yediği saman
[1221] hayvanın yediği saman

ubusun: 1. ‘Alef[1224].

yim: Yim, yemek, at yimi, ẖûrâk-ı[1225] ḥayvân.

yimlik: 1. At yimi.

Şekil 3. 8. Beslenme, yiyecek ve içecek

3.11. Bitkiler

3.11.1. Bitki İsimlendirmeleri

açar: Ḥamâm otı.

açır: Ḥamâm otı.

ağaç: 1. Şecer[1226].

[1222] hayvanın yediği saman
[1223] yük ve binek hayvanları
[1224] hayvanın yediği saman
[1225] yemek
[1226] ağaç

aman ḳara: Bir nev‘i aġacdır.

anduz: Rasen dinilen aġac, ya‘ni ardıc nev‘inden çalı.

arca: Çam aġacı gibi bir nev‘ ḳoḳulu aġaç.

arduc: 1. Ürs[1227], ‘ar‘ar[1228].

arparġan: Arpaya şebîh[1229] bir nebât[1230] ismidir, sumetre daẖi dirler.

at ḳulaġı: Marul mânend bir nev‘ giyâh[1231] ismidir.

ayıġ otı: Bir nev‘ nebât ve ‘ilâc ismidir.

ayrı: 4. Çatal aġac.

ayrıc: 4. Çatal aġac.

azġıc: 3. Bir nev‘ sarmaşıḳ nebât[1232].

baẖta: 1. Pamuḳ.

baḳam aġacı: Tîr-hûn dinilen bir nev‘ aġacdır ki andan boya yaparlar.

baldırġan: Bir nev‘ nebât ismidir.

beyan: Aṣlı sûs[1233], şirin buyan daẖi dirler.

bide: 2. Biçilmiş ve ṭolanmış ot.

[1227] ardıç ağacı
[1228] dağ servisi
[1229] benzer
[1230] bitki
[1231] bitki
[1232] bitki
[1233] meyan kökü

big börki: 1. Bir nev‘ pek renklü ve ḳoḳulu gül ismidir.

biş barmak: 1. Beş leylî, ‘arefce, çaḳır dikeni.

bitik: 4. Bitmiş, ḫalâs[1234] ve nâbit[1235] olmuş.

borsuḳ: 1. Ney gibi bir giyâhdır[1236].

boy otı: Şenbelile[1237], yabânî na‘na‘.

bozruġan: 3. Künde aġacı[1238].

bögürtken: 2. Şecere-i mûsa[1239].

börsü: 3. Ṭoplanmış ot ve giyâh[1240] , dalġa kenâre atmış olan ḳamış ve luḫa[1241] daḫi ıṭlâḳ[1242] olunur.

budanur: 2. Budancaḳ, âreste ve pîraste olacak[1243].

bundur: 2. Çemen.

bulaġ otı: Tere, su kenârlarında neşv ü nema[1244] bulan yabani na‘na’.

burçalıḳ: Ṣaḥrâyî lâle, yâbânî şaḳâyıḳ.

burçek: Cülban[1245].

1234 kurtulma
1235 yerden çıkıp büyüyen
1236 bitki
1237 çemen otu
1238 iri ve kalın ağaç
1239 bir tür çınar
1240 bitki
1241 saz
1242 isim verilme
1243 budanacak olan
1244 büyüme
1245 burçak

cecek: Küçük aġac, çalı çırpı, gül.

cencek: 1. Bir nev‘ aġacdır.

cendek: 2. Zehra[1246], ot.

çençek: Bir nev‘ aġac ismidir.

çetik otı: Bir nev‘ giyâh[1247] , yorunca.

çıpar: 3. Gül-i bâdem.

çırmaş: 1. Sarmaşuḳ.

çiçek: 1. Ezhâr[1248].

çig: 2. Ḳamış.

çil: 1. Pûdine[1249].

çivit: 1. Nîl[1250].

çopur: 2. Çalılıḳ.

dan burnı: 2. Bir giyâh[1251] ismidir.

dobulġa: 1. Ḳamçı destesi yapılan aġac, yılġın ve geze müşâbihdir[1252]. Ba‘żıları ılġay aġacı dirler. Ḳırmızıya mâ’il, sert bir aġacdır.

em otu: 1. Bir nev‘i giyâh[1253] .

1246 çiçek
1247 bitki
1248 çiçekler
1249 nâne
1250 çivit otu
1251 bitki
1252 benzer

epem gümeci: 1. Ebe gümeci.

faḫal: Buġday, arpa otı ve aġacı, iri samân.

gelincik çiçegi: Çöl ve ṣaḥrâ lâlesi, şaḳâyıḳ.

gez: 4. Yılġın çûbî.

gök: 4. Köknâr.

güçüm: Gügüm[1254] ve mişe[1255] gibi bir nev‘ sert aġacdır; salḳım ḳır aġac, at kestânesi gibi.

ġarav: 1. Ḳamış.

ḫıta: 4. Rîvend[1256], mâmîrân[1257].

ḫıṭay: 4. Rîvend[1258], mâmîrân[1259].

ılġav: Metîn ve müstaḳîm bir nev‘ degnek, aġır aġac, ḳızılcıḳ aġacına müşâbih[1260].

ılġın: Gez[1261].

ırgı: 1. Bir nev‘ sögüt.

ısırġan otı: Küzne dinilen bir nev‘ nebât[1262] ismidir.

id aġacı: Buḫûr içün yaḳdıḳları ḳoḳulu aġaç, sünbül.

ilan otı: 1. Bir nev‘ giyâh[1263] ismidir.

[1253] bitki
[1254] sert bir ufak ağaç
[1255] meşe
[1256] karabuğdaygillerden bir bitki
[1257] kırlangıç otu
[1258] karabuğdaygillerden bir bitki
[1259] kırlangıç otu
[1260] benzer
[1261] yılgın ağacı
[1262] bitki

inek (2): 5. Gül.

işki: Bir nev‘ ḳamuş.

ḳallaḳ: 1. Çoḳmaḳ mis̱illü bir aġacdır.

ḳamış: Ney, ḳaṣab[1264].

ḳaŋşar: 2. At ḳulaġı[1265].

ḳaravul: 2. Toġay yıġacı[1266].

ḳatmer: 2. Ḳatmer çiçek, ḫaṭmî.

ḳavak: 2. ‘Ar‘ar[1267].

kekre: Bir nev‘ acı ot ismidir, deltek.

kene otı: Ḥabbü’s-selâṭîn, Hint yaġı bundan çıḳarulur, ḥabbü’l-mülûk.

kenerseke: 2. Nebât-ı[1268] kele-ḳand[1269].

kendir: Keten, tuḫm-ı beng.

ḳetun: 1. Keten.

ḳıçı: Bir nev‘ nebât[1270] ismidir, hindubâya müşâbih[1271] ot.

ḳındıra: 1. Bir nev‘ ḳamışdır.

1263 bitki
1264 şeker kamışı
1265 marula benzer bir bitki
1266 ağaç
1267 ardıç, dağ servisi
1268 bitki
1269 şeker kamışı
1270 bitki
1271 benzer

ḳır aġac: Keçûm, ḳır aġac, aḳasya.

ḳısır ḳand: Bir nev‘ çalıdır.

ḳızalaġ: 1. Gelincik çiçegi.

ḳızıl balçıġ: 1. Gül armanı[1272].

kiç tiken: Bir nev‘ devâ’î ve ‘ilâc nebâtdır, çaḳır tiken gibi.

kiremit: 1. Büyük aġaca dinür.

kirkev: 1. Emrûd aġacına şebih[1273] yâbânî bir aġac ismidir.

ḳolan ḳuyruġı: Bir nev‘ giyâh[1274] ismidir. Dem-i esb-i yabânî ḫar[1275].

ḳuyı: 1. Gül-nâr[1276], gül-âbî[1277].

kögem: Serd bir şecerdir[1278].

körelmec: Eskimiş ve ḳarımış çam aġacı, tirel aġacı.

ḳurt ḳulaġı: Bir giyâh[1279] ismidir, gûş-ı[1280] fil.

ḳuş dili: 2. Ḳara aġac envâ‘ından bir aġacdır.

ḳuzı ḳulaġı: Bir nev‘ sebzevât.

kün çiçeġi: Ay çiçeġi, bir nev‘ çiçekdir.

[1272] kazyağı bitkisi
[1273] benzer
[1274] bitki
[1275] yabani at ve eşekten dem vurulur, ona benzetilir
[1276] nar çiçeği
[1277] suda yaşayan çiçek
[1278] ağaç
[1279] bitki
[1280] kulak

kün ḳulaġı: Bir nev‘ çiçek, müdevver[1281] ḳalḳan gibi.

manṭal: 3. Gevşek[1282] aġac.

mamuġ: Pamuḳ.

mayuḳ: Açılmamış çiçek, ġonca.

merdar aġacı: Bir nev‘ zaḳḳûm aġacı, mûr aġacı.

mınṭa: Menekşe.

muz: 2. Ḳaymaḳ aġacı.

nâcû: Bir aġacdır, narun gibi.

o caġalaḳ: Bir nev‘i giyâh[1283] ismidir.

ot: 3. Nebât[1284], çayır.

otlukâni: Sebirke dinilen giyâh[1285] ismidir.

oyşun: 2. Bir giyâh[1286] ismidir, yavşan.

öküz gözi: Arnıḳa dinilen giyâh[1287] ismidir.

örgesün: 1. Tiken, muġaylân[1288].

örs: 2. Selvi aġacı.

1281 yuvarlak
1282 sert olmayan
1283 bitki
1284 bitki
1285 bitki
1286 bitki
1287 bitki
1288 devedikeni

peẖte: Pamuḳ.

perpi: 2. Cedvâr-ı[1289] ẖatâyî.

ruzan: Bir nev‘ ḳoyu ḳırmızı rengi virür çalı ismidir.

saḳsavul: Seksevül aġacı; Amuderyâ kenârı, Heft-rîg, H̱ᵛârezm, Merv, Çâr-çûy beyninde[1290] ziyâdedir. Kömüri ma‘rûf[1291] ve bî-dûd[1292] bir aġacdır.

saman: Saman.

sargân: 1. Sarmaşıḳ.

sarġuḳ: 2. Salḳım[1293].

sarı ḳovan: Ṭaġ servisi.

sarmaşık: 3. Eftimûn[1294].

saz (1): 1. Ṣaz, ḥaṣır otı, sebet yapılan otlar.

sıçan otı: Semmü’l-fâr[1295], yumran otı, aḳ süleymân.

sıçratḳu: Şâh-tere, meşhûr baḳlatü’l-mülûk[1296].

sıġır ḳuyruġı: Semmü’s-semek, balıḳ otı.

silin: Bir nev‘ giyâh[1297] ismidir, su kenârlarında nâbit olur.

[1289] bir tür bitki kökü
[1290] ara
[1291] bilinen
[1292] dumansız
[1293] ağaç
[1294] kekik küstümü
[1295] sıçan otu
[1296] bir tür bitki
[1297] bitki

sögüd: Sögüt aġacı, salḳum sövüt.

subay: 4. Servâzâd[1298].

şûr: 3. Bir giyâh[1299] ismidir.

şûrtaḳ: 2. Bir nev‘ şûrezârda[1300] ḥusûle gelen aġac ve odun.

tabulġu: Dobulġa aġacı, gez[1301].

taḳ: 2. Bir nev‘ aġac ismidir.

tal: 5. Sögüt, mecnûn-bîd[1302].

talḫe: Bir nev‘ acı otdur, kekre ve deltek gibi, talḫek daḫi dirler.

taraġay: 1. Servi aġacı, ḳavaḳ, mûsaçe[1303].

taraŋġu: ‘Ar‘ar[1304] ve ḳavaḳ.

tarmucaḳ: Tere otı[1305], kişniş, yoruncanıŋ evveli, medyûnes[1306].

tenbul: 2. Pân[1307].

tereg: 2. Tere.

terek: Servi, ḳavaḳ.

terneg: 2. Tere.

[1298] bir çeşit servi
[1299] bitki
[1300] çorak yer
[1301] yılgın ağacı
[1302] salkım söğüt
[1303] bir tür çınar
[1304] ardıç, dağ servisi
[1305] dereotu
[1306] maydanoz
[1307] betel ağacı ve yaprağı

toḳuz ton: Bir aġac ismidir.

tırıḳ: 1. Bir giyâh[1308] ismidir, dermene[1309].

ticek: Servi, ḳavaḳ.

tikek: 2. Üzüm aġacı.

timür tiken: 1. Bir nev‘ tikenli giyâh[1310] , çopan ḳaldıran.

tirek: 2. Düz aġac, ḳavaḳ aġacı, servi.

tonpuz: İnce ḳamış, bânges aġacı.

topulġa: 1. Ḳamçı destesi yapılan aġac, yılġın ve geze müşâbihdir[1311]. Ba‘żıları ılġay aġacı dirler. Ḳırmızıya mâ’il, sert bir aġacdır.

toyġar: 1. Ṭor aġacı.

turaḳ otı: Kengir dinilen otuŋ ismidir, şibit[1312], kişniş, medyûnes[1313].

turmucaḳ: Bir nev‘ me’kûl[1314] ve ekşi ṣaḥrayî otdır semiz otı gibi.

tut: 1. Meşhûr tut aġacı.

tutaġan: 3. Yapışık ot.

uş: 2. Aṣma.

üç ḳat: Bir nev‘i mücevvef[1315] aġaç iki üç ḳat ḳabuġı vardır.

1308 bitki
1309 pelin
1310 bitki
1311 benzer
1312 dereotu
1313 maydanoz
1314 yiyilen

üzlik: Bir nev‘ nebât[1316] ismidir, sipend[1317], üzerlik, nebâtât özi.

yavşan: Dikenlü batar şeyler. Bir nev‘ otdır, odun nev‘inden.

yıġac: 1. Aġac.

yılan otı: İlan otı, dâfi‘-i[1318] sümûm[1319] bir devâdır.

yılḳın: 2. Gez[1320].

yılḳun: 2. Gez[1321].

yimişen: Yavşan, bir nev‘ ḫafîf ot ve giyâhdır[1322].

yolġun: 2. Yılġın, gez aġacı.

yonḳa: Ḳaṣâbe[1323].

yorunçġa: Yorunça, sebirke ot.

zamraḳ: Bir nev‘ manṭardır.

zıbıḳcı: 3. Bir nev‘ gül ismi.

zıġır: Sisâm ḳabilinden yaġlu bir giyâh[1324] ismidir, zaġır ve bedez daḫi dirler.

3.11.2. Bitkinin Bölümleri ve Bitkilerden Meydana Gelen Maddeler

ala ḳaraḳ: Pamuḳ ġozası.

1315 içi boş
1316 bitki
1317 üzerlik tohumu
1318 defeden
1319 zehirler
1320 yılgın ağacı
1321 yılgın ağacı
1322 bitki
1323 saz, kamış
1324 bitki

bozruġan: 2. Kütük.

budaġ: Aġacıŋ dal olacaḳ sürgüni, çubuḳ, şâḫce[1325].

budal: 2. Aġaçları budarken yere düşen sürgünleri.

buġ: 2. Aġaçlarıŋ kabuġı.

buġdaḳ: Aġaçlarıŋ ḳabarmış olan yeri ve dal çıḳacaḳ maḥall, budaḳ, girih ve ʻuḳde-i nebâtât[1326].

bute: 1. Deste, nebâtâtıŋ[1327] reyâḥîniŋ ve fidânıŋ dibi, kök ve filiz.

çal: 4. Ḫas ve ḫâşâk[1328].

çat: 2. Çalı çırpı, tiken.

çatlaġuc: Saḳız aġacınıŋ s̱emeri, ılḳ[1329].

çebir: 1. Çöp[1330].

çıbıḳ: 2. Dal, budaḳ.

çırpı: 2. Çalı ve çırpı.

çomaḳ: Degnek, tayaḳ.

çor: 1. İnce çöp ve çalı.

çökür: 2. Diken.

1325 dal
1326 bitkiler
1327 bitkiler
1328 çalı çırpı
1329 sakız
1330 dal, çalı

çöp: 1. Çalı, aġac, şâḫ[1331].

çupuḳ: 1. Uzun degnek, ‘asâ.

dal: 2. Şâḫ[1332].

dırtuḳ: 2. Taḫta.

egrimci: 1. Aŋız; ṣaman ṣapı, ucu.

falış: Bûstân tökündüsi.

ḫade: 1. Şırıḳ, ince aġac, çûb.

ḫamçe: Dal, ince degnek.

ḫance: Dal, ince degnek.

ılaḳ: 1. Sâḳız.

ıldız: 1. Nebâtât ve eşcâr köki.

ılḳ: 1. Sâḳız.

ırgı: 2. Çûb-ı bîd[1333], ṭal.

ırḳulaġcı: ‘Ûd-üs-ṣalîb[1334] köki.

ikin: 1. Tuḫm, dâne.

irkişink: 2. Senced ve ḫurma çekirdegi gibi ba‘żı şey'leriŋ dânesi. çigit, igde.

[1331] dal
[1332] dal
[1333] söğüt
[1334] bir çeşit ağaç

it burnı: Nesrîn[1335] toḫumı.

ḳaḳşal otunı: Kendi kendine ḳuruyub pârçelenen odun, seksavul odunı gibi.

ḳapuzaġ: 1. Ḳabuḳ.

ḳara tayaḳ: 1. Büyük ṣopa.

ḳav: 2. Çaḳmaḳ içün kullanılmış ḳurı aġac tozı.

ḳavuz: 1. Tarıyı dökerken dânesinden ayrılan postı, ḳaşr[1336].

ḳazındu: 1. Talâş.

kendirlik: 2. Rismân-ı[1337] kendir ma'rûfdur[1338], lîf.

ḳıltıḳ: 2. Tügler, şeftâlû ve sâyir meyvalarda bulunan tüyler.

ḳırmaça: Ḫas ü ḫâşâk[1339], pârçe ve pâre şey'ler.

ḳıyḳın: Ġâyet ufaḳ, sivri yonġa[1340].

ḳıymıḳ: Balta żarabâtıyla aḫşâbdan fırlayan pâre ve pârçeler.

kök: 4. Rîşe[1341].

közül: Yanmış ve yaḳılmış 'alefden[1342] ḳalan pârçe.

ḳuş dili: 1. Diş ve budaḳ.

[1335] yabani gül
[1336] kabuk
[1337] ip
[1338] bilinen
[1339] çalı çırpı
[1340] talaş
[1341] bitki kökü
[1342] saman

künde (2): 1. Kütük.

küŋlük: 1. Âteşe yaḳılan güzel ḳoḳulu samġ[1343].

küsev: 2. Maḥrûḳ[1344] ḥaṭab[1345] pârçesi, âteş ḳarışdırıcı çûb.

küskü: Bir ucı yanub sönmüş kütük.

kütük: 1. Kesilmiş omaça[1346] pârçesi, tomruḳ.

manṭal: 2. Çomaḳ ve ʿaṣâ.

mibçen: 2. Meyve çekirdegi, dâne, tuḫmı.

mücene: Bâdem ve erik gibi baʿżı meyveleriŋ maġzı[1347] ve dânesi, çekirdek, tuḫm.

nir merden: 1. Temîz tuḫm.

otun: Odun.

pelpuş: Ṭonuŋ ve destenin ve nevânıŋ altına ḳonılan aġaç ve pâyeler.

pendük: Çiçek maġı[1348] ve maġçesi ve fınduḳı ve budaġ yeri.

saḳız: 1. Saḳız, aġacların ṣamġı[1349].

saldav: 2. Deġnek.

sapan: 2. Fidân.

[1343] zamk
[1344] yanmış
[1345] odun
[1346] kütük
[1347] iç
[1348] dip
[1349] zamk

sırıḳ: Sıyrılmış ince aġac.

silti: Ḳara baraḳ nâm[1350] aġacıŋ küli.

sopa: 2. Degnek, sopa.

süksük: Bir nev‘ odun.

şibke: 2. Yapraḳ.

şilim: Zamḳ, aġacdan çıḳan tutḳal.

şimal: 2. Dal.

şiriş: Yelim[1351].

tal: 4. Dal, sürgün.

tale: 2. Ḳamış ve başḳa bunuŋ gibi şeylerden ḳırılub ayrılan pârçe.

tamur: 3. Aġacıŋ yol yol ayrusı ve damar[1352].

tayaġ: Ṭayanacak degnek,‘asâ, ṣopa, terbiye ẖamcesi[1353].

tayaḳ: Ṭayanacak degnek,‘asâ, ṣopa, terbiye ẖamcesi[1354].

tegek: 1. Aṣma ve ẖıyâr ve ḳabaḳ ems̱âliniŋ sürdügi uzun ḳollar, dal.

tenbul: 1. Çûp.

tib: 1. Kök, tüb daẖi yazılur.

[1350] adlı
[1351] tutkal, reçine
[1352] ağacın içinde bulunan yol yol izler
[1353] sopa
[1354] sopa

tigiş (1): 4. Kök.

tikek: 1. Aṣma budaḳları.

tiken: Diken.

tiri: 2. Ḳabuḳ.

tirik: 2. Ḳabuḳ.

toḳmaḳ (1): 1. Ṣopa, kütük.

tolan: Odun.

tutaşturuḳ: Ateşi yaḳmaḳ içün isti'mâl[1355] olınan ḫâşâk[1356] ve sâ'ir, çıra, kibrit, fitil.

tüken: 2. Tiken.

ubusun: 2. Ḥaşîş[1357].

ucar: 1. Bir nev'i ḥaṭab[1358].

uruġ: 1. Toḫm.

yafraġ: Yapraḳ.

yantaḳ: Tiken.

yapraḳ: 1. Varaḳ[1359], filiz.

yapurġan: Lâle yaprağı müşâbehesinde[1360] olan bir ot, yafraḳ.

[1355] kullanma
[1356] çer çöp
[1357] kuru ot
[1358] odun
[1359] yaprak

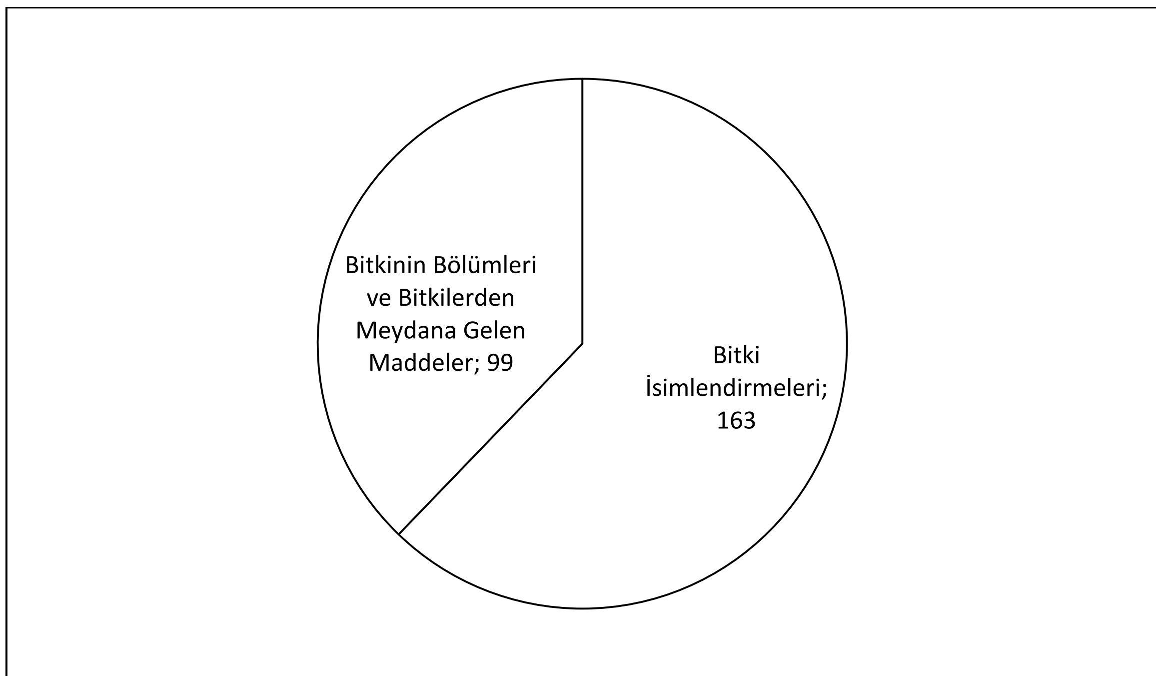
yapuşġan: 2. Yılımşaḳ[1361].

yarımça: Ḳâbil-i inşiḳâḳ[1362], biçme olmayan odun.

yarma: 1. Ḳâbil-i inşiḳâḳ[1363] odun.

yilim: 2. Tutḳal, ṣamġ[1364].

zelek: 3. Kül olmuş ot.

Şekil 3. 9. Bitkiler

3.12. Hayvanlar

3.12.1. Farklı Özelliklerine Göre Hayvanlar

buta: 1. Yavru.

[1360] benzer
[1361] zamk
[1362] yarılması mümkün
[1363] yarılması mümkün
[1364] zamk

çırġavlan: İḫtiyâr at, ḳart ḥayvân.

çonaḳ: Ḳulaḳları ve boynuzları ma'yûb[1365] olan, kesik, ebter[1366].

çozulġuc: 2. Yele[1367].

damarluḳ: 2. Cins, damuzluḳ.

erkeç: 2. Süri.

gele: Süri.

hürḳaḳ: 1. Havlayan ḥayvân.

kele: Süri.

meleş: 3. Reme[1368].

ovad: Arḳasını çeviren ḥayvân.

ögür: 2. Alışıḳ ḥayvân.

rafadan: 2. Tuḫm-ı mürg[1369].

sürüg: Süri.

şalġurt: Hem ṣuda ve hem ḳarada yaşayan ḥayvânât.

tayġan: 4. Neces ḥayvân.

tor (1): 2. Kemâle irmemiş genc ḥayvân ve bala[1370].

[1365] ayıplı
[1366] kuyruğu kesik hayvan
[1367] otlağa salınmış hayvan
[1368] sürü
[1369] kuş

tutaġan: 1. Işırıcı, ḳapıcı ḥayvân.

üri: Ḳuyruġı ḳalkıḳ ḥayvân.

yancaḳ: 1. Yanpuri giden ḥayvân.

yavrı: Ḥayvân beçesi[1371].

yavruḳ: Ḥayvân beçesi[1372].

3.12.2. Kuşlar

aġaç kazġan: Aġaç ḳaḳan.

‘akar: Laḳlaḳa mânend bir ḳuş ismidir, legleg.

aksac: 2. Bir ḳuş ismidir.

aḳsanḳar: 1. Beyâż sanḳar[1373].

alabaş: Ördeġiŋ envâ‘ıdır.

alapeke: Ördeġiŋ envâ‘ıdır.

alabuġa: Ördeġiŋ envâ‘ıdır.

alafaẖta: Ḳızıl kumrunuŋ bir nev‘i.

ala ḳarġa: Ġurâb[1374].

alaca serçe: Bir nev‘i çil renklü serçe.

[1370] yavru
[1371] yavru
[1372] yavru
[1373] doğan
[1374] karga

ala toġan: Ġurâbın[1375] bir nev'idir.

alġucı: 2. Avcı olan ḳuş.

'ankud: Ördekden bir nev'.

anḳut: 2. Ḳazdan büyük bir ḳuş.

atmaca: 1. Ṭoġana müşâbih bir nev' şikâr[1376] ḳuşı.

baġırtlaḳ: 1. Seng-ḫâr[1377] ḳuşı.

baġlan ḳaz: Ḳırmızıraḳ ḳazın bir nev'idir.

baġrı ḳara: 2. Bir nev' ḳuş ismidir.

balġıçın: Turna envâ'ından bir ṭayrdır[1378]. bûtîmâr[1379] daḫi dirler.

baydaġ: 2. Bir ḳuş ismidir.

bay ḫâtun: Bayḳuş.

bayḳuş: Ḳuḳu ḳuşı.

bay oġlı: 3. Bir ḳuş ismidir.

behlem: Ṭoġan.

belen: Keklik.

benâres: 3. Nevres[1380].

[1375] karga
[1376] av
[1377] bir çeşir ördek
[1378] kuş
[1379] balıkçıl

bestan: 2. Patḳa[1381].

bıġu: Toġana beŋzer bir nev‘ şikâr[1382] ḳuşıdır.

bili baġlı: 1. Toġana mânend[1383] bir ḳuş ismidir.

bizeŋ: Sülünüŋ dişisi, yaban ṭavuḳı.

boġurdaḳ: 3. Bir nev‘ ḳılḳuyruḳ.

boyun buran: 1. Yeşil ve ḳırmızıya mâyil tâclı bir ḳuş.

bozlaġ: Sülünüŋ duracıŋ dişisi. yabanî tavuḳ.

budene: Bıldırcın.

buġdayıḳ: Hüma ḳuşı.

bulduruḳ: Buldırcın.

bûm: Bayḳuş.

burçin: 2. Ördegin dişisi.

burġut: 1. Bayḳuş.

bürge: 3. Burġut[1384].

bürḳut: 3. Bürküt[1385] ḳuşı.

bürküt: 1. Bir nev‘ cesîm[1386] şiḳâr[1387] ḳuşı.

1380 bir ak kuştur
1381 bir cins deniz ördeği
1382 av
1383 benzer
1384 baykuş
1385 baykuş

cimçik: Serçe.

cör: Atmaca ḳuşı, ḳanâriya, sa‘ve.[1388]

cörge: Bir nev‘ ördekdir.

cuvana: 1. Gögercin yavrusı.

çâder: 2. Bir nev‘ serçe ḳuşı.

çaġla: Bir ḳuş ismidir.

çalay: 1. Mûş-gîr[1389] ḳuş.

çavlı: Şâhin ve toġan yavrusı.

çaylaḳ: 2. Ġalvac[1390].

çere: 1. Beyâż ṭoġan.

çarġ: Bir nev‘ şiḳâr[1391] ḳuşıdır.

çıḳar: 1. Ḳarḳara ḳuş.

çır: 3. Fevc[1392] ile uçar bir ḳuş ismidir.

çil: 2. Bir nev‘ yaban ṭaġuġı.

çirge: 2. Bir nev‘ şikâr[1393] ki avcılar ḥalḳa ḳuraraḳ vuhûş[1394], sülün, ḳırġavulı ortaya alurlar.

[1386] büyük
[1387] av
[1388] kuyruk salan kuşu
[1389] fare tutan
[1390] çaylak kuşu
[1391] av
[1392] akın, bölük

çizilge: 2. Perende[1395].

çoġurçuķ: Küçük bir perende[1396] ismidir, sıġırcıķ gibi.

çopan aldatan: Ķırlanġıcdan büyücek bir ķuşdur.

çopçuķ: Serçe, câdû ķuşı.

çopan ķuşı: Serçe mânend[1397] bir ķuş ismidir.

çökçek: Sıġırcık nev'inden bir ķuş ismidir.

çöpek: 1. Şiķâr[1398] ķuşı, ķarçıġay gibi.

çör: Bir ķuş ve ķanarya ismidir.

çörpe: 1. Sülüŋün pilici. pilic.

çulçu: Bir nev' ķuş ismidir.

çunçuķ: Ķırlanġıç.

çümçek: Serçe ķuşı.

dâġser: Serçe ķuşı.

daldaġay: Bir nev' ķuş ismidir, torġay gibi.

delüçe ţoġan: Muymul ķuşı, ţoġaŋ.

dölgenc: Çaylaķ.

1393 av
1394 yabani hayvanlar
1395 kuş, uçan
1396 uçan
1397 benzer
1398 av

duvac: 3. Bir ḳuş ismi.

dültü: Güvercine şebîh[1399] bir ḥayvân ismidir.

elçin: 3. Bir nev'i şâhin gibi şikâr[1400] ḳuşı.

fere: 1. Bıldırcın gibi ba'żı ḳuşlarıŋ yavruları, pek ufaḳ pilic.

ferîk (1): 1. Fere[1401].

firîse: 1. Zâġ-ı[1402] kebûd[1403].

gedek: 1. Bir ḳuşdur, cesîm[1404] ḥayvân.

göçen: 1. Kerkese beŋzer bir nev' ḳuşdur.

ġake: Ḳarġa.

ġung: Büyük siyâh kelâġ, gülḫât[1405].

ḥaḳḳ kuşı: Ḥaḳḳ uran bir nev' ḳumrı ve isḥâḳ ḳuşı.

ḫurûs: Ḫoroz.

hüpüşk: Bir nev' ḳuşdur; hüdhüd ḳuşı, turġay daḫi dirler, püp ḳuş.

ılbarsun: Bir nev' ördek.

irke: 2. Ördek.

[1399] benzer
[1400] av
[1401] ufak piliç
[1402] karga
[1403] gök rengi
[1404] büyük
[1405] çaylak

ispir: 1. Bir nev şikâr ḳuşıdır.

itelgü: Bir nev‘ şikâr[1406] ḳuşıdır.

ḳaḳalaġan: Ziyâde baġırıcı ṭavuḳ ve sâ’ir.

ḳaldırġac: Bir nev‘ ufaḳ ḳuş, ebâbîl.

ḳapġan: 2. Ṭuyûr-ı[1407] ḫaṭıfa[1408], ṭûṭî ḳuşı[1409].

ḳarabaş: 2. Bülbül.

ḳara bataḳ: Bir nev‘-i mürġ-i âbî[1410] ismidir.

ḳara boġaz: 1. Bir nev‘ ḳuş.

ḳaraġu: Bir nev‘ şikâr[1411] ḳuşıdır.

ḳara tavuḳ: Ma‘rûf[1412] ve meşhûr ḳumrıya beŋzer bir nev‘ ḳuş ismidir, ḳara sac daḫi dinilür.

ḳarça: Bir nev‘ küçük mülevven[1413] ḳuş ismidir.

ḳarçıġay: Toġan, ḳartal.

ḳarġa: Ḳarġa.

ḳarḳara: 1. Bir nev‘ büyük tükli, sorġuçlu ṭurna; suna.

ḳarlanġuc: Ḳırlanġıç, ebâbil.

[1406] av
[1407] kuşlar
[1408] birden kapıp götüren
[1409] papağan
[1410] su kuşu
[1411] av
[1412] bilinen
[1413] renkli

ḳartal: ‘Uḳâbîn[1414] zümresinden envâ‘î çoḳ bir cins ḳuşdur, ḳırçağı daẖi dinür, ḳırġı bâz.

ḳaşgaldaġ: Bir nev‘i çayır ḳuşı, suna, ṭurna, çüllük.

ḳaz: Baṭṭ[1415], ḳu ḳuşu.

keklig: Kebk[1416].

kerek (1): Bir nev‘ ḳuş ismidir.

key: Bir nev‘ şikâr[1417] ḳuşıdır.

ḳırça: 1. Bir nev‘ ḳuş ismidir.

ḳırġavul: Sülgün, yabânî ṭavuḳ.

ḳırġu: Atmaca ḳuşı, ḳırçıġay.

ḳırtış: 2. Timür ḳanat.

ḳızıl ayaḳ: 1. Bir nev‘ beyâż ḳuş ismidir.

ḳız ḳuş: Aġac ḳaḳanıŋ yeşil nev‘i.

ḳoŋ: Ḳarġanıŋ bir nev‘i.

ḳonġuz: 3. Ḳuzġun.

ḳorḳulday: 2. Bir nev‘ serçedir; ṭolġay, ṭurġay.

ḳoruḳ: 1. Ḳabarmış, ḳızmış ṭaġuḳ.

[1414] tavşancıllar
[1415] ördek
[1416] keklik
[1417] av

ḳoy ḳuş: Bir nev‘ ḳuş ismidir.

kök anal: Bir nev‘ şikâr[1418] ḳuşıdır. ḳartal gibi.

köygenek: Bir nev‘ ḳartal cinsinden şikâr[1419] ḳuşıdır.

ḳu: Ḳaż mânend[1420] büyük beyâż bir nev‘ mürġ-i âbîdir[1421] ki tüglerinden yaṣtık ve bâlîn[1422] yaparlar.

ḳuş: Ṭayr[1423].

ḳutan: 1. Saḳa ḳuşı.

laçin: 1. Beyâżlu şâhin.

laġlaġ: 1. Bâzî[1424], leglek.

liklik: 1. Leglek.

mag: Baş, ḳanat ve ḳuyruḳlarıŋ ucı hep bir reng olan gügercin; hamâm ḳuşı.

mıncaġ: 2. Serçe.

muymul: 1. Kütketek daḫi dinülür, bir nev‘ terbiye ḳabûl etmez ḫayırsız ṭoġan.

nutuḳcı: Çalaġana şebîh[1425] bir şikâr[1426] ḳuşıdır.

nüce: İri, büyük bir ḳuş.

[1418] av
[1419] av
[1420] benzer
[1421] su kuşu
[1422] minder
[1423] kuş
[1424] doğan
[1425] benzer
[1426] av

nüce ḳuşı: Bir nev‘ buḳalemûn ḳuşdur.

oḳar: Turna, bûtîmâra[1427] daḫi ıṭlâḳ[1428] olunur.

ötlegü: Bir nev‘i şikâr[1429] ḳuşu.

pupuş: Hüdhüd ḳuşı.

saç: 2. Sıġırcıḳ ḳuşı.

sar: Çaylaḳ.

sarıca: 3. Şikâr[1430] ḳuşları.

sarıġ ḳuş: Bayḳuş.

sarsac: Bir nev‘ ḳuşdur. Birine sıġırcık ve birine çaylaḳ dirler.

saḳızġan: Saḳaġan, papaġan ḳuşı.

saḳsaġan: Saḳsaġan, bir nev‘ beyâż ṭûṭî ḳuşı.

sandulac: Bülbüle şebih[1431] bir ḳuş ismidir; çüllük, ḳanarya.

sayre: Bülbül gibi elḥân[1432] ider bir ḳuşuŋ ismidir.

sebircek: Serçe ḳuşı.

sebzvârî: 1. Ṭavuḳ, ma‘rûf[1433] ki beyżası[1434] nâzik ve serdir. Uruşdururlar.

[1427] balıkçıl
[1428] isim verilme
[1429] av
[1430] av
[1431] benzer
[1432] ezgi
[1433] bilinen
[1434] yumurta

sehne: 2. Ördek gibi papaġan, suna, ṭurna.

sencer: 2. Bir ḳuş ismi.

serçe: Ufaḳ gök serçe ḳuşı.

sıġırcın: Siyâh ve aḳçıl bir ḳuş ismidir.

sıġır ḳuşı: Sıġırcıḳ ḳuş.

siçek: 2. Serçe, bir ḳuşdur.

soḳur: 1. Bir nev‘ ördek ismidir, ṣuna, ṭurna.

sonġar: Ṭoġan, şonġur daḫi dinür.

suna: Erkek ördek, ṭurna.

süglün: Ḳırġavul, yabân ṭavuġı.

sülgün: Yabanî tavuḳ, ḳırġavul.

süylün: Yabûn tavuġı, sülün.

şahin: Bir nev‘ ḳuşdur, laçin.

şunḳar: Ḳarġa, laçin.

taġuġ: Ṭavuḳ, ḫurûs.

taḫaḳu: Ṭavuḳ.

taḳuġ: Ṭavuḳ.

taḳuḳ: Ṭavuḳ.

tarağay: 2. Ṭoyġar, fâẖte ḳuşı[1435].

tarlan: 1. Büyük bir şikâr[1436] ḳuşıdır.

tavuġ: Ṭavuḳ.

tavuşḳan ḳurdı: Bir nev‘ vahşî yabânî ṭavuḳ.

telkü: Bir nev‘ şikâr ḳuşıdır.

tevakün: Ḳartal, bay oġlı[1437], ḳaraḳuş.

toġan: Ötlekü denilen bir nev‘ şikâr[1438] ḳuşıdır.

toġaŋ: Bâşeye[1439] şebîh[1440] bir nev‘ şikâr[1441] ḳuşıdır.

toġdaḳ: Yeşil âbî[1442] rengde bir nev‘ ḳuşdur, toġaŋ, çaylaḳ.

toġduy: Bir nev‘ ḳuş ismidir, geyik ve tavşan maḥallerinde bulunur.

toyġar: 2. Ẓafer çaġır ḳuşı.

toyġun: Aḳ ve çaḳır toyġan.

toy ḳuş: Ṭoydarı ḳuş, aḳ ḳaz.

turġay: 1. Bir nev‘ büyük çâyır ḳuşı.

turġı: Serçe, kûndûşuŋ irkeki daġsar, dişisi macük.

1435 üveyik
1436 av
1437 baykuş
1438 av
1439 atmaca
1440 benzer
1441 av
1442 su

turġun: Bir nev‘ çâyır ve çemen ḳuşıdır, turġay daẖi dirler.

turna: Ma‘rûf[1443] ve meşhûr hevâda ṣaff ve ḳatar olub uçan ḳuşlar.

tuşancıl: 1. ‘Uḳâb[1444].

tülek: Perini[1445] dökmüş ve yeni tüy çıḳarmış olan ḥayvân ve ḳuşlar.

timür ḳanaṭ: Bir nev‘ ördektir, yeni ḳanat çıḳarmış perende[1446] ḳuş.

timür tiken: 2. Henüz ḳanât çıḳarmamış ḳuş yavrusı.

übük: Başlarında tâc olan ḳuşlar.

ügü: 3. Caġd[1447].

yaġılbay ḳuşı: Bir nev‘ ḳuş ismidir.

yaşıl baş: Yeşil baş, bir nev‘ ördek ismidir, gök kürân gibi.

yumrancı: Mûş-gîr[1448] olan bir ḳuş.

yüsek: 2. Zaġ[1449].

zaġbus: Bir nev‘ ṭoġan ismidir, ṭuġrul, şâhîn.

3.12.3. At, Koyun, Keçi, İnek ve Deve

ablaḳ at: Siyâh ve beyâż nişânelü at.

[1443] bilinen
[1444] karakuş, tavşancıl
[1445] kanat
[1446] uçan
[1447] bir tür baykuş
[1448] fare tutan
[1449] karga

adun: Ilḳı, reme-i esb[1450].

aduncı: 2. Reme-i esb[1451].

aġ boġa: 1. Öküz ve câmîse mânend[1452] bir nev‘i yabânî büyük ḳoyun.

aġçıl: 2. Kürân[1453].

aẖta: İgdiş at, ḥâdım.

aḳsın: 1. Şûẖ[1454] ve cilf[1455] at.

ala yuntlı: 2. Esb-i[1456] ablaḳ.

alḳab: Ḳoç, ayġır, ḳoyun.

asav: Mütevaḥḥiş[1457], râm[1458] olmayan at.

aşar: Deve sürisi.

at: 1. Esb[1459].

arġmaḳ: Yüriyici, ḳuvvetlü at.

ayġır: Ayġır, at.

ayrı: 1. İki ülgencli[1460] deve.

[1450] at sürüsü
[1451] at sürüsü
[1452] benzer
[1453] koyu al renginde at
[1454] nazlı, oynak
[1455] huysuz
[1456] at
[1457] ürkmüş
[1458] tabi
[1459] at
[1460] hörgüç

ayrıc: 1. İki ülgencli[1461] deve.

baba: 2. Deve.

baġan: Ḳuzı.

baġane: 2. Bere[1462].

baydaġ: 1. Reme[1463].

belke: Deve yavrusı.

beyṭaḳ: Ḳıṣraḳ at.

beyṭal: Ḳıṣraḳ at.

bıẖtı: 2. Bir nev‘ deve.

bidev: Ṣoy ve cins at, küḥeylân, esb-i[1464] ‘arabî.

binicig: Ḳoşucı at, binilecek at ve ḥayvân.

bisrik: Ḳutlu deve, şütür-i[1465] ner[1466].

biye: Ḳıṣraḳ.

boġa: 1. Ṣıġır ayġırı, ṭosunuŋ büyügi.

börte: Bâr-gîr[1467].

[1461] hörgüç
[1462] kuzu
[1463] sürü
[1464] at
[1465] deve
[1466] erkek
[1467] beygir

buġra: Ayġır, iki hörgüşli şütür[1468].

buġur: İki kûhenli[1469] cemel[1470].

bur: 3. Ḳır at.

buşaḳ: 1. Yitik at, alay ve donanma atları.

buzaġu: Ṣıġır yavrusu, dana ve buzaġu.

bütem: Genç deve ve yavru.

cıġılduz: 2. Aġnâm[1471].

ciber: 1. Ṭaġ keçisi.

civir: 1. Teke, yabânî keçi.

cönk: 1. Büyük bâr-keş[1472] dive.

cuvana: 2. Buzaġ, gûsâle[1473].

çal: 6. Dive yavrısı.

çalıġ: Çâbuk yürür at.

çemender: 2. Tenbel merkeb.

çeren: 2. Bir nev‘ ḳırmızı ve doruya mâ‘il at, esb-i cerend daẖi dirler.

çubar: 1. Ḳır ṭonlu at.

[1468] deve
[1469] hörgüç
[1470] deve
[1471] koyunlar
[1472] yük taşıyan
[1473] bir yaşını tamamlamamış sığır yavrusu

çuḳal: 3. Raḫş-ı âhen-pûş[1474].

dive: Tive[1475].

dölcel: Yavrulıyan ḳısraḳ, ṭavar ve ılḳı balası[1476].

dunan: Dört yaşar at.

ebriş: Alaca beneklü at, yaḫûd muṭlaḳ atdır.

ebsik: 1. Körpe, yavru, ḥayvân beçesi.

erkeç: 1. Üç dört yaşındaki keçi, teke.

eslem: At ve devâbb[1477].

giçi: 2. Kiçi.

ġacır: Ḳaṭır.

ġonan: İki üç yaşar at; ṭay, tatı, donan daḫi dirler. Dört yaşındaki ḥayvân ve at. Eger ḳoyub rükûb[1478] itmege şâyeste[1479] olan ḥayvân.

ġunçacı: 3. İnek.

ḫaçır: Ḳaṭır.

ḫalme: Ḳuzı, büzġâle[1480].

harun: Azgın at.

[1474] zırhlı at
[1475] deve
[1476] yavru
[1477] yük ve binek hayvanları
[1478] binme
[1479] uygun
[1480] oğlak

höge: 2. Hörgüçi çıḳan deve.

ẖudek: Eşek yavrısı.

hulâgû: 1. Aṣlı ḳulâẖû, ḳula at.

ılḳı: 1. Başıboş gezen at.

ımġa: 1. Ṭaġ keçisi.

ıraġ: 2. Ṭaġ keçisi.

içki: 1. Keçi, oġlaḳ.

igdiş: 1. Ayġırı başka, ḳısraḳı daẖi başḳa cinsinden olan atdan türeyen at.

ilçigen: Eşek.

iŋan: Deveniŋ dişisi.

inek (1): 3. İnek.

inek (2): 1. Baḳar[1481], sıġırıŋ dişisi.

ineke: 3. İnek.

iŋen: Deveniŋ dişisi.

irkec: Keçi ayġırı.

işek: Eşek.

işgin: 2. Raẖvan yürür at.

[1481] inek

ḳaçır: Ḳaṭır.

ḳaşaŋ (2): 3. Bed-ḫûy at.

ḳaşḳa: 1. Alnında beyâż nişân olan at.

ḳatılış: 2. Mecmû'-i[1482] devâbb[1483].

kevşek: 1. Otlayıcı.

ḳısır: 1. Ḳışır ḳışraḳ.

ḳısrac: Ḳışraḳ, dişi at.

ḳoç: Ḳoyun ayġırı.

ḳoçalaḳ: 2. Ḳoç.

ḳoçḳar: 1. Ḳoç.

ḳolan: 1. Yabânî at.

ḳonan: İki üç yaşar at; ṭay, tatı, donan daḫi dirler. Eger ḳoyub rükûb[1484] itmege şâyeste[1485] olan ḥayvân.

ḳonġurat: 1. Ḳonġur esb[1486], aḫżar[1487], gök at.

ḳoy: 1. Ḳoyun.

ḳoyan: 2. Ḳoyun.

[1482] bütün
[1483] yük ve binek hayvanları
[1484] binme
[1485] uygun
[1486] at
[1487] yeşil

ḳoyun: 2. Ġanem[1488].

kösem: Ḳoyun sürüleriniŋ öŋünde giden keçiler, öŋünde kös kös giden ḳulaġuz ḳoyun.

ḳuduḳ: 2. Ḫar[1489] beçesi[1490].

ḳunacın: İki yaşar ḳısraḳ ve inek.

ḳuzı: Ḳoyun yavrusı, ḳuzu.

ḳuzu düg: Eşek yavrusı.

küşek: Bir senelik dive yavrusı.

lök: 5. Ner[1491] tive[1492].

lük lük: Yortaḳ[1493] at ve işek.

maŋ: Üç senelik ḳuzı.

meleş: 2. Ḳoyun.

nir merden: 3. Atıŋ pesmândesi[1494].

oban: 1. Ayġır, deve.

oġlaḳ: Keçi yavrusı.

oḫşuş: Bir yaşındaki deve yavrısı.

[1488] koyun
[1489] eşek
[1490] yavru
[1491] erkek
[1492] deve
[1493] rahvan
[1494] geride kalan

onḳan: At ve eşek yavrusı ve ṭanası.

oyan: 2. Deveniŋ bir nev'i.

ögür: 1. Dört yaşlu kışraḳ.

öçki: Keçi, oġlaḳ.

öküz: 1. S̲evr[1495].

öy: 2. Mânda.

öyi: 2. Mânda.

pâde: Sürgi[1496], öküz ve inek sürisi.

saġın: 1. Sütli ḳoyun.

sıġır: Ṣıġır, öküz, mânda.

sarıġ boġa: Sarı manda, öküz.

şişek: 2. Bir nev' büyük ḳoyun, iki yaşındaki ḳuzı.

taġ boġa: 1. Öküz ve câmîse mânend[1497] bir nev'i yabânî büyük ḳoyun.

tarlan: 3. Atlarıŋ rengi.

tatu: Midilli, ṭay.

tay: 1. Midilli, at yavrusı.

taylaḳ: İki yaşındaki deve, dive yavrusı.

[1495] öküz
[1496] sürü
[1497] benzer

tavar: 1. Semürür ḥayvân, ṭavar, ılḳı sürisi.

tecen: 1. Ṭaġ keçisi ve tekesi.

teke: 1. Keçi, oġlak.

tılaḳ: Devenŋ yavrusı.

tike (1): 1. Teke, keçi erkeki.

tiri: 4. S̲evr[1498].

tirik: 4. S̲evr[1499].

tişi: 2. Mâdyân[1500], urġacı[1501].

tive: Dive.

tizgek: Bir ṣaff devenŋ ṣıraları, ḳaṭar.

toġlı: Ḳuzı.

toparlan: 3. Dana ve ṣıġır yavrusı.

topurçaḳ: 1. Topçaḳ at.

torum: İki yaşındaki dive yavrusı.

tovun: Henüz ṭoġmamış ḳısraḳ.

tul: 3. Ṣıġır ve ḳoyun yavrusı.

[1498] öküz
[1499] öküz
[1500] kısrak
[1501] dişi

tupçaḳ: Esb-i[1502] ‘arabî, semiz at, küheylân.

tuzun: 1. Ṭosun.

tübye: Ṣaḥrâlarda ve çâyırlarda otlıyarak semirmiş ḳısraḳ, biye daḫi derler.

tüger: Pîşânesinde[1503] beyâż bir nişânesi olan at.

ulaġ: 1. Bâr-gîr[1504].

ulaḳ: 1. Bâr-gîr[1505].

uṭ: 1. Manda, baḳar[1506].

yabu: Beygir, yük atı, kuvvetlü ḥayvân.

yaġız ḳara: Ḳara yaġız, siyâh ṭonlu at.

yam: 1. Menzil bâr-gîri[1507].

yaşıḳ: 1. Yaġız at.

yandaş: 2. Yetek at.

yaydaḳ: Sâde cevşensiz[1508] at.

yedek: 2. At yedegi, esb-i[1509] nümâyiş[1510].

yılḳı: 1. Başıboş gezen at, ılḳı.

[1502] at
[1503] alın
[1504] beygir
[1505] beygir
[1506] öküz
[1507] posta atı
[1508] zırhsız
[1509] at
[1510] tören

yidek: Yedek, salṭanât atları.

yideŋ: Yedek, salṭanât atları.

yilek: 1. Deve yavrusı.

yitek: Yedek at.

yitik: 4. Yedek ve yitik at, nümâyiş[1511] ḥayvânı.

yortaḳ: Eşkin[1512], lük lük[1513].

yunt: Yabânî ḳışraḳ.

3.12.4. Haşerat ve Sürüngenler

'akreb: 2. Çıyan.

alanġırat: Büyük fâre ve sıçan.

baġırtlaḳ: 2. Ṭosbaġa.

baḳa: Ḳurbaġa.

bit: Kehle[1514], müte'âffin[1515] böcek.

bosun: Ḥaşerât.

böcek: Ḥaşerât.

burulday: Küçük perende[1516], rîze[1517] canâverler.

[1511] tören
[1512] çabuk yürüyüşlü at
[1513] rahvan at veya eşek
[1514] bit
[1515] kokan

buzaġu başı: ‘Akrebe mânend[1518] bir ḥayvân, dana burnı.

bürge: 1. Pire.

cenes: Sivrisinek.

cercerek: 1. Oraḳ böcegi.

cibin: Sivrisinek.

civürtge: Çekirge.

çaġan: 1. Çıyân, ‘aḳreb, ḳırḳ ayaḳ.

çalar: Sinek.

çavurtġa: Çekirge.

çayan: 1. Çıyân, ‘aḳreb, ḳırḳ ayaḳ.

çel: 3. Örümcek aġına düşen meges.[1519] 4. Tartaŋ[1520].

çıçḳan: Sıçan, fâre.

çikürtgey: Çekirge.

çizilge: 1. Oraḳ böcegi.

çögürtke: Çekirge.

çörtge: Çekirge.

[1516] uçan
[1517] ufak
[1518] benzer
[1519] sinek
[1520] örümcek

çumadu: Küçük ķarınca.

dan burnı: 1. Böcek, ţanaburnı.

dölmek: ʻAnkebûta[1521] şebîh[1522] bir ḥayvândır, örümcek.

gelincik: Saŋsar gürûhundan ġâyet küçük ince nevʻi bir ţarz sıçan.

göbelek: Kelebek, bir nevʻ ḫurd[1523] perende[1524], at cibini.

gökle: 2. Bir nevʻ it sinegi.

ġunda: Bir nevʻ gezende[1525] cânavar ismidir, sivrisinek, örümcek-i deştî[1526].

ġunde: Bir nevʻ zehirlü örümcek.

ferîk (1): 2. Fâre.

feşek: 4. Mûşek[1527].

fıyķu: Cuʻal[1528].

hupuş: Bir nevʻ büyük kertekeledür.

igriçe: Bir nevʻ sinek.

ilan: 1. Mâr[1529].

işner: 2. Yıldız böceği[1530].

1521 örümcek
1522 benzer
1523 küçük
1524 uçucu
1525 ısıran, sokan
1526 kır
1527 küçük fare, küçük sıçan
1528 bok böceği
1529 yılan

ḳaplubaġa: Ṭosbaġa, ḳaplunbaġa.

ḳarınca: Ḳarınçḳa.

ḳarınçḳa: Küçük ḳarınca.

ḳasaz: At ve devâbb[1531] ile ta‘ayyüş[1532] ider bir nev‘ kene, böcek.

keler: Kerten kele, yeşil baş, kesten ke daḫi dinülür.

keles: Kerten kelez, gökbaşıŋ bir nev‘i.

kene: 1. Ufaḳ ḥayvanât, böcek, taḫta biti, taḫta kene.

kerek (2): 2. Kerten kelez.

ḳırmız: 1. Al ve la‘l yapdıḳları böcekdir.

kiryal: Ḳâ’imân[1533] dinilen ḥayvân.

ḳonġuz: 2. Bir nev‘ siyâh böcekdir, cu‘al[1534].

kökeyin: Mü‘ziyât[1535] ḥayvanâtıŋ bir nev‘idir, diveye ve ata yapışur, sinek.

kön ḳarġa: Bir nev‘ kerten kelez.

köstebek: Sebel dinilen kör sıçan, yer ḳabarıġı.

ḳumursġa: Ḳarınca.

ḳunde: Bir nev‘ zehirlü örümcek.

[1530] ateş böceği
[1531] yük ve binek hayvanları
[1532] yaşama
[1533] bir tür sürüngen
[1534] bok böceği
[1535] rahatsız eden

ḳurbaḳa: Ḳurbaġa.

ḳurt: 1. Böri, ḳurt. 2. Böcek.

ḳurtun: Ḳurt, ṭırtıl.

möçek: Böcek.

müş: 2. Fâre, sıçan.

oḳ yılanı: Tır-mâr[1536], engerek.

oraḳ ḳuşı: Ocaḳ çekirgesi.

örgemci: Örümcek.

öyez: Sivrisinek.

peşşe: 1. Sivrisinek.

pille: 2. İpek böcegi.

saġırtḳa: Çekirge.

sayġan: Bir nev‘ ḥayvân ismidir, soyulġan, kelâs[1537].

serke: 1. Kehle[1538] yumurtası.

soġulcan: 1. Ṣolucan, kelâs[1539], sürüncen.

su ḳızı: Sülük.

[1536] ok yılanı
[1537] kertenkele
[1538] bit
[1539] kertenkele

sülük: Zâlû[1540].

sıçġan: Sıçan, fare.

siçek: 1. Sıçan.

siŋek: Böcek, sinek.

sinenik: 1. Çıyan, ‘aḳreb.

sivri sinek: Sivrisinek.

şiba: Ef‘â[1541], tîr-mâr[1542].

tarbaḳ: 2. Sıçḳan.

taş baḳa: Ḳaplubaġa.

yalanġırat: Bir nev‘ büyük fâre, sıçan.

yılan: İlan[1543].

yılana aġu viren: Yılana beŋzer ḥayvândır, saŋsara müşâbih ṭavîl[1544] susar, ḳunduz gibi.

yulduz ḳurtı: Ḥübâḥib[1545].

yumran: Fâre, bir nev büyü sıçan.

yumran ḳazıġ: Bir nev‘ büyük faredir; ḳumda, çölde bulunur, ayaġda dik durur.

1540 sülük
1541 yılan
1542 ok yılanı
1543 yılan
1544 uzun
1545 ateş böceği

3.12.5. Balıklar

balıġ: 1. Balıḳ.

bekre: Bir nev‘ küçük balıḳdır.

çapaḳ: İri pullu yaşşı göl balığı.

çemçe balığı: Yaşşı bir nev‘ büyük balıḳdır.

çortun: 2. Yayla balığı.

çörtün göli: 2. Çortun balığı.

it balığı: Kefelçir balığı.

ḳızıl ala: Bir nev‘ balıḳdır.

oġulduruk: Balıḳ yumurtası.

sudaḳ: Seyẖun Nehri’nde bulunan nev‘ balıḳdır.

toŋuz balığı: Yunus balığı.

3.12.6. Dağ ve Ormanda Yaşayan Hayvanlar

ala keleng: Sin[1546] nev‘inden küçük, bed-bûy[1547] bir cânâvardır.

altabı: Tilki büyüklüğünde bir ḥayvândır, derisinden kürk yaparlar.

andıḳ: Ḳurd ve küftardan[1548] türeyen ḥayvân.

arḳağılça: Bir nev‘i ḳızıl geyik.

[1546] sincap
[1547] kötü kokulu
[1548] sırtlan

as: 1. Ḳaḳum[1549].

ayıġ: 1. Ayu.

ayıḳ: 2. Ayu.

ayuḳ: Ayı.

babir: 1. Deŋiz ḳaplanı gibi bir sibâ‘dır[1550].

badnus: Ṣırtlân envâ‘ından bir ḥayvân ismidir, hurus.

bars: 1. Arslan.

biçin: 4. Meymûn.

boġu: 1. Geyik, naḫçîr[1551].

borsuḳ: 2. Vaşaḳ, sege[1552] müşâbih derisi siyâhlı ve beyâżlı bir nev‘ ḥayvân ki andan kürk yaparlar.

böri: 1. Ḳurt.

burçin: 1. Âhûnuŋ dişisi.

bürge: 2. Geyik.

cılḳava: 1. Başı parlak tüglü bir nev‘ ḳızıl ḳurt.

ciren keyik: Geyik.

çalġave: Ḳızıl tilkü.

[1549] sansara benzer bir hayvan
[1550] yırtıcı
[1551] dağ keçisi
[1552] köpek

çelig: 1. Ayı.

çene: Ḳurt, böri.

çer: 6. Ner[1553] cân-ver[1554].

çilik: 3. Bir nev‘ ayı.

çişek: Ṭavşan yavrısı.

çoçġa: 1. Ṭoŋuzuŋ yavrusı, ḫınzîr[1555].

çoġa: 1. Sibâ‘[1556] yavrısı.

çörpe: 3. Ṭaġ toŋuzu yavrusı, miçkey daḫi dinür.

enük: Vuḥûş[1557] yavrusı.

ġıram: 1. Çaġal[1558].

göbek sarıġ: Kediden büyük bir nev‘ ḥayvândır, derisinden kürk yapılur.

hüne: Geyik.

hüni: Büyük şâḫlı[1559] geyik.

ig: 4. Çelig[1560].

inük: 2. Sibâ‘ıŋ[1561] yavrusı.

[1553] erkek
[1554] canlı, canavar
[1555] domuz
[1556] yırtıcı
[1557] yabani hayvanlar
[1558] çakal
[1559] boynuz
[1560] ayı

ḳaḳım: Ṣaŋsar, samura müşabih[1562] ḳara ḳuyruḳlu bir ḥayvân ismidir, derisinden kürk yaparlar, ḳara ḳulaḳ.

ḳapan: Doŋuz[1563].

ḳapġan: 3. Yırtıcı ḥayvânât.

ḳaplan: Bebir[1564], arslan, bars.

ḳara kiyik: 1. Yabânî ṭunġuz. 2. Âhû-yı ṣaḥrâ[1565].

ḳara ḳulaġ: 2. Bir nev‘ ḳurt.

ḳarsaḳ: Sincâbdan büyük ḳarnı çil bir nev’i ḥayvân ismidir, tilki mânend[1566].

ḳırbıḳ: 2. Ḳunduz, sincâb, samûr gibi şey’ler.

ḳırbıḳ tiken: Kirpi, ḳunfuẕ, kirpi tiken.

kirpi: 2. Kirpi tiken, kirpi, ḳarbıḳ daḫi dinür.

kiş (2): S̱amûr, sincâb, ḳunduz.

kiyik: 2. Âhû.

ḳoyan: 3. Ṭavşan.

kök böri: Yeşil ḳurd, böri.

ḳunduz: 2. Seg-âbî[1567], s̱a‘leb[1568].

[1561] yırtıcı
[1562] benzer
[1563] domuz
[1564] kaplan
[1565] kır
[1566] benzer

ḳurt: 1. Böri, ḳurt.

ḳutas: 1. Bir nev‘ taġ öküzidir; ḳuyruġından tuġ, bidaġa, saçaḳ yaparlar.

luy: 1. Arslan.

maral: Geyik.

meken: Âhûnuŋ büyük cinsi.

meral: Geyik.

miçin: 1. Maymun.

mikçin: Ṭaġ ṭoŋuzı yavrusı.

ötge: Ayu.

rûbe perrân: Şebpereye[1569] mânend[1570] bir ḥayvân ismidir, gice oṭaġlarda bulunur.

saŋsar: 1. Saŋsar, samur, sincâb.

sıġın: Geyikden büyük bir nev‘.

sıḳıḳ: 1. Geyik.

sırtlan: Ṣırtlan.

suḳaġ: Bir nev‘ büyük geyik.

soyġun: 1. Geyik.

[1567] su samuru
[1568] tilki
[1569] yarasa
[1570] benzer

suġun: Bir nev‘ ṭaġ öküzi, sugak daḫi dirler; büyük deştî[1571] geyik.

susar: Saŋsar, samûr, sincab.

süpi: Tilkü, böri[1572].

şebek: Bir nev‘ dallara ḳuyruġıyla teşbîk[1573] eder ḳuyruḳlu maymundur.

tavuşḳan: Tavşan.

tolay: 3. Ḫargûş[1574] daḫi ıṭlâḳ[1575] olunur.

tomuzġan: Aṣlı toŋuzġandır, yer eşeki, domuzġan, ḳunġuz.

toŋuz: 1. Doŋuz[1576].

toŋuzlan: Tomuzġan, ḳunġuz.

tülkü: Tilki.

yarasıḳ: Şeb-pere[1577].

yar kanat: Şeb-pere[1578].

yinegen: Gergedân, gürg[1579].

yolbars: Arslan, ḳaplan.

yırtıcı: Derende[1580], cânver.

[1571] kıra ait
[1572] kurt
[1573] ağ gibi dolamak
[1574] tavşan
[1575] isim verilme
[1576] domuz
[1577] yarasa
[1578] yarasa
[1579] kurt

yıġınt: Fil.

3.12.7. Evcil Hayvanlar

badaḳ: Müte‘affin[1581] bir ḥayvân ismidir, uzun tügli köpek.

bişik: Kedi.

çoḳmar: 2. İri başlu çopan köpeki.

feşek: 3. Kedi.

it: 1. Köpek.

ḳancıḳ: 2. Dişi kelb[1582].

kedi: 2. Kedü.

köpek: İt.

ḳutuz: 2. Azmış köpek.

küçük: 1. Köpek yavrusı.

laçin: 2. Tâzî.

mışıḳ: Kedi.

müşek: 1. Kedi.

müşük: 1. Kedi.

tazı: 1. Seg-i şikârî[1583], ev iti.

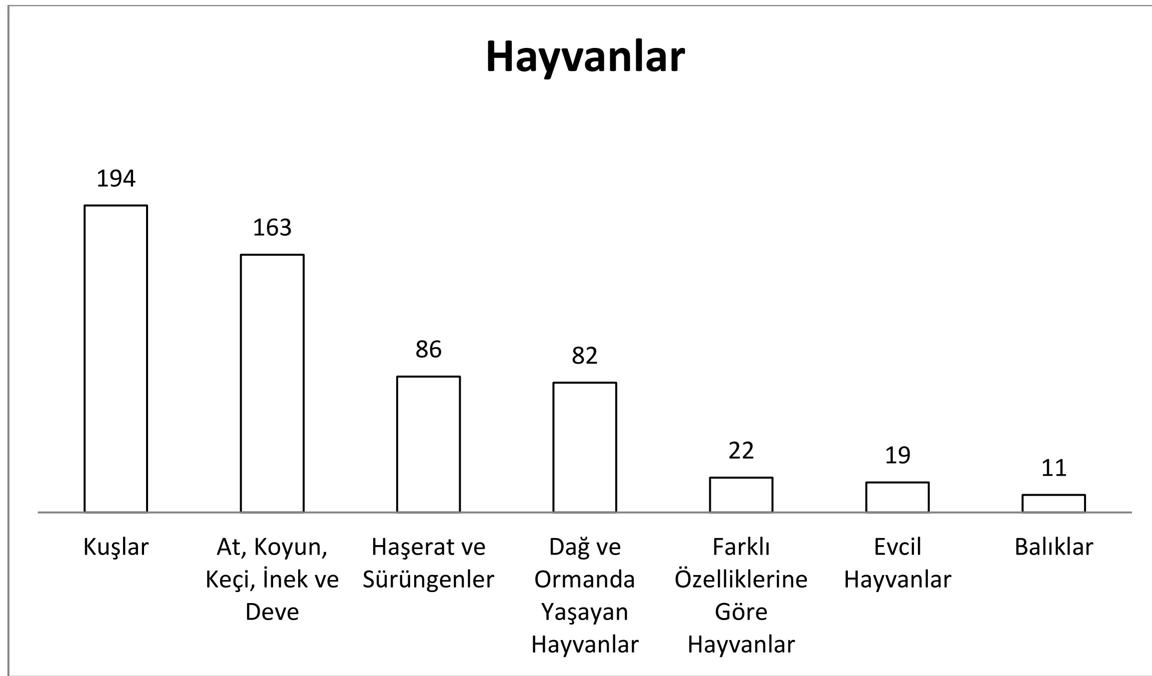
[1580] yırtıcı
[1581] kokan
[1582] köpek

tayġan: 1. Köpek.

tike (1): 2. Kedi.

zaġar: 1. Av köpegi, tazı.

zak: 1. Zaġar[1584], kelb[1585].

Şekil 3. 10. Hayvanlar

3.13. Beden ve Sağlık

3.13.1. Organlar ve Bedenin Bölümleri

açaḳ: 1. Ḳucaḳ, aġûş.

aġ: 2. Nesc[1586].

aġuz: 2. Dehân[1587].

1583 av köpeği
1584 av köpeği
1585 köpek
1586 doku

aḳuşaḳ: 1. Yüregiŋ ortası.

alaşa: 1. Ṣırt.

alın: 1. Pîşânî[1588]. 2. Sütlü meme.

altılık: Ciger, şüş[1589].

an: 1. Mefâṣıl[1590].

and: 1. Mefâṣıl[1591].

ard: 1. Ṣırt.

arḳa: 1. Ṣırt.

art: 1. Ṣırt.

avuc: Avuc.

aya: 1. El içi, ve ayaḳ ṭabanı, ortasındaki düzlük.

ayaġ: 1. Ḳadem[1592].

ayıḳ: 3. Adaḳ[1593].

ayr: 2. Âlet-i recûliyyet[1594].

bağıncaḳ: Etek, dizleriniŋ alt ṭarafı.

1587 ağız
1588 alın
1589 karaciğer
1590 eklemler
1591 eklemler
1592 ayak
1593 ayak
1594 erkeklik

bağındaş: Dizlerin yuḳarusı, bağdaş.

bağır: 1. Ciger.

bağırsaḳ: Bağırsaḳ.

bâl: 3. Ḳalb.

balaḳ: 2. Saḳ[1595].

baldur: Bâldır, bacaḳ.

baş: 1. Ser, kelle.

bebek: 1. Göziŋ bebegi.

beŋiz: Yüz, çehre, bet.

bertik: Kemik.

bet: Çehre, beŋiz, yüz.

bıḳın: Pehlû, ḳaburġa.

bibek: 2. Ḳurretü'l-'ayn[1596].

bil: 1. Bil[1597].

bilek: Koluŋ nabża yeri, ruşġ[1598], sâ'id[1599].

biŋiz: 2. Çehre, yüzüŋ rengi.

[1595] baldır
[1596] göz bebeği
[1597] bel
[1598] bilek
[1599] kol

boġaça: Boġaz, ġırtlaḳ, ṭamaḳ.

boġurdaḳ: 1. Ḥancere, ḥulḳûm[1600]. 2. Ḳıḳırdaḳ.

boġuz: 1. Boġaz.

boġuzluġu: Ḥanceresi, boġazı.

boy: 1. Ḳadd, ḳâmet.

boy baş: 1. Ser-â-pâ, baş ayaḳ.

boyun: Boyun, gerdan.

bögrek: Böbrek.

bögür: 1. Pehlû[1601].

bubacık: 2. Merdümek-i ḳurret[1602].

burcġın: 2. Müjgânları[1603] siyâh ve gözleriniŋ beyâż yeri siyâh olan.

burun: 1. Enf[1604].

but: 1. Faḫz[1605].

bükse: Bedeniŋ ḳuşaḳ yerinden yuḳaru ṭarafı, sîne, ẓahr[1606].

bütege: 2. Mi'de, ḳursaḳ.

[1600] boğaz
[1601] kaburga
[1602] göz bebeği
[1603] kirpik
[1604] burun
[1605] bacak
[1606] sırt

bütge: 2. Mi‘de, ḳursaḳ.

cilcik: Ḳoluŋ yuḳarısı, omuz.

cirig: 3. Cîd[1607].

cudurk: 1. Avuc.

cündük: 2. Leb.[1608] 3. Burun. 4. Emizik.

çaş: 3. Âġuş.

çaḳanaḳ: 1. Âriş[1609], ḳol.

çaḳçaḳ: 2. Küb[1610].

çaŋa: Çeŋe.

çanḳal: 4. Avuç.

çeke (2): 1. Pîşâneniŋ[1611] iki ṭarafı.

çeŋe: Çeŋe.

çelim: 1. Endâm[1612], ṣûret.

çengek: 3. Avuç.

çengel: 3. Avuç.

çere: 3. Çehre.

1607 boyun
1608 dudak
1609 kolun dirsekten aşağı kısmı
1610 yanağın içi, avurt
1611 alın
1612 beden, boy

çıçlaķ: Serçe parmaġı.

çıķçıb: 1. Ķulaķ ṭozı[1613].

çınçanaķ: 1. Serçe parmaġı.

çıray: Çehre.

çırmaş: 4. Ṭırnaķ.

çigin (1): 1. Âtıķ[1614], omuz başıyla boyun arası. 2. Ķalmuķ lisânınca ķulaķ ma'nâsına.

çigin (2): 1. Omuz.

çike: 1. Aşıķıŋ çuķur ṭarafı.

çin: 2. Çîn-i ebrû[1615], çîn-i pîşânî[1616].

çit: 3. Çîn-i cebîn[1617].

çoturġay: 2. Ķulaķ.

çök: 1. Ķażıb[1618].

çökek: 3. Burun. 4. Omuz.

çökeri: 2. Egri boyun.

çündük: 2. Burun.

dal: 1. Arķa, ṣırt, omuz, il ve ķol.

[1613] kulak yumuşağı
[1614] omuz
[1615] kaş çatıklığı
[1616] alın kırışıklığı
[1617] alın kırışıklığı
[1618] erkek tenasül uzvu

dalav: 2. Dalak.

dalda: Her şey'in şırtı ve omuzu.

dalu: 2. Şâne[1619], omuz, ḳol.

diz: Tiz.

diz ḳapağı: Diz ağırsaḳı.

egrim: 1. Burun.

elig: 1. El.

em: 3. Ferc[1620].

emcek: Meme.

eŋek: Çene.

ernek: 1. Parmaḳların ucı.

eşki: 2. Büyük diş.

eyegü: Pehlû kemikleri, ḳaburġa.

gemük: Kemik.

giçke: 1. Ḳafanıŋ ve gerdeniŋ arḳa ṭarafı, eŋse.

gikiz: 1. Burunuŋ içi, boġazıŋ ḫayşûm[1621] ṭarafı.

göbek: 4. Ḳarın. 5. Merdümek-i çeşm[1622].

[1619] kürek kemiği
[1620] dişi tenasül uzvu
[1621] geniz

gögüs: Gökrek daḫi dinür, sîne, gögüs, yürek.

gökle: 1. Göŋül, ḳalb.

göz: 1. ‘Ayn[1623].

ġol: Ḳol, il[1624].

iç: 2. Ḳalb.

icek: Baġırsaḳ.

içmek: Meme.

igek: 1. Zeḳan[1625].

igin: Egin[1626], arḳanıŋ egülür ṭarafı.

il: 2. El.

ilan: 2. Moġolca ciger.

ilig: 1. El. 2. Maġż[1627].

imizik: 1. Meme ucı tügmesi.

inek (2): 3. Yaŋak.

iŋek: Çene.

ir: 2. Âlet-i recûliyyet[1628].

[1622] göz bebeği
[1623] göz
[1624] el
[1625] çene
[1626] sırt, omuz
[1627] ilik

irin (1): Alt ṭudak.

itek: 2. Aġız, leb.

ḳabaḳ: 3. Göz ḳapaġı.

ḳaburġa: Ḳaburġa, gögüs yan kemikleriniŋ heyet-i[1629] mecmû‘ası[1630], altı kemük.

ḳaçan: 1. Pehlû[1631], arḳada bulunan küçük kemikler.

ḳaḳırdaġ: 2. Ḳıḳırdaḳ.

ḳapa: Ḳafa, baş.

ḳapaḳ: 3. Ḳaş ile müjgan[1632] arası.

ḳaraca: 3. Bâzû.

ḳaruça: 1. Bazu, ḳoluŋ üsti.

kebze: 1. Omuz küregi.

kemişek: Ḳuyruġuŋ kemiklü yeri, ḳuyruḳ soḳumı.

ḳınaḳ: 1. Parmaḳlarıŋ çıtlar, ḳılur yeri ve mefâṣalı[1633].

kikirtek: Ḫırtlaḳ, boġaz.

kimircek: Burun, göz, ḳulaḳ ḳıḳırdaġı.

kirtek: Ḫırtlaḳ, boġuz.

[1628] erkeklik
[1629] şekil
[1630] toplu
[1631] kaburga
[1632] kirpik
[1633] eklemler

ḳol: 2. El, arş[1634].

ḳoltuġ: Zîr-i baġal[1635], ḳoyun.

kögrek: Sîne, göŋül.

kökgü: 1. Göŋül, ḳalb.

kömük: Kemük.

köt: Mak'ad.

köz: Çeşm[1636].

ḳuçaḳ: 1. Aġuş[1637].

ḳudusaḳ: 2. Ḳursaḳ.

ḳulaġ: 1. Ḳulaḳ.

ḳuraġlıġ: 3. Bâzû.

ḳursaḳ: 2. Rûde[1638].

ḳutaḳ: 2. Ḥâye, çük.

mamur: 1. Reg[1639].

manġlay: 1. Alın.

maŋlay: 1. Alın.

[1634] kol
[1635] koltuk altı
[1636] göz
[1637] kucak
[1638] bağırsak
[1639] damar

meyin: Dimaġ[1640].

meynen: Dimaġ[1641].

miŋiz: Beŋiz, çehre, vech[1642].

miye: Maġz[1643].

moyun: Boyun, gerden.

ninek: Göz bebegi.

örk: 1. Ṭamar.

ökçe: 3. Ṭobuḳ[1644].

oma: 1. Oma kemigi, mafṣal-ı rân[1645], üstüḫân[1646].

omaca: 1. Oma kemigi, mafṣal-ı rân[1647], üstüḫân[1648].

omaġ: 2. Aṣlı kemik maʻnâsınadur.

otuz iki: 2. Dişleriŋ mecmûʻından[1649] kinayedir.

ögürfe: Bel kemigi.

öŋ kol: Saġ el.

öyegü: Pehlu kemikleri, ḳaburġa.

[1640] beyin
[1641] beyin
[1642] yüz
[1643] beyin
[1644] topuk
[1645] uyluk kemiği
[1646] kemik
[1647] uyluk kemiği
[1648] kemik
[1649] toplam

oynaḳ: Mafṣal[1650], boġum, kemigin eşdigi yer.

petike: Ḳurṣaḳ.

raş: 2. Avurt.

saġrı: 1. Ṣırt.

saḳaġ: Ġabġab[1651], zenaḫ[1652].

san: 2. Ṣaḳ[1653].

sap: 4. Ḳulaḳ.

satan: Bacaḳ, tekmil but, rân[1654].

senne: Ten, beden, vücûd, a'żâ[1655].

ser ü pâ: 4. Baş ayaġ.

sotarı: 1. Ḳaburġa, pehlû[1656] kemikleri.

sunḳol: 1. Ṣol dest[1657].

sübük: 2. Ayaḳ.

süŋek: Kemik.

sırtı: 1. Ṣırt.

[1650] eklem
[1651] çene altı
[1652] çene
[1653] baldır
[1654] uyluk
[1655] organ
[1656] kaburga
[1657] el

siŋir: Siŋir, tamar.

sirçe barmaḳ: En küçük barmaḳ.

sizgek: 1. Göz perdesi.

sivik: 1. Memeniŋ ucı.

şıralġa: 3. İnsân ve ḥayvânâtıŋ belinden yuḳaru ṭarafı.

şırdaġ: 2. Ḳarında olan ḳızıl rûde[1658].

talaḳ: Talaḳ, öt.

tamaġ: 1. Damaġ, boġaz.

tamaḳ: 1. Boġaz.

tamur: 1. ‘Urûḳ[1659].

taŋlay: Aġzın yuḳarusı, tamaḳ.

tegek: 2. Ḳol, bilek. 3. Yürek.

ten: 2. Beden, vücûd.

tıġrık: 2. Şaḳaḳ.

tıllıḳ: Fercdeki[1660] dilcik ve dile müşâbih[1661] ufaḳ et.

tıŋlayı: Burnuŋ ucı.

[1658] bağırsak
[1659] damar
[1660] dişi tenasül uzvu
[1661] benzer

tırnaḳ: 1. Ṭırnaḳ.

tıtraḳ: Başıŋ zirvesi, ucı, kelle.

til (1): 1. Dil.

tipe: 2. Baş.

tirsek: 1. Dirsek.

tiş: Diş.

tişed: Dişler.

tiz: Diz.

tofuḳ: 4. Bücül-i[1662] pâ[1663].

toluġum: Pîşâneniŋ[1664] iki ṭarafı.

topaḳ: 2. Topuḳ, ʻaşıḳ.

topuḳ: 1. Topuḳ.

topurçaḳ: 3. Farḳ-ı ser[1665].

tumşuġ: 1. Dudaḳ. 2. Burun.

turtan: 2. Ḳursaḳ.

tüş (1): Gögüs, sîne.

[1662] topuk kemiği
[1663] ayak
[1664] alın
[1665] başın tepesi

tutaḳ: 3. Ferġana zemînde ferce[1666] daḫi ıṭlâḳ[1667] iderler.

tutḳa: 2. Avuç, dest[1668].

tuz: 3. Şaḳaḳ kûşesi.

tuynaḳ: 1. Ṭırnaḳ.

uyluk: Rân[1669], but.

ümkü: Boġaz.

üst: 2. Yüz.

üzn: 1. Dudaḳ.

yulun: Kemikiŋ iligi.

yaŋaġ: 3. Ruḫsâr[1670].

yasun: Kemik.

yaşıḳ: 2. Çender[1671] siŋir.

yüŋ: 1. Çehre.

yürek: Ḳalb, yürek.

yüz: 2. Vech[1672], çehre.

1666 dişi tenasül uzvu
1667 isim verilme
1668 el
1669 uyluk
1670 yanak
1671 saç uzatan
1672 yüz

3.13.1.1. Hayvan Organları ve Bedeninin Bölümleri

aḳ ḳuyruḳ: 2. Dünbe[1673].

bâl: 2. Cenâh[1674].

boŋuz: Boynuz.

boynuz: Boynus.

boyuŋ: 1. Ḳuşlarıŋ peri[1675].

cendek: 1. Ḳuşlarıŋ ödi.

cıcıġ: 2. Dünbe.[1676]

cımdıġan: 2. Ḳanat.

cündük: 1. Ġaġa.

çanḳal: 3. Pençe.

çere: 2. Ḥayvânâtıŋ yüzi ve ḳafası ve rengi.

çengek: 2. Pençe.

çengel: 2. Pençe.

çıġavul: Ḳursaḳ, ḳuş gerdenligi.

çopur: 3. Balıḳ ḳılçıġı.

[1673] koyun gibi hayvanların kuyruğu
[1674] kanat
[1675] kanat
[1676] koyun gibi hayvanların kuyruğu

çögeç: 3. Seng-dan[1677].

çögen (1): 3. Seng-dan[1678].

çöke: 1. Diveniŋ kögsü, sînesi, gövdesi.

çölen: 2. Ḳafḳan[1679].

erendük: Örgüç, kûh-ı[1680] deve.

ẖurûs pupugi: H̱oroz tâcı.

ipik: 3. Tâc-ı hurûs.

ḳanat: Ḳanat.

ḳaŋşar: 1. Ḥayvânât minẖarı[1681].

ḳapurçaḳ: Balıġıŋ pulları.

ḳarḳaşuḳ: Deveniŋ tuyaġı, tiveniŋ tırnaġı.

ḳarın: Boynuz.

ḳarun: Boynuz.

ḳartuḳ: Boynuz.

ḳavursun: 1. Henüz çıḳmış ḳuş ḳanadı.

ḳıltıḳ: 1. Ḳılçıḳ, balıḳda bulunan ufaḳ tikenler.

1677 kuşun taşlığı, kursak
1678 kuşun taşlığı, kursak
1679 deve sakalı veya çenesi, devekuşu kanadı
1680 hörgüç
1681 burun deliği

ķıltırıķ: 3. Ķıltık[1682].

ķumşum: Ṭuyûr[1683] ġaġası.

ķursaķ: 1. Ķuşlarıŋ birinci mi‘desi.

ķuyruġ: Ķuyruķ.

ķuyuşķan: Atıŋ ard ṭarafı.

mindev: 1. Yaġır[1684].

moŋuz: Boynuz.

örgüc: 1. Kûhân-ı[1685] şütür,[1686] atıŋ yalı.[1687]

saķar: Atlarıŋ alnında ṣabâḥ-ül-ḫayr dinilen nişâneye dinilür.

saŋraķ: Öküzüŋ ayaġındaki olan boynuz, süm[1688], ufaķ şâḫ[1689] ve kemükler.

som: 4. Atıŋ tuyaġı[1690].

şaġıldaķ: 2. Ķoyunuŋ dünbesindeki[1691] ķuyruķ.

tarzıķ: Ķoyun ķuyrıġı, dümbe[1692].

tırnaķ: 2. Ẓıfr[1693], süm[1694].

1682 kılçık
1683 kuşlar
1684 atın omuzlarının başı
1685 hörgüç
1686 deve
1687 boyun
1688 toynak
1689 boynuz
1690 toynak
1691 arka
1692 kuyruk

tolġaş: 2. Ḳuyruḳ.

tumaġa: 1. Şâhîn ḳuşlarıŋ başındaki tâc.

tumşuġ: 4. Papaġan gibi ba'żı ḳuşlarıŋ yumrı egri ġaġası.

tuvaġ: 1. Devâbbıŋ[1695] ayaḳları.

tuynaḳ: 2. Ẓıfr[1696], süm[1697].

yaġır: 1. Atıŋ omuzları arasında yaġlu yeri, at yaġırı.

yaġrın: 1. Yaġır; atıŋ omuzları arasında yaġlu yeri, arḳa ṭarafı.

3.13.1.2. İnsan ve Hayvan Bedeninden Çıkan Salgı ve Maddeler

aḳış: Aġızdan tereşşüḥ[1698] ve seyelân[1699] iden şu.

çel: 1. Örümcek aġı.

çul: 2. Örümcek aġı.

file: 1. Ḳoza, böcek ġûzesi.

ḳan: Dem[1700].

kermek: 1. Böcek tuḫmı, ġûze.

ḳızıl: 5. Ḳan.

1693 tırnak, pençe
1694 toynak
1695 yük ve binek hayvanları
1696 tırnak, pençe
1697 toynak
1698 sızma
1699 akma
1700 kan

kirmek: Böcek tuḫmı, ġûze.

ḳomalaġ: Ḳoyun ve keçiniŋ ve diveniŋ tizek ve gübresi.

ḳoz: 1. Ġûze[1701].

köpük: 3. Lu'âb[1702].

ḳusundı: Ḳusuḳ şey'.

mez: 1. Ġûze[1703].

nöri: Gübre, pislik.

pille: 1. Ḳoza, ipek ġûzesi, böcek toḫumunıŋ ṭışarısı.

sanḳ: Ḳuşlarıŋ tersi[1704].

saydam: 3. Göz taşı[1705].

sülegey: Aġızdan aḳan su.

sümkürük: Sümük, balġam, tükürük.

sümük: 1. Burun suyı, sümük.

süŋür: Sümük, balġam, tükürük.

şilki: Aġızdan tereşşüh [1706]iden şu.

[1701] koza
[1702] salya
[1703] koza
[1704] gübre
[1705] Sözlükte "ط " harfi ile yazılmış ancak anlama bakıldığında imla hatası olduğu ve "yaşı" şeklinde yazılması gerketiği anlaşılıyor.
[1706] sızma

şülegey: Ağızdan aḳan ṣu.

tebi: 1. Gübre.

ters: 4. Gübre, tizek.

tir: 2. ‘Araḳ[1707].

tiri: 3. Ter.

tirik: 3. Ter.

tirim: 4. Tir[1708].

tizek: Gübre.

tüfki: Tükrük.

tüfürcük: Tüfkürük.

yaş: 3. Dümû‘[1709].

yığı: 2. Eşk[1710], yaş.

3.13.1.3. Bedendeki Lekeler, Kıl, Tüy ve Deri

aksac: 3. Beyâż olmuş sac.

babay: 1. Zülf, zülf-i perçîn[1711].

bağane: 1. Ḳuzı derisi.

[1707] ter
[1708] ter
[1709] gözyaşı
[1710] gözyaşı
[1711] kıvrık saç

bebr ton: 1. Kürk.

benek: Ḫâl[1712], yüzde olan leke.

bıyıġ: 1. Bıyık.

boncuk: 2. Böcek ḳapı[1713].

boyuŋ: 2. Ḳuşlarıŋ tüyleri.

böri: 2. Kürk.

bulġar: 3. Telâtine[1714] daḫi ıṭlâḳ[1715] olunur.

burut: Bıyıḳ.

bürçek: Lûle, saç, kâkül.

cencek: 2. Âteşde burulmuş ḳıl ve sâʻire.

cıġır: 2. Âteşe ṭutılaraḳ ḥarâretden buruşmuş olan deri.

cılḳava: 2. Börü derisi, kürk.

cımdıġan: 1. Ḳuşlarıŋ tükleri.

cönk: 4. Yüŋ, ḳıl.

cubur: 1. Ḳıl, keçi ve ḳoyunuŋ yüŋi.

çıġıt: 2. Çil lekesi.

[1712] bedendeki ben, benek
[1713] kabuğu
[1714] deri
[1715] isim verilme

çuda: Dive yüŋi.

çunçurġa: Saç örmesi.

daġ: Yanıḳ nişân, damġa.

ısıg: 1. H̱âl[1716], ben.

içmek: Postın, kürk.

idmük: Ben.

saḳal: Ṣaḳal.

sırım: Ṣırım[1717], dilim dilim deri.

ḳapış: 3. Cild ve deri.

ḳapuzaġ: 2. Post, deri.

ḳaraġay: 1. Siyâh ẖâl[1718].

ḳara ḳaş: 2. Siyâh ebrû[1719].

ḳaş: 3. Ebrû[1720].

ḳavusı: Ṣaç, ḳıl, tüy, yüŋ.

ḳavursun: 2. Tüy.

keçek: Ördegiŋ ḳuyruġunda, ḳanatında bulunan kec[1721] tügler, ṭurre[1722].

[1716] bedendeki ben, benek
[1717] ince ve yumuşak deri dilimi
[1718] bedendeki ben, benek
[1719] kaş
[1720] kaş

ḳıl: Mûy[1723], şac.

ḳıltırıḳ: 2. Tüy.

ḳır ḳıl: Tük ve saçları ḳır olan, beyâż saç, aḳ baş.

ḳırḳlıġ: 1. Yüŋ, şa‘r[1724], ḳırḳılmış nesne.

ḳırtış: 1. Bir şey'iŋ üzerine henüz çıḳmış tüy.

ḳıvraḳ: 3. Kâkül.

ḳıvrım: 2. Kâkül, lûle.

kirpi: 1. Kirpik.

kirpik: Kirpik.

kütrek: 1. Post.

maşmıl: 2. Bir nev‘ teri.

mıyıġ: Bıyıḳ.

mignik: Ḫâl[1725], benek.

ming: 3. Ḫâl[1726], benek.

öŋ: 1. İnsânıŋ bedenindeki ḳıllar.

öyek: Sincâb ḳarnınıŋ ve boġazınıŋ altındaki deri.

[1721] kıvrık
[1722] kıvırcık saç, lüle
[1723] kıl
[1724] kıl
[1725] bedendeki ben, benek
[1726] bedendeki ben, benek

sarı: 2. Postîn, kürk.

tibit: Yumşak tiftik, bir nev‘ keçiniŋ körpe yüni.

tiftik: A‘lâ ince keçi kılı, ḳoyunuŋ baharda kırḳılan tâze yüŋi ve tüyi.

tiri: 1. Post, cild.

tirik: 1. Post, cild.

tirim: 5. Postım, dirim.

tulum: 2. Tam ve bütün çıḳarılmış post.

tos: 1. İlce tüg.

tuġ: 1. Yüŋ ve tüg.

turtan: 1. Kürk.

tüpek: Yüŋ, tüy, tiftik.

ucuġ: 3. Gözde olan ḫâl[1727] ve nişâne.

yabak: İnce yüŋ, tiftik.

yaġak: Yüŋ, tüy, ḳıl.

yüŋ: Yüŋ.

3.13.2. Sağlık

esenlik: 1. Ṣıḥḥat.

[1727] bedendeki ben, benek

isenlik: 1. Ṣıḥḥat.

kök: 7. Ten-dürüst[1728].

saġlıġ: Ṣıḥḥat ve selâmet.

tinc: 1. Dinc, saġ sâlim.

tirig: 2. Zinde, ḳavî[1729].

tirigli: 2. Zindelik.

tiriglik: 1. Dirilik.

3.13.2.1. Hastalık ve Belirtiler

açıġ: 4. Veca‘[1730].

aflic: Fâlic[1731].

aẖel: 2. Bir nev‘ dil hastalığı, dil ḳabarcığı, noḳṭa.

aġırman: 4. Renc[1732].

aġrıġlı: 2. Aġrı.

aġrıġu: 2. Elemlü[1733], âzârlu[1734].

aġrıken: 2. Veca‘[1735].

1728 vücudu sağ ve salim
1729 güçlü
1730 ağrı, sızı
1731 felç
1732 ağrı
1733 acılı
1734 ağrılı
1735 ağrı, sızı

aġu: Zehir.

asġuruk: Akşırıḳ.

bıçuġ: 2. Burnunda saḳaṭ ve ʿilleti olan ve burunsuz.

bıçuḳ: 2. Burnunda saḳaṭ ve ʿilleti olan ve burunsuz.

bizgek: Işıtma, ḥummâ.

burġu: 3. Ḳarın ve yürek ve hâmileniŋ derd[1736] ve burması.

buruḳ: 1. Sancı, vecaʿ-ı ḳulunc[1737].

buzav burnı: Ṭırnaḳlara çıḳan zaẖm, nâsûr yarası.

bücür: 1. Çiçek bozuġı, büyük küçük ḳabarcıḳ.

cibay: 2. Cerâḥat.

cimdik: 1. Ḳarḥa[1738].

çatlav: 1. Yaralı.

çıḳan: Ḳabarcıḳ, çıpḳan[1739].

çıḳġuḳ: 1. Çıḳıḳ, saḳat.

çıpḳan: Ḳarḥa[1740], çıpan.

çır: 2. Dümel[1741], ḳarḥa[1742].

[1736] acı
[1737] kulunç ağrısı
[1738] yara
[1739] çıban
[1740] yara

çiçek: 2. Çiçek ‘illeti.

çil: 3. Ebraş[1743] âdem, abraş yüzli, ‘illet-i baraş[1744].

çiŋ: 5. Çil[1745].

çirim: 3. İriŋ.

çopur: 5. Çiçek bozuġı, daġal.[1746]

çotur: 3. Daġal.[1747]

çüşkür: ‘Aṭse.[1748]

dalav: 1. Zehir.

firengi: 2. ‘İllet-i zaẖm[1749].

ḥana: 2. Bir nev‘ ‘illet.

ẖanc: Mühlik,[1750] yara, cerâḥat.

ıġır: Gün-be-gün kesb-i[1751] şiddet iden maraż,[1752] müzmin ẖastelik, verem.

ınav: 1. Dil ẖasteliği. Bir nev‘ at ẖasteligi.

ısıg: 2. Tebẖâle.[1753]

[1741] kan çıbanı
[1742] yara
[1743] alaca
[1744] alaca
[1745] alaca hastalığı
[1746] leke
[1747] leke
[1748] aksırık
[1749] yara
[1750] tehlikeli hastalık
[1751] kazanma
[1752] hastalık

ısıtma: Isıtma,[1754] ḥumma.

ig: 2. Bir nev‘ fenâ ẖastelik.

ikrilik: 3. Elem,[1755] ẖaste.

inçik: 2. Sakaṭ.

iplicek: Rişte illeti.

iriŋ: Olġun yaraların̄ ṣuyı, cerâḥatden çıḳan fesâd.

it dirsegi: Arpacıḳ gibi bir çıban.

ḳabarcuḳ: Kör çıpan, uçuḳ.

ḳaraca: 1. Bir nev‘ ṣaç ẖasteligidir.

ḳaracalıḳ: 1. Ḳaraca ‘illetine mübtelâ olan, şîr-pençe.

ḳaraġrıḳı: Bir nev‘ ẖastelikdir, ḳızamuḳ.

ḳarçaŋġı: Bir nev‘ ‘illetdir.

ḳarıl çıbanı: 1. Bir nev‘ çıbandır.

ḳart: 2. Rişte ẖasteligi.

ḳasmar: Bir nev‘ ‘illetdir, şirpençe gibi.

kesel: Ḥastelik, ‘illet.

kezek: 2. Bir nev‘ ẖastelik, cerâhet.

[1753] uçuk
[1754] sıtma
[1755] acı

ḳırġın: 3. Afet, ḫastelik, veba.

ḳırlaġan: Ṭâʻûn ʻilleti, vebâ, ḳırġın.

ḳızamuḳ: Ḫuṣye ʻilleti, ḥummâ ile ḳarışıḳ bir cild ḫasteligidir, dâne dâne çıḳar.

ḳolanse: Zîr-i baġal[1756], parmaḳlar aralarında ẓuhûre gelen taʻafünât[1757], bevâṣir[1758].

ḳonam: Bir nevʻ ʻillet, sarıca ve ḳarıca dirler.

ḳonḳaş: Saçlarda bulunan kepek, sirke, ḳonaḳ.

ḳovanḳ: Saçlardan dökilen kepek, ḳonaḳ, sirke.

kötrüm: Meflûc[1759], düşkün, il ayaġı tutmayan.

köydürgi: Âteş çıbanı.

ḳulḳan: Bir nevʻ cerâhetdir, insânıŋ vücûdunda ve at ve ḳaṭırlarıŋ ayaḳlarında ẓuhûra gelür, zaḫm-i[1760] yil, ʻillet-i firengi.

ḳurdeşeŋ: Atlarda olan ispirmi ḳan çıbanı.

ḳutur: Uyuz, çiçek yüzli.

ḳutuz: 1. Ḳuduz.

ḳuyanġu: ʻIrḳu'n-nisâʻ[1761] ʻilleti.

maḫav: 2. Uyuz, cüẕẕâm; ḳaşu, kirpigi dökülen âdem.

[1756] koltuk altı
[1757] çürükler
[1758] basurlar
[1759] felçli
[1760] yara
[1761] kadın

mez: 2. Beyż[1762].

mindev: 2. Egerden atıŋ arḳa şırtındaki yâre.

naḫne: Bir nev‘ at ḫastalığı, at burnunı kiserek ‘illeti def‘ iderler.

nebek: 2. El ve ayaḳa fażla çıḳan âbile[1763].

oḳra: 2. Bir nev‘ çâr-payî[1764] ‘illeti.

opücin: Ḫastalıḳ.

ot: 2. Aġu, zehr.

öblik: Ḫaste.

öbücin: Ḫastelik.

ölet: Ḫastalık, şalġın, vebâ, kolera, ḥayvân kırġını.

ört: 3. Zehir.

özek: 3. Cerâḥat.

pis: 1. Uyuz ‘illeti, baraş[1765].

rızandanlıḳ: Nezle, su‘âl[1766].

sancıġı: 2. Mi‘de aġrısı, veca‘-ı[1767] kulunc, sancıġ.

sançıġ: 2. Sancı, ḳulunc.

[1762] hayvanlarda hasıl olan bez
[1763] sivilce, çıban
[1764] dört ayaklı hayvan
[1765] alaca hastalığı
[1766] öksürük
[1767] ağrı

sançış: Sancı.

sarıca: 2. Devâbb[1768] ẖasteligi.

sarıḳ aġrıḳ: Bir ḳân ‘illeti, sarılıḳ.

sayru: 2. Ḫaste, verem.

sırḳu: 1. Ḫastelik.

sirgek: ‘İllet-i seher, uyḳusuzluḳ.

sivik: 2. Sivil[1769], sivilce.

sizgi: 2. Aġrı.

soluṅġan: Żayyiḳü’n-nefes[1770] olan, sadr[1771] ‘illeti, ḳalb marîżi[1772].

sökel: 1. Ḫaste, saḳaṭ.

şel: Kötürüm, saḳaṭ.

şiş: 2. Âmâs[1773].

timürteki: 2. Peşşe ẖûrd[1774].

tutġaḳ: Vaż‘-ı ḥaml[1775] iderken derd ü ranḥa[1776] giriftâr[1777] olmaḳ, buruntı.

tutuḳ: Fâlic[1778], ṭutulmuş, zebân-girifte[1779].

[1768] yük ve binek hayvanları
[1769] siğil
[1770] nefes darlığı
[1771] göğüs
[1772] hastalığı
[1773] bedendeki şiş, kabarcık
[1774] sivrisinek ısırığının sebep olduğu bir tür iltihap, yara
[1775] doğurma
[1776] eziyet, ağrı
[1777] tutulma

ucuġ: 1. Tebḫâle[1780], ümm’üṣ-ṣübyân ḫasteligi.

uyuz: Cereb[1781].

uzak aġrı: Verem ḫasteligi.

verce: Isıtma[1782], ḥummâ ‘illeti, titreme.

yaġır: 2. At omuzlarını eger urub peydâ olan yâre, cerâhat.

yaġrın: 2. Atıŋ yaralı yaġrırı.

yara: Yara.

yâre: Yara.

yataġ: 2. Ḫaste, üftâde[1783].

yatalaḳ: Esîr-i firâş[1784], ḫaste, üftâde[1785], nâtüvân[1786].

yatḳun: 2. Üftâde[1787].

yerâ: Yara.

yılḳıran: Bir nev‘ tâ‘ûndır[1788], ḳolera, vebâ, ve ḳırġın, ölet.

yutal: Öksürük.

[1778] felç
[1779] dili tutulmuş
[1780] uçuk
[1781] uyuz illeti
[1782] sıtma
[1783] düşkün, biçare
[1784] yatak, döşek
[1785] düşkün, biçare
[1786] takatsiz
[1787] düşkün, biçare
[1788] veba

zâce: 2. Veca‘[1789].

zelek: 2. Âteş yâresi.

3.13.2.2. Bedendeki Bazı Farklılıklar ve Engeller

aḫsaḳ: Topal, aḳsaḳ.

algin: Lâl.

artuḳ: 2. Azâ-yı bedende ziyâde bir ‘uzv bulunmaḳ.

bıçuġ: 2. Burnunda saḳaṭ ve ‘illeti olan ve burunsuz.

bıçuḳ: 2. Burnunda saḳaṭ ve ‘illeti olan ve burunsuz.

bileŋ: 2. Lâl, elken[1790].

buçuḳ: 1. Burnunda bir ‘ayıbı olan âdem.

cüci: 3. Cüce.

çekçe: 1. Karaŋlu ve tîre[1791] gören.

çılpıḳ: Bozuk gözlü âdem, ḳapaḳları cerâḥatlü, şılfıḳ daḫi dinülür.

çolaḳ: 1. Topal, aksaḳ, şell[1792].

çuçaḳ: 3. Cüce.

doġulan: Topal, aḳsaḳ, çolaḳ.

[1789] sızı, ağrı
[1790] kekeme
[1791] bulanık
[1792] çolaklık

dolayı: 3. Sağır, ağır ḳulaḳlı.

dutu: Pepe[1793], ebkem[1794].

güng: Dilsiz, lâl.

höge: 1. Ḳambur.

ḳaymaḳ: 1. Şaşı göz.

keçe: 1. Peltek.

kelki: 1. Pepe[1795].

kemirdek: Dişleri fevka’l-ḥadd uṣlûb ḫiẕâsından çıḳan, eşki[1796], diş.

ḳımac: Aḥvel[1797] göz.

ḳınçır: ‘Ayblû, saḳaṭ, çeşm-i[1798] aḥvel[1799].

ḳısḳa: 2. Cüce.

lüngî: Çolaḳ, ṭopal, aḳsaḳ.

mayrın: Yassı baçaḳ, saḳaṭ, ‘ayblu.

muntuḳ: Saḳaṭ, çolaḳ, bir a‘żâsı eksik âdem.

örgüc: 3. Burunda olan yumru.

1793 peltek
1794 kekeme
1795 peltek
1796 büyük diş
1797 şaşı
1798 göz
1799 şaşı

peltek: Başıḳ söyler, pepe[1800].

pis: 3. Ḳaşı ve kirpiġi dökülmüş.

saġır: Ḳulagı işitmez.

saḳav: Ṭoġrı telaffuz itmeyen pepe[1801], elken[1802].

soḳur: 2. Gözi çıḳmış âdem.

suḳur: 2. Kör, gözi patlamış.

sunḳol: 3. Paytak.

şaşı: Gözleri şehlâ baḳan.

talac: 1. Şehlâ, ahu gözli, bâdem-çeşm.

tazgel: Lâl, elken[1803], pepe[1804].

tete: Pepe[1805], dili elken[1806], tutla daḫi dirler.

topal: Aḳsaḳ.

toparlan: 2. Topal, aḳsaḳ.

turlaḳ: 1. Ṣaḳalsız.

zıbıḳ: 1. Gerdeni ve boyı ḳışa olan insan.

1800 peltek
1801 peltek
1802 kekeme
1803 kekeme
1804 peltek
1805 peltek
1806 kekeme

3.13.2.3. İlaç ve Tedaviler

ayıġ otı: Bir nev‘ nebât ve ‘ilâc ismidir.

bâḳûrî: Bir nev‘ devâ ve ‘ilâc, dermân.

baldır ḳara: Perisiyavşân ‘ilâcı.

bestan: 1. Ḳapsul, eczâ.

biş: 2. Bir ‘ilâc ismidir.

biş barmak: 2. Bir ‘ilâc.

boḫaḳ: Yâreleriŋ üzerlerine bağlanan bâġ.

bulut: 3. Devâ ve ilâc ismi.

em: 1. Devâ, ‘ilâc, dermân.

em otu: 2. Bir nev‘i devâ.

ikir: 2. Bir nev‘ beyâż acı ‘ilâcdır.

im: Ḳocaḳarı devâsı.

ime: ‘İlâc, devâ, çâre, dermân.

indev: Sîsâma beŋzer bir nev‘ dânedir, uyuz ‘illetine mübtelâ olan develere anıŋ yağını sürerler.

ḳarnı yaruḳ: 3. ‘İlâc.

ket hindî: 1. Bir nev‘ ‘ilac.

kiç tiken: Bir nev‘ devâ’î ve ‘ilâc nebâtdır[1807], çaḳır tiken gibi.

sendülec: 1. Bir ‘ilâc ismi.

sürtürme: 2. Dârû-yı ‘amel[1808].

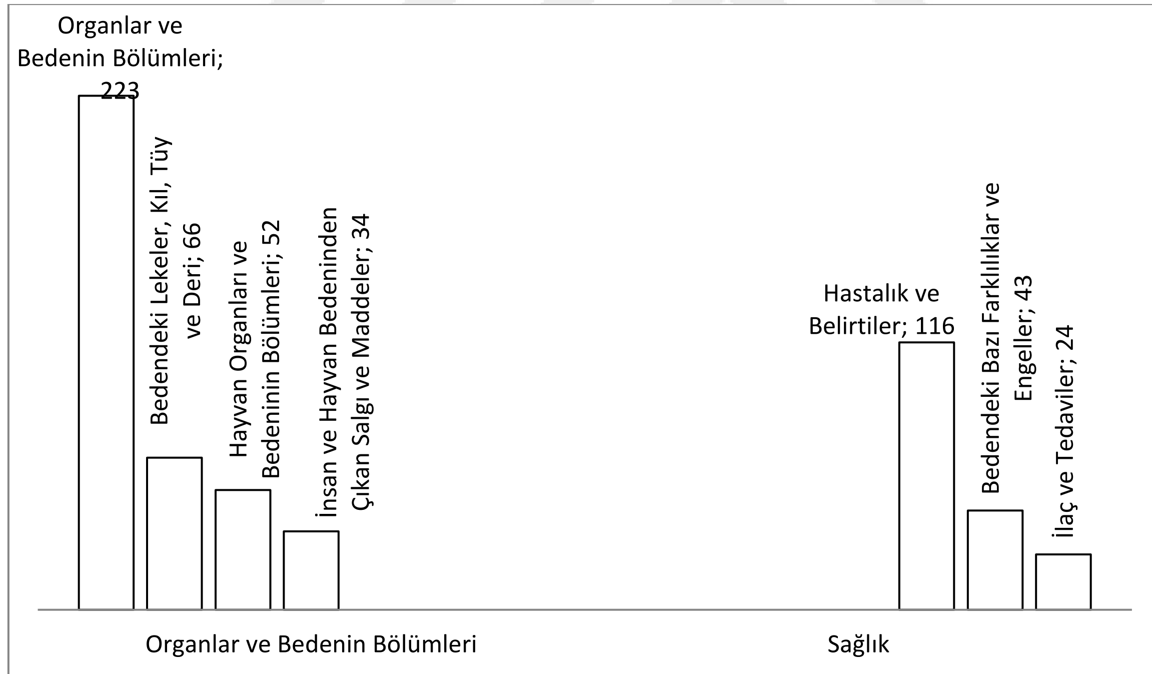
sürgü: 2. Daru-yı iḫrac[1809].

soġulcan: 2. Bir ilac ismidir.

tenbul: 3. Devâ.

ucuġ: 2. Mu‘âyene ve teftîş.

yılan otı: İlan otı, dâfi‘-i[1810] sümûm[1811] bir devâdır.

Şekil 3. 11. Beden ve sağlık

[1807] bitki
[1808] ishal ilacı
[1809] ishal ilacı
[1810] defeden
[1811] zehirler

3.14. Yapı

bürḳut: 1. Heykel.

cebek: 2. Heykel.

yapı: 2. Binâ, ‘imâret, geçid, ẖâne.

yapu: Heykel, binâ.

3.14.1. Barınma ve Korunma Yapıları

aġa örke: Aġaç ve çividen ma‘mûl bir nev‘i alaçuḳ[1812].

aġ öy: Asyâ-yı Vusṭâ’da[1813] ḳabâ’iliŋ[1814] iskân itdikleri bir nev‘i çadırlar.

âẖûr: Se’yis-ẖâne.

aḳ öy: Asyâ-yı Vusṭâ’da[1815] ḳabâ’iliŋ[1816] iskân itdikleri bir nev‘i çadırlar.

alaçuḳ: 1. Türkistân’da ve Anaṭoluda ḳabâ’iliŋ[1817] mesken ittiẖâẕ[1818] itdikleri kebitḳeler[1819].

arış: 1. Maranġoz dükkânı.

basaġa: Mezâr, laḥid.

biçin: 2. Ḥiṣâr.

boġcama: 3. Dügün içün ḳurulan çâder.

[1812] çadır
[1813] Orta Asya
[1814] kabileler
[1815] Orta Asya
[1816] kabileler
[1817] kabileler
[1818] edinme
[1819] çadır

bögür: 4. Mezâr.

cebe: 2. Silah anbarı.

cibe: 3. Bârud-ḫâne.

çâder: 1. Ḫayme[1820].

çaġaraḳ: Ḫayme[1821].

çağırma: Şâdırvân, sâye-bân[1822], şemsiyye.

çarge: 2. Küçük ḫayme[1823].

çatma: 3. Tike tike[1824] ḫayme[1825].

çerge: 2. Küçük ḫayme[1826], göçme çadırı.

çetr: Şemsiyye, sâyebân[1827].

çiglik: 2. Öy[1828].

çirge: 3. Şâdervân, ḫayme[1829].

çirgelik: 3. Çadır-ı çemen[1830].

çor: 2. Çalı çırpıdan ma'mûl ev.

[1820] çadır
[1821] çadır
[1822] gölgelik, çardak
[1823] çadır
[1824] parça parça
[1825] çadır
[1826] çadır
[1827] gölgelik, çardak
[1828] ev
[1829] çadır
[1830] çayır çadırı

dirim ayun: Ḫayme[1831].

erk: Sarây, ḳal‘a.

güçe: 2. Bâzâr.

irk: 4. Ḥükümdârıŋ sarâyı.

ḳaḳsara: Ḳamışdan ma‘mûl baraḳ[1832].

ḳarşı: 3. Serây-ı hümâyûn.

ḳavala: 1. Su ve deryâ kenârında yapılan ‘âdî mesâkin[1833].

kepe: Ḳamışdan ve ḥaṣîrden ma‘mûl alaçuḳ[1834], ḳulübe.

kiz turluḳ: Keçeden inşâ olunmuş ḳara öy[1835], ḫayme[1836].

ḳonaġ: 1. Ev, ḫâne.

ḳonaġlıġ: 2. Misâfir- ḫâne.

ḳonalġa: 2. Merḥale[1837].

ḳumarġal: 2. Ḳal‘a.

ḳuş ḫâne: 1. Menzil[1838], kârvân-sarây, ârâm-gah.

ḳurġan: Ḥaṣîn[1839], ḥiṣâr, ḳal‘a.

[1831] çadır
[1832] baraka
[1833] meskenler
[1834] çadır
[1835] ev
[1836] çadır
[1837] konak
[1838] konak

ḳurya: Baraḳa, vîrâne.

künde (2): 3. Asyâ-yı Vusṭâ’da[1840] künde-ḫâne ma‘rûfdur[1841], ḥabs-ḫâne dimekdir.

murçal: Ḳule.

narın: 1. Ḳal‘a, iç ḥisâr.

nesveḫ: 3. Çerge[1842].

oba: 1. Küçük ḫayme[1843], mebîṭ[1844].

oḫşuş: 1. Köşk.

orda: Selâṭîn[1845] ḥarem-ḫânesi.

otaġ: Çâder.

otav: Çâder.

otur: Ḫayme[1846], mebîṭ[1847].

oturgü: Neşîmen-gâh[1848], ârâm-gâh[1849], ḥâżırlanmış ḫayme[1850].

ödem: 1. Ev.

örge: 1. Çâder.

1839 sağlam yer
1840 Orta Asya
1841 bilinen
1842 çadır
1843 çadır
1844 geceleyecek yer
1845 sultanlar
1846 çadır
1847 geceleyecek yer
1848 toplanma yeri
1849 dinlenme yeri
1850 çadır

öy: 1. Ev, ẖayme.

öyi: 1. Ev, ẖayme.

paẖsa: Çamurdan ma'mûl dîvâr-ı ḳal'a ve ribâṭ[1851] eṭrafı, ṭopraḳ ve ṭûla[1852] ve sert kil ve çamurdan yapılmış binâ.

serâ: 1. Büyük ẖâne ve ḳale, ḳârvân saray, maḥfel ve ḳasr-ı[1853] sulṭânî.

serây: 1. Büyük ẖâne ve ḳale, ḳârvân saray, maḥfel ve ḳasr-ı[1854] sulṭânî.

sıġınca: Küçük ḥiṣâr, melce'[1855].

sıġnaḳı: 1. Bârû[1856].

sin: Mezâr, laḥd.

soḳaġ: 2. Bâzâr, suḳ[1857].

şamyan: Ḫayme[1858], çâdır öŋine eyvân[1859] rekz[1860] olunan çârkûşe[1861] çâder.

şügür: Şemsiye, sâye-bân[1862].

taḳım: 2. Esbâb-ẖâne[1863].

tapḳur: 1. Arabalar birbirine zencîrle ḳuşadılub dört vecihlü ḳal'a şekline girmiş istiḥḳâm.

[1851] tekke ve kervansaray gibi konaklanılan yer
[1852] tuğla
[1853] saray
[1854] saray
[1855] sığınak
[1856] sığınak
[1857] çarşı
[1858] çadır
[1859] taht konulan yer
[1860] dikme
[1861] dört köşe
[1862] gölgelik, çardak
[1863] levazımhane

tim: 1. Ḳapalu binâ, bedestân[1864].

toġur: Çâdır.

toġurḳanma: Çâdır.

turlıḳ: 2. Ḥiṣâr.

tuşşu: 1. Ġasl-ḫâne.

tüke: 1. Mezâr, türbe.

tüm: 1. Ḳapalu binâ, bedestân[1865].

ucar: 2. Pazar.

yilge: Çâder-i deştî[1866], sâye-bân[1867].

yir: 2. Ḳabr.

3.14.2. Hayvan Barınakları ve Yuvaları

aġıl: 1. Mandıra, ṭavar ve ḳoyun sürüsü ṭoplanub yuvarlak ṭurdıġı ḥâlde eṭrâfına çekilen muḥavvete[1868].

aran: 1. Aġıl, aḫur.

ayıl: 1. Mandıra, ṭavar ve ḳoyun sürüsü ṭoplanub yuvarlak ṭurdıġı ḥâlde eṭrâfına çekilen muḥavvete[1869].

biz: 3. İn, delik, ḳoġuḳ.

[1864] çarşı
[1865] çarşı
[1866] kır, çöl
[1867] gölgelik, çardak
[1868] duvar
[1869] duvar

büzük: 2. İn, ḳoġuk, âşiyâne.

in: Ḥayvânlarıŋ ḫane ve maġarası, ḳoġuḳ.

ḳarḳunaḳ: Ağıl, mer'âlarda ḥayvân melce'i[1870].

ketek: Kümes.

ḳovan: Arı teknesi.

ḳutan: 2. Mandıra, eṭrafı iḥâtalı ḳoyun yatan yer.

kümes: Ṭavuḳ kümesi, ketek daḫi dinür.

petek: 1. Arı ḳoġanı.

tarbaḳ: 1. Ṣıçan yuvası, fâre deligi.

toġuz: 3. Âşiyâne[1871].

yuva: Âşiyân[1872].

3.14.3. Altyapı Unsurları

aralıġ: 3. Ṭar yol.

art: 1. Geçid, tar yol.

bir: 2. Ṭâḳ[1873].

boġuz: 3. Geçit.

[1870] sığınak
[1871] yuva, kuş yuvası
[1872] kuş yuvası
[1873] kemer

bulaġ: 3. Kârîz[1874].

buŋar: 2. Kârîz[1875].

büket: 1. Sedd-i âb[1876].

çây-bâr: 2. Ḫıyâbân[1877].

çortun: 1. Laġım, cedvel[1878].

çuḳur: 2. Laġm ḳuyusı.

çök: 2. Laġm, cedvel[1879].

dalu: 1. Ṭâḳ[1880].

ıraġ: 3. Geçid.

güçe: 3. Yol.

ipik: 1. Ṭâḳ[1881].

kâl: 3. Şehirlerde bulunan yarıḳ yerler, seyl yolları.

ḳısnaḳ: 2. Ṭar yol.

ḳoġuş: 1. Laġım, ṣu yolı.

ḳuyı: 3. Bi'r,[1882] kârîz[1883].

[1874] lağım
[1875] lağım
[1876] su
[1877] iki tarafı ağaçlı yol, bahçe yolu
[1878] su yolu
[1879] su yolu
[1880] kemer
[1881] kemer

köprüg: Köpri.

kûçe: 1. Soḳâḳ, maḥalle, yol.

ḳuduḳ: 1. Ḳuyu.

liyârâ: Afġân lisânınca yol dimekdir.

mane: Yol başına dikilen nişân ṭaşı, seng-i fermaḫ gibi.

naḳab: Laġm, yer altından şu yolı.

oram: Soḳaḳ, maḥalle.

otrar: 1. Geçid.

pul: 2. Köprü.

savu: 3. Laġım.

soḳaġ: 1. Ṭar yol, geçid.

sayaġ: 2. Yol, tenhâ tariḳ[1884].

soḳmaġ: Büyük yollarda münşe'ib[1885] olan ṭar yol, soḳaḳ.

soḳmaḳ: Büyük yollarda münşe'ib[1886] olan ṭar yol, soḳaḳ.

tab: 1. Yol.

talab: 2. Ḥavż[1887].

1882 kuyu
1883 lağım
1884 yol
1885 kollara ayrılmış
1886 kollara ayrılmış

tek: 2. Taḳ[1888].

tıġrık: 2. Yol, geçid, boġaz.

tireci: 2. Laġım.

ulaġ: 2. Ṣu mecrâsı.

ulaḳ: 2. Ṣu mecrâsı.

üznâ: Geçid, ṭar yol.

yol: 1. Ṭarîḳ[1889].

yolum: Ma'ber-i[1890] âb[1891], ṭarîḳ.

3.14.4. Yapıyı Oluşturan Unsurlar

açar: Miftâḥ, kilid, anaḥtar.

alçı: Âhek[1892].

aran: 2. Ḳuş ve şikâr ḥayvânlarınıŋ reh-güzârlarında ḳonılan ve çaḳılan sîḫ[1893] ve ḳazıḳlar.

avuḳ: Ḫaymeniŋ kiriş aġaçları.

aydınlık: Ṭam bacası, pencere.

bâb: 4. Ḳapu, dervâze[1894] ve işik.

[1887] havuz
[1888] kemer
[1889] yol
[1890] geçit
[1891] su
[1892] alçı, kireç
[1893] demir şiş
[1894] şehir ve kale kapısı

bâce: Câmsız depe penceresi.

baġam: Tekye[1895] aġacı, direk, destek.

baġış: 3. Ḫaymelik ḥâlâtlar.

balar: Direk, kiriş, tirsek[1896].

basḳıc: Merdivân.

basruḳ: Rüzgâr ve ḥarâretden atları muḥâfaẓa içün üzerine başdıḳları keçe ve cul, alaçuḳun[1897] eṭrâfına çikilen nemed[1898].

biçin: 3. Ḳapu.

bosaġa: 1. İşik ve ḳapunuŋ alt tarafı.

bögür: 3. Çit, ḥadd[1899].

bulaġ: 1. Çeşme.

burc: 2.Küngüre,[1900] gûşe.[1901]

burma: 2. Mûsluḳ.

cercerek: 2. Muşluḳ.

cıġ: 1. Ḳâmış ve ḥaşîrden örme çit, sinek girmemek üzere ḳamış ve ḥaşîrden ḳapı perdesi.

cıġı: 1. Ḳâmış ve ḥaşîrden örme çit, sinek girmemek üzere ḳamış ve ḥaşîrden ḳapı perdesi.

[1895] destek
[1896] köşe
[1897] çadır
[1898] keçe
[1899] sınır
[1900] burç
[1901] odanın en yüksek yeri

cil: 1. Çit, tarlaları taḳsîm tefrîḳ iden dîvâr, kenâr-ı tarla.

çakar: Ḳal'anıŋ ḫâricine yapılan ṭabya, burc.

çarge: 1. Fışḳırıḳ, fevvâre[1902].

çat: 1. Çit, kenar, dîvâr.

çataġ: 1. Çatı.

çatıldu: 2. Pencere.

çavurma: 3. Ḥavâle[1903], taḫta perde.

çavut: 3. Ḥavâle[1904], taḫta perde.

çebir: 3. Çapraz-vârî ḳurılan muḥavveṭa[1905], çit, kenâr, parmaḳlıḳ.

çerge: 1. Fışḳırıḳ, fevvâre[1906].

çıġ: 2. Ḳamış ve çöpden örme yüksek çit.

çit: 2. Egreti divâr, perde.

çökündi: Gemi ve ḳayıḳ ḳıçı, arḳa ve dümen maḥalli.

çulġaḳ: 3. Ġurfe[1907].

çulġav: 3. Ġurfe[1908].

[1902] fıskiye
[1903] duvar gibi perde
[1904] duvar gibi perde
[1905] duvar
[1906] fıskiye
[1907] oda
[1908] oda

çiŋ: 4. Çit.

çiy: 2. Ḳamışdan der[1909] perde.

dibilik: 2. Bir şey’iŋ altına dizilmiş ḫuṣûṣi şey’, pâyende, esâs.

dirim: 1. Alaçukuŋ[1910] eṭraf ve devresindeki çöplere dinilür.

ebergine: Bir nevi‘ âdi ḳapu, aġaç ve sâ’ireden ma‘mûl.

eçe: 1. Alçı.

faḫsa: Kil ve sâde çamurdan ma‘mûl olan divâr.

feşek: 1. Destek, temel.

feşen: 2. Destek.

ġalake: Çûbdan ma‘mûl kilid ki ḳapunuŋ ittiṣâlindeki[1911] divârıŋ cüffüne[1912] ḳonılur. Buḫârâ medârisleriniŋ ḥücrâtında[1913] müsta‘meldir[1914]. Bir nev‘ kilid ve ḳufl-ı çûbîn.

ġav: Çit, bir nev‘ çalı ve çırpıdan inşâ olunmuş tâbya ve sedd.

ḫaşet: 1. Kirec, kerfic[1915].

hendek: Ḫandeḳ, eṭrâf-ı ḳal‘âda ḳazılan ḥendek ve çuḳur.

idin: Çâderin aṣağı ḳanadı.

igrem: 1. Burc ve bârû[1916].

[1909] kapı
[1910] çadır
[1911] aralık
[1912] iç
[1913] hücreler
[1914] kullanılan
[1915] kerpiç

igrim: 1. Burc ve bârû[1917].

irk: 3. Ḳal'anıŋ ortasındaki yüksek yer.

irkine: Alacuḳuŋ[1918] baş ṭarafında olan çöp.

irnek: Çit, muḥavveṭe[1919].

ḳapı: Bâb[1920], işik.

ḳaptal: 3. Ḳapu, çit, ḥadd[1921].

ḳapu: 1. Bâb[1922], işik.

ḳat: 4. Nerd-bân[1923].

kerpiç: Çiy ṭuġla, kiremit.

kesemlik: 1. Aġac kilid. 2. Anbâr zemini.

kireç: Caṣṣ[1924].

kiremit: 2. Yaġmuruŋ muḥafâẓası içün îcâd idilmiş olan bir nev' kerfic ve tûla[1925].

kirkev: 2. Alaçuḳuŋ[1926] eṭrâfındaki çûblara dinülür.

kirpiç: Ṭuġla, kiremid.

1916 kale duvarı
1917 kale duvarı
1918 çadır
1919 duvar
1920 kapı
1921 sınır
1922 kapı
1923 merdiven
1924 kireç, alçı
1925 tuğla
1926 çadır

kiryas: Ḳapu.

ḳoġuş: 2. Döşeme kirişleri.

köpük ṭaşı: 2. Göbek ṭaşı.

ḳur: 2. Muḥavveṭ[1927].

kürge: Alaçuḳuŋ[1928] eṭrâfı.

kürsi: 1. Vâʿizlere maḫṣuṣ yüksek serîr. 2. Büyük temel ṭaşı.

lüçe: 2. Ḥücre, göz, maḥall, rivâkçe[1929].

meḫânik: Oṭanıŋ ortasında yaḳılan ocaḳ, baca.

milk: 2. Çit.

mitin: 4. Müstaḥkem[1930] ve metânetli ve mażbûṭ[1931] yer ve sedd.

morı: 1. Baca, borı, ocak.

muşluḳ: 1. Dâyim aḳar boru, çeşme.

narvan: 1. Merdivân. 2. Bosaġa[1932].

ocaġ: 1. Ocak, âteşdan.

oġ: Alaçukuŋ[1933] fevḳânı[1934] çöpleri.

[1927] duvar çekilmiş
[1928] çadır
[1929] küçük sundurma
[1930] sağlam
[1931] ele geçirilmiş
[1932] eşik
[1933] çadır
[1934] üst

oġluḳ: Ḫendeḳ ve ḳal‘anıŋ eṭrâfında olan or[1935].

oḳ: 4. Ḫayme çatısı[1936].

or: 1. Ḫendeḳ, şehir ve ḳal‘a vîrânesi, burc.

ora: 1. Sütûn. 2. Ḥıfẓ-ı ġâlle[1937] içün yerde ḳazılan maḫzen ve anbâr zemîni.

ödem: 2. Dîvâr.

örgerim: 1. Ḳal‘a ḫendeḳi.

örgüc: 4. Burc.

örüŋ: 2. Ḫaymeniŋ ortasındaki delik, revzen[1938].

pelâl: Ẕaḫîre gömecek maḥall, anbar zemîni.

pîç: 5. Ṣoba ve bâce ve morı[1939].

saḳlav: 1. Mâbeyn oṭası, ḫademe-i şâhâne yeri. Asyâ-yı Vusṭa'da[1940] ḥükümdârlarıŋ ḫüddâm ve teb‘alarınıŋ hiẕmet içün müheyyâ[1941] ve ḫâżır bulundıḳları bir mevki‘dir. Büyük dehliz, salon, mâbeyn maḳâmıdır.

salaca: Teneşir, ölü yıḳamaḳ içün isti‘mal[1942] olunan taḫta.

sarpun: 1. Kiler oṭası, zeḫâyir[1943] maḫzeni, ‘alâf-ḫâne[1944].

1935 hendek
1936 direk, kiriş
1937 ekin
1938 pencere
1939 baca, boru
1940 Orta Asya
1941 amade
1942 kullanma
1943 mahsuller
1944 samanlık

satu: 2. Ṭam, saḳf[1945].

siri: 2. Çeşme, muşluḳ.

sug: 1. Ṭam, saḳf[1946], ev örtisi.

suyal: Bir nev‘ kilid, sürme[1947].

sürgü: 1. Ḳapunuŋ ortasındaki sürme, mil.

süye: Ḳapu sürgüsi.

şatur şatı: 1. Nerdübân[1948]. 2. Çatı.

şıbaḳ: Ufaḳ defek ḫâr[1949] u ḫas ve ḫâşâke[1950] dinilür ki ebniyeyi[1951] örtmek içün müsta‘meldir[1952], yavşan odunı.

şibke: 3. Pencere.

taḳ: 4. Büyük binâlarıŋ zirvesi. pîştaḳ ve revâḳ daḫi dirler.

tam: 1. Dam, saḳf[1953].

taşnu: Ayak kapları çıḳarılacaḳ maḥall, kapunuŋ içerü ṭarafı.

telek: Ẕaḫîre gömecek maḥall, anbar zemîni.

teme: Kilid maḳâmında ḳapunuŋ arḳasına ḳonılan ağaç.

1945 çatı
1946 çatı
1947 kapı sürgüsü
1948 merdiven
1949 diken
1950 çalı çırpı
1951 binaları
1952 kullanılan
1953 çatı

temel: 1. Ḳoyuḳ[1954], tirsek.

tenbük: Büyük çâdırıŋ ortasında ḳurılan küçük ḫayme, ḥalḳa ve aġac.

tilük: 2. Pencere.

timür baş: 1. Bir yere merbûṭ[1955] ve muḫtaṣṣ[1956] eşyâdır ki ḫâne ve arâzî ile berâber satılur.

tipe: 3. Saḳf-ı[1957] ḫâne.

tirek: 1. Direk, sütun.

tirsek: 2. Temel[1958].

tivere: Perde, bölme.

tofuḳ: 2. Ḫaymeniŋ ḳubbesi.

toġurluḳ: Ḫaymeyi örten keçe.

toḳtaş: 2. Menzil, bâlâ-ḥiṣarda[1959] sipâh inicek ve binicek yeri.

töke taş: Ḳabr taşı, levḥa.

töşek-ḫâne: Sândıḳ oṭası, esbâb[1960] oṭası.

tumşuġ: 3. Burc.

turḳurḳa: 2. Ḳal'a dîvârı.

1954 destek
1955 bağlanmış
1956 mahsus
1957 çatı
1958 destek, dirsek
1959 iç kale
1960 malzemeler, lazım olanlar

turlıḳ: 1. İşik, ḳapu.

tuşşu: 2. Ġasl teknesi, ten-şûy[1961].

tuvurluġ: Ḫaymeniŋ etrâfına çekilen keçe.

tümlük: Çâdırıŋ başındaki açıḳlıḳ, ṭamdan açılmış delik ve aydın düşecek maḥall.

tüŋlük: Ḫayme başı ṭarafında dumanı ḫârice çekmek üzre açılan revzene[1962].

tüşken: Ḥamâmıŋ külhânı ve âteş-ḫânesi.

tüşkün: 3. Taḫt divârı.

tüşük: 2. Tümlük[1963].

tüynek: Pencere.

ucaḳ: 3. Ṭavan ve ṭam.

üzgi: Merdivân.

üzük: 2. Ḫaymeyi örten keçe.

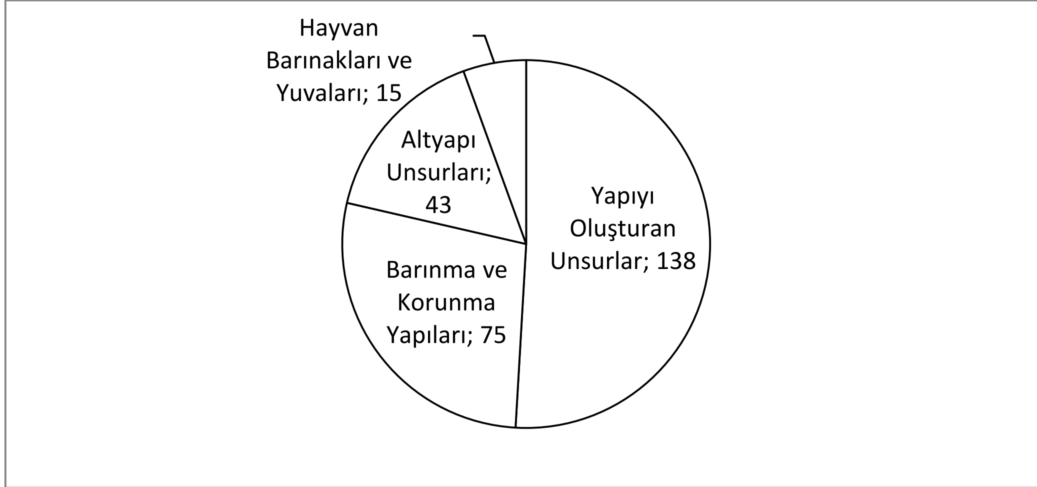
vese: Ṭavana vaż‘ olınan ufaḳ direkler gibi aralarına ḳonılan ḳısa aġac pâreleri.

yıḳıntı: Enḳâż, ḫarâbe, vîrâne.

zengü: Nerd-bân[1964].

zine: Nerd-bân[1965] ayaḳları.

[1961] teneşir
[1962] pencere
[1963] pencere
[1964] merdiven

Şekil 3. 12. Yapı

3.15. Eşya ve Araç-Gereçler

göç: 1. Eşyâ-yı menḳûle[1966].

nesne: Şey.

nime: Hiçbir şey ma'nâsına.

nimem: Ne şey'im.

oẖraġ: 2. Eşyâ.

rüzgâr: 2. Eşyâ, emvâl.

taḳım: 1. Levâzım[1967].

tayancaḳ: Müttekâ[1968].

toḳa: 1. Eşyâ, esbâb[1969].

[1965] merdiven
[1966] taşınmış
[1967] lazım olan şeyler
[1968] dayanmaya yarayan şey
[1969] malzemeler, lazım olanlar

yayma: Ṣatıcılarıŋ ufak sergisi.

3.15.1. Eşya Unsurları

baldaḳ: 2. Ḳulp, ṣap.

cudurk: 2. Ḳabża.

çanḳal: 2. Ḳabża.

çengek: 4. Ḳabża.

çengel: 4. Ḳabża.

çoturġay: 1. Ṣap, ḳulp, ḳabża.

çündük: 1. İbrigin emzigi.

ġıcım: Uç, ḳabża, deste.

ilig: 3. Ḳulp.

inçik: 1. Ḳabża.

imizik: 2. Ḳab burunı ve lülesi.

ḳabaḳ: 2. Ḳapaḳ.

örtük: 1. Ḳapaḳ.

sap: 3. Ṣap, ḳulp, deste.

sapaġ: Ḳol, ḳulp, ṣap.

tutaḳ: 2. Tutulacaḳ maḥall, ḳabża.

tutam: 1. Tutacaḳ yer, ḳulb. ḳabża.

tutḳa: 1. Ḳabża.

3.15.2. Örtme ve Saklama Eşyaları

arġaç: Pûd[1970] bezek üstüne atılan atḳı ki kemik ipligi ve arḳaḳ daḫi dirler.

arış: 2. Nisâcet[1971] dest-gâhı üstüne atılan arġacdır[1972].

azatmaḳ: Kîse[1973].

baġırdaḳ: Beşikdeki ṣabîlerin ṣardıḳlar bend.

boġcama: 1. Boġça, büyük lihâf[1974].

bürküt: 2. Liḥâf[1975].

cıġılduz: 4. Anbâr-ı ġalle[1976], zenbîl gibi ġâyet büyük.

çıġın: Boġça[1977].

çuḳal: 1. Örtü.

çulġaḳ: 1. Örtü, ṭobra, ḳab.

çulġav: 1. Örtü, ṭobra, ḳab.

çuntay: Çanṭa, ṭaġarcıḳ, ṭobra.

[1970] dokumada enlemesine atılan atkı
[1971] dokuma
[1972] atkı
[1973] kese
[1974] örtü
[1975] örtü, sargı
[1976] mahsul
[1977] bohça

duvac: 1. Perde.

ġazar: Çuval, ḳab.

ḫalta: Kîse, ṭobra, küçük ceyb.

ḫaşa: Ġâşiye[1978].

ḫaşıl: 3. Ḫaşe[1979].

ḫaval: 1. Büyük çuval, ḳâlıb.

idiş: Ẓarf, ḳab.

ḳab: 1. Ẓarf, maḥfaza, lifâfe[1980].

ḳanġal: 2. Büyük ip, rismân.

ḳapḳaçaḳ: Ẓarf, lihâf[1981], perde.

ḳaplama: Bütün örtü.

ḳapıḳ: 1. Örti.

ḳapaḳ: 1. Örtü.

ḳapçuḳ: Kîse, çanta, pâre kîsesi.

ḳapturġay: Çanṭa, büyük kîse.

ḳarçın: 3. Türkmânlarıŋ ḳara evde ḳullandıḳları tek ḫurc[1982].

[1978] örtü
[1979] örtü
[1980] örtü
[1981] örtü

ḳavcun: 3. Bir gözli ḫurc.

keçebe: Taḫta ve aġacdan ma‘mûl dört kuşeli ṣandıḳa müşâbih üzeri açıḳ ẓarfdır.

ḳın: 1. Ẓarf, ġılâf.

ḳıyın: 4. Ḳın, ḳab.

ḳopurcuḳ: Küçük ḳutı.

ḳurban: Ḳab, ḳın.

külber: 1. Taġarcıḳ[1983], dervîşleriŋ arḳalarına ṭaḳdıḳları ṭulumdan ṭobra.

olcum: Örtü.

örtük: 2. Liḥâf[1984].

sanac: 1. Mîşinden[1985] büyük çûvâl, daġarcıḳ.

saruḳ: 2. Selle[1986].

sıġġu: 1. Sıġacek şey’, ẓarf, ḳab.

taġar: 1. Ḳap, ẓarf, ṭûbre[1987].

taḫtuḳ: Ẓarf, ḳap.

taḳtuḳ: 1. Liḥâf[1988], ẓarf.

[1982] heybenin büyüğü
[1983] torba
[1984] örtü
[1985] meşin
[1986] sepet
[1987] torba
[1988] örtü

turluġ: 2. Perde, liḥâf[1989].

tuturġun: Perde, liḥâf.

tuvaġ: 2. Liḥâf[1990], perde.

türlüg: 2. Perde, liḥâf[1991].

yançuḳ: 1. Kîse, ceyb, çanṭa.

3.15.3. Bağlama ve Tutma İşlevli Malzemeler

âbile: 2. Çivi.

'akreb: 1. Çengel, menteşe, ẖolta.

alġuncaḳ: Mâşe[1992].

an: 2. Bend[1993].

and: 2. Bend[1994].

arḳaluc: Ḥammâl semeri.

arḳan: Urġan, ẖalaṭ.

astıġ: 1. Aṣḳı.

ayrı: 2. Aṣḥâb-ı cünhânıŋ[1995] gerdânına asdıḳları köstek.

[1989] örtü
[1990] örtü
[1991] örtü
[1992] maşa
[1993] bağ
[1994] bağ
[1995] küçük suç işleyenler

ayrıc: 2. Aṣḥâb-ı cünhânıŋ[1996] gerdânına asdıḳları köstek.

baġ: 3. Ṣarġı.

baġ bıraḳ: 2. Bend[1997], ṣargı.

baġu: 3. Ṣarġı.

bâver: Ḫalaṭ, ip.

bikik: 1. Bend[1998].

bilekce: Mücrimleriŋ ellerine urılan zencîr ve bend-künde ve ḥalḳa.

boġmaḳ: 2. Bend[1999], ḥalḳa.

boḫanḫu: 3. Zincir.

boḳar: Zencîr.

boġa: 3. Zencîr.

boġaḳ: 3. Kemend, ḥalḳa, pây-bend[2000].

buçuḳ: 2. Ḥamal edevâtı.

buġaġu: Zencîr, dest-bend[2001].

bundur: 1. İp, ḫalaṭ.

buruş: 2. Bend[2002], ḥalḳa.

[1996] küçük suç işleyenler
[1997] bağ
[1998] bağ
[1999] bağ
[2000] ayak bağı
[2001] el bağı

büket: 2. Bend[2003].

bükülmiş: 1. Tavlanmış ip.

cibay: 1. Çivi.

çanḳal: 1. Çengel.

çeli: 1. Rişte[2004], tar-bağı[2005], kiriş.

çelpe: 1. Rişte[2006], tar-bağı[2007], kiriş.

çengek: 1. Çengel.

çengel: 1. Çengel.

çırmaş: 3. Çengel.

çölen: 1. Zencîr, köstek, bend[2008].

egirmi: Ufaḳ çivi.

epkin: 2. Siyâh iplige daḫi dinilür.

dabġulı: Çivi.

enbür: Kerpeden, ḳıṣac.

ġıtırcan: 1. Ribâṭ[2009].

[2002] bağ
[2003] bağ
[2004] iplik
[2005] enstrüman teli
[2006] iplik
[2007] enstrüman teli
[2008] bağ
[2009] bağ

ilgek: Tügme, ḥalḳa, zencîr.

ilmek: Dügme, ilmek, baġ, zencîr-i bend.

ip: 1. Naḫ[2010], ṣap.

ḳadaḳ: 1. Çivi.

ḫır: 1. Bend[2011].

ḳadana: Mücrimleriŋ ayaġına urılan zencîr, ṭomruḳ.

ḳancurġa: Ḳancuġa, ufaḳ ḥalḳa.

ḳazuḳ: Ucı sivri degnek ve aġac, büyük mîḫ[2012].

ḳısac: Timürcileriŋ büyük kelpetân gibi âletleri, mâşe-i büzürg[2013].

ḳısak: Ḳıṣıcı âlet, mengene.

kint: 1. Tel, çengel.

kişen: Zencîr, işkil.

ḳoşuldurġıcı: Żamm[2014] ve iltiḥâk[2015] idici, peyvend[2016].

ḳoşulġucı: Żamm[2017] ve ilâve olucı.

kögene: Zencîr, bend, köstek.

[2010] ip
[2011] düğüm
[2012] çivi
[2013] büyük
[2014] katma
[2015] katılma
[2016] bağ
[2017] katma

köstek: Bend, zencîr, baġ.

ḳuraġlıġ: 2. Bend[2018].

künde (2): 2. Mücrimleriŋ el ve ayaḳlarına urduḳları bend.

mitin: 1. Büyük kerpetân.

ocaġ: 4. Aṣḥâb-ı cünḥa[2019] gerdânlarına aṣdıḳları zincîr.

örk: 2. Ṭınâb[2020].

sap: 2. Rişte[2021], iplik.

saz ḳab: Maḳâre, ḥalḳa.

şiş: 1. Büyük timürden igne, mıẖ.

taḳa: 4. Ṣarġı.

tamaẖsa: Bir nev‘ çivi.

tar: 2. Til[2022], rîsmân[2023].

tavır: 2. Ḥalḳa.

temse: 2. Ḳayış, ḥalḳa.

ṭınaban: 1. Ufaḳ ipdir.

til (2): 1. Tel, iplik.

2018 bağ
2019 küçük suç işleyenler
2020 sicim
2021 tel
2022 tel
2023 ip, halat

toġanaḳ: 1. Palanḳa, ḥalḳa, maḳara.

toḳa: 2. Ḥalḳa, maḳara, rabṭ idecek ḳavî baġ.

toḳmaḳ (1): 2. Ker âlâtı. mengene.

tolaşıḳ: 2. Kelâbe-i[2024] bî-ser[2025].

tomruḳ: Maḥbûsların̡ ayaḳlarına urılan köstek ve bend ve pây-bend[2026].

tuşaḳ: 1. Pây-bend[2027], köstek.

tuşancıl: 2. Pây-bend[2028], işkil[2029].

tutaġan: 4. Mâşe[2030], tutıcı âlet.

tügme: 2. Bend[2031], dügme.

üclib: Cul ve çuval tikdikleri ḳalın iplik.

ürgen: Urġan, ip, ḫalaṭ.

yip: İp.

yiplik: İplik.

yumaḳ: Pamuḳdan bükülmiş, kâġıddan ve bezden yumru ṭop.

zulan: 5. Zulana[2032], selâsîle[2033] daḫi ıṭlâḳ[2034] olunur.

[2024] yumak
[2025] başsız
[2026] ayak bağı
[2027] ayak bağı
[2028] ayak bağı
[2029] köstek
[2030] maşa
[2031] bağ

zulum: Zencir, baġ.

3.15.4. Ev Eşyaları

bâliş: 1. Yastık.

bişik: Mehd[2035].

boġcama: 2. Çârşaf ve yataklıḳ.

burya: Ḥaṣır.

çar: 2. Milḥafe, çârşaf, çâder-şeb[2036].

çebir: 2. Sâz ve çalıdan örülmüş ḥavlı.

çekmece: Sanduk ve tolab közi.

çıfta: Ḥaṣîr, firâş[2037].

çimildürük: 1. Perde, cibinlik.

çulġaḳ: 2. Yorġan.

çulġav: 2. Yorġan.

dibek: 1. Beşikde çocuḳlarıŋ altına ḳonılan oturaḳ.

dilberçin: 2. Serîr[2038].

2032 mahkumların ayağına geçirilen bukağı
2033 zincir
2034 isim verilme
2035 beşik
2036 yatak bağlanan yaygı
2037 yatak, döşek yaygı
2038 yatak

donbay: Yatak, şilte.

gâz: 1. Yataḳ, beşik, sedye.

ışıḳ: 2. Masâbîḥ[2039], sirâc.

ḳaytım: 1. Kilim.

ket: 1. Serîr[2040].

ḳığız: Keçe, çul, yüŋden ma‘mûl ḳalın ferş[2041].

kirpe: 2. Yorġan, örti.

kiş (4): 2. Örti, perde, yorġan.

ḳıyız: Keçe, çul, yüŋden ma‘mûl ḳalın ferş[2042].

körpe: 1. Yataḳ yorġan, liḥâf[2043] ve şilte.

külber: 2. Ṣaksı.

kürsi: 3. İskemle.

mü’ele: Ṣalıncak, bişiḳ.

salġıncaḳ: Sallancaḳ, beşik.

salġum: 3. Avize[2044].

sergi: 1. Besât[2045], simât[2046], mihâd[2047].

[2039] kandiller, lambalar
[2040] yatak
[2041] kilim
[2042] kilim
[2043] örtü
[2044] askı

sümük: 2. Çocuḳ oturağı.

şumur: 1. Lâmba, ḳandîl.

töşek: Firâş[2048], minder, şilte.

umalmaḳ: Çerâġ-pâye[2049].

yasancaḳ: Yaṣdıḳ.

yastancaḳ: Yaṣdanġac[2050].

yastuḳ: Yaṣdıḳ.

yataġ: 1. Döşek.

yovurkan: Yorġan, örti.

zil: 2. Kilim ve ferş[2051].

zili: Bir yüzi tükli ẖalı ve kilim.

zilüce: Bir yüzi tükli ẖalı ve kilim.

3.15.5. Temizlik Malzemeleri

açmalıḳ: Sabun, kir ve pâs açan şeyler.

biz: 4. Kirbâs[2052].

2045 halı, kilim
2046 sofra
2047 döşek
2048 yatak, döşek
2049 şamdan
2050 yastık
2051 döşeme, yaygı
2052 bez

bulut: 2. Sünger.

süp: Süpürge.

süpürgü: Süpürge.

yaġlıḳ: Mendil.

3.15.6. Yiyecek ve İçecek Malzemeleri

asıc: Tencere, ḳazan.

aşkü: Ṭopraḳ tencere.

arsun: Kazġanıŋ dibini ḳazacaḳ âlet, ḳarġıc daḫi dirler.

atıġ: Süti ve yoġurtı içine atarak çalḳadıkları küçük yayıḳ ve küpi.

ayaġ: 2. Ḳadeḥ.

badḳan: Büyük ḳaşıḳ.

bardaḳ: Bardaḳ, çömlek.

bardan: Büyük zenbil ki anbar maḳâmında müsta'meldir[2053].

bıçaḳ: Bıçaḳ.

bostaġan: Büyük ḳadeh.

cıġılduz: 3. Ġırbâl[2054].

cilim: 1. Nârgûle.

2053 kullanılan
2054 kalbur

çaḳıl: 3. Ġırbâl-i kebîr[2055].

çalma: 2. Egeriŋ yanı başına ṣu içmek üzere aṣılu ṭuran ḳadeḥ, kâse.

çanaḳ (1): Ṭabaḳ, ṭopraḳ ḳap, ayaġ[2056].

çatal: 2. Çatal.

çatı: Üç ayaḳlı, sac ayaḳ[2057].

çelek: 1. Ḳoġa[2058], aġac küp, bal ẓarfı.

çelim: 2. Nârgûle, ḳalyan.

çemçe: Kef-gîr, büyük aġaç ḳaşuḳ.

çıbıḳ: 1. Tütün içmek içün isti'mâl olunan degnek.

çıġıldek: 1. Büyük ġırbâl[2059].

çilim: 1. Nârgûle.

çırt: 1. Ṣu ṭulumı.

çolpu: Pilav ve çalav[2060] ṣâf idici. Çûbdan ma'mûl kefgîr.

çölmek: Çömlek, ḳab, desti.

çömçe: Kefçe[2061].

[2055] büyük kalbur
[2056] bardak
[2057] ocak
[2058] kova
[2059] kalbur
[2060] pilav gibi bir yemek
[2061] kepçe

çömüş: Kefgîr, büyük ḳaşuḳ.

çuçaḳ: 1. Ẓarf-ı sifâlîn[2062]. 2. Ṣac ayaḳ[2063].

çupuḳ: 2. İslambol ve Rûm ya'ni pây-ı taẖt-i Âl-i O͟smân'da tütün ve duẖân içmek üzre bir âlet ve esbâbdır[2064].

çurġa: 1. Yayıḳ.

daġan: Saç ayaḳ.

dester-ẖân: Sofra, yayġı.

dibse: Ḳazanı ocaġdan alurken üzerine vaż' idecek aġacdan ma'mûl bir âletdir, ser-pûş[2065] dik[2066] ḳapaḳ.

digir: 1. Ḳavanos, çömlek.

ġazan: 1. Ḳazan, büyük tencere.

ġulça: 2. Ḳavanos ve sifâl[2067].

gûze: Desti.

ẖıta: 2. Çûb-i Çînî, Ḫıtâ beldesine maẖsûs bir eşyâdır.

ẖıṭay: 2. Çûb-i Çînî, Ḫıtâ beldesine maẖsûs bir eşyâdır.

hoḳlavuḳ: 1. Oḳlava.

ilik: Ḳalbur.

2062 çanak çömlekler
2063 ocak
2064 malzemeler, lazım olanlar
2065 başlık
2066 gibi
2067 çanak, çömlek

ḳab: 2. Çanâḳ, ayaḳ[2068].

ḳalbur: İlek.

ḳasnaḳ: İlek, ġalburuŋ etrâfındaki olan ḥalḳa.

ḳaşuġ: Ḳaşıḳ.

ḳamġan: Buḫârâ ṭaraflarında isti'mâl itdikleri bir nev' uzun ibriḳ.

ḳaynavuḳ: 2. Ḳaynamış ẓarf, ġaleyân iden tencere, semâver.

ḳazġan: Büyük tencere, ḳazan.

kersen: Aġacdan ma'mûl büyük ṭabaḳ, tekne.

ḳoġa: Ḳoġa, ḳırba.

ḳoncaḳ: 1. Tûlânî'üş-şekl[2069] ṭabaḳ ve kâse.

ḳopa: Ḳoġa.

ḳopġa: Ḳoġa.

ḳopur: 2. Kâse, ḳap, sifâl, çanaḳ gibi şeyler.

köger: Kâşġâr lisânınca çanâk ve kâse dimek.

körkü: Ṣu tulumı, ḳırba.

ḳumġan: İbrîk, desti.

ḳurma: Aġac ḳaşıḳ, ḳaşuḳ.

2068 kadeh
2069 boyu eninden uzun

kügüm: Baḳır desti.

külek: 2. Derin ve ḳulplu ḳoġa.

künduḳ: İbrîḳ, desti.

küpi: 1. Yoġurtı ayran itmek içün ḳullanılan yayıḳ.

küpser: 1. Ṭulum, ḳırba.

küynük: Ufaḳ ḳab.

lenger: Yayvan topraḳ ve nuḥâs[2070] ḳab, ḳaravana, müdevver tekne.

nav: 2. Nâve[2071].

oḳlav: Oḳlaġu, mihlâc[2072].

oḳra: 1. Bâde, ḳadeh.

oyma: 2. Ḳırba.

sac: İnce timür taẖası, ṭava ve ṭabla, teneke.

sac ayaġ: Üç ayaḳlı manḳal, oçaḳ.

sanac: 2. Ṭulum, ḳırba.

sarça: Çâm, şîşe.

sıġraḳ: Ḳadeḥ, kâse, çanaḳ.

sırça: 1. Şîşe.

[2070] bakır
[2071] çamur ve hamur teknesi
[2072] oklava

söküçek: 2. Oḳlava.

sucı: 2. Meşk-i âb[2073].

suġur: Ḳoġa, delv[2074].

susaḳ: 4. Süzici âlet, büyük çub ḳaşuḳ.

süzgüc: Süzüci âlet, kef-ġîr.

şıpḳa: Çubuḳ, kalyân[2075].

rab'a: Maṭhara, at ḳırbası, ṭulum.

taġar: 2. Tekne, çamurdan büyük ẓarf, 'askere virilen ta'yînât ḳaravanası.[2076]

taḳtuḳ: 2. Tükrük ḥoḳḳası, kâvanûs[2077].

tasġıraḳ: Şarâb ḳadeḥi, kâse.

tekne: 2. Uzunca yapılan ḳab, nâve[2078], aġacdan ma'mûl ḳaravana.

tebsi: 1. Sini.

tırlıġ: Ḳazġanı bulayacaḳ âletdir, kef-gîr, ve çumuç gibi.

timür ḳazan: Çevîn tencere, dökme Rusya ḳazanı.

tulum: 3. Diri ẖîk[2079], ḳırba.

[2073] su tulumu
[2074] su kovası
[2075] nargile
[2076] yemek kabı
[2077] kavanoz
[2078] çamur ve hamur teknesi
[2079] tulum

toŋ: 1. Suy incimâd[2080] ider ağzı ṭar desti, ṣuyı ṣoġuḳ idici sürahi.

torsuḳ: Derûnunda ḳımız yapdıḳları meşk. mathara, ṭulum, ḳırba.tunça: ibrîḳ.

tustuġan: İbriḳ-i mey, çanâḳ, ḳadeḥ.

tuzluġ: 2. Ẓarf-ı nemek[2081].

ulaġ: 3. Nâve[2082].

ulaḳ: 3. Nâve[2083].

yam: 2. Çelek-i[2084] ‘asel[2085].

yatu: Yaṣṣı ṣu ḳabı, ṣürâḥî, yayıḳ küpü.

yayıḳ: 2. Ayran ẓarfı[2086].

3.15.7. Kırtasiye Malzemeleri

basın: 2. Maṭbû‘at-ı[2087] sâ’ire[2088].

bitik: 2. Mektûb, ruḳ‘a[2089].

cilim: 2. Ḥoḳḳa.

çilim: 2. Ḥoḳḳa.

içke (2) [aṣlı inçke]: 4. Nâl[2090].

[2080] dondurma
[2081] tuz
[2082] çamur ve hamur teknesi
[2083] çamur ve hamur teknesi
[2084] kova
[2085] bal
[2086] kap
[2087] basma
[2088] diğer şeyler
[2089] yazı yazılacak kağıt, dilekçe

müçül: 1. Küçük varaḳ-pâre[2091].

müçülge: 2. Varaḳ[2092].

rece: 2. Ḥariṭa.

yapraḳ: 3. Ḳâġıd.

yovuş: Ḳalem.

3.15.8. El Aletleri, Basit Makineler ve Unsurları

arıḳ: Oraḳ, tırpan.

arş: 1. Araba oḳı.

as: 3. Degirman ma'nâsına daḫi gelür.

balġa: Bir nev' balta, ufak çekuç.

balḳa: Bir nev' balta, ufak çekuç.

baltu: Balṭa.

baş ülkü: 4. Terâzû.

bıçḳı: Destere, kefş-dûz ve itekci ve ḳunduracılarıŋ âlet-i ḳâṭı'aları.

biçek: 1. İgne.

bilaġ: Bilegü ṭaşı.

bilev: Bilegü ve bileygü ṭaşı.

[2090] kalemin içindeki ince tel
[2091] kağıt parçası
[2092] kağıt

bili bağlı: 2. Kinâyeten ustura ve süpürgeye daḫi ıṭlâḳ[2093] iderler.

biŋiz: 1. Bîz, çuvâl-dûz.

biz: 5. Biz[2094].

boġu: 3. Zivâne[2095].

boyun buran: 2. Bir âlet.

buçaġ: 3. Sikkîn[2096].

buçaḳ: 3. Sikkîn[2097].

buçurġa: Irġad âleti.

bulġavıc: Ḳarışdırıcı ve çevirici bir âlet.

burġu: 1. Dilme âleti, örme tığı.

bûte: Ḳuyumcı ve zer-gerniŋ güdâẕ nâmında isti'mâl itdikleri yarım yumurṭa şeklinde kil hükmünden bir nev' ḳâlıb.

cevaz: At ve dive ile dönen yaġ mengenesi.

cırcır: 1. Pamuḳı danesinden ayıran âlet.

çaḳan: Balṭa.

çaḳıldaḳ: 1. Degirmen benderesi, çarḫanıŋ dili.

çalın: 1. Çaḳmaḳ.

[2093] isim verilme
[2094] bir tür alet
[2095] mil
[2096] bıçak
[2097] bıçak

çarḫ: Nisâ[2098] ṭâ'ifesiniŋ iplik igirdigi bir nev' 'âlet ve döndürme dolâb, çıḳrıḳ.

çatala: Çetele[2099].

çek: 5. Ḳantar.

çeküc: Toḳmaḳ.

çeküş: Toḳmaḳ.

çelig: 2. Âlet-i ḳınnâb[2100].

çıġır: 1. Ṣu ṭolabı.

çıḳıldaḳ: Yarġucaḳıŋ[2101] ve degirmeniŋ ṣapı. ḫarâsîn[2102] zebânesi[2103].

çıḳrıḳ: 1. Küçük dolâb, ḳuyı ṭolabı. 2. ḥallâcî[2104].

çırpı: 3. Rende.

çırpıcı: 1. Ḳaṣṣâr[2105].

çırt: 2. Ṣu ṭolabı.

çileg: Dûk[2106].

çilik: 1. Ḳınnâb[2107] âleti.

çögeç: 1. Çekiç.

[2098] kadın
[2099] hesap tutmak için yapılan ağaç
[2100] iğ
[2101] el değirmeni
[2102] değirmen
[2103] dil
[2104] hallaç aleti
[2105] çırpıcı
[2106] iğ
[2107] iğ

çögen (1): 1. Çekiç.

çöküç: Çekiç.

çüt: 1. Neccâr[2108] tişesi[2109]. 2. Kebîr ḥesâb taḫtesi ki birden milyona ḳadar bilinür.

davul: 4. Tekerlek.

dibek: 2. Havan.

digir: 2. Dolâb ve çıḳıra rabt iderek zirâʻate ṣu çekmek içün yapılmış saḳsı.

dilberçin: 4. Dingil.

dögec: Dibek ve büyük havan ṭoḳmaḳı.

dörpi: Törpi, ige[2110].

egek: Dörpü, ege.

eskine: Neccâr[2111] âleti.

eşkek: Kürek, yaʻni muṭlaḳ ḳayıḳcı küregi.

fere: 2. Çarḫ ve ṭolab-ı ḫarâs[2112] dişleri.

ferîk (2): Kelâbe[2113] ṭolabı, çarḫ-ı müdevver.

farseng: Kefe, mîzân ve terâzûyı ʻadl ve denk itmek üzere bir ṭarafına ḳonılan dara ve seng[2114].

[2108] marangoz
[2109] keser
[2110] eğe
[2111] marangoz
[2112] hayvan ile dönen değirmen
[2113] değirmen

firengi: 1. Bir nev‘ ṭopçı âletidir.

gâz: 2. Maḳâż, kıycı.

görüşlüg: 2. Dûr-bîn[2115].

güdüŋ: Ḳumâşlara mengene ile cilâ ve şayḳal virici âlet.

ġaltek: El ‘arabası, dolâb.

ġarvaş: Nessâc[2116] taraḳı.

ẖarâs: Büyük degirmen, at ve hayvân ile döner.

ẖubla: Çaḳmaḳ.

igek: 2. Dörpi.

igergüci: Çevirici, çevirdirici.

igne: ‘İbre[2117].

inalcık: 2. Dolâb.

irkincek: Terâzû ve yükiniŋ ağır ṭarafı.

ivürgeç: Çeviricek, gerdânide[2118].

ḳamġa: İgnedân[2119].

ḳaŋ: 3. Tekerlek, ṭabla.

[2114] taş
[2115] dürbün
[2116] dokumacı
[2117] iğne
[2118] döndürecek
[2119] iğnelik

ḳapan: 1. Ġayet büyük çeki, ḳanṭar.

ḳaratġu: 2. Ḳuşlarıŋ tügünden yapdıḳları bir nev‘ âlet ismidir.

ḳasnaḳ: Çenber, ḳaşnaḳ, tekerlek gibi âletler.

ḳayraḳ: Bileg ṭaşı, bilev.

ḳayrıcı: Bileyici, bıçaḳ ve mıḳrâżı[2120] taş ile keskin idici.

ḳazma: 1. Ḳazacaḳ âlet, bil, çapa.

kepşik: Vezn bilmek içün ḳullanılan ölçek, ḳaşnaḳ gibi.

kerti: 1. Kâsibleriŋ[2121] ḥisâb bilmek içün yontub, kesüb isti‘mal itdikleri aġac, çetele.

kertik: Çetele, bir pârçe yonulmuş olan aġac.

kezlik: Küçük bıçaḳ, ḳalem-tirâş.

ḳılsıḳ: Yüŋ maḳażı, büyük miḳraż[2122].

ḳırḳlıġ: 2. Miḳrâż[2123].

ḳırtış: 3. Rende.

ḳıyçı: Miḳrâż[2124], maḳaż.

ḳıyın: 3. Maḳâż, miḳrâż[2125].

kil: 2. Evzân[2126].

[2120] makas
[2121] çalışan
[2122] büyük makas
[2123] büyük makas
[2124] büyük makas
[2125] büyük makas

kili: Bir nev‘ büyük hevandır.

kitmen: Büyük inli ḳazma, çapa.

körek: 1. Kürek.

körük: 1. El körügi.

küpe: Serrâc[2127] ve ḳunduracılarınıŋ bir şey dûz[2128] ve perçîn etmek içün isti‘mal[2129] etdikleri bir nev‘ çikiç ve müşte[2130] ve destek.

kürçek: Kürek, bir ucı yaṣṣı âlet.

maḳar: 4. Mîl üzre döner ip, çarḫ ve maḳara.

mala: Dîvârcı ve ṣıvacı sürgisi, mâle, ḫırmen düveni.

mitin: 2. Seng[2131] tirâş âleti, mîtîn[2132].

mulus: 4. Ḫirmen[2133] âleti.

muluz: 4. Ḫirmen[2134] âleti.

nacan: Ṭoḳmaḳlu büyük balṭa.

nekende: Yörme dûzı[2135].

oraḳ: 1. Ṭırpan.

2126 tartılar, ağırlıklar
2127 at takımı yapan insan
2128 dikmek
2129 kullanma
2130 bir tür tokmak
2131 taş
2132 külünk, taşçı aleti
2133 harman
2134 harman
2135 dikiş aleti

ökündüruḳ: Pamuḳı dânesinden ayırmaḳ içün ḳullanılan âlet, çıḳrıḳ.

ölkü: Mîzân, terâzû.

örs: 1. Sindân[2136].

ötüci: Ḳırḳıcı, kesici, ḳat idici.

pâku: Ustura.

pârû: Kürek, kitmen[2137].

salḳın: 2. Çift sürici ṣafânı[2138].

sındı: Maḳâṣ.

sırtaḳ: Bir nev‘ palṭudur, balṭa.

soḳḳur: Büyük dibek, havan.

sürgü taşı: Bileg taşı.

tegrük: 2. Tekerleriŋ çarḫı, ġarġara[2139], teker.

telken: Çûpden ma‘mûl bir nev‘ ġaltek[2140].

tenige: Asyâ-yı Vusṭâ’da[2141] ipek dest-gâhıdır.

tersen: Baltanıŋ ṣapı.

tıġa: 2. Tıḳacaḳ âlet, âlet-i ḳâtı‘a[2142], tıġ, şâne-i nessâc[2143].

2136 örs
2137 kazma
2138 sapan
2139 makara
2140 dolap
2141 Orta Asya

tiben: Büyük igne, çuvâl-dûz.

tigirçek: 1. Teker, tekerlek, ḥalḳa.

tigirim: 2. Teker.

tigirmen: Degirmen.

tikir: Teker.

tikirlek: Tekerlek.

til (2): 2. Derz[2144].

timen: Çuvâl-dûz.

tivrük: 1. Degirmen ṭaşı. 2. Zevâne[2145].

tob ḳazġan: 1. Ṭopuŋ[2146] derûnını ḳazan âlet.

tüz aġac: Uzun, tüz idici.

uc: 1. Nevk[2147].

uc agac: 1. Dâr aġacı, ṣalb âleti.

üç yılduz: 2. Terâzû.

versaḳı: 2. Bir nev‘ ḳıyye[2148] başı.

2142 kesme
2143 dokuma tarağı
2144 yiv
2145 terazi dili
2146 yığın
2147 sivri uç
2148 okka

yancġay: Bir şeyi rîze rîze[2149] idecek âlet, ḳıyacaḳ esbâb[2150].

yapalaḳ: 1. Kürek.

yarġucaḳ: El degirmeni.

yurdı: İgne deligi.

zıbıḳ: 2. Ḳadınlarıŋ âlet-i ricl[2151] yerine ḳullandıḳları âlet.

3.15.9. Atçılık ve Hayvancılık Malzemeleri

aḫsadurġa: Egerin arḳasındaki bağı ve toḳası, tirkeş bendi. ṣadaḳın bağı.

almıl: Egeriŋ esbâbı[2152].

arġamcı: Yüki deveye taḥmîl[2153] ider iken ḳullanılan ḫalaṭ.

arzuḳ: Egeriŋ üzerine ḳonılan ḥâşâ[2154].

aşlar: Ḥayvânlara ṣu virmek üzere ḳuyuların yanı başına ḳonılan ṭaş veya aġacdan ma'mûl büyük ḳabile ve tenekeye dinilür.

atġı: Ḳolan, mekik.

atġu: Ḳolan, mekik.

ayl: Ḳolan.

başḳıyan: Deve üzere yüklenen top âletidir.

[2149] ufak parça
[2150] malzemeler
[2151] erkeklik
[2152] malzemeler
[2153] yükleme
[2154] örtü

başlıġ: 2. Liġâm[2155].

bozruḳ: Boyunduruḳ, ḳoş[2156] aġacı.

bögrün: 1. Egeriŋ altı.

burunduḳ: 1. Egeriŋ örtisi.

burunduruk: Deveniŋ ve yaramaz ḥayvânlarıŋ burnuna ṭaḳaraḳ çekdikleri ḥalḳa.

bükül: Eger esbâbı[2157].

canaḳ: Üzengi.

cû‘: Boyunduruk aġacı.

cılav: 3. Gem.

cılgu: Ḳuşlarıŋ boġazlarına ṭaḳılan gerdenlik.

ciligâr: Gem, dizgin.

çanaḳ (2): Üzengi, egeriŋ yan ṭarafları.

çapduḳ: 3. At taḳımı.

çekes: 2. Ḳuş üstünde ârâm[2158] iden se-pâye[2159] âlet.

çıġıldan: Ḳuşlarıŋ boġazına aşılan ṭavḳ.

çıġıldek: 2. Ḳuş ve ṭavuḳ çıġıldanı[2160].

[2155] dizgin, gem
[2156] çift
[2157] malzemeler
[2158] dinlenme
[2159] üç ayaklı

çılbur: At reşmesi[2161].

çuġ: 1. Boyunduruḳ aġacı.

çuḳal: 2. Dikdike[2162].

çul: 1. Ḳıldan örme at pûşîdesi, at örtüsi.

dibengü: Üzengü.

dizgin: Gem.

em aġacı: Şu ṭolabını ve degirmâni çevirmek üzere ḥayvânıŋ başını bağladıḳları aġac.

emlük: Ṣıġırı saġmak içün ölmüş ṭananıŋ derisini ṣamân ile ṭoldırub yanına ḳoyduḳları şey ve ṣûret.

göçen: 2. Çift öküz ‘araba atınıŋ boynına ḳonılan gerdiş gibi âlet-i müdevver[2163] boyunturuḳ.

ġıncı: 1. Yem torbası. 2. Köpekleri ḳaçırmamaḳ içün boġazlarına ṭaḳdıḳları ḥalḳa.

ḥana: 1. Egeriŋ yüksek maḥalli.

ẖaşıl: 2. At takımı.

icergü: Eger esbâbı[2164].

irin (2): 1. Egeriŋ keçesi.

iger: 1. Eger.

[2160] boyna asılan gerdanlık
[2161] yular
[2162] at örtüsü
[2163] yuvarlak
[2164] malzemeler

imel: Eger.

ḳaşġu: Ḳaşaġı, tîmâr âleti.

ḳaşḳa: 3. Muḥârebe es̱nâsında atıŋ cebhesine ṭaḳılan âlet, nişân.

ḳaltaḳ (1): Eger, egeriŋ aġacı.

ḳalmaḳı: 5. Eger ḳalmaḳı.

ḳapış: 4. Tasma, ḳolan.

kerek (2): 3. H̱ar ẖayṭ[2165].

kiçim: Rezm-i meydânda ata giydirilen zırh.

kim: Yular, başlıḳ.

ḳolan: 2. İl ve ḳolan, ve miyân-bend.

kömüldürüg: At ve diveniŋ gerdânına aṣdıḳları mercân ḥalḳası, gerdenlik.

köpçik: Egeriŋ üzerıne ḳonılan küçük şilte, kötlük.

körtün: Pâlân, eger, semer.

kötlük: Egeriŋ ve palanıŋ arḳasına dikilen mîşîn, ufaḳ çocuḳlarıŋ altına ḳonulan eski paçavra.

köynekci: 2. At üstine ḳonılan çul.

ḳusḳun: Atıŋ ḳuyruġuna geçirüb egeriŋ arḳasına merbûṭ[2166] olan ip ve ḳayış.

[2165] eşek ipi
[2166] bağlı

ni: Şikâr[2167] ḳuşlarınıŋ gerdenine aşdıḳları gerdenlik.

orunduḳ: Egeriŋ esbabı.

oyan: 1. Atıŋ cılavı[2168].

saḳal durluḳ: Bir nev‘ gerdânlık ismidir, esbâb-ı[2169] ligâm[2170].

samar: Semer.

soluḳ: 2. Gem demiri, at ağızlığı.

taḳa: 3. Taḳav[2171].

taḳım: 4. At taḳımı.

tanba: At ṭaḳımı.

tasma: 1. Ḳolan ḳayışı, tasma.

tay: 2. Denk, deve yükünüŋ bir ṭarafı.

tebengü: Egeriŋ etrâfı ve kenârı.

terki: İgeriŋ arḳası.

terki bağı: Büktürme bağı[2172] ve tasması.

tibengü: Egeriŋ yan ṭarafları.

tignid: 2. Deriden tar tar kesilmiş licâm[2173] didikleri bir nev‘ kiriş.

[2167] av
[2168] yular
[2169] malzemeler
[2170] dizgin
[2171] nal, at nalı
[2172] eğer bağı

tiŋü: Üzengi, tepengü[2174].

tirgek: 2. Eger keçesi.

tizgin: ‘İnân[2175], gem.

toḳa: 3. At ḳolanı.

toḳulġa: Bâr-gîr[2176] örtüsi, çul.

toḳum: Palan, semer.

ura: 2. At köstegi.

ücergü: Eger üzerine ḳonılan yastıḳ.

ügündüre: Öküzi ḍarb içün isti‘mâl olunan ignelü degnek.

yalaġ: Ḥayvânâtıŋ ṣuladıġı bir ṭaş tekne.

yancaḳ: 2. Bergüstvân[2177].

yapıncaḳ: 2. Dikdike[2178].

yapıncı: 2. Dikdike[2179].

yapuġ: 1. At cevşeni[2180].

yavaşa: Azġın atlarıŋ ḳulaḳlarına urılan âletdür, ‘arabek.

2173 dizgin
2174 eğerin kenarı
2175 dizgin
2176 beygir
2177 at zırhı
2178 at örtüsü
2179 at örtüsü
2180 zırh

yilgin: Na‘l, at na‘lı.

yona: 1. Kiçe, eger esbâbı[2181].

yular: Zimâm[2182].

yüsek: 1. Çul[2183].

3.15.10. Savaş ve Av Malzemeleri

aġ: 3. Dâm[2184].

alay bozan: Ḳarabina tüfengi.

anġâl: Avda müsta‘mel[2185] bir nev‘i büyük oḳ.

anḳara: 1. Oḳuŋ ucu.

arġadal: 3. Duzaḳ.

atar tutar: 2. Ṭop edevâtından bir âlet ismidir.

aybalta: Teber[2186], ḥükümdârlarıŋ ma‘iyyetinde bulunan ṣâhib-i rütbe me‘mûrlarıŋ elde ṭuṭdukları bir nev‘ balṭadır.

aybaltu: Teber[2187], ḥükümdârlarıŋ ma‘iyyetinde bulunan ṣâhib-i rütbe me‘mûrlarıŋ elde ṭuṭdukları bir nev‘ balṭadır.

baldaḳ: 1. Ḳılıc kulaġınıŋ ḥalḳası.

2181 malzemeler
2182 yular
2183 at örtüsü
2184 tuzak
2185 kullanılan
2186 balta
2187 balta

banduḳ: Tüfeng.

başaḳ: 2. Oḳ.

bekter: Bir nev‘ silâḥ.

bildürge: Ḳamçınıŋ destegine urılan ḥalka.

boġcı: Yayın ḳûşelerini taḥkîm içün baġlanan ip, kiriş.

bozruġan: 1. Çomak, toḳmak, gürz.

buḳçurma: Yayıŋ kirişi.

burġu: 2. Ḥarbîniŋ ucı.

cebe: 1. Zırh, esliḥa-i nâriyye[2188], cib-ḫâne[2189].

cıda: Mızraġ.

cibe: 1. Esliḥa[2190], ḳalḳan.

cile: 1. Yayıŋ orta yerine ḳonulan ipek parça.

çatma: 2. Cûbden[2191] örme ṣayyâd[2192] aġı.

çeç: Aġ, balıḳ ṣaydı içün bir nev‘ şebekedir[2193], sövüt dallarından örme dâm[2194].

çel: 2. Ṭorı[2195].

[2188] ateşli silah
[2189] cephane
[2190] silah
[2191] tahta parçası
[2192] av
[2193] tuzak
[2194] tuzak
[2195] tuzak

çerkes: 2. Peyḳân.

çıḳçıb: 2. Yayıŋ ucı.

çırt: 4. Mıżrâb.

çoḳmar: 1. Ṭopuz, ṭoḳmaḳ.

çöpek: 2. Ḳarġı.

çupçurġa: Ḳamçınıŋ destesine ürenilen[2196] çerm[2197] pârçesi.

duzaḳ: Ṭuzaḳ.

egrimci: 2. Yayıŋ kirişinden parmakları muḥâfaẓa itmek üzere parmaḳlara geçürilen ḥalḳa.

elünk: Oḳuŋ ṣapı.

em: 2. Teymürden ma‘mûl şiyâr[2198] âleti.

feşek: 2. Fişenk[2199].

feşen: 1. Fişenk[2200].

ġarav: 2. Mızrâk.

ġarpıçı: Ṣadaḳ, şimşîr, tîr[2201] bağı.

ẖaşet: 2. Ḳışa el nîzesi[2202].

[2196] dikilen
[2197] deri
[2198] saban
[2199] fişek
[2200] fişek
[2201] ok
[2202] mızrak

hoḳlavuḳ: 2. Oḳ.

ırgak: Ġolta[2203].

igrimci: Yayıŋ kirişinden parmaḳları muḥâfaẓa itmek üzere parmaḳa taḳılan ḥalḳa.

ḳalḳan: Ḳılıc muḥârebesinde kendini muḥâfaza itmek içün isti'mâl[2204] itdikleri bir nev' âlet-i ḥarb, siper. Eks̱er gürk[2205] derisinden ma'mûl, müdevverdir[2206], oḳ giçmez.

ḳalmaḳı: 4. Ḫolta[2207].

ḳanġal: 1. Bir nev' zirihdir[2208].

ḳamçı: Ḳamçı, ḳırbaç.

ḳamçın: Ḳamçı, ḳırbaç.

ḳancuġa: Tirkeş bendi.

ḳapan: 2. Duzaḳ.

ḳapġan: 4. Âlet-i ṣayd[2209], ḳapan.

ḳaptan: 2. Ṭuzaḳ.

kerki: 1. Büyük balṭa.

ḳılıc: Ḳılıc.

ḳın: 2. Esliḥa[2210] ḳabı.

[2203] olta
[2204] kullanma
[2205] kurt
[2206] yuvarlak
[2207] olta
[2208] zırh
[2209] av

kiper: Okuŋ ucuna vażʿ[2211] olunan büyük peykân.

kirḳake: Zırh.

kisten: Peyaz dinilen bir nevʿ ḥarb âletidir, gürzüŋ şeklinde olur.

ḳoran: Silâḥ, edavât-ı ḥarb, cib-ḫâne.

ḳoşa mıltuḳ: 1. Çifte tüfeng.

ḳoyaḳ: Cengde müstaʿmel[2212] bir nevʿ silâhdır.

köpe: Cevşen[2213] mes̱ellü bir nevʿ libâs[2214].

ḳulav: Peykân[2215], oḳ.

ḳundaġ: 2. Tüfeng çaḳmaġınıŋ yeri ve ṣapı.

ḳur: 5. Silâḥ, silâḥlıḳ, aġ, ṭuzaḳ.

ḳurġaşun: Ḳurşun, oḳ.

ḳurġuşun: Ḳurşun.

ḳuşmar: Bir nevʿ ḳuş tuzaġı, ḳapḳan, ṭor[2216].

mıltıḳ: Ṭüfeng.

mındaġan: Bir âlet-i ḥarbdir, gülle ve mermi endâḫtı[2217] içün istiʿmâl[2218] olunur.

[2210] silah
[2211] koyma
[2212] kullanılan
[2213] zırh
[2214] elbise
[2215] ok ucu
[2216] tuzak
[2217] atma

mundu: Mızraḳ şeklinde bir nev‘ sîḫ[2219], ḥaşm ve a‘dâ ubûrını[2220] men‘ içün ḫandeḳin eṭrâfına vaż‘[2221] olunan âlet, ṣayyâdlarıŋ[2222] sibâ‘ı ṣayd[2223] eyledikleri âlet.

munduġı: Bir nev‘ sîḫdır[2224], mızrâḳ şeklinde, yetimce nîze[2225] daḫi dinülür.

müş: 1. Ḳurşunlu fişeng, vezne[2226].

müşek: 2. Fişek.

müşük: 2. Fişek.

nabza: Mızraḳ.

nesveḫ: 4. Halḳa ve dâm[2227].

nir merden: 2. Mızraḳ.

oḳ: 2. Tîr[2228].

olta: Ġolta[2229] ve ḳanca.

ölüŋ: Okıŋ cöpi ve destesi.

öpçin: 1. Esliḥa,[2230] zırh.

öpçinlik: 2. Sâvut[2231].

[2218] kullanma
[2219] demir şiş
[2220] geçme, atlama
[2221] koyma
[2222] avcı
[2223] av
[2224] demir şiş
[2225] mızrak
[2226] barutluk
[2227] tuzak
[2228] ok
[2229] olta
[2230] silah

ötgün: 4. Oḳuŋ teymür yeri.

parḫı: Mızrâḳ.

pâze: Sapan.

peşşe: 2. Nâmûs[2232], kubelik[2233].

piyâzî: 1. Bir nev‘ silâh, peykân.

rüşen: Üç ṭaraflı peykân, oḳ.

sabġun: Tîr[2234], ḥarbe[2235] gibi pençe şeklinde olub anınla balıḳ tutarlar.

saçma: 2. Av tüfengine maḫṣûṣ ḫûrde kurşun dâneleri.

ṣadaġ: Tîrkeş[2236].

saġdaḳ: Ṣadaḳ.

salḳın: 1. Ṣapân, mancınıḳ.

salma: Aġ, kemend, dâm[2237].

sancıġı: 1. ‘Aseslerde[2238] bulunur sancı[2239].

sançıġ: 1. Küçük ḥarbe[2240].

sapan: 1. Mancınıḳ, miḥrâs̱[2241].

2231 zırh
2232 ağ
2233 böceklik
2234 ok
2235 mızrak
2236 sadak
2237 tuzak
2238 nöbetçi
2239 küçük mızrak
2240 mızrak

şapan oḳı: Şapanıŋ ḳulbı, aġacı, destesi.

saraḳ: Sadaḳ.

sarb: 1. Ḳurşun.

savut: Zırh.

savut bozan: 1. Zırh. 2. Bir nev‘ ucı ṭar ve sivri oḳ ismidür.

senin: Peyḳân, mızrâḳ.

sernaḳ: Ḳamçı başı, ḳırbac.

sıpḳın: Balıḳ ṣayd[2242] içün müsta‘mel[2243] bir nev‘ pençedir.

sipâ-şiken: Bir nev‘ büyük ḳarabina tüfengidir.

sökü: Küçük ḥarbe, mızraḳ.

söküçek: 1. Avda ḳullanılmaḳ üzere uçları sivri ve uzun ṭoġrı oḳları aġaç.

süŋü: Mızrâḳ.

şit: Yayıŋ bir esbâbıdır[2244], çile.

taḳa: 1. Çengel, şest[2245].

taski: 2. Ṭabanca şipâtı[2246].

taştık: Bir nev‘ boş yay.

[2241] sapan
[2242] av
[2243] kullanılan
[2244] malzemeler
[2245] balık oltası
[2246] kabza

temren: Oḳ ucı.

tignid: 1. Deriden tar tar kesilmiş ince ḳırbaç.

tirkeş: Sadaḳ, oḳ ve tîriŋ żarfı, egeriŋ ḳaşında važ‘[2247] iderler.

toḳmar: Ucı ve nevki teymürden yapılmayan oḳ, peykânsız[2248].

tolaḳ: Ṭolaḳ[2249].

tulum: 4. Silâḥ.

topuz: Gürz, demir toḳmaḳ, bikçi[2250] şopası, demir baş.

tor (1): 1. Şebeke[2251] şeyler, dâm, aġ.

ṭor (2): 2. Tuzaḳ.

tos: 2. Yayıŋ lihâfı[2252].

tozġaḳ: 2. Ṭolaḳ[2253].

tuc: 2. Yay çilesi ve zih-i[2254] kemân.

tuşaḳ: 2. Tuzaḳ.

tutaġan: 2. Ḳapan, duzaḳ.

tuzaġ: Tuzaḳ.

[2247] koyma
[2248] ok
[2249] ağ
[2250] bekçi
[2251] tuzak
[2252] örtü
[2253] ağ
[2254] yay

tüyleke: Ḳamçı ucı, ḳırbaçıŋ baġlanmış başı.

uçḳun: 2. Âteş gemisi[2255].

üç kolıḳ: Bir nev'i üç dilli oḳdır.

yâ: 2. Ḳavs[2256] daḫi ıṭlâḳ[2257] olunur.

yat yaraġ: Esliḥâ[2258], 'asker âlâtı.

yataġan: 1. Büyük bıçaḳ, ḫançer.

yaraġ: 1. Silâh, ḫançer ve âlât-ı ḥarb.

yay: 1. Oḳuŋ kemânı[2259].

yaraġ: Esliḥa[2260], âlet-i ḥarb.

zırġ: Zırh.

3.15.11. Saltanat Eşyaları

al: 5. Türk padişâhlarınıŋ tamġaları.

albutu: 2. Tâc.

altun tamġa: Türk hükümdârlarınıŋ mühür ve ṭuġrası.

bayraḳ: Bayraḳ, sancaḳ.

2255 düşman gemilerini yakmak için özel olarak hazırlanmış, patlayıcı doldurulmuş gemi
2256 yay
2257 isim verilme
2258silah
2259 yay
2260 silah

beyrek: Bir nev‘ ķalın bez ve sâ’ir bâfte ve yelken bezi ve sancaķlara ķonılan parça ve ‘alâmet ve ķumaş. Asyâ-yı Vusţâ’da[2261] türbeleriŋ diregine, tuġ ve bayraķlara ‘alâmet içün ķonılan elvân parça.

bilgü: 2. Ţamġa, mühür.

bilig: 3. Ţamġa.

cıġa: Ḫâķânlara maḫṣûṣ tâc.

çavdur: 3. ‘Alem-i Kiyük Ḫan ibn-i Oġur Ḫan.

çelenk: 1. Sorġuç.

çökme: Bayrak, sancaķ, tuġ.

dilberçin: 1. Taḫt, hevdec.[2262]

ġuz: 4. Ḫüsrev bin Ķara Ḫan’ıŋ ‘alemidir.

hulâgû: 2. ‘Alem-i ülver.

ķara tamġa: Türkistân pâdişâhlarınıŋ fermânı, yıllıġ.

ķutas: 2. Bir nev‘ âlem ve işâretdir. At ve begiriŋ gerdedine aşılan ‘alâmet ve tomara daḫi ķutas dirler; ḫotuz, bayraķ, sancaķ.

ket: 2. Taḫt.

oġuz: 3. Ḫüsrev bin Ķara Ḫân’ıŋ ‘alemidir.

orçın: 1. Sancaķ.

[2261] Orta Asya
[2262] kadınların oturması için devenin üzerine konulan bir tür taht

otaġa: 1. Tâc.

sancaḳ: 1. Bayraḳ, ‘alem, tuġ.

ser ü pâ: 1. Ḫil‘ât[2263].

sorġuç: 1. Tuġ, tâc.

şibke: 1. Direfş[2264].

taġmaç: 2. Ṭamġa ve ‘alâmeti ve mühri.

tamġa: Ṭamġa, nişâne, mühür, sorġuç; bâlâsı ḳırmızı ile yazılur ise al tamġa, yaldız ṣuyıyla altun tamġa ve siyâh mürekkeb ile yazılur ise ḳara tamġa dinür.

tuġ: 2. Ḳuṭas ḳuyruġundan sancaḳ ve bayraḳ ucuna ṭaḳılan tüy ve ḳıl.

tüzgü: 1. Mühr.

ucaḳ: 2. Taḫt, hevdec[2265].

yalav: 2. Bayraḳ.

yalavuz: 2. Bayraḳ.

yelev: İşâret-i ṭuġ.

yusḳılı: Sâbıḳda[2266] pâdişâhlarıŋ giydikleri ḳırmızı depelü otaġa, ya‘ni bir nev‘ cıġa[2267] ve tâc.

[2263] teşrifat kaftanı
[2264] bayrak
[2265] kadınların oturması için devenin üzerine konulan bir tür taht
[2266] geçmiş
[2267] sorguç

3.15.12. Ulaşım Araçları ve Unsurları

cönk: 2. Gemi.

cuya: Büyük ve uzun ḳayıḳ küregi.

çekdiri: Bir nev‘ ḳayıḳdır.

çetan: Arabanıŋ yanındaki seped ḳanadı ve ṭarafeyni[2268].

dilberçin: 3. Şandal.

gereyit: 2. ‘Araba esbâbından[2269] bir âletdir.

kâġây: ‘Araba tekerlekleriniŋ ayaḳları.

ḳanḳazın: Bir nev‘ ‘araba ismidir.

ḳanḳlı: 1. İki tekerleklü uzun ‘araba, ‘araba-i ḫoḳandî.

ḳayıḳ: Filika, şandal.

kegey: ‘Araba tekerlekleriniŋ ayaḳları.

kime: Gemi.

ḳoçı: Bir nev‘ taḫt-ı revândır, taḫt-ı revân biçiminde ḳapalu ‘araba.

köpçük: 2. Tekerlek, ‘araba çarḫı.

küçer: Arabanıŋ düz dingili, boyunṭuruḳ ṭaḳımı.

küpser: 2. İşbu küpser ile deryâ ve nehirden külek gibi ‘ubûr[2270] iderler.

[2268] iki taraf
[2269] malzemeler

oḳ: 3. Araba oḳı[2271].

sal: Sal.

saldav: 1. Bir nev‘ şal.

timil: Bir nev‘ gemi.

ucar: 5. Sefîne.

ucurma: 2. Ṭayyâre.

uçan: 1. Sefîne, gemi.

uçma: 2. Sefîne.

yilken: Yelken.

3.15.13. Takı ve Süs Malzemeleri

alburġa: Ḳulaḳ küpesi.

albutu: 1. Ziynet, zîb-i[2272] kemer.

arabek: Nisâ[2273] tâ’ifesiniŋ burunlarına geçürdikleri ḥalḳadır.

astıġ: 2. Ḳadınlarıŋ şaçlarına ṭaḳdıḳları zînet, ḳulaḳ küpesi.

asırġa: Küpe.

bağnaḳ: Moġolların külâhlarına ve libâslarına[2274] tikdikleri bir nev‘ dantela ve nişândır.

[2270] geçme
[2271] dingil
[2272] süs
[2273] kadın

bağrın: Ṭaraḳ.

biçek: 2. Zînet, ârâyiş[2275].

bilek yüzük: Bilezik.

bizek: 1. Ârâyiş[2276], zînet.

boġu: 4. Ḳılâde[2277].

boncuk: 1. H̱arez[2278].

boy baş: 2. Saçbaġa ʻilâve olunan ẖarîr[2279] ve gümüşden bir nevʻ zîb[2280] ü zînet.

burla: Yüzük.

buruş: 3. Gûşvâre[2281].

cebek: 1. Gerdânlık, nisâ[2282] ṭâyfasınıŋ boynuna aṣdığı zer[2283] ve zîver[2284].

çömele: Ḳadınlarıŋ gelûbendi[2285], gerdenlik.

çuġ: 3. Ḳalmuḳlarıŋ külâhlarına dikdikleri zînet ve mercân.

dürluḳ: İncüden maʻmûl gerdânlıḳ.

düzenlik: Zîb[2286] ü zînet.

[2274] elbise
[2275] süs
[2276] süs
[2277] gerdanlık
[2278] boncuk
[2279] ipek
[2280] süs
[2281] küpe
[2282] kadın
[2283] altın
[2284] süs
[2285] gerdan bağı

gözgü: 1. ‘Ayine. 2. Neẓẓâre[2287].

gözlük: ‘Aynek[2288].

ḫaşıl: 1. Zînet, ṭâyife-i nisâ[2289] zîveri.

ısırġa: Küpe.

irkişink: 1. Tesbîḥ dânesi.

ḳaznaḳlıḳ: 2. Ḳazılmış olan ḫâtem[2290].

ḳıran: 2. İncüden ma‘mûl tezyînât.

ḳolbaġ: Bilezük.

közgü: ‘Ayine.

ḳuyum: 1. Altun ve sâ’irden zînet içün yapılan eşyâ.

meded: 1. Özbek lisânınca zer[2291] ü zîver-i[2292] nisâyî[2293] dimekdir.

mekegi: Özbek lisânında küpe dimekdir.

mıncaġ: 1. Bıncuḳ[2294].

oymaḳ: Yüksük, engüştâne[2295].

örgüc: 2. Ser-şâne[2296].

2286 süs
2287 gözlük
2288 gözlük
2289 kadın
2290 yüzük, mühür
2291 altın
2292 süs
2293 kadın
2294 boncuk
2295 yüzük

saç baġ: Nisâlarıŋ[2297] saçına baġladıġı zîb[2298] ü zînet.

salġum küpe: Bir nev‘ küpedir.

salıncaḳ: 2. Nüsẖa[2299].

salmincek: Boyuna aṣılan tomar, nüsẖa[2300].

siçencil: Âyine.

silincek: Gerdânlıḳ, boyun asḳısı.

şekel: Üzük, ẖâtem[2301].

taraġ: Taraḳ.

tike (2): 2. Ḫatunlarıŋ zînet içün dügünlerde yüzlerine yapıştırdıḳları pul.

töli: Âyine, mirât.

tüzgü: 2. Yüzük.

üzük: 1. Ḫâtem[2302].

yaġduluḳ: 1. Ṭarak.

yapuġ: 3. Gelinleriŋ yüzine yapıştırdıḳları zînet, pul.

yaraşıḳ: 3. Zîb[2303].

2296 tarak
2297 kadın
2298 süs
2299 muska
2300 muska
2301 yüzük
2302 yüzük
2303 süs

yilkü: Ustura.

yilpegüc: Yelpâze.

yüksük: Parmaḳ ucına ṭaḳılan engüşterîn[2304].

yüŋ: 2. Zînet.

3.15.14. Kozmetik Ürünleri

aġlıḳ: 2. Bir nev'i düzgün[2305].

alġıt: Düzgün[2306].

anġış: Düzgün[2307].

aŋgıt: Düzgün[2308].

düzgün: 2. Ġaze[2309].

feger: 2. Düzgün[2310].

göbek: 6. Nâfe-i[2311] ḥıṭây, müşg[2312].

ẖına: Ḥınnâ[2313].

ẖıta: 5. Nâfe.[2314]

2304 yüzük
2305 allık
2306 allık
2307 allık
2308 allık
2309 allık
2310 allık
2311 misk
2312 misk
2313 kına
2314 misk

ḫıṭay: 5. Nâfe.[2315]

iŋin: Misk.

inek (2): 2. Düzgün[2316].

rasıḳ: Rastıḳ, antimon ṭaşı.

tiş ḫalı: Asyâ-yı Vusṭâ'da[2317] ḳadınlarıŋ tişlerine ber-mu'tâd[2318] ḳoydukları vesme[2319] gibi boya ve reng.

tiş sürgi: Diş perdâzı[2320], misvâk.

toparlan: 5. Misk ḫûrdesi[2321].

tüzgün: 3. Ġâze[2322].

ült: 2. Düzgün[2323].

vesme: Ḳaş boyası.

yıpar: Misk.

3.15.15. Oyuncaklar

bızlavuk: 1. Ḳof ve ecvef ḳabaḳ ki çocuḳlarıŋ[2324] içine kemik ve daş parçaları ḳoyaraḳ oynarlar.

[2315] misk
[2316] allık
[2317] Orta Asya
[2318] âdet edinildiği üzere
[2319] kaş boyası
[2320] düzeltici, temizleyici
[2321] kırıntı
[2322] allık
[2323] allık
[2324] İmla hatası olduğu ve "çocuḳlar anıŋ" şeklinde yazılması gerektiği anlaşılmaktadır.

çögeç: 2. Ṣolucan[2325].

çögen (1): 2. Ṣolucan[2326].

ferferek: 2. Çarḫ-ı felek, rûzgârdan dönen şey', kâġıẕdan yapılma fırıldaḳ.

ḳavur: 3. Ḳaragöz resimleri gibi resim.

ḳavucaḳ: Ḳaragöz resimleri, bebek, oyun ṣûretleri, çocuḳ oyuncaġı, yalancı resim, çâdır-ı ḫayâl.

ḳoġurcaḳ: Ḳaragöz resimleri, eglenceli resimler.

salıncaḳ: 1. Salġıncaḳ[2327].

ucar: 6. Uçurma.

ucurma: 1. Uçurtma.

uçma: 3. Bâd-berg[2328].

uçman: Ṣalıncaḳ, çarḫ-ı felek.

zâçe: 1. Ḳaragöz resimleri, oyuncaḳ, ḳız böbekleri.

3.15.16. Müzik Aletleri

beklemek: Düdük.

boġuz: 6. Nây[2329].

bozuġ: 3. Bir nev' tanbûradır, kopuz gibi.

[2325] cirit oyununda kullanılan değnek, çevgan
[2326] cirit oyununda kullanılan değnek, çevgan
[2327] salıncak
[2328] uçurtma
[2329] ney

böri: 4. Nefîr[2330].

buġ: 3. Boru.

ceşte: Bir nev‘ büyük sâz.

çalav: 2. Çalġı, saz.

çalġu: 1. Sâz taḳımı, nevâ[2331] esbâbı[2332], def ve ṭanbûr.

çaŋ: Çınġıraḳ.

çer: 4. Bir sâz ismi.

çıŋraġu: Çaŋ.

çökür: 1. İri saz ve çeng, ġâyet iri kemân.

erġanûn: 1. Bir nev‘ rübâb[2333] ve ṭanbûra nev‘inden sâz ismidir.

erġûn: 1. Bir nev‘ rübâb[2334] ve ṭanbûra nev‘inden sâz ismidir.

erġuşenk: 3. Bir nev‘ sâz.

davul: 2. Ṭabl.[2335]

deyr: 3. Büyük zil, kûs.[2336]

düdük: 1. Tütük, nây[2337].

2330 boru
2331 ses
2332 malzemeler
2333 bir tür saz
2334 bir tür saz
2335 davul
2336 kös
2337 ney

dümbek: Küçük naġġâre[2338].

gerenġuruġ: Çınġırdaḳ.

ġajek: Bir nev‘ sâz ve çalġı, kemâne, kemânçe.

ġıtırcan: 2. Serây-ı[2339] ḳavs[2340].

ẖaval: 2. Ḳaval.

ıklıġ: Bir nev‘ sâz ismidir.

ılaḳ: 2. Bir nev‘ sâzıŋ ismidir.

ılḳ: 2. Bir nev‘ sâzıŋ ismidir.

ıslıġ: 2. Zurnâ.

igri: 2. Bir nev‘ sâz.

ḳara düzen: 1. Ṭanbûr, sâz.

ḳanḳar: Büyük canġıraḳ, çaŋ.

ḳavuz: 2. Bir sâz ismi.

kernây: ‘Asker düdigi, çalġusı ve borı. Tuc[2341] ve nuḥâs[2342] ve birinçden ve şâẖdan[2343] ma‘mûldür.

kerenġuruġ: Çınġırdaḳ, çaŋ.

[2338] davul
[2339] şarkıcı
[2340] yay
[2341] tunç
[2342] bakır
[2343] dal

kevreke: Büyük ṭavul.

kiriş: 4. Zih-i[2344] kemân ve kemânçe, perde-i tanbûr.

ḳonġuraḳ: Cınġırdaḳ, zil.

ḳopuz: 2. Sâz.

kürke: 1. Bir nev‘ borı ismidir.

naḳâre: Davul.

saz (1): 2. Âlât-i mûsiḳî.

sınġıraḳ: 1. Çınġırak.

sıpurġa: 1. Düdük.

şıdurġu: Bir nev‘ nâydır[2345], düdük.

şudurġu: Bir nev‘ düdük ismidir, balaban.

tezene: Mıżrâb-ı ṭanbûr, sâz âlâtı.

tibrek: Dümbek gibi bir âletdir.

tirgek: 3. Tirelecek eşyâ, çer[2346] gibi.

toŋraġu: Çınġıraḳ.

tünbek: Dünbek, davul.

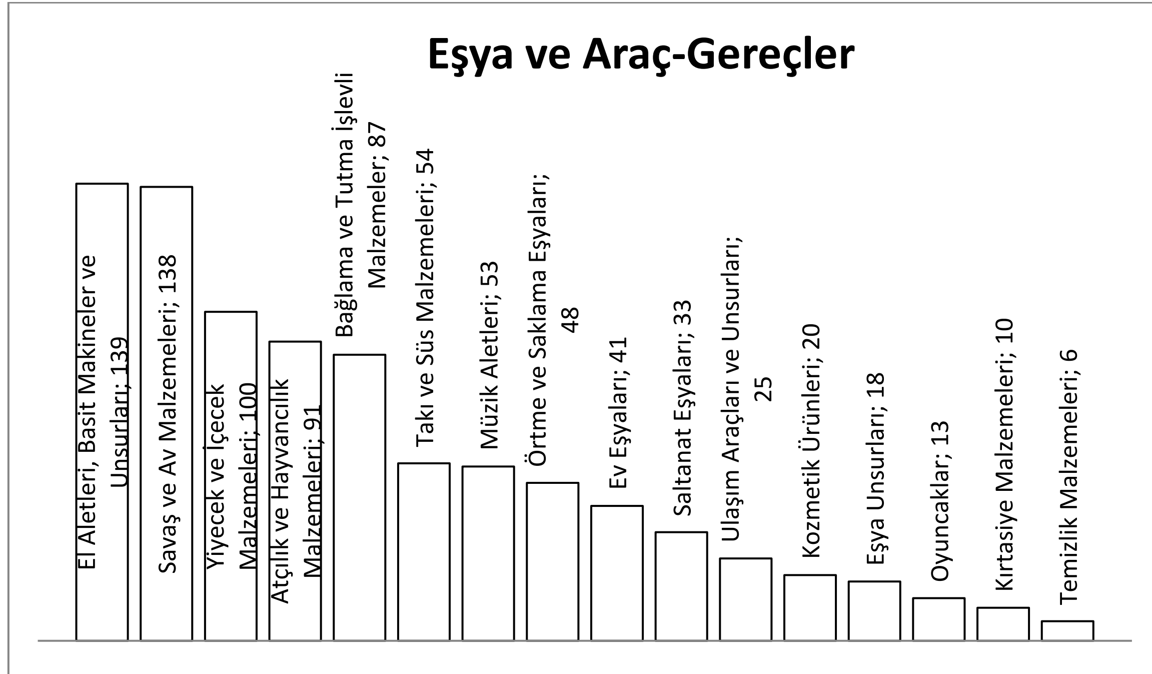
üşbülk: 1. Düdük.

[2344] yay
[2345] ney
[2346] bir tür saz

yâ: 1. Kemân.

yatuġan: Ḳânûn, rebâb[2347].

zil: 1. Zil, çaŋ.

Şekil 3. 13. Eşya ve araç-gereçler

3.16. Coğrafi Unsurlar ve Tabiat

3.16.1. Gökyüzü ve Gök Cisimleri

Aġıl: 2. Ḳurṣ-i Ḳamer[2348].

aġ süŋek: 1. Mehtâb giceleri.

Arayıcı Yılduz: Dübb-i Asġar'ıŋ[2349] iki parlaḳ yıldızlarıdır ki bunlara ba'żen "Aḳ At" ve "Boz At" daḫi dinilür.

[2347] bir tür saz
[2348] ay yuvarlağı
[2349] küçük ayı

Ay: 2. Mâh[2350].

aydın: 2. Aṣlı ay ve tün ya‘ni aylu gicedir, mehtâb.

Ayıl: 2. Ḳurṣ-i Ḳamer[2351].

Başıḳ: Güneş.

Baş Ülkü: 2. Mîzân Yıldızları’nıŋ burc ve işâreti.

Bozboġa: Demirḳazıḳ yıldızıdır.

Buġday: 2. Altıncı burûca ıṭlâḳ[2352] olunur.

bulġanuḳ: 5. Rûz-ı tire[2353].

bulut: 1. Bulut.

Çaġan: 2. Burc-ı ‘Aḳreb.

çanḳ: 2. Bulut.

çapġur: 2. Şeb[2354].

Çayan: 2. Burc-ı ‘Aḳreb.

Çolpan: Çopan Yıldızı.

gök: 2. Semâ.

ıldız: 2. Kevkeb[2355].

[2350] ay
[2351] ay yuvarlağı
[2352] isim verilme
[2353] parlak olmayan gün
[2354] gece

iki tivlik yolum: Kinâye ṣubḥ-i ṣâdıḳ ve kâẕib.

ḳaracalıḳ: 4. Şeb târîki[2356].

ḳaramtul: 2. Deycûr-ı şeb[2357].

Kârvân Ḳıran: Aḫşam Yıldızı, Zühre.

Kirve: Merîḫ, seb'a-i seyyareniŋ[2358] beşincisi.

ḳonaş: Kürre-i Ḳamer ile Pervîn yıldızlarınıŋ ḥisâb-ı muḳâresine[2359] dinür.

kök: 2. Semâ.

Ḳuçın: 3. Burc-ı Seraṭân[2360].

ḳutan: 3. Ay'ıŋ hâlesi.

Ḳuyaş: 1. Güneş.

Kün: 1. Güneş.

Küneş: 2. Güneş.

müşek: 3. Çarḫ-ı felek mehtâbı.

müşük: 3. Çarḫ-ı felek mehtâbı.

Oŋay: 3. Müşterî.

Ölkü Ceyan: Burc-ı Mîzân.

2355 yıldız
2356 gece karanlığı
2357 gece karanlığı
2358 yedi gezegen
2359 bitişme
2360 yengeç

Örge: 2. S̲üreyyâ.

Sekendür: Zühal, sitâre-i Felek-i Sâbi‘[2361].

Saḳıḳ: Zühre, sitâre-i Felek-i S̲âlis̲[2362].

Saḳıt: Meriḫ sitâresi, Beşinci Yulduz.

Temür Ḳazuḳ: Teymür Ḳazıḳ, Ḳuṭub Yulduzı.

Timür Ḳazuḳ: Ḳutub Yıldızı.

Toġalaḳ: 2. Küre-i arż.

tolun ay: Ṭolġun ay, bedr-i kâmil[2363].

tucar: 1. Bulut.

tutġun: 4. Kelef[2364], leke. 5. Bulut, hevâ.

Üç Yılduz: 1. Mîzân Yıldızları.

Ülkür: Ülker Yıldızları, S̲üreyya.

Ürkev: Ülker, S̲üreyyâ.

Yaldıraḳ: 1. Sitâre-i[2365] Süheyl.

Yaltıraḳ: 1. Sitâre-i[2366] Süheyl.

Yay-ı Oġlaḳ: 1. Burc-ı ‘Aḳreb.

[2361] yedinci
[2362] üçüncü
[2363] dolunay
[2364] ayın yüzündeki leke
[2365] yıldız
[2366] yıldız

yıldız: Yılduz.

Yitigen: Benâtü'n-Na'ş[2367] Yıldızları, Seb'a-i Seyyâre, Yeti Ḳardaş.

yulduz: Yıldız.

3.16.2. Yeryüzü ve Coğrafi Unsurlar

açrıġ: Çayır.

ad: Yüksek yir, tepe.

ada: 1. Aṭa, cezîre[2368].

adaġ: 1. Sâḥil, ata, cezîre.

adaḳ: 1. Sâḥil, ata, cezîre.

ader: Tepe, topraḳ yığındısı.

adırġan: Tepe.

adra: Yerde toplanmış topraḳ, yassı tepe.

aġuz: 1. Nehr.

al: 4. Yer, çamur, ṭopraḳ.

alaŋ: Arḳlarıŋ iki kenârına ve sâ'ir maḥallerde tepeler gibi muṭavvel[2369] tümselenüb ṭoplanan ṭopraḳ.

âlçı: 2. Ṭaġıŋ çıḳması[2370].

[2367] Büyükayı'yı oluşturan yıldızlar
[2368] ada
[2369] uzun uzun

alġun: Tepe, küçük ṭaġ.

andız: Çalılıḳ, tarla ve parça yer.

aŋız: 2. Ḥâṣılâtı henüz biçilmiş tarla.

arġa: Aḳar ṣu, dere, çay.

arġadal: 2. Ṭaġ beli, geçidi.

arġav: Aḳar ṣu, dere, çay.

arıġ: 1. Cedvel[2371], ẖark.

arıġlıġ ṣu: Bir cedvellik[2372] ṣu.

arıḳ: 1. Cedvel[2373], ẖark.

arn: Ṣu, ırmaḳ.

arna: Cedvel[2374], deryâ, nehirden ayrılan bir ḳol ṣu.

atız: Çalılıḳ, tarla ve parça yer.

ayrılmış: Sularıŋ ve yolları̇ŋ mahall-i inşi'âbı[2375].

baġ: 1. Gülistân.

baġu: 1. Gülistân.

balcaḳ: Çamur, kil.

2370 çıkıntısı
2371 su yolu
2372 su yolu
2373 su yolu
2374 su yolu
2375 bölümlere ayrılma

balcıġ: Çamur, kil.

balçıḳ: Çamur, baṭaḳ.

baş: 2. Depe.

batḳaḳ: Çamurluḳ, bataḳ yer.

batḳaḳlıġ: Çamur terâküm[2376] itmiş yer, batacaḳ çamurlı göl.

bayır: Ṣaḥrâ, ṭaşra ve beyâbânda yüksek yer.

bolġan: 1. Çay ve ırmak ṣuyı, ab-ı cûşîde[2377].

boş: 3. Sürülmemiş tarla.

bulaġ: 2. Biŋâr[2378], ‘ayn[2379].

bulum: 2. Derya.

buŋar: 1. Bınar, ‘ayn[2380].

bundur: 2. Çemen.

bur: 1. Çuḳur yer, delik dişik tarla.

bük: 1. Orman, yol, geçid, aġaçlık depe, kemer.

car: 2. Uçurum yer.

cemce: Bataḳlıḳ.

[2376] birikme
[2377] taşmış, kaynamış
[2378] pınar
[2379] pınar, kaynak
[2380] pınar, kaynak

cer: 2. Uçurum yer.

cuvun: Nehir, çay.

çaḳanaḳ: 2. Liman, körfez.

çaḳır çuḳur: 1. Ḳof ve çuḳur olan yer.

çalpa: 1. Bataḳlıḳ, çamurlı yer.

çalpuḳ: 1. Bataḳlıḳ, çamurlı yer.

çamur: 1. Balçıḳ.

çavun: 1. Nehir, dere.

çatġal: Tepelü, muḥaddeb[2381] yer, dere ve yüksek yer.

çay: 1. Irmaġın küçügi.

çây-bâr: 1. Cûybâr[2382], âb-ı muṣaffâ[2383].

çayır: Çemen, otlaḳ.

çaylan: Ḳumlı ṭopraḳ, reml[2384].

çeke (1): Ḳum.

çekes: 1. Ḳum.

çıġır: 2. Ḳar içinde açılan yol, iz.

[2381] tümsekli
[2382] ırmak
[2383] temiz
[2384] kum

çırnıḳ: 1. Arḳ gibi ṣapan yolı, ṭar yol, çıġır[2385].

çigdelik: 1. Sincedi[2386] çoḳ olan maḥall, igdeli mevḳi‘.

çigin (1): 3. Merc[2387], çemen-zâr.

çim: 2. Çemen, çayır.

çiŋ: 1. Göl. 3. Ṣarp yer.

çöl: 1. Ḳır, ṣaḥrâ[2388], hâmûn[2389].

çömük: Baṭaḳ yer, balçıḳ.

çöngül: Ufaḳ bataḳlıḳ, göl, çuḳur, dirin ṣu bataḳlıġı.

çörge: Çay yataḳı, mecra, âb-ı revân[2390] maḥalli.

çubar: 2. Âb-ı revân[2391].

çuḳur: 3. Çay-i[2392] pestî[2393].

çurġa: 2. Zemîn-i vasi‘[2394], yayla.

çülge: Dere, iki ṭaġın ortasındaki musaṭṭaḥ[2395] ova.

daban: Cebel[2396], tepe.

2385 kar içinde açılan yol
2386 çalı
2387 otlak
2388 çöl
2389 bozkır
2390 akarsu
2391 akarsu
2392 yer
2393 alçak
2394 geniş
2395 düz

dabusun: 2. Şûre.[2397]

dala: Ova, ḳır, deşt, hâmûn,[2398] çöl, arażî-yi ḫâliyye.[2399]

dalay: 1. Deŋiz, büyük göl.

derya: Nehir, büyük aḳar ṣu, deŋiz.

dombaḳ: 1. Tepe.

elçin: 2. Ṭaġ eteġi.

eşter kerden: Derin ve münḥanî[2400] cedvel[2401].

giçit: Geçid, dar yol, dere ve ṭaġ yolı.

göbek: 2. Vasaṭ-ı[2402] arż ve ve Dünyâ göbegi.

göl: Büyük göl, deŋiz, liman.

göz: 2. Menba'[2403], puŋar. 3. Maġâre[2404].

ġışa: Ṣu yataḳlarında bulunan ḳamışlıḳ.

ılaḳ: Göl.

ımġa: 2. Geçid, dere, derbend.

ırmacuḳ: Küçük ırmak, çay.

2396 dağ
2397 çorak, tuzlu yer
2398 bozkır
2399 boş
2400 eğri
2401 su yolu
2402 orta
2403 kaynak
2404 mağara

ırmaḳ: Irmaḳ.

ipik: 2. Tepe, tepelik.

işgin: 1. Aḳar ṣu.

ḳaçın: 1. Ṣu yollarınıŋ, laġımlarıŋ, nehir seddleriniŋ şikâflarından[2405] gelen ṣu süpründisi.

ḳandġan: 2. Meġak[2406], ġâr[2407].

ḳara: 3. Berr[2408], ḳurı yer, deŋiz kenârı, sâḥil.

ḳaravul: 1. Meşe orman.

ḳaya: 2. Cebel[2409].

ḳaynaḳ: Ḳaynamış ṣu, yerden ḳaynayub çıḳan ṣu, puŋar.

ḳaynavuḳ: 1. Ḳaynaḳ yer.

ḳazalaḳ: Kavak[2410], meġâk[2411].

kendirlik: 1. Keten ve kendir ekilen yer.

kesemlik: 3. Ṭaş ocaġı, maġara. 4. Ova.

ḳındıra: 2. Ney-zâr[2412].

ḳını: 2. Sâḥil.

2405 yarık
2406 çukur
2407 in, mağara
2408 kara
2409 dağ
2410 oyuk
2411 çukur
2412 kamışlık, sazlık

ḳır: Çöl, vâdî, yayla.

ḳıyı: 2. Ṣâḥil, ṭaġ etegi. 2. Ḳıyılub kesilmiş olan ḳaya.

ḳızıl balçıġ: 2. Ufaḳ ırmaḳ. 3. Ḳızıl kisek[2413].

kisek: Yapışmış ḳatı ṭopraḳ pârçesi.

ḳonġar: 1. Çamur gibi boz ve aḫżar[2414] arâżî.

ḳop: Ḳum.

ḳopur: 1. Oyuḳ maḥall.

ḳoruḳ: 2. Deşt[2415], ṣaḥrâ[2416].

ḳoruġ: 3. Ḳorı, baġ.

ḳovaḳ: Ṭaġ bili ve ortası, geçid, iki kûtel miyânesi[2417].

ḳoyar: Mülteḳâ[2418], iki çayıŋ birbirine ḳoyuldıġı yer, Ceyḥun Seyḥun'uŋ Aral Göli'ne intişârı[2419] gibi.

ḳoyġun: 1. Deŋizden ḳaraya ḳonılmış pârçe.

ḳoyun: 2. Ġubâr[2420].

kölçe: Mezra'a ḳıṭ'ası, tarla taḳsîmi, pârçe pârçe kişt[2421] zirâ'at yeri.

2413 toprak parçası
2414 yeşil
2415 kır
2416 kır, çöl
2417 orta
2418 iki şeyin birbirine karıştığı yer
2419 dağılma
2420 toz, ince toprak
2421 ekin

ḳum: Reml[2422].

ḳumal: 2. Kürre-i arż[2423].

ḳumlaġ: Ḳumsal, ḳumlu yer, ṣâḥil.

ḳumsal: Ḳum ḳarışıḳ olan arâżî, ḳumluḳ, zirâʻat yeri, leb-i deryâ[2424].

ḳuraḳ: Yaġmursuz yer, rutûbetsiz, ḳuruca.

ḳuruḳ: 3. Ṣâḥil, kenâr-ı deryâ.

ḳuruḳluġ: 2. Ḳuraḳ maḥall.

ḳuruḳ say: Ṣuyı ḳurumuş ve çikilmiş çay, dere içi, iki taġ arası.

külçe: 3. Külçe yer ve arż.

kümle: Yıġındı, birikindi, depe ve künbed.

künge: Toz.

kütel: Ṭaġ, ṣaʻbü'l-mürûr[2425] bend, geçid.

lây: 2. Çamur.

mise: Merʻa, otlaḳ, yeşillik.

mişe: Mişe-zâr[2426], orman, çalılıḳ.

mulus: 2. Âb[2427] kende.[2428]

[2422] kum
[2423] yerküre
[2424] sahil
[2425] geçişi zor
[2426] meşelik

muluz: 2. Âb[2429] kende.[2430]

naṭas: Sürilenmiş tarla, ḳurudılmış arâzî, boş yer.

nav: 3. Mîzâb[2431], ternev[2432].

ol: 3. Göl, deryâ.

or: 3. Mürtefi‘ maḥalli yoḳuş ve tümsek.

otlaġ: Çayır.

otluġ: 1. Çerâ-gah[2433].

oydaḳ: Nem-nâk[2434], bataḳlı, eṭrâfı çalılı çimen ve çâyırlı yere dinür.

öleŋ: 1. Çayır, çimen.

örgesün: 2. Cengel[2435].

raş: 1. Bir cedveliŋ[2436] iki kenârında tümselüb ḳalan ṭopraḳ.

rüd: Irmaḳ, cedvel[2437].

saḳa: 1. Cedvel[2438], ḳanal.

saŋ: 1. Ṣularıŋ yüzünde incimâd[2439] iden buz pârçeleri.

2427 su
2428 kokmuş
2429 su
2430 kokmuş
2431 oluk
2432 su yolu
2433 otlak
2434 nemli
2435 orman
2436 su yolu
2437 su yolu
2438 su yolu

sap: 1. Cebel[2440].

sarpun: 2. Maġâra.

sasıġ: 2. Çirkâb[2441], taġayür iden ṣu.

savu: 2. Maġara.

say: Nehir, çay, büyük aḳarṣu.

sılıġ: 5. Teŋiz.

sol: 3. Ḥaṭṭ-ı İstivâ'nıŋ[2442] aşağı ṭarafı.

su: Ṣu.

su ḳayar: İki ırmağıŋ çatalı, baḥreyn[2443].

suḳur: 1. Ḳuru, suyı çekilmiş olan yer.

suvat: 1. Pıŋar.

sıḫ: 2. Geçid viren ḳumlu ṣu, yol.

sıḳlıḳ: 1. Orman.

sıpancaḳ: 2. Maḥall-i yaḫmelik[2444].

sırıncaḳ: 2. Buzlı yer.

sigirtme: Geçid gibi ṭar ve uçurum maḥall.

[2439] donma
[2440] dağ, tepe
[2441] pis su
[2442] ekvator çizgisi
[2443] iki deniz
[2444] buzlu

siri: 1. Pıŋar, ḳuyu.

sirin: H̬afîf soġuḳ, nem-nâk[2445] maḥall.

şıltaḳ: 2. Çamurlı olan maḥall, bataḳ.

şudgâr: Sürülmiş tarla.

şûr: 1. Tuzlu yer.

şûrî: 1. Şûr[2446].

şûrtaḳ: 1. Ṭuzlu maḥall.

taġ: Ṭaġ, tepe.

tah̬ıl: 2. Ṣulı yer, şâlî[2447] ikmege ḳâbil arâzî.

taḳır: 2. Ḳurı yer ve zemîn.

tala: 2. Yeşillik, çayır.

talab: 1. Irmak, çay.

tarlan: 2. Bir nev‘ beydâ[2448].

tarnav: Cedvel[2449], arḳ.

tav: 5. Ṭaġ.

taycaḳ: 2. Buzlı mevḳi‘.

[2445] nemli
[2446] tuzlu ve çorak yer
[2447] pirinç
[2448] çöl
[2449] su yolu

tayġac: Ḳayacak ṣulı ve buzlı maḥall, ayaḳ tutmaz arż, sıvışıḳ yir.

tayġan: 3. Ayaḳ ve vesm[2450] ṭutmaz kûh[2451].

tebe: Zirve, dümsek, yüksek alaŋ.

tegev: Dere ṣuyı, çayır ve çemenli ṣulı maḥall, göl.

tek: 1. Tell[2452].

tell: Tepe, bayır, ufaḳ taġ.

ten: 1. Sesle aḳar ṣu.

teŋiz: Deŋiz.

ternüh: Küçük deryâ, ırmaḳ, çay.

tigiş (1): 2. Çuḳur.

tipe: 1. Depe, zirve, uc.

tireci: 1. Rûd-ḫâne[2453], ṣu yolı.

tofraḳ: Ṭopraḳ.

tofuḳ: 3. Tepe.

toġay: Orman.

tomaḳ: Irmaḳ, çay.

[2450] iz
[2451] dağ
[2452] tepe
[2453] nehir yatağı

topraġ: Ṭopraḳ, toz.

topurçaḳ: 2. Tepe.

tos: 3. Ṭopraḳ, gubâr[2454].

tortı: 3. Çamur.

toz: 1. Ṭoz ve ṭopraḳ.

tozaŋ: Tozlu maḥall; taşsız, yumşak arż-ı ḫâli[2455].

töker taşı: 2. Senglâḫ[2456].

tupa: 2. Tepe.

tutḳavul: Geçid, boġaz, dere yol.

tuz: 2. Şûr[2457].

tuzaŋ: Tozlu maḥall; taşsız, yumşak arż-ı ḫâli[2458].

tuzlaġ: 1. Ṭuzlu maḥall.

tüken: 1. Daġ.

tüz: 3. Musaṭṭah[2459] ova.

tüzlük: 2. Ova.

uçma: 1. Uçurum, cer[2460].

[2454] toz
[2455] boş
[2456] taşlık
[2457] tuzlu ve çorak yer
[2458] boş
[2459] düz

ula: Tepe, küçük ṭaġ.

usun: 1. Ṣu.

ügü: 4. Su almaḳ içün ṣuyı deldikleri yer.

üsten: Cedvel[2461], ırmaḳ.

yaban: 1. Ḳır.

yabâne: 3. Deşte[2462] ıṭlâḳ[2463] olunur.

yalı: Deryâ kenârı, sâḥil.

yamac: Ṭaġa yamanmış gibi pârçe yer, gedik.

yap: Âheste, sessiz devr iden ṣu, ufaḳ ırmaḳ. Sekiz Yap[2464], Aẖelde ḳabâyil-i Türkmâniyye'de Teke içinde meşhûrdur.

yapı: 1. Ṭaġ etegi.

yar: 3. Uçurum.

yaruġ: 3. Cibâl[2465].

yataġan: 2. Seylâbe[2466].

yayla: Yay[2467] mevsiminde otırılan serin taġlar. Bombay'da; Pevne, Keşmir, Paẖab cânibinde. Şam'la Mekke-i Mükerreme'de Ṭâyif gibi.

[2460] yarık, çatlak
[2461] su yolu
[2462] kır, çöl
[2463] isim verilme
[2464] yer adı
[2465] dağlar
[2466] sel suyu

yaylaḳ: Yayla maḥalli, yayla.

yazı: Sebze ve nebâtdan ḫâlî[2468] deşt[2469], yazlıḳ yer.

yep: Âheste, sessiz devr iden ṣu, ufaḳ ırmaḳ. Sekiz Yap[2470], Aḫelde ḳabâyil-i Türkmâniyye'de Teke içinde meşhûrdur.

yir: 1. Türâb[2471], zemîn, arż.

yoḳuş: Yüksek yer, tepe.

yuvundu: Çirk-âb[2472].

3.16.3. Madenler ve Taşlar

alçı taşı: Kevkeb'ül-arż, seng-i[2473] dıraḫşân[2474].

altun: Ẕeheb[2475].

baḳır: Baḳır.

bur: 2. Tebeşir, alçı ṭaşı.

caş: Ṭunc.

cedde taşı: Yada ṭaşı, yaġmur içün üzerine efsûn oḳuyub ṣuya atdıḳları bir nev' taş. Ḳaşġar ṭarafında meşhûrdur.

cerev: Ẕî-ḳıymet ṭaş; la'l ve yâkût ve incü gibi.

[2467] yaz
[2468] boş
[2469] kır
[2470] yer adı
[2471] toprak
[2472] pis su
[2473] taş
[2474] parlak
[2475] altın

çaḳıl: 2. Deŋizden çıḳan ufaḳ taş.

çelik: 1. Pûlâd[2476], âhen[2477]

çuġ: 2. Âteş kesilmiş kömür.

çögen (2): Dökme dimür, ẖâm timür.

çöyen: Dökme dimür, ẖâm timür.

demür: Timür, âhen, ḥadîd.

dırtuḳ: 3. Külçe.

dombaḳ: 2. Altun ḳarışıḳ ṭuc.

döki: 1. Pirinç, çelik, nuḥâs[2478].

fûlâd: 1. Pûlâd[2479], timür.

gök taş: Semerḳand ḳal'asında Emir Timür Gürgân'ıŋ taẖt-ı ḳadîmisi olub gökden zer-endûd[2480] bir ṭaşdır.

ig: 4. Çelik.

incü: 1. Dürr[2481].

ḳaya: 1. Sert iri olan taş.

ḳızıl: 2. Altun.

[2476] çelik
[2477] demir
[2478] bakır
[2479] çelik
[2480] altın işlemeli
[2481] inci

kimür (1): Kömür.

kint: 2. Timür.

kömür: Faẖm[2482].

köpük ṭaşı: 1. Lüle ṭaşı.

lavaşî: 3. Yaṣṣı gümüş külçesi.

lüm lüm: 2. Mum ve sâyir mülâyim şeyden yapılmış yalancı lü'lü' ve mercân.

mitin: 3. Ġâyet serd maẖlût[2483] timur[2484].

muŋan: 2. Nuḳre[2485], altun.

nuḳre: Gümüş.

perpi: 1. Yılan ṭaşı.

sabsun: İncü.

tala: 1. Altun, ḳızıl daẖi dirler.

tamur: 2. Ṭaşıŋ yol yol ayrusı ve damar[2486].

taş: 1. Ṭaş.

teneke: İnce ma'den levḥâ, çinḳo.

teŋe: 2. Gümüş.

[2482] kömür
[2483] karışık
[2484] demir
[2485] külçe gümüş
[2486] taşın ve ağacın içinde bulunan yol yol izler

ṭılâ: Altun.

timür: 1. Demir.

titeŋ: Mücevher, ẕî-ḳıymet ṭaş; lâ'l ve yâkût ve zümrüd gibi.

toparlan: 4. Nuḳre[2487] ḫûrdesi[2488].

töker taşı: 1. Çaġıl ṭaşı.

tuc: 1. Ṭunc, birinc, mis[2489].

tuzlaġ: 2. Milḫ[2490] ma'denî.

tümen: 5. İrân şâhlarınıŋ bir nev' altunıdır.

üncü: İncü.

yada: Ḥacerü'l-maṭar[2491].

yede: Ḥacerü'l-maṭar[2492].

zak: 2. Ṭuza şebîh[2493] bir ma'dendir, açıḳ taş.

zıbıḳcı: 2. Cıva.

3.16.4. Ateş ve Ateşin Oluşturduğu Maddeler

alav: Alev, âteş.

[2487] gümüş
[2488] kırıntı
[2489] bakır
[2490] tuz
[2491] yağmur taşı
[2492] yağmur taşı
[2493] benzer

biz: 2. Şu‘le.

buġ: 1. Duman, buḫârât.

çamur: 2. Kül.

çuġ: 4. Nâr, ḳızġın ot.

duman: 2. Âteş dûdı, tuman, bûġ.

elengü: Âteşiŋ pertevi şu‘lesi, ḥarâreti.

ḫu: Ḳav, ḳurum.

imiz: 2. Dumân, buḫâr.

ḳaḳılcım: 1. Şerâr[2494].

ḳızġın: Âteşde ḳızan şey, âteş olmuş ḳum.

ḳızıl: 6. Âteş.

kömür: Ḳorı geçmiş kömür, aḫker[2495].

kül: Remâd[2496].

lavlav: ‘Alevli, lehâb[2497] ile pertev[2498] âteş.

lây: 1. Kül.

ot: 1. Âteş.

[2494] kıvılcım
[2495] ateşli kül
[2496] kül
[2497] alev
[2498] parlak

öcük: 4. Yarım sönmüş âteş.

ört: 1. Nâr[2499], ḫâkister[2500].

pus: 1. Duman.

tümen: 4. Duman.

tütsi: 1. Duman, buḫâr.

tütün: 1. Duman, buḫâr.

uçḳun: 1. Şerâre, kıġılcım.

yalın: 2. Şu'le-i âteş, alev.

yanġu: 1. Şerâre[2501].

zelek: 1. Aḫker[2502], ḫâkister[2503].

3.16.5. Cisim ve Maddeler

asrâr: 3. Beng[2504].

beng: Esrâr.

çelenk: 2. Balmumı.

çır: 1. Mâdde.

çirim: 2. Kir.

2499 ateş
2500 kül
2501 kıvılcım
2502 ateşli kül
2503 kül
2504 esrar

is: 3. Zeng[2505].

ḳetun: 2. Beng[2506].

kir: 1. Pas, vesaḫ[2507].

köpük: 1. Zebed[2508].

öcük: 3. Yarım sönmüş mum.

pas: 1. Zeng[2509].

pus: 2. Paṣ.

saraġuc: 2. Ḳırmızı mum.

sarb: 5. Sîmâb[2510].

sorġuç: 2. Ḳırmızı mum, bal mumı.

sög: 3. Bir nev‘ çirk[2511].

şûrî: 2. Gükerçile[2512].

tereŋ: 3. Girilmiş deri.

ternek: 2. Gerilmiş ṭabl ve deri.

tortı: 1. Çökündi.

[2505] kir, pas
[2506] esrar
[2507] kir
[2508] köpük
[2509] pas
[2510] cıva
[2511] kir, pas
[2512] potasyum nitrat

tört ana: ‘Anâsır-ı erba‘a[2513].

tütsi: 2. Tütün.

tütün: 2. Tütsi.

3.16.6. Tabiat Olayları

aḳış: 2. Cereyân[2514], seyelân[2515].

ala çapġun: Döne döne esen, yaġan boran, ḳar ve yaġmur furtunası.

ayas: 3. Aylu gicenìŋ soġuġı.

ayaz: 3. Aylu gicenìŋ soġuġı.

ayrum: Girdâb.

biz: 1. Yıldırım.

boġnaḳ: 1.Yaġmursuz şedîd furṭuna.

boraġan: Ḳasırġa, şedîd furṭuna, ṭelâṭum.

boz: 5. Yaḫ[2516].

caraŋ: ‘Aḳs-ı ṣadâ, car ve dere ṭaġdan ve künbedden bi’l-‘aḳs ẓuhûra gelen muḥibb ses ve âvâz.

cedde: 1. İnḳılâb-ı hevâ, boran, tûfân.

ceh: Şebnem, çiy, ruṭûbet, nem.

[2513] dört element
[2514] akım
[2515] sel, akma
[2516] buz

cığır: 1. Üzerine rüzgâr eserek ḳatılanmış ḳar.

cibar: Rutûbetli hevâ.

çaḳın: Şimşek, ışın.

çalın: 2. Ra‘d ü berḳ.

çanḳ: 1. Hevânıŋ bozuḳlığı ve tireligi[2517].

çapġun: 4. Boran, tûfân.

çapġur: 1. Boran, tûfân, ḳar ve yaġmur furtınası.

çavun: 2. Yaġmur ve ḳar furtınası.

çayḳun: Hevâ ve suyuŋ çünbüşi, taşḳın.

çevrük: Girdâb, çivrindi.

çıġ: 1. Çıġ, ṭaġ yuvarlanan ḳar kümesi.

çiskin: Ḳıraġın incesi, ġâyet ince yaġmur, bârân u boran.

çivrük: Çivründi, girdâb.

çölek: Girdâb, ḳaşırġa.

daldırma: 1. Ṭalġa, cûş u ḫurûş.

davul: 1. Boran ve furtına, rüzgâr-ı şedîd.

dipi: Tolu yaġmurı, jale.

[2517] karanlığı

dol: Jâle, tolı.

dolamaç: Girdâb, ṭolanbaç, ḳaşırġa.

dolı: 2. Jaleye daẖi ıṭlâḳ[2518] olunur.

duman: 1. Hevâ pusı.

erkeş: Ṭalġa.

harṭuman: Çiy, şebnem.

ıldırım: Şimşek, yıldırım.

ışın: 1. Yıldırım.

ışḳırıḳ: Yaġmurla rûzgar ile çaḳan yıldırım, şimşek.

ışḳırıŋ: Ḳara soġuk, bürûdet-i şedîde[2519].

igrem: 2. Ṣu çivrindisi.

igrik: Ṣu çivrindisi, girdâb.

igrim: 2. Ṣu çivrindisi.

işterk: Tûfan, furṭına, taşḳın.

imiz: 1. Sis.

ḳar: S̲elc[2520], buz.

ḳasırġa: Ḳaşırġa, girdâb.

[2518] isim verilme
[2519] şiddetli soğuk
[2520] kar

ḳatuluḳ: 1. Ġaleyân, tuġyân, emvâc[2521].

ḳayan: 1. Seyl, ṭaġ ve dereden aḳan ṣu.

ḳıraġu: Ḳıraġ, jâle, çiy, şebnem.

ḳırav: Ḳıraġ, çiy, jâle, şebnem.

ḳoyan: 1. Gird-bâd[2522].

ḳoyun: 1. Gird-bâd[2523].

ḳozaḳ: 3. Ḥabâb[2524], ḳabarcıḳ.

köpük: 2. Deŋiz köpügi.

köpük ṭaşı: 3. Deŋiz köpügi.

ḳuzġalan: 2. Ṭelâṭum[2525], mevc[2526].

ḳuzġun: 1. Temevvüc[2527] ve ṭelâṭumlenmiş[2528].

külek: 1. Emvâc[2529], rûzgâr.

küneş: 1. Pek sıcak gün.

mez: 4. Buz, ḳar.

muġ: 1. Bûġ, buḫâr, bulut.

2521 dalgalar
2522 kasırga, hortum
2523 kasırga, hortum
2524 su kabarcığı
2525 dalgaların çarpışması
2526 dalga
2527 dalgalanma
2528 çarpışmış dalgalar
2529 dalgalar

muldur: Şebnem, çiy.

muz: 1. Buz.

musun: Buz, ḳar.

örkün: Tûfân, furṭına, telâṭum[2530].

ört: 2. Ḥarîḳ[2531].

özgün: Suların tuġyân ve feyżânı, taşḳın.

peşkâl: 2. Bulutlu hevâ.

rüzgâr: 1. Yel, bâd, hevâ.

saġanaḳ: Def'aten[2532] külliyetlü yaġub geçen yaġmur, saġnaḳ, birden dökülen baran.

sarb: 4. Mîġ[2533].

sayrun: Mu'tedil heva. hafif soguḳ, güneşsiz eyyam.

sılıġ: 1. Rüzgarlu, furtınalu.

sızındu: Sızıntı, ḳaṭre ḳaṭre aḳan ṣu.

sipikel: Serpindi.

su ḳarbarçuġı: Ṣuyuŋ yüzine bir taş attıḳda hasıl olan müdevver talġa, girdab.

susaḳ: 4. Âb-ı gerdân[2534].

[2530] dalgaların çarpışması
[2531] yangın
[2532] birden bire
[2533] bulut, sis

sürçe: 1. Jâle[2535].

şimal: 1. Ruzgâr.

şimşek: Yıldırım, şimşek.

şudrun: Şebnem, ince yaġmur, çiy.

talaz: Gird-bâd[2536].

talġa: Mevc[2537].

talġaḳ: Mevc[2538].

talġum: Talġa, gîrdâb.

tam: 3. Damla.

taşıḳ: Taşḳın.

taşḳun: 2. Serşâr[2539], feyezân[2540].

tebi: 2. Tipi, irü dânelü şıḳ ḳar.

terme: Ṭaġlarda toplanub ḳalaraḳ göçen ve terâküm[2541] itmiş berf[2542].

tiŋiz: 1. Deŋiz.

tolḳum: Talġa, taşḳınlıḳ.

[2534] dönen su
[2535] çiy
[2536] kasırga, hortum
[2537] dalga
[2538] dalga
[2539] taşkın
[2540] su taşkını
[2541] birikme
[2542] kar

toŋlaḳ: 2. Buz.

topalaŋ: 1. Yaġmursuz boran, ṭopraḳlı boran, girdbâd[2543].

topurçaḳ: 4. Furtuna.

tucar: 2. Bozuḳ hevâ.

tutġun: 3. Ay ve Güneş tutulması.

tutuḳluḳ: 1. Ḫusûf[2544], küsûf[2545]. 2. Ġamâm[2546].

tüpü: 1. Ḳar furtunası, boran.

urma: Isıcaḳ ṣudan çıkub da soġuk ṣuya girerken bedeniŋ üzerine çıkan kabarcıklar.

yaġın: Yaġış.

yaġış: Yaġmur.

yaġmur: Yaġış.

yamġur: Yaġmur.

yanġu: 2. Yanġın. 3. Aks-i ṣadâ, âvâz, ṭaġ ṣadâsı.

yaşın: Yıldırım.

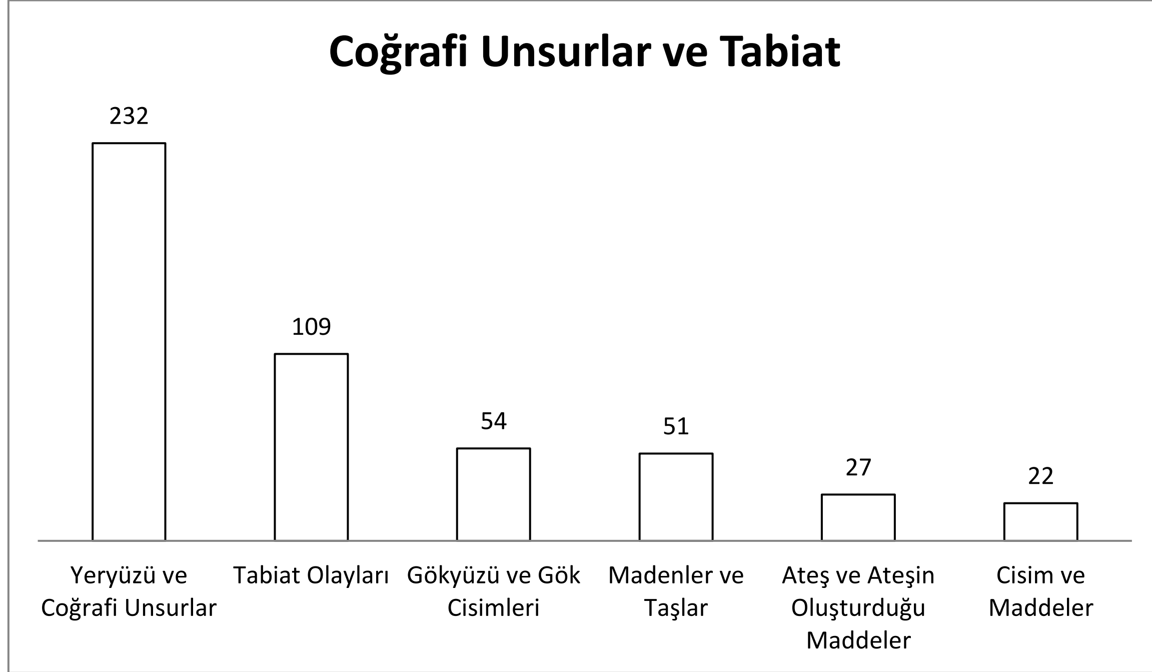
yoldarım: Yıldırım.

yut: Ḳar izdiḥâmı[2547].

[2543] kasırga, hortum
[2544] Ay tutulması
[2545] Güneş tutulması
[2546] bulutlu

yutġun: Girdâb, bâd[2548].

yüsek: 3. Ḳırav, şebnem.

Şekil 3. 14. Coğrafi unsurlar ve tabiat

3.17. Fiziksel, Mekânsal ve Ölçüsel Kavramlar

3.17.1. Zaman

açun: 2. Dehr[2549].

adaġ: 4. Mevsim.

adaḳ: 4. Mevsim.

aduncı: 3. Udı[2550] yılı.

aŋaça: Aŋa ḳadar, ol vaḳte ḳadar.

[2547] birikinti
[2548] rüzgâr
[2549] zaman
[2550] öküz

ay: 1. Şehr[2551].

bars: 2. Sâl-i[2552] Türkân'ıŋ üçünci yılıdur.

bars ili: Bars yılı, sâl-i[2553] Türkân'ıŋ üçüncüsidir.

baş ülkü: 1. Nıṣf'un-nehâr[2554].

boġa: 2. Ḥayvânlarıŋ vaḳt-i izdivâcı.

buçaġ: 2. Bu ân, bu vaḳit.

buçaḳ: 2. Bu ân, bu vaḳit.

buken: Bugün.

bıltırġı: Geçen seneki, ötken yıl.

bıltur: Geçen sene.

biçin yılı: Sâl-i[2555] Türkân'ıŋ ṭoḳuzuncı meymûn yılıdır.

çaġ: Vaḳit, zamân.

çaġan: 2. Rûz-ı[2556] 'ıyd[2557], 'azîz gün.

çaġlıġ: 1. Bu dem, zamân.

dey: Ḳış, güz.

[2551] ay
[2552] yıl
[2553] yıl
[2554] gündüzün ortası
[2555] yıl
[2556] gün
[2557] bayram

deyr: 1. Ṣubḥ[2558].

giçe: Gece, aḳşam.

giç ḳurun: 1. Şeb[2559], giç vaḳit, aḳşam vaḳti, bî-gâh[2560].

güz: Ḫarîf[2561].

güzek: Güz mevsimi, ḫazân vaḳti, köhne bahâr.

ḥayd: 2. Namaz güni.

ḥayt: 2. Namaz güni.

ḫazan: 3. Mevsim-i meyve. maḫsûlâtıŋ ṭışı yafraḳ dökicek zamân.

ḥulasa: 1. Nevrûz güni.

ılḳı: 2. Sâl-i[2562] Türkân dâ'iresinin yedinci senesidir.

ıltur: Geçen sene, ötken yıl.

ikindi: 1. 'Aṣr-ı s̠ânî[2563]

il: 1. Yıl.

ilan: 3. Sâl-i Türkân dâ'iresiniŋ altıncısı.

imdi: Şimdi.

irte: 2. İrken, ṣabâḥ, yarın.

2558 sabah
2559 gece
2560 vakitsiz, münasebetsiz vakitte olan
2561 sonbahar
2562 yıl
2563 ikindi

irteng: Ol ṣabâḥ, irken.

irken: 2. Evvel vaḳt.

it: 2. Sâl-i[2564] Türkân dâiresiniŋ on birinci yılıdır.

ḳaba ḳuşluḳ: Ẓuhra[2565] ḳarîb[2566] olan vaḳt, ḳuşluḳ.

ḳara künlük: Mâtem, ḥüzün ve ġam güni.

ḳara şenbe: Mâtem güni.

keme: Gice, aḳşam.

ḳış: 1. Şitâ[2567].

kiç: 1. Şeb.

kiç ḳurun: Aḫşam üsti, vaḳt-i zevâl ve ġurûb, şeb,[2568] bî-gâh.[2569]

kiŋ: 1. Gic.

ḳoy yılı: Sal-ı Türkân dâ'iresiniŋ sekizinci yılıdır.

kök: 6. Çaġ.

ḳupatluḳ: Ḳuşluḳ vaḳti, vaḳt-i çay.

ḳurun: Zamân, devr.

ḳuşluġ: Ḳuşluḳ, ḳable'ẓ-ẓuhr[2570], vaḳt-i çay.

[2564] yıl
[2565] öğle
[2566] yakın
[2567] kış
[2568] gece
[2569] vakitsiz, münasebetsiz vakitte olan

kün: 2. Gündüz, rûz[2571].

küncilik: 1. Bir günlük, gündelik.

künde (2): 4. Beher[2572] gün.

kündelik: 1. Gündelik.

kündüz: Nehâr[2573], gün.

künlik: 3. Gündelik.

küz: Yaz ile ḳış beyni[2574], güz faṣlı[2575].

luy: 2. Sâl-ı[2576] Türkân dâ'iresiniŋ üçüncisidir.

maḥal: 1. Vaḳt.

merd: 1. Şa'bân ayına dinür.

miçin: 3. Miçin[2577] yılı, sâl-i Türkân dâ'iresiniŋ ṭoḳuzıncısıdır.

ocaġ: 5. Vaḳt.

ödür: Gün.

öküz: 3. Sâl-i[2578] Türkân'ıŋ ikincisi, ya'ni ödi ili.

öteki kün: Geçen gün.

[2570] öğleden önce
[2571] gün
[2572] her bir
[2573] gündüz
[2574] ara
[2575] mevsim
[2576] yıl
[2577] maymun
[2578] yıl

öyle: 1. Ögle.

peşkâl: 1. Yaġmur mevsimi, eyyâm-ı bahâr, rebî'[2579].

pıltur: Geçen sene, ötken yıl.

sayı: Vaḳit, ân, zamân.

soçġan yılı: Sâl-i[2580] Türkân dâ'iresiniŋ birincisidir.

sug: 2. Ḳış.

suvuḳ: 4. Şitâ[2581].

şimdi: Bu zamân, bu an.

şungaca: Nihâyet, bu zamâna ḳadar.

şükün: 2. Bugün daḫi dimek.

taḫaḳu yılı: Sâl-i[2582] Türkân dâ'iresiniŋ onuncı yılıdır. sâl-i[2583] mürġ ve taḫaḳu ve ṭavuḳ.

taŋ (2): Seḥer, ṣubḥ[2584], şafaḳ.

taŋla: Yarın, gelecek gün.

taŋlaġı kün: Yarınki güni.

tav: 1. Hengâm[2585], çaġ.

[2579] ilkbahar
[2580] yıl
[2581] kış
[2582] yıl
[2583] yıl
[2584] sabah
[2585] zaman, mevsim

tavuşḳan yılı: Sâl-i[2586] Türkân dairesiniŋ dördüncü yılıdır.

toŋuz: 3. Sal-i[2587] Türkân dâ'iresiniŋ onikinci yılıdır.

tuş: 2. Vaḳt-i ẓuhr[2588].

tuşluḳ: 1. Çâşt-gâh[2589], ḳable'z-zuḥur[2590].

tün: 1. Gice, aḫşam.

tüne kün: Geçen gün.

tüşcilik: Çâşt-gâh[2591], ẓuhr[2592] ile fecriŋ beyni[2593].

tüşüre tüşüre: Ara ṣıra, vaḳit vaḳit.

ucar: 3. Mühlet.

uçru: 1. Ṣoŋ vaḳitler.

ucur: 2. Vaḳt.

uṭ: 2. Sâl-ı[2594] Türkân'ıŋ ikinci senesidir.

uzaġu kün: Geçen gün.

yaŋa: 5. Şeb-i[2595] 'arûs[2596].

[2586] yıl
[2587] yıl
[2588] öğle
[2589] kuşluk vakti
[2590] öğleden önce
[2591] kuşluk vakti
[2592] öğle
[2593] ara
[2594] yıl
[2595] gece
[2596] düğün

yarın: Yarınki gün, gelicek gün.

yarındası: Yarınki güni.

yarınġı: Yarınki gün.

yatsı: 1. Yatacaḳ vaḳit.

yay: 2. Yazıŋ kemâli, mevsim-i ṣayf[2597].

yaz: Ṣayf[2598].

yıl: Sene, yıl; on iki ay ile fuṣûl-i[2599] erba'a[2600].

yılḳı: 2. Sâl-i[2601] Türkân dâ'iresinin yedinci senesidir.

yunt yılı: At, ılḳı yılı; ya'ni sâl-i[2602] Türkân'ıŋ yedincisidir.

3.17.2. Yer, Mekân, Konum ve Yön

abakü: Yan, ṭarat, cihet, kenâr.

açaḳ: 2. Kenâr.

adaġ: 2. Kenâr.

adaḳ: 2. Kenâr.

aḳın: 4. Cereyân[2603] yeri.

[2597] yaz
[2598] yaz
[2599] mevsimler
[2600] dört
[2601] yıl
[2602] yıl
[2603] akış

al: 2. Ḥużûr, ‘ind[2604].

alaşa: 2. Arḳa.

alınî: 1. Aşağı.

anda: 2. Orada.

andaġ: Oradaki.

andına: Oradan, o yerden.

anlıda: ‘İndinde[2605], ḥużûrunda.

aran: 3. Hevâsı mu‘tedil yer.

ard: 2. Arḳa, taḥt[2606].

arġadallıġ: 1. Geçidi, duzaḳı çok yer.

arḳa: 2. Ard.

art: 2. Ard, taḥt[2607].

ast: 1. Alt.

astın: 1. Pesîn[2608], alt.

atım: 1. Menzil, bir oḳ atımı gibi yir.

avlaḳ: Şikâr-gâh[2609].

[2604] yan
[2605] yan
[2606] alt
[2607] alt
[2608] aşağı

avul: Avıl[2610].

bâb: 5. Cihet.

baḳış: 2. Temâşâ-gâh[2611].

baḳışlıġ: Seyrân-gâh, temaşâ yeri[2612].

barıda: Ḥużûrunda, nezdinde[2613].

bil: 3. İnce ṭar yirler.

bilegi: 1. Anıŋ yanında, müṣâḥabetde ve ma'iyetinde.

bileli: 1. Anıŋ yanında, müṣâḥabetde ve ma'iyetinde.

biriki: 2. Beri ṭarafı ve yanı.

boḫanḫu: 1. Boġmak yeri.

bolcaş: Buluşmak içün ta'yin olunan mevḳi'.

boy: 2. Şu'be.

bögrün: 2. Boş yer.

bögür: 2. Yan.

bu: Bu, ḥâżıra[2614] ḳarîb[2615] ve ma'rûfa[2616] işâretdir.

[2609] av yeri
[2610] köy
[2611] eğlence meclisi, seyir yeri
[2612] eğlence meclisi, seyir yeri
[2613] yan
[2614] orada bulunan
[2615] yakın
[2616] bilinen

buçaġ: 1. Kûşe.

buçaḳ: 1. Kûşe.

budal: 1. Maḥall, mevḳi‘.

bük: 2. Gûşe ve kenâr.

cılav: 1. İlerü.

cibay: 3. Ḳıble.

cink: 3. Zâviye[2617], gûşe.

çaḳanaḳ: 3. Kend[2618].

çavurma: 2. Çevre.

çavut: 2. Çevre.

çıġnaḳ: Zâviye[2619], kûşe.

çiŋ: 2. Kenâr.

çit: 1. Kenâr, ḥudûd-ı arâżî.

çöl: 2. Ṭaşra, bîrûn[2620].

dalda: Her şey'in ṣırtı ve arḳası.

dengel: 2. Meşveret-gâh[2621].

[2617] köşe
[2618] hisar, belde
[2619] köşe
[2620] dıŞ

dernek: 2. Maḥfil[2622].

dınḳı: 1. Ṭuraḳ, vaḳfe, diŋlenecek maḥall.

dib: Cây[2623], alt.

dolayı: 1. Eṭrâf.

duraḳ: Ṭuraḳ, binek yeri, câ-yı ârâm.

egrim: 2. Kûşe.

erüksün: 1. ʻAskeriŋ ordunuŋ ḳondıġı maḥal.

girev: 2. Pey[2624].

göbek: 1. Orta, iç, merkez.

ḫıta: 3. Cây.[2625]

ḫıṭay: 3. Cây.[2626]

ıldam: 2. İlerü.

iç: 1. Derûn[2627].

içgereki: İçerüdeki, vaṣaṭındaki[2628].

ifka: Pazar ḳurılan maḥall, panayır yeri.

[2621] istişare yeri
[2622] toplanacak yer
[2623] yer
[2624] art
[2625] yer, bölge
[2626] yer, bölge
[2627] iç
[26282628] orta

ilgeri: 1. İlerü, ḳabl[2629].

ilgide: 1. Elinde.

ireyiş: Aşağı maḥall, alçaḳ mevḳi‘.

isre: 1. Bu tarafda, bu yanda. 2. Taht[2630].

iş ḳor: Muḥarebe yeri.

itek: 3. Etek, kenar.

iz: 1. Pey[2631].

ḳabaḳ: 1. İlerü, öŋ, ḥużûr.

ḳaḳ: 2. Ṣu ṭoplanacak maḥall, yaġmur yeri.

ḳamırġa: Şikâr-gâh[2632].

ḳaŋşar: 3. Ḳarşu-be-ḳarşu[2633].

ḳaptal: 1. Yan, taraf, kenâr, cihet.

ḳarçın: 2. Silâh yeri.

ḳarşı: 1. Öte ṭaraf. 2. Mezâristân.

ḳarşu: 1. Muḳabele[2634], rû-be-rû[2635], ḳabl[2636].

[2629] ön
[2630] alt
[2631] iz, art
[2632] av yeri
[2633] karşı karşıya
[2634] karşı karşıya
[2635] yüz yüze
[2636] ön

ķaş: 1. Ķarşu, öŋ, ḥużûr.

ķat: 3. Yan, ṭaraf, kenâr.

ķaya: 4. Nişîb[2637], yan ṭaraf, ṭaraf, cihet.

ķayan: 2. Ṭaraf, yan, cihât-ı erba‘a[2638].

ķayrı: 1. Girü, arķa. 2. Ṭaban.

ķını: 1. Kenâr, ṭaraf.

ķıraġ: Kenâr, yan.

ķısık: 1. Ṭar yer.

ķıyı: 1. Kenar.

kin: 1. Arķa.

kindik: Göbek, maġz[2639], orta.

kir: 2. Arķa.

kiriş: 1. Müdḫil[2640].

ķoġuş: 3. Maķâm-ı ḫademe, cây-ı[2641] ḫidmetkârân-ı sipâh.

ķol: 4. Ṭaraf.

ķon: Ârâm-gâh[2642], mesken, oturaķ, iniş ve tüşüş yeri.

[26372637] iniş, yokuş aşağı
[2638] dört yön
[2639] iç
[2640] giriş
[2641] yer

ḳonaġ: 2. Menzil, ḳonacaḳ yer.

ḳonaġlıġ: 1. Menzil-gâh, ḳonacaḳ maḥall ve mesken.

ḳonalġa: 1. Mesken, yazlıḳ ve ḳışlıḳ mev’âsı[2643].

ḳoŋşı: 2. Hem-civâr, bitişik.

ḳonuġ: 1. Maḥall, mesken, cây-ı[2644] tevaṭṭun[2645].

ḳoruġ: 1. Ḫalvet, yasaḳ olan maḥall.

ḳoy: 3. Taḥt[2646].

kökeŋ: 1. Maḥall-i aṣlî, mesken.

köpük ṭaşı: 4. Ḫammal-ı müzdeveriŋ[2647] teneffüs yeri.

ḳur: 3. Ḥâşiye[2648].

ḳurġal: İki nesnenin maḥall-i iltiṣâḳ[2649] ve irtibâṭı.

ḳurp: Kenârıŋ ḳırıġı, leb-şikeste[2650].

ḳuşlaġ: Şikâr-gâh[2651], avlaḳ yer, ḳuşı çoḳ mekân.

künay: Şarḳ[2652].

2642 dinlenecek yer
2643 mekân
2644 yer
2645 yerleşme
2646 alt
2647 ücret ile hizmet eden
2648 kenar
2649 birleşme
2650 kırık kenar
2651 av yeri
2652 doğu

kün batar: Maġrîb[2653], Güneş'iŋ batıcaḳ ṭarafı.

kün toġar: Şarḳ[2654], Gün çıḳış ṭarafı.

maḥal: 2. Mekân.

mınġlay: Öŋ, cebhe.

milk: 1. Kenâr, yan.

muŋuş: Zâviye[2655], bucaḳ.

narı: Öte, ṭaġdın narısı; ṭaġın ol ṭarafı.

nesveẖ: 2. Ma'reke[2656].

ol: 1. İsm-i işâret, ba'îde[2657] ve ġâ'ibe[2658] işâretdür.

olturuşluḳ: 2. İskân idilmege ṣâliḥ[2659] mevḳi'.

ün: 2. Ard.

orçın: 3. Ḫaymegâh-ı[2660] selâṭîne[2661] ıṭlâḳ[2662] olunur.

ordu: 1. 'Askeriŋ ḳondıġı maḥall.

oru: Zirâ'at içün saḳlanmaḳda olan toẖumuŋ muḥafaẓası çün ḳazılan yer.

orun: 2. Mekân, maḥall.

2653 batı
2654 doğu
2655 köşe
2656 savaş meydanı
2657 uzak
2658 orada hazır bulunmayan
2659 uygun
2660 çadır kurulan yer
2661 sultanlar
2662 isim verilme

o tayan: Öte ṭaraf, ḳarşu, ol cânib.

o tayḳa: Öte ṭaraf, ḳarşu, ol cânib.

oturaḳ: 1. Oturacaḳ yer, menzil.

oyaġ: 2. O ṭaraf.

oyan: 3. Ṭaraf, cihet, o yan bu yan.

ögün: Ġayr, başka, dîger.

oŋ: 1. Saġ ṭaraf.

oŋ sol: Ṣaġ ṣol.

öŋ: 2. Öŋ, pîş,[2663].

öte: Mâverâ, öte ṭaraf ve o yan.

ötek: 2. Öteki, berüki. 3. Orta.

ötleş: 1. Ṭaraf, yan, ḳısım.

özge: 1. Başḳa, diger.

özgü: Kendisine maḫṣûṣ, żât-ı ḫuṣuṣî.

pâyegeh: 1. Misâfirleriŋ ḳundura çıḳardıḳları maḥall.

pest: Alçaḳ ve aşaġ.

pille: 3. Çocuḳlarıŋ ḫâne ḫâricinde oyun maḥalli.

[2663] ön, ileri

saḳ: Ṭaraf, yan, semt, saġ.

saḳlav: 2. Ṣaḳlanılacak maḥall.

salḳan: Iṣıcaḳ günlerde hubûb[2664] eyleyen serin rûzgârlı yer ve serîn mevḳi‘.

sarı: 3. Yan, ṭaraf, semt.

sarıca: 4. Ol ṭarafça, ol cânibce.

sarraḳ: 2. Cânib.

serde: Meclis, maḥfil[2665].

sıġġu: 2. Sıġacek maḥall.

sıpancaḳ: 1. Ḳayar maḥall.

sırġaḳ: Ḳayar yer.

sırıncaḳ: 1. Ḳayar yer, ḳızaḳ maḥalli.

sırtı: 2. Arḳa.

sol: 1. Ṣol. 2. Pâyân[2666].

solaḳ: 2. Çep[2667].

sürçek: Ḳayılacaḳ maḥall.

şimal: 3. Muḳâbil-i cenûb[2668].

2664 rüzgar esmesi
2665 toplanacak yer
2666 son, uç
2667 sol taraf

tap: 2. Pey[2669].

taş: 4. Ḫâric[2670].

taşḳarı: Ṭaşru ṭarafı, ḫâric, ṭaşrı.

tav: 6. Su[2671].

tavır: 1. Ḳab ve ẓarfıŋ eṭrâfı, dâ’ire, çevre.

taycaḳ: 1. Ḳayacak yer.

tayıġ: Ḳayar maḥall.

tekin: Alt.

tenbul: 2. Püşt[2672].

ters: 1. Arḳa.

tışḳarı: Tışarı.

tigiş (1): 1. Dip, nihâyet[2673], taḥt[2674].

tigre: Etrâf, çevre.

tinġu: 2. Cây-ı[2675] maḳarr[2676], mola ṭaşı, binek yeri.

tiperlik: Bâr-gîrleriŋ[2677] ṭuynaḳıyla debelenmiş yer.

2668 güney
2669 iz, art
26702670 dış
2671 taraf
2672 arka
2673 son
2674 alt
2675 yer
2676 durulan

tivrük: 3. Eṭrâf, muḥîṭ.

tob ḳazġan: 2. Ṭop yatan maḥall[2678].

toġuş: 3. Maḥall-i zâyden[2679].

tumşuġ: 5. Kûşe.

tur: 1. Yuḳaru. 2. Ḳarşu, piş-gâh[2680].

turak: 2. Vaḳfe[2681].

turuş: 1. Mesken, mekân, vaḳfe[2682].

tuş: 1. Muḳâbil, yan, semt, ṭaraf.

tut: 2. Cây-gâh[2683].

tutḳar: 2. Maḥall-i şûra[2684].

tümenki: Her şeyiŋ aşaġısı ve uzaġı.

uc: 2. Müntehâ[2685].

ucaḳ: 4. Pîşgâh[2686].

ucarak: 1. Uc ve kenâr. 2. Yüksek maḥall.

uça: 1. Arḳa.

[2677] beygir
[2678] yığının bulunduğu yer
[2679] doğum
[2680] huzur
[2681] durak
[2682] durak
[2683] yer
[2684] müzakere
[2685] son yer, son uç
[2686] huzur

uruġ: 3. Cins, şu‘be.

usun: 2. Ol cânib.

uşal: O, şu ve ol; ba‘îde ve ġâ’ibe işâretdir.

uşanda: Orada, hemân yerde.

uşul: Uşal[2687].

üst: 1. Fevḳ.

üsti: 2. Yuḳarusı.

üstideki: Üzerindeki.

üstün: 1. Üzeri.

üzn: 2. Kenâr, yan, ṭaraf.

üzre: Üzerine, üstüne.

yaḳ: 1. Semt, cânib, kenâr, ṭaraf.

yaḳa: 2. Ṭaraf.

yaḳın: 2. Civâr.

yalaŋ: 3. Cây-ı[2688] meydân-ı vâsî‘[2689].

yan: Yaŋ, ṭaraf, kenâr, civâr, cihet.

yaŋ: Kenâr, civar, cihet, semt, yan.

[2687] o, şu
[2688] yer
[2689] geniş

yaŋa: 1. Cânib, semt.

yaŋaçıġ: İki ṭaraf.

yaŋaraḳ: Bu tarafraḳ[2690], bu cânibraḳ[2691].

yanaşa: Yaḳın, civâr.

yanbaş: Yanı başında, ḳurbunda[2692], kenâr.

yanġı: Ṭaraf, kenâr, yan.

yanındaki: Nezdinde, ḳurbında[2693], eṭrâfında.

yaşıḳ: 3. Pey[2694].

yataġ: 3. Mekân-ı meyyit[2695]. 4. Ḥarâmi[2696] ve ḥaşerât mekânı.

yeliŋ: Ferâḫ maḥall, aġacdan binâlı bir mekân.

yetül: Yer, ‘arâzî, mülk, zemîn, tofraġ.

yuḳarı: Bâlâ[2697].

yuḳġarı: Bâlâ[2698].

yurtġa: 1. Ḳabristân, mezarlık, türbe.

yükgî: 2. Yuḳarı.

[2690] daha bu taraf
[2691] daha bu yan
[2692] yakınında
[2693] yakınında
[2694] iz, art
[2695] ölü
[2696] hırsız
[2697] yukarı
[2698] yukarı

3.17.3. Mesafe

aġaç: 2. Mesâfe, fersaẖ.

anıḳ: 2. Yaḳın.

aralıġ: 2. Fâṣıla[2699], mesâfe, ara ma‘nâsında daẖi müsta‘meldir[2700].

elis: Uzaḳ.

hüral: 1. Uzak.

ıraġ: 1. Uzaḳ.

ḳaptal: 2. Yaḳın.

ḳonaġ: 3. Mesâfe.

ḳuş ẖâne: 2. Mesâfe.

tala: 4. Ba‘îd[2701].

talay: 2. Uzaḳ.

taş: 2. Ba‘id[2702]. 3. Fersaẖ, bîrûn aġaç ve çaḳrım.

tav: 3. Ba‘îd[2703].

uzak: Iraḳ.

yaḳ: 2. Yaḳın.

2699 aralık, ayıran şey
2700 kullanılan
2701 uzak
2702 uzak
2703 uzak

yaḳın: 1. Ḳarîb[2704].

yavuşḳarı: 1. Yaḳın.

yıġac: 2. Fersaẖ, yıgâc bir fersengdir ve ba'żı yerde bir ḳulac i'tibar olunur.

yıraḳ: Uzaḳ.

3.17.4. Ölçü, Derece ve Miktar

aġruḳ: 2. Dirhem gibi bir vezndir.

ança: Ol ḳadar, o rütbe.

andaġ: O mertebe, o derece.

andaḳ: O mertebe, o derece.

arş: 2. Bir ḳarış.

artuḳ: 1. Fażla, artıḳ.

artuḳsı: Artıḳı, fażlası, ziyâdesi.

arşun: Arşın, üç karışdır.

asru: Çoḳ, ziyâde.

aşarı: Pek çoḳ, pek ziyâde.

az: 1. Ḳalîl[2705].

azġıc: 1. Azlıḳ.

[2704] yakın
[2705] az

azġına: Cüz’îce, cüz’î, azıcıḳ.

azgine: Cüz’îce, cüz’î, azıcıḳ.

azlıġ: Azlıḳ.

barça: Cümle, kamu, hep.

barı: Cümlesi, hepsi.

barıca: Hepsi, cümlesi.

baş ülkü: 3. Ḳıṣtaṣ.

bıçuġ: 1. Yarım.

bıçuḳ: 1. Yarım.

birġına: Azcıḳ, biraz.

birgine: Azcıḳ, biraz.

birin birin: 3. Bir kere.

bol: 1. Çok.

bölük: 2. Parça.

buçuḳ: 3. Yarım.

bunca: Bu ḳadar, bu rütbe, bu miḳtar.

burunduḳ: 2. Çok.

büte: Bütün, yekpâre, tamâm.

bütün: Bütün, tamâm, yekpâre.

cirib: Altmış arşun murabba‘[2706], ṭınâb[2707].

cum: Tam, bütün.

çaġlın: 3. Endâze[2708].

çaḳıl: 1. Hiṣṣe.

çala: 1. Buçuḳ, yarım.

çek: 4. Vezn[2709].

çıḳġuḳ: 2. Ziyâd[2710].

çızlıḳ: 1. Cırıḳ[2711]. 2. Cüz.

çoḳ: Çoẖ.

çoḳluḳ: 2. Kes̱ret[2712].

çotur: 2. Bir parça.

dabḳur: Deste, bölük, def‘a.

daduŋlu: Bu miḳdâr, bu ḳadar, bu cins, bu rütbe, bu pâye.

dırtuḳ: 1. Pârçe, bölük.

[2706] boy ve enine ölçü
[2707] otuz kulaç
[2708] ölçü
[2709] ölçü
[2710] artıklık, fazlalık
[2711] ölçü
[2712] çokluk

dilim: Tilim, pârçe.

dirsün: Çoḳ.

elçin: 4. Endaze[2713], z̠irâ‘[2714].

fele fele: Derece derece, mertebe, mertebe.

gez: 1. Kerre, def‘a. 2. Arşın, endâze[2715], z̠irâ‘, dört ḳarış.

ġalebe: 2. Çoḳ.

ḫade: 2. Ḳulaç.

hep: Cümle, bütün, yek-pâre.

iknürek: Daha yüksek.

ḳamu: Hep, tamâmı, bütün.

ḳamuḳ: Hep, tamâmı, bütün.

ḳarar: Vezn[2716].

ḳarı: 2. Bir ḳulac, iki z̠îrâ‘ [2717].

ḳarış: Açıḳ eliŋ baş parmaḳ ucundan serçe barmaḳ ucuna ḳadar olan tûl[2718].

ḳaruça: 2. Ḳarış.

ḳat: 2. Ṣıra, derece, def‘a.

2713 ölçü
2714 arşın
2715 ölçü
2716 ölçü
2717 arşın
2718 uzunluk

ḳatla: 1. Def'a.

ḳayta: Yine, yeŋiden.

ḳaytadın: Yeŋiden bir daha, başḳa def'a.

ken: Çoḳ.

kem: 1. Az, eksik.

kem kem: 1. Az az.

kemlik: 2. Azlıḳ.

kerç: Dilim, pârçe.

kerti: 4. Tilim tilim.

kesmik: 1. Dilim, pârçe.

ḳıya ḳıya: Pârçe pârçe, bölük bölük.

ḳıyım ḳıyım: Pârçe pârçe, dâne dâne, bölük bölük.

kil: 1. Keyl[2719].

kile: 1. Ḥubûbât ölçüsi, ölçek.

ḳol: 3. Ẕira'[2720].

ḳopu: 2. Parça.

köp: Çoḳ.

[2719] ölçek
[2720] arşın

köpiçi: 1. Ziyâd[2721] olmaḳda olan.

köpraḳ: Ziyaderaḳ[2722].

köpük ṭaşı: 5. Fersaḫ.

ḳulaç: İki gez, bir insân ṭûlı[2723], dü[2724] ẕirâ'[2725].

küpi: 3. Yek-bâre ma'nâsına.

lap: Ṣırf, bütün, yek-pâre.

löke löke: 2. Pârça pârçe.

meyde: 2. Pârçe.

nimte: Biraz, bir pârçe, bir bölük.

olça: Ol ḳadar, çoḳ.

oŋay: 2. Vezn[2726].

oran: 4. Mikyâs, ölçi, tenâsüb[2727].

ölçek: 1. Vezn, keyl, mesâḥa[2728].

ötleş: Az az.

pılıḫta: 2. Bir bölügi ayrılmış pârçe.

[2721] çok
[2722] daha çok
[2723] boy
[2724] iki
[2725] arşın
[2726] ölçü
[2727] orantı
[2728] arsa ölçüsü

pılıḳta: 2. Bir bölügi ayrılmış pârçe.

rece: 1. Mesâḥa[2729], endâze[2730].

salġut: 3. Endâze[2731].

salıḳ: 3. Endaze[2732].

san: 3. Parçe.

som: 1. Yek-pâre, bütün.

soŋuca: Ṣoŋuna ḳadar.

şinik: 1. Ḳıt‘[2733], faṣl[2734].

tabın: 2. Cüz’[2735].

tala: 5. Def‘a, kerre.

talay: 1. Çoḳ.

tam: 2. Temâm.

tamcı taşı: 2. Ṭamla miḳdâr, rîze[2736].

taram: Pârçe, bölük.

tav: 7. Râdde[2737].

2729 arsa ölçüsü
2730 ölçü
2731 ölçü
2732 ölçü
2733 parça
2734 bölüm
2735 parça, bölük
2736 ufak parça

tekiz: 1. Bütün, tam.

ṭınab: Her yanı 60 ḫaṭve-i[2738] murabba‘[2739], bir ṭınâb otuz ḳulaç, taḫmînen bir buçuḳ dönümdür.

ṭınaban: 3. Endâze[2740].

tigin: 2. Ol ḳadar, ol miḳdar.

tike (2): 1. Pârçe, dilim.

tike tike: Pârçe pârçe, bölük bölük.

tilim: Dilim, parçe, bölük.

tilimġac: Bir dilimcik, biraz.

tim: 2. Ṭop[2741] şey’.

tim tim: Ṭamla ṭamla, ḳaṭre ḳaṭre.

tola: 2. Vâfir[2742].

turġanı birle: Cümleten, hepsi.

tutam: 2. Miḳyâs[2743], dört parmaḳ bir ṭutamdır.

tüke: 2. Tamâm.

tükel: 2. Tam, hemegi.

[2737] derece, mertebe
[2738] adım
[2739] boy ve en olarak ölçülmüş
[2740] ölçü
[2741] bütün
[2742] çok
[2743] ölçek

tükelüli: Cümle, büsbütün.

tüken: 3. Kâffe[2744].

tüküz: 1. Bütün, tam.

tüm: 2. Ṭop[2745] şey’.

türşe: Bir nev‘ miḳyâsdır[2746], fersaḫ gibi.

uşatca: Ol ḳadar, şol ḳadar.

uş munca: Bu ḳadar, ol ḳadar.

uşmunca çaġlıḳ: Bu ḳadar, bu miḳdârda, bu ölçekde.

üç yılduz: 3. Ḳulac, bir ḳârî[2747] iki gez[2748].

üküş: Çoḳ ziyâde, aşurı.

yarı: Ortalama, buçuk, yarısı.

yarım: Yarısı, buçuḳ.

yarpı: Yarısı, yarım, buçuḳ.

yeke yarım: 1. Birer, yarımşar.

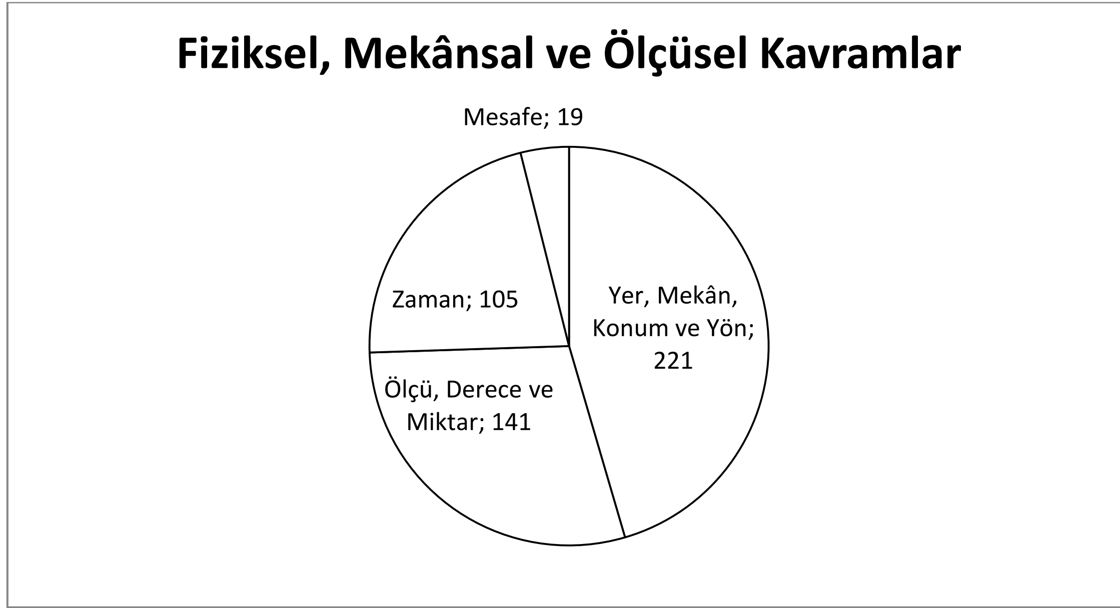
yurun: Parçe, bölük.

yutum: 2. Biraz.

[2744] bütün, hepsi
[2745] bütün
[2746] ölçü
[2747] kulaç
[2748] arşın

yüküş: Çoḳ, ziyâde.

yürgen: 2. Pâre[2749].

Şekil 3. 15. Fiziksel, mekânsal ve ölçüsel kavramlar

3.18. Hâl, Özellik, Şekil

3.18.1. Hâl ve Durum

âbâdan: Güzel, ma‘mûr, gösterişli.

âbâdânlıġ: Ma‘mûriyet, güzellik.

âbdân: Güzel, ma‘mûr, gösterişli.

açuḳ: 1. Meftûḥ[2750], âşikâr.

ada: 2. Ḫitâm[2751] ve tamâm ma‘nâsınadır.

adaġlıġ: 3. Mev‘ud[2752].

[2749] parça
[2750] açık
[2751] son

afacan: Ḥaşarı, âfetcan, yaramaz.

afaḳ (1): 1. Ṭoġrı.

afaḳ (2): Vaḥşî, yabânî.

aġruḳ: 1. İḥmâl[2753].

alabula: 2. Ḳarışıḳ ve bulaşıḳ.

alaḳ bulaḳ: Mühmelâtdandır[2754]; ḳarışıḳ, bulaşıḳ.

alaman (1): 2. Ġayrı munṭaẓam.

âlçı: 3. Üstün, ġâlib.

aldgin: 2. Aldanmış.

alġur: 2. Alıcı.

alġulıġ: Alınacaḳ şey, alınmaġa şâyeste.

alınî: 2. Pestî[2755].

amidun: Zinde, diri.

'anaḳ: 1. Muḳarreb[2756], mu'temed[2757].

apaḳ çapaḳ: Barışık.

aralaş: Ḳarma, ḳarış.

[2752] söz verilmiş
[2753] ağır yükler, şeyler
[2754] manasız lafız
[2755] alçak
[2756] yakın
[2757] itimat edilir

arı: Temîz, pak, ṣâf.

arıġ: 3. Sâf, pâkîze[2758], ṭâhir[2759].

arıġlıg: 1. Ṭaharet[2760].

arıḳ: 3. Sâf, pâkîze[2761], ṭâhir[2762].

arun: İyü, sâf, pâkîze[2763].

asġaz: Faydesiz.

asraġulıġ: Ḥıfẓ olunmaġa ve saḳlanılmaġa sezâ-var.

asraġamaġı: Gizli.

asrâr: 1. Eyü, a'lâ, güzel.

ast: 2. Pest[2764].

ataġ: 2. 'Ahd olunan şey, va'd.

atım: 2. Mu'tâd[2765].

ayaġ: 3. Nihâyet[2766].

ayas: 1. Ṣâf.

ayaz: 1. Ṣâf.

[2758] temiz, latif
[2759] temiz
[2760] temizlik
[2761] temiz, latif
[2762] temiz
[2763] temiz, latif
[2764] alçak
[2765] âdet olmuş
[2766] son

ayıġ: 3. Açıķ göz, kendine gelmiş.

ayırtġu: 1. Farķ. 2. ṭayyib[2767], pâkîze[2768].

ayrı: 3. Başķa, ġayr.

ayrıc: 3. Başķa, ġayr.

ayruķ: 1. Ayrı, başķa.

az: 2. Nâdir.

ayım: 3. İşâret, remz.

bâb: 3. Münâsib, nikü[2769].

babir: 2. Pek eski, köhnemiş.

bağlıġ: 1. Merbûṭ[2770], müte'alliķ[2771], mesdûd[2772], mevķûf[2773], mekfûl[2774].

baķuy: 2. Faẖîm[2775].

baş: 5. Birinci, evvel.

başġa: Ayrı, ġayrı, dîger.

başķa: Ayrı, ġayrı, dîger.

başkalıġ: Ayrılıķ, iẖtilâf, muġâyeret[2776].

[2767] güzel, iyi
[2768] temiz, latif
[2769] iyi
[2770] bağlı
[2771] ilgili
[2772] kapalı
[2773] tutuklu
[2774] kilitli
[2775] kadri yüksek

başlanġıç: Başla dinilmiş, bedâ[2777] idinilmiş.

baş minlik: 2. Ser-keşlik, ẖod-rây[2778].

başsız: Tertîbsiz, bî-ser[2779], başı bozuḳ.

başsızlıḳ: Tertîbsizlik, perîşânlıḳ, re'îssizlik.

batu: 1. Ḳavî[2780], zor, zeberdest[2781].

bavlı: 3. Nâz ile perverde[2782] olmuş.

baya: 1. 'Âdî, bayaġı, sâde. 2. Bayat, eski.

bayat: 1. Eski.

bayrı: 2. Köhne, atıḳ.

beltute: Ḫâne-nişîn[2783].

benâyî: 5. Nişân ve 'alâmet.

beŋzeş: Müşâhebet[2784], muṭâbaḳat[2785].

beter: Fenâ, yamân.

bıġlamış: 1. Nihâyet.[2786] 2. Bî-ḥadd.[2787]

[2776] başkalık
[2777] başlama
[2778] yalnız kendi başıyla iş gören
[2779] başsız
[2780] güçlü
[2781] galip, üstün
[2782] beslenme
[2783] evde oturan
[2784] benzerlik
[2785] uygunluk
[2786] son

bilgü: 1. Nişân, ‘alâmet.

bilgülük: Bellü, ma‘lûm, nişânelü.

bilgürme: 1. Eṡer, ‘alâmet, nişân.

bilgüt: 2. Bilinmiş ve ṭanılmış.

bilig: 2. Nişân.

biŋziş: 2. Mutâbaḳat, mânend[2788].

bir bir: 2. Ayrı ayrı.

birer: 2. Ayrı ayrı.

biri: 2. Pesendîde[2789], eski.

birin birin: 2. Cüdâ cüdâ[2790].

birü: 1. Eski, köhne, fersûde[2791], mücerreb[2792].

bizeklig: Bezeklü[2793].

bitüy: Birbirine yapışmış.

boġaḳ: 2. Boġuḳ.

boġu: 2. Boġulmuş.

2787 sınırsız
2788 benzer
2789 beğenilmiş
2790 ayrı ayrı
2791 yıpranmış
2792 denenmiş
2793 süslü

bolġusı: Olucısı, işdeki.

bozuġ: 1. Muẖtell[2794], ġayr-i muntaẓam, meksûr[2795], ẖarâb, fâsid[2796].

bögrün: 3. Bir mühimme yaramaz şey.

bölük: 3. Başḳa, ayruca.

börsü: 1. Füsûrde[2797] olmuş.

bulaşıḳ: 2. Emâre, leke.

bulbad: Eski, vîrâne ve bozuḳ.

bulaşıḳ: 1. Bulanıḳ, ḳarışıḳ.

bulġaġ: 2. Tîrelik[2798], ḳarışıḳlıḳ.

bulġancaḳ: Tire[2799], fâsid[2800], bulaşıḳlı.

bulġanuḳ: 1. Muġberr[2801], tire[2802]. 2. Fâsid[2803], muḥalif[2804].

bulġar: 1. Mülevves[2805].

burna: Muḳaddim olan, evvelâ, ilk.

burtaġ: Bozuḳ, perîşân, tertîbsiz, ḳarışıḳ.

[2794] karışmış
[2795] kırık
[2796] bozuk
[2797] soluk, donuk
[2798] bulanıklık
[2799] bulanık
[2800] bozuk
[2801] tozlu
[2802] bulanık
[2803] bozuk
[2804] uygun olmayan
[2805] kirli, bulaşık

burun: 2. Evvel.

burunġı: Evvelki, muḳaddimki, geçenki, eski.

bute: 2. Bun[2806].

butraḳ: Perîşân, muḫtell[2807].

büyü: 2. Işıḳ idici.

büzük: 1. Esâs, temel.

cıġan: 4. Bî-tâ‘alluḳ[2808].

cılav: 2. Evvel.

cink: 4. Denk.

çaġlıġ: 2. Mânend[2809].

çaġlın: 2. Lâyıḳ.

çakaçaḳ: 2. Çar çabuḳ.

çaḳçalaġay: İnḳılâb, berhem[2810] olmuş, divrilmiş.

çaḳır çuḳur: 2. Pest ve bülend[2811].

çapduḳ: 1. Nihâyet[2812].

[2806] dip, son
[2807] karışmış
[2808] alakasız, ilişkisiz
[2809] benzer
[2810] karışık
[2811] alçak ve yüksek
[2812] son

çaş u beyn: Perâkende[2813] ve perîşân.

çekçe: 3. Açıḳ göz.

çelmek: 1. Ḳarma ḳarış, ġayr-i müretteb[2814].

çer: 2. Tüvânâ[2815].

çeri: 2. Başı bozuḳ.

çerig: 2. Başı bozuḳ.

çırpı: 1. Çırpılmış.

çızlıḳ: 4. Ḥassâs şey‘.

çin: 4. Ṣaḥiḥ[2816], ṭoġrı, bî-şekk[2817].

çoġul: 2. Şikâyetçi.

çopur: 6. Pest ü bülend[2818].

çozulġuc: 1. Çözülmiş, perîşân[2819].

çöp: 2. Münâsib, lâyıḳ.

çuġa: 2. Ḫarâb.

çüre: 3. Münâsib, lâyıḳ, muvâfıḳ.

[2813] dağınık
[2814] düzensiz
[2815] güçlü
[2816] doğru
[2817] şüphesiz
[2818] alçak ve yüksek
[2819] dağınık

çürik: Çürümüş, ḥarâb, münfesiḥ[2820].

damarluḳ: 1. Öz, her şey'in mâyesi.

dara: Dâ'ima, ebedî[2821].

desleb: Evvel, muḳaddem[2822].

dibilik: 1. Bir şey'iŋ nihayeti[2823].

dik: 2. Merfu',[2824] zîr.[2825] 3. Tîz.[2826]

dizi: 2. Ḳaṭar[2827].

dizi: 2. Ṣaff, ṣıra, ḳaṭar[2828].

dizin dizin: Ṣıra-be-ṣıra, ṣaff-be-ṣaff, saṭır-be-saṭır.

dolaşuḳ: Sarılmış, ḳarma ḳarış.

döl: 2. Mâye.

dölek: 1. Râm[2829], nerm[2830].

düzgün: 1. Tüzgün, bî-naks[2831] ve bî-ayb[2832].

ebil sebil: Bî-kes[2833], ṣâhibsiz, bî-mürebbi.

[2820] bozulmuş
[2821] sürekli
[2822] ilk
[2823] son
[2824] yükseltilmiş
[2825] aşağı
[2826] keskin
[2827] sıra
[2828] sıra
[2829] boyun eğmiş
[2830] yumuşak, mülayim
[2831] eksiksiz
[2832] ayıpsız

ebsem: Sâkit[2834], uslu.

efsem: Sâkit[2835], uṣlu.

eli: 3. Ṣâḥib-i dest[2836].

elliġ: 3. Ṣâḥib-i dest[2837].

eprik: 1. Eski, atık, münderis[2838].

esen: Ṣaḥîḥ, sâlim, saġ, saġlam.

eşki: 1. Çıḳmış.

felfes: 2. Ḳart.

fûlâd: 2. Cevher-dâr[2839].

gedek: 2. Lâzım, vâcîb.

giç: 1. Denk.

giçi: 1. Şûẖ, dilber.

giçiş: Ḳıçıḳ[2840].

girek: Lâzım, gerek.

gireklig: Lüzûmlu.

2833 kimsesiz
2834 susmuş
2835 susmuş
2836 el
2837 el
2838 harap
2839 mayası makbul olan
2840 şuh

gök: 5. Yaẖşı.

gökcek: Güzel, ẖoş iyi.

görenk: 1. Tecrübe, mu‘tâd[2841]. 2. Numûne, gösteriş.

görk: Ḥüsn[2842], gösteriş.

görkebay: 1. Ṣâḥib-i ḥüsn[2843], ziyâde güzel olan.

görken: 1. Güzel. 2. Gören ve dîden ma‘nasına daẖi gilür.

görkey: 1. Güzellik. 2. Görici.

görküz: ‘Alâmet, es̱er, nişâne.

görniş: Manẓara.

görülük: Görüb i‘timâd olınacaḳ şey’.

görümlük: Ṣâḥib-i ḥüsn[2844], gösterişli.

görüşlüg: 1. Debdebelü, şânlu, i‘tibârlu, görmege şâyân.

gözel: İyi, ẖoş, ḥüsnâ[2845].

ġul: Yabânî âdem, çirkîn ve maẖûf[2846] çehrelü olan.

ġuz: 2. Ṣâf, pâk.

ḥarış: Ġâyib, żâyi‘, murdâr, mekrûh.

[2841] âdet olmuş
[2842] güzellik
[2843] güzellik
[2844] güzellik
[2845] güzel
[2846] korkunç

hayrân: Mużtarr[2847], ser-gerdân[2848], eşini ġâyib itmiş ḥayretde ḳalmış.

ḫazan: 4. Nihâyet[2849].

ḫoş: Güzel, eyü, latîf, zarîf.

ḥük ve çük: 1. Pest[2850] ve bülend.[2851] 2. İyi ve kötü.

ımraġ: Maṭlûb[2852], maḳbûl, lâyık.

ınuḳsa: Ṣansız[2853], ḥadsiz[2854], bî-pâyân[2855].

ınuktı: ‘Acîb, ġarîb, mis̱li görilmemiş bir şey.

için: İçlü, içkin.

içke (2) [aṣlı inçke]: 1. Nâzik.

içki: 2. Derûnî[2856].

ikin: 3. Sebeb.

ilgeri: 2. Evvel, muḳaddem[2857].

ilk: 1. Muḳaddem[2858].

inamlı: 1. Ṣâḥib-i iḫtiyâr[2859].

[2847] çaresiz
[2848] serseri, perişan
[2849] son
[2850] alçak
[2851] yüksek
[2852] istenilen
[2853] sayısız
[2854] sınırsız
[2855] sonsuz
[2856] içten
[2857] önceki
[2858] önceki

ince: 1. Nâzik, nârîn.

incge: 2. Nârîn.

ip: 3. Kesreniŋ işbâʻıyla[2860] lâyıḳ, münâsib.

irte: 1. Önce, muḳaddim[2861].

irzir: Muvaffaḳiyyetsizlik, ḥaḳḳından gelinmemiş.

isen: Ṣâġ, saḥîḥ, ʻâfiyet, ṣaġlam.

iski: Köhne, atıḳ, ḳadîm.

iş (2): 3. Mânend[2862], Muʻâdil[2863].

işilgen: 2. Ḥaml[2864]. 3. İşlenmiş.

itik: 3. Ġâyib, zâyiʻ.

iye: 1. Aṣıl.

iyge: 1. Aṣıl.

iz: 2. E̱ser, nişâne, naḳş-pâ.

ḳaḳılcım: 2. Çok bilinen.

ḳapıḳ: 2. Ḳapanıḳ, yapılmış.

ḳara: 2. Uzaḳdan görünen bir ʻalâmet.

[2859] seçme
[2860] ilave
[2861] ilk
[2862] benzer
[2863] eşit
[2864] yük

ḳaracı: 2. Naẓar idici.

ḳaranġu: 2. Mübhem[2865], mestûr[2866].

ḳarġaş: 2. Ḳarışıḳ.

ḳaşaŋ (2): Güzel, yaḳışıḳlu.

ḳaşmar: Masẖara, şaḳacı, rüsvâ, güldirici.

ḳatanġur: Biçimsiz olan âdem, yaḳışıḳsız, ḳılıḳsız.

ḳatılış: 1. Ḳarışıḳ.

ḳatış: Ḳarışıḳ.

ḳavur: 1. Aṣılsız, esâssız.

ḳayġalduruḳ: 1. Muṣaffâ[2867], müberrâ[2868].

ḳaynaşlıḳ: Ḳaynayıcı, ḳaynar.

keçikür: 1. Keçici.

kesmik: 2. Tekerrüren[2869] dökülen şey'.

ḳıçıġ: 2. Şûẖ.

ḳılcav: Şaḳacı, sotarı, güldirici.

ḳılıġlı: H̱ûylı, merġûb[2870], endâmlu.

[2865] açık olmayan, kapalı
[2866] örtülü
[2867] saflaştırılmış
[2868] arı
[2869] tekrar tekrar

ḳınc: 3. Memlû[2871]. 4. Dinc yerine daẖi müsta‘meldir[2872].

ḳırġın: 2. Şikestelik[2873].

ḳısnaḳ: 1. Ḳısıḳ.

ḳıvraḳ: 2. Fettân.

ḳıyın: 2. Çetîn, ṣu‘ûbetlü[2874].

ḳızıl: 3. Güzel. 4. Âşikâr.

kifte: Zarar-dîde,[2875] fâydesiz.

kirişmel: 3. Ṣâḥib-i nîreng[2876].

kirpe: 1. Körpe.

kitülük: İzâle ve def‘i lâzım ve vâcib olan.

ḳolay: Âsân[2877], suhûlet[2878], zaḥmetsiz.

ḳomaḳcı: 2. Şaḳacı, güldürici.

ḳonuḳ: 1. Ḳonulmuş. 2. Ḳonuşulmuş.

ḳopu: 1. Ayrı, ḳopmuş olan, ḳopuḳ.

ḳoş: 2. Cins.

[2870] rağbet gören
[2871] dolu
[2872] kullanılan
[2873] kırılmışlık, bozulmuşluk
[2874] zor
[2875] zarar görmüş
[2876] hile, sihir
[2877] kolay
[2878] kolaylık

ḳoşa: 2. Cins.

ḳoşuḳluġ: Ḳarışıḳ, âlûde[2879].

ḳozalaḳ: 2. Kemâle irişmemiş.

kök: 5. Aṣıl, menşe‘.

kökçek: Güzel, ḫoş, yaḫşı sûretli.

kökel: İmdirici, süd virici.

kömüglüg: Gömili, gizli.

körgen: 1. Gören, görülmüş, görmege şâyân, göriniş.

köriniliş: Manẓara, ṣûret, gösteriş.

körpe: 2. Tâze, nevres[2880].

körtek: 1. Görünüş, gösteriş, numûne, ‘ibret, tecrübe, âdet, mesbûḳü’l-emṡâl[2881].

ḳund: 1. Açıḳ. 2. Metin[2882], ḳuvvetlü.

ḳur: 7. Mâye.

ḳuvvet: Ḳavî[2883], güç, zeber-dest[2884].

ḳuzġun: 2. Şûriş[2885].

[2879] bulaşık
[2880] yeni yetişen
[2881] örnekleri geçmiş
[2882] sağlam
[2883] güçlü
[2884] galip, üstün
[2885] karışıklık

küçi: 2. Ḳuvveti.

küçük: 2. Bir şey'iŋ esâs ve silsilesidir.

kügüz: Merġûb[2886], maḳbûl, hediyyeye lâyıḳ olan.

kül kök: 2. Mużmaḥil[2887], rengi ve beŋzi kül gibi olan.

küngeç: 2. Masḫara[2888].

ma'ḳûl: 'Aḳla ḳarîb[2889], münâsib, iyi, güzel.

mardaç: Baġdaş.

mayruḳ: 1. Za'îf, nârîn.

meleş: 4. Ḫoş, güzel.

mevcûdluḳ: Ḥâżır, mevcûd.

moġulçın: 2. Ṣâf.

mulus: 1. Ḳarışıḳ şey' ve süpründi.

muluz: 1. Ḳarışıḳ şey' ve süpründi.

mük: Gizli, gizlenmiş.

nav: 1. Nev[2890].

obay cobay: Perâkende[2891] ve perîşân.

[2886] rağbet gören
[2887] perişan olan
[2888] gülünç
[2889] yakın
[2890] yeni

ol: 4. Tâze.

ün: 1. Daķîķ.

oŋ: 2. Toġrı.

oŋay: 1. Ķolay.

oran: 1. Ṣıfat.

orta: 1. Vasaṭ[2892].

ortacaġlıġ: Mu'âdil[2893].

öcük: 1. Efsürde[2894]. 2. Ḫâmûş[2895].

ökçe: 1. Ṣaġlam.

ölçek: 2. Müsâvî[2896], muṭâbıķ[2897].

ölküş: Efsürde[2898], ṣolmuş.

örnek: Numûne, örnek, nüsḫa, ṣûret.

ötgün: 1. 'Âbir[2899]. 2. Müessir[2900].

ötgünci: Yol geçen, 'abîr[2901], revende[2902].

2891 darmadağın
2892 orta
2893 eşit
2894 soluk, donuk
2895 susmuş
2896 eşit
2897 uygun
2898 soluk, donuk
2899 geçen, geçici
2900 iz bırakan
2901 geçen, geçici

öz: 1. İç, cevher.

özlük: Kendilik, z̠âtiyyet, ḫuṣûṣiyyet.

pas: 2. Paslanmış ve lekelenmiş, bî-cevher[2903] ve bî-ṭarâvet[2904].

petek: 2. Muḫbit[2905].

pîç: 3. Pis.

pûç: Ḳof, yaramaz, boş şey.

pûçlıġ: Boşlıḳ, yaramazlıḳ, ecveflik[2906].

saçma: 1. Ṣaçaḳ ve saçılur olan şey’.

saçuḳ: 1. Ṭaġınıḳ.

saġ: Sâlim, ḫâlis, emîn, saġlam, selâmet.

saġın: 4. Selâmet, emânlıḳ[2907].

salġut: 2. Meb‘ûs[2908].

salıḳ: 2. Nişân, es̠er.

salt: Salt, yalŋız, sade.

salur: 3. Salucı[2909].

2902 giden
2903 asılsız
2904 tazelikten yoksun
2905 mutevazi
2906 kofluk
2907 güvenlik
2908 gönderilmiş
2909 salan

sanġaraḳ: 1. İç, lüb[2910].

sapa: Ücrâ, ṣapa.

sarb: 3. Düşvâr[2911].

satıc: Ṣınıf, ṣıra, ḳaṭar.

saydam: 1. Arı, temiz, saf.

sayın (2): 1. Eyü, ḫûb[2912], seçme, ḥürmetlü, mümtaz.

saz (2): 1. İyi, ṣaġ selâmet, dürüst.

sehremiş: 2. Vasıṭa, vesile.

seliḳalıġ: Ṣeliḳalı[2913], layık, berûmend[2914].

serâ: 2. Ṣâf, müberrâ.

serây: 2. Ṣâf, müberrâ.

sılıġ: 3. Saf. 4. Silik, düzlenmiş.

sınaġlıḳ: Tecrübeli, güzîde.

sıpav: Mülâyemet[2915], mânend[2916].

sıra: 1. Sıra, dizi.

[2910] öz
[2911] zor
[2912] güzel
[2913] usullü
[2914] faydalı
[2915] uygunluk
[2916] benzer

silgü: 1. Ṣâf, ṭâhir, arı, temiz.

sirk: 3. Açıḳ.

solaḳ: 1. ‘Aser[2917].

solgan: Ṣolan, solmuş.

solġun: 1. Fersude[2918], füsürde[2919], solmuş, münfesiẖ[2920].

som: 2. Ḳavî, ẖâliṣ, içi boş olmayan.

soŋ: Ṣoŋ.

soŋġı: Ṣoŋı.

soŋraġı: Ṣoŋraki, nihâyetindeki[2921].

sotarı: 2. Masẖara, şaḳacı.

soyġun: 2. Elbise toplayıcı.

sulu: 2. Güzel.

sunḳol: 2. Ṣolaḳ.

susaḳ: 2. Sus turan âdem.

susım: 2. Sükût, ṣadâsız.

suvat: 2. Sükût, ẖâmuş[2922].

[2917] solak
[2918] eskimiş, buruşmuş
[2919] soluk, donuk
[2920] bozulmuş
[2921] sonundaki

suvuḳ: 2. Carî[2923].

sübük: 1. İz, nişâne, ‘alâmet, naḳş-ı pâ.

süçük: 2. Şirin.

sülpük: 1. Füsürde[2924], pejmürde[2925].

sümü: Fâ‘idesiz, boş, lüzumsuz.

süteklegen: Süt viren, sulayan.

süzen: 1. Süzilen nesne, çekîde[2926].

süzük: Süzülmüş, berrâk.

şay: 2. Mükemmel.

şük: 1. Toġrı.

tal: 1. Çıplaḳ, düz. 2. Ḫilâf[2927].

tan: 2. Ġarîb.

taŋ (1): 2. Ġarîb.

tanımal: Tanılmış, bilinmiş, sencîde[2928]. ḥâl-dân[2929].

tanış: 2. Ma‘lûm, görülmüş, billi[2930].

2922 susmuş
2923 akan
2924 soluk, donuk
2925 büzüşmüş, solmuş
2926 damlamış
2927 zıt
2928 tartılmış
2929 hâl bilen

tap: 1. Eser, nişân,ʻalâmet.

tart ve birt: 1. Ṭaġınıḳ, ḳarışıḳ.

tartağın: Ṭaġınıḳ, darmadağın.

taslaḳ: Nâ-matbûʻ[2931], tasarlanmış, nîreng[2932].

taşḳun: 3. Ḫurûşân[2933], coşan.

tegiz: 1. Düz, ṭoġrı.

tek: 5. Ḫâmûş[2934].

ters: 2. Maʻkûs[2935].

tınıḳ: 3. Ṭuru, ṣâf, ṭonuḳ.

tıt ve pıt: Ṭarma tağın, ḳarma ḳarışıḳ, pâre pâre.

ṭıyar: Ḥâżır, âmâde, mükemmel.

tib: 2. Ġavr[2936], temel, alt. tüb daḫi yazılur.

tigiş (1): 3. Pestî[2937].

tigrü: Uc, nihâyet[2938].

tik (1): 2. Merfuʻ,[2939] zîr.[2940] 3. Tîz.[2941]

2930 bilinen
2931 basılmamış
2932 taslak şey
2933 çağlayan
2934 sessiz, suskun
2935 zıt
2936 dip
2937 alçak
2938 son

tik (2): Toġrı, bülend[2942].

tikilig: Dikili, ḳâ’im[2943], râst[2944].

tikis: 1. Düz, toġrı, denk, müsâvî[2945].

tilik: E̲ser, iz, nişâne. atıŋ izi, ayaġ ḳâlıbı.

tiŋ: 1. Denk, eş, müsâvî[2946], muvâzene[2947].

tire: 1. Şu‘be.

tirk: 1. Muḫâlefet, muḳâvemet.

titik: 3. Nevres[2948].

titiklek: 5. Serbest.

tizi: 2. Ṣaff, ṣıra, ḳaṭar[2949].

toġrı: 1. Ṣaḥîh.

toġma: 2. Mütevvellid[2950].

toḫtamış: 1. Mü’ebbed[2951], mü’eyyed[2952], müstaḳîm[2953] ve s̲âbit.

[2939] yükseltilmiş
[2940] aşağı
[2941] keskin
[2942] yüksek
[2943] ayakta duran
[2944] doğru
[2945] eşit
[2946] eşit
[2947] denge
[2948] yeni yetişmiş
[2949] sıra
[2950] doğan
[2951] karar kılmış
[2952] metanet verilmiş

toķaç: 2. Temel.

toķluġ: 2. Ṭolġunluk.

toķtaş: 1. Râḥat.

tolay: 1. Ṭop[2954], kes̠ret[2955].

tolġama: 2. Gizli.

tombalaķ: 2. Güzel, yaķışıķlı.

tonġuc: 3. Evvel ve nuḫust[2956] tevvellüd[2957] iden, ibtidâ[2958] meydâna gelen.

tonuķ: 2. Bî-ġubâr[2959], bî-leke[2960].

törtüb: 2. Dört ṭarafıŋ âdemi.

töynek: 2. Lâşe[2961].

ṭor (2): 1. Eyü, güzel, münâsib.

turak: 3. Ṭavır, hâl.

turalik: 2. Sebeb. 3. Muntaẓam.

turlaķ: 2. Ķalender meşreb, deliķanlı.

turluġ: 1. Nev‘, müte‘addid[2962], her cins.

[2953] doğru
[2954] yığın
[2955] çokluk
[2956] ilk
[2957] doğma
[2958] ilk
[2959] tozsuz
[2960] lekesiz
[2961] hiçbir işe yaramaz şey

turuķ: 2. Bî-ġubâr[2963], bî-leke[2964].

tutġun: 1. Giriftâr[2965], tutulmış.

tuyuķ: 1. Ṭuyulmuş[2966].

tükeniş: Serencam[2967], bitmiş, ḫalâṣ olmuş[2968].

türlüg: 1. Nev‘, müte‘addid[2969], her cins.

tüyek: Yük.

tüzüg: 1. Tertîbli, muntaẓam, yolunda, münâsib[2970], güzel.

uluġ: Büyük, a‘ẓâm.

uya: 2. Sinekli.

uyġur: 2. Uyar ve uyġun şey.

ülgen: 1. Büyük, uluķ, kemâle irmiş.

yabâne: 1. Perâkende[2971].

yabanî: 1. Vaḥşî.

yâd: 2. Mużırr[2972], muḫâlif.

[2962] türlü türlü
[2963] tozsuz
[2964] lekesiz
[2965] tutuklu
[2966] duyulmuş
[2967] son
[2968] kurtulmuş
[2969] türlü türlü
[2970] uygun
[2971] dağınık, perişan
[2972] zararlı

yadaġ: Dâyimî, devâm.

yaġ: 2. Rûḥ[2973], cevher.

yaẖşı: Güzel, eyü.

yalçı: Düzlenmiş, temizlenmiş, yoluna ḳonılmış.

yamaġ: 1. Munżamm[2974].

yaman: Kötü, fenâ.

yanayı: İçinden bir başḳası, digeri.

yançuḳ: 2. Basılmış, çiynelmiş.

yaŋı: Yeŋi, tâze.

yapraḳ: 2. Ṭabaḳa.

yar: 2. Maẖlûṭ[2975].

yaraġ: 2. Münâsib, müfîd[2976].

yaraşıḳ: 2. Münâsib, câme-zîb[2977] âdem, yaraşıḳlı.

yaraşmış: Münâsib, zîbende[2978].

yasal (1): Ṣaff, dizi.

yasal (2): Âreste[2979].

[2973] öz
[2974] katılmış, ilave olmuş
[2975] karışık
[2976] faydalı
[2977] güzel giyinmiş
[2978] yakışıklı, güzel

yasav: Ṣaff, dizi, tertîb[2980].

yaş: 2. Tâze, körpe.

yaşıl: 1. Tâze.

yaşuruḳluġ: Gizlü, mestûr[2981].

yaşurun: Gizli.

yât: 2. Mużırr[2982], muḫâlif.

yatıḳ: Yatġun, yatıcı, yatışmış.

yava: 1. Ġâyib[2983].

yavaş: 3. Ḥalîm,[2984] ḫâmûş,[2985] naẓîf,[2986] ṭayyib.[2987]

yavlaḳ: 2. ‘Acîb, garîb.

yavuz: Pâkize[2988], güzel, müsteṡnâ[2989].

yaya: 2. Yayaŋ.

yayaŋ: Piyâde.

yayaḳ: 2. Yayaŋ.

2979 süslenmiş
2980 düzen
2981 örtülü
2982 zararlı
2983 hazır bulunmayan
2984 yumuşak mizaçlı
2985 susan
2986 temiz
2987 iyi
2988 temiz, latif
2989 fevkalade

yedek: 1. Ma'iyyetde giden redîf[2990] şeyler.

yeke yarım: 2. Perâkende[2991].

yeŋ: Tâze, yeŋi.

yeŋi: Tâze, yeŋi.

yıġ: Ḥâzır, âmâde.

yıḳılmaġur: Metîn[2992], yıḳılmayıcı, yıḳılmaz.

yılaŋ: 3. Sâde. 4. Piyâde.

yig: 2. Fenâ, nâḫoş.

yigin: Ḫûb[2993], pâkize[2994], temiz.

yimrülgü: Ḫarâb, vîrân.

yiŋi: 1. Yeŋi, tâze.

yiter: Kâfî, ilvirür.

yitik: 1. Ġâyib. 2. Vâṣıl[2995], resîd[2996].

yolġun: 1. Yoluk, yüzi tükleri yolunmuş, nâ-pâk[2997].

yoluḳ: 1. Yolunmış, soyulmış. 2. Görüci.

2990 arkadan gelen
2991 dağınık
2992 sağlam
2993 güzel
2994 pek latif
2995 yetişen, ulaşan
2996 yetişmiş, olgun
2997 temiz olmayan

yona: 2. Çirkîn.

yosun: Kendi kendine ḥaṣıl olan ṭarz, üslûb, kâ'ide.

yosunluġ: Bu tarzda, bu üslûbda, bu ḳânûn, ḳâ'idede, ṭavır.

yufḳa: 2. Nâzik.

yuḳa: 2. Nâzik.

yumaḳ: Ḳapalu, şişüb ḳapanmış, ḳapadılmış.

yük: Ḥaml[2998].

yükgî: 1. Mürtefi'[2999].

yümrüklü: H̱arâb, vîrân, köhne, yıḳıġ, yıḳılmış.

zaġar: 2. Görüci.

zengin: 3. Tinc.

żınḳıl: 2. Zinde, ġayur,[3000] güzel.

3.18.2. Şekil ve Biçim

âfet: Şekil.

ala: 2. H̱âldâr[3001], beneklü, menḳûş[3002] şey.

an: 3. Boġum.

[2998] yük
[2999] yüksek
[3000] gayretli
[3001] benli
[3002] nakışlı

and: 3. Boġum.

aralıġ: 1. Aralu, aralanmış.

asma: Aşılu ṭuran şeyler.

aya: 3. Muṣaṭṭaḥ[3003] şeylere ıṭlâḳ[3004] olunur.

babay: 2. Tâb-dâr[3005], pîçîde[3006], ‘uḳde[3007].

baġ: 2. Girih[3008].

baġ bıraḳ: 3. Pîçîde[3009].

baġış: 2. Murabba‘[3010].

baġlaġuluḳ: Baġlanılmış, merbûṭ[3011], mu‘aḳḳid[3012], mesdûd[3013].

baġlıġ: 2. Mu‘aḳḳed[3014],

baġu: 2. Girih[3015].

baş: 3. Top şey.

baştuban: Baş aşaġı.

biçin: 6. Büklümsüz.

[3003] düz
[3004] isim verilme
[3005] kıvrımlı
[3006] bükülmüş,kıvrılmış
[3007] düğüm
[3008] düğüm
[3009] bükülmüş, dolanmış
[3010] kare
[3011] bağlı
[3012] düğümlü
[3013] kapalı
[3014] düğümlü
[3015] düğüm

bikik: 2. Baġlı.

bizek: 2. Muraṣṣa‘[3016].

boġım: ‘Uḳde[3017], büküm.

boġmaḳ: 1. Boġum yeri, ‘uḳde[3018].

boġum: ‘Uḳde[3019], büküm.

boḫanḫu: 2. ‘Ukde[3020].

boş: 1. Boş, ḳof, sâde, maġak[3021].

bunuġ: 2. Şekl ü şemâyil, ṣûret.

bunuḳ: 2. Şekl ü şemâyil, ṣûret.

burılġun: Burulmuş, bükülmüş.

burma: 1. Burulmuş, burġu.

buruş: 1. Pîç[3022], girih[3023].

bük: 3. Ḥam[3024].

bükülmiş: 2. Pîçîde[3025].

bükülüm: Ḳıvrılmış, şikenc[3026], ṭolaşıḳ.

[3016] süslü
[3017] düğüm
[3018] düğüm
[3019] düğüm
[3020] düğüm
[3021] çukur
[3022] büklüm, kıvrım
[3023] düğüm
[3024] bükülmüş, eğrilmiş
[3025] bükülmüş

cencek: 3. Pîçîde[3027].

cimdik: 2. Şikenc[3028].

cüci: 4. Tâze.

çalpa: 2. Egri.

çalḳubîn: Arḳası üzerine yatan.

çalpuḳ: 2. Egri.

çapuḳ: 1. Ḳılıc ile urulub küt ḳalmış ve çapılmış şey’.

çataġ: 3. Çatılmış şey‘.

çatal: 1. Mefrûḳ[3029], münşaḳḳ[3030], iki başlu.

çatıldu: 1. Çatlak, delik.

çatlav: 2. Çatlaḳ.

çavurma: 1. Girdâgird[3031].

çavut: 1. Girdâgird[3032].

çek: 1. ‘Uḳde[3033].

çelimlig: Endâmlu, cüsselü, ṣuretlü.

[3026] büklüm, kıvrım
[3027] bükülmüş, kıvrılmış
[3028] büklüm, kıvrım
[3029] ayrılmış
[3030] yarılmış
[3031] çepeçevre
[3032] çepeçevre
[3033] düğüm

çerkes: 1. Maḫrûṭiyy-üş-şekl[3034].

çıḳġuḳ: 3. Ḫal'[3035].

çıḳış: 1. Yoḳuş.

çırmaş: 2. Büküm.

çırmanġan: Ṣarılan, pîçîde[3036].

çigil: 1. Ṭavlanmış. 2. Pîçîde[3037].

çigin (2): 3. Dügüm.

çin: 3. 'Uḳde[3038].

çiŋe: 1. Büklüm büklüm.

çirim: 1. Buruşuḳ.

çizig: 1. Çizik, yol yol.

çor: 3. Top ve toplanmış şey'.

çotur: 1. Yaṣṣı.

çökek: 1. Egilmiş, çökük, oyulmuş.

çöker: 2. Yol yol.

çörek: 2. Müdevver[3039], toplanmış, külçe.

[3034] koni şekli
[3035] soyulup çıkarılmış
[3036] karışmış, kıvrılmış
[3037] dolaşık, bükülmüş
[3038] düğüm

çörgek: 2. Müdevver[3040], toplanmış, külçe.

çözük: Givşek, ġayr-i merbût[3041], açıḳ, münḳati‘[3042].

çuḳur: 1. Cevf[3043], derin.

daldırma: Ters, ‘aks.

dek: 1. Tik.

demel: Demet, baġ, beste[3044].

dınḳı: 3. Musaffi[3045].

dolama: 1. İçi tolmuş şey’.

dolayı: 2. Müstedîr[3046].

dolı: 1. Ṭolu.

dolma: 1. İçi tolmuş şey’.

dombaḳ: 3. Yuvarlaḳ, tombalaḳ.

dügün: 1. Dügüm.

egrim: 3. Muḥaddeb[3047], muḳavves[3048].

ele: 2. Ḫâldâr[3049], beneklü, menḳûş[3050] şey.

30393039 yuvarlak
30403040 yuvarlak
3041 bağlı olmayan
3042 kesilmiş, irtibat kalmamış
3043 oyuk
3044 bağlanmış
3045 saf
3046 daire şeklinde olan
3047 tümsekli
3048 yay gibi eğri

entü tay: Ṭatlu, şîrîn.

faḫḫek: 1. Ecvef, [3051] boş, ḫâlî. [3052]

ġıncı: 3. Dolu.

ḫır: 2. Aralıḳ. 3. Çizik.

ıldam: 3. Keskin.

igme: Ḫamîde[3053], egmiş, muḳavves[3054], çarpıḳ.

igri: 1. Egri.

inçik: 3. Ḳırıḳ.

inük: 1. İnişli.

itik: 1. Keskin, bürrân[3055].

ḳadaḳlıġ: Çivili, muḥkem[3056], yamaḳlı[3057].

ḳalın: 1. Metîn[3058], biriküb bir yere gelmiş olan şey'.

ḳaŋ: 1. Ṭolu, memlû[3059]. 2. Müdevver şey'.

ḳaraltġu: 2. Ḳırındı.

[3049] benli
[3050] nakışlı
[3051] kof
[3052] boş, tenha
[3053] eğri
[3054] kavisli
[3055] kesici
[3056] sağlam
[3057] yamalı
[3058] sağlam
[3059] dolu

ḳatla: 2. Ḳat ḳat.

ḳatmer: 1. Ḳatlu.

ḳav: 1. Ḳuruyub, çürüyüb ḳoġuḳ olan şey'.

ḳavak: 1. Ḳoġuḳ, içerüsi boş olan şey'.

ḳavşaḳ: 2. Gevşek.

ḳavuḳ: 2. İçi boş olan, ḳof.

ḳazma: 2. Maḥḳuḳ[3060] ve menḳûş[3061] şey'.

ḳaznaḳlıḳ: 1. Maḥḳûḳ[3062], menḳûş[3063], maḥfûr[3064], oyma.

kedük: Gedik, dişlü gibi olan.

kelte: 2. Ḳuyruḳsuz.

kevek: Ḳof, içi boş olan.

ḳılav: 2. Keskin.

ḳılıġ: 1. Ḳıllu, şaç ve tüglü.

ḳırıġ: Ḳırıḳ, ḳırılmış.

ḳırıntı: Ḳırındı, ufandı.

ḳırmız: 3. Ḥabbe, dâne.

[3060] kazınmış
[3061] nakşolmuş
[3062] kazınmış
[3063] nakşolmuş
[3064] kazılmış

ḳışıḳ: Egri, ḳavs.

ḳıvraḳ: 1. Ziyâde ḳıvrılmış.

ḳıvrım: 1. Ḳıvrılmış olan.

ḳıyıḳ (1): Ḳırḳılmış olan, püskül.

ḳıyıḳ (2): Ucı kisik kenârlu, maḳtû‘[3065].

kilürtek: Fâṣıla, aralıḳ, ortalıḳ.

kip: Peyveste[3066], merbûṭ[3067].

kirmek: Dügüm.

kisük: Kesik, bölüklenmiş, parçelenmiş.

kişik: Burmalu, çatallu, çatal.

ḳoġ: Ḳof, şikâf[3068], boş.

ḳoġuş: 4. Araları boş ve ḳoguḳ şey'ler.

ḳopal: Ḳaba, biçimsiz, yaḳışıḳsız.

ḳovuş: Ḳoġuḳ, menḳûr[3069], içi boş olan.

ḳoyġun: 2. Girgin şey'.

ḳozaḳ: 2. Muṭlaḳâ yuvarlaḳ şey'.

[3065] kesilmiş
[3066] bitişik, kesintisiz
[3067] bağlı
[3068] yarık
[3069] oyulmuş

kölügçe: Her dürtü kümelü ṭop şey’, yıġıntı, küme.

lev: Ṣarḳıḳ, gevşek.

sırça: 3. Tîz[3070].

yalman: 1. Tîz[3071].

yitik: 3. Keskin, bürrân[3072].

ḳulaġ: 2. Müsdedîr[3073].

ḳumal: 1. Yuvarlaḳ.

ḳundaġ: 1. Ṭop şey’, pür-pîc[3074].

ḳurçaḳ: Resm, hey’et[3075], ḳılıḳ, endâm, ḳıyâfet.

kündeleŋ: 1. Egri, ḳavs.

lav: Ḫam[3076], meyl-nâk[3077], süst[3078].

lavaşî: 1. ‘Umûmen yaṣṣı şeyler.

löke löke: 1. Löp löp, ṭop ṭop.

lük: İri, büyük parça, ṭoplanmış, müdevver[3079].

maḳar: 3. Dilli.

3070 keskin
3071 keskin
3072 kesici
3073 daire şeklinde olan
3074 tamamen dolaşık, büklümlü
3075 şekil
3076 eğri, bükülmüş
3077 meyilli
3078 gevşek
3079 yuvarlak

man manıḳ: 1. İri, ḳoca başlu şey.

manṭal: 1. Başı ṭoparlaḳ.

mayruḳ: 2. Ḫamîde[3080].

olılıḳ: 1. Hey'et[3081].

oma: 2. Müdevver[3082] şeylere dinür.

omaca: 2. Müdevver[3083] şeylere dinür.

oyma: 1. Oyulmuş şey.

oyuḳ: Oyulmuş maḥall, şikâf[3084].

öprük: Çökük, oyuḳ.

öyük: Delik.

özek: 1. Bir şeyiŋ içi, çekirdek, göbek.

pîç: 3. Pis. 4. Ṭolanmış ve ṭolaşmış.

raḫ raḫ: Ṣaṭır ṣaṭır, yol yol, ṣıra ṣıra, çizgi çizgi.

sarġuḳ: Aṣılmış, aşaġı gitmiş, sarḳıḳ.

sarmaşık: 1. Ṣarılmış, sarışık.

sarraḳ: 1. Ṭarafraḳ, bir yana temâyül itmiş.

3080 eğri
3081 biçim, şekil
3082 yuvarlak
3083 yuvarlak
3084 yarık

saruḳ: 3. Sarılmış.

savu: 1. Delik, oyuḳ.

savurman: Dü-şâḫe[3085].

sıḫ: 1. ‘Amîḳ[3086] olmayan, ṣıġ.

sınıġ: Ḳırıḳ.

sınuḳ: Ḳırıḳ, bozuḳ, yarıḳ.

sirk: 4. Cüdâ cüdâ.

sivri: 1. Ḥâdd[3087], keskin.

soḳun: Çiglenilmiş, ezilmiş.

soyuḳ: 2. Ṣoyulmuş nesne, post-kende[3088].

şibke: 4. Dilik dilik.

tab: 3. Bükük.

tabuġ: 3. Bölünmüş şey.

tamcı taşı: 1. Ḳatre, damla.

tamla: Ḳatre, ẕerre, dâne, damla.

tav: 4. Pîc[3089].

[3085] çatal
[3086] derin
[3087] sivri
[3088] postu kazılmış

tegrük: 1. Yuvarlaḳ.

tegürme: Müdevver[3090], devvâr[3091].

tekiz: 2. Musaṭṭaḥ[3092].

tereŋ: 1. Dirin[3093].

teskeri: Toġrı olmayan, igri, ma'kûs[3094], vaj-gûn[3095], yüz üsti.

tınıḳ: 1. Yatıḳ.

tigirim: 1. Degirmi, yuvarlaḳ.

til (1): 3. Yaṣṣı uzun şey.

tilin: Dilinmiş, yaṣṣı kesilmiş.

tilük: 1. Dilik.

tiŋiz: 2. Düz.

tiriŋ: Dirin, çuḳur.

tişkeri: Dürülmüş, ma'ḳus[3096], vaj-gûn[3097].

tişük: Dilik, şikâf[3098].

tivrük: 4. Münhânî[3099], mesdûd[3100], çaḳılmış şey'.

3089 bükülmüş
3090 yuvarlak
3091 çok, sürekli dönen
3092 düz
3093 derin
3094 zıt
3095 baş aşağı
3096 zıt
3097 baş aşağı
3098 yarık

tob: Yıġın, yuvarlaḳ ve mecmû‘ olan şeyler.

tobtoġrı: Ṭopṭoġrı, tüpdüz, ṭostoġrı.

tobtolı: Ṭosṭolı, ziyâdesiyle ṭolı.

tofuḳ: 1. Yumrı, muḥaddeb[3101], müdevver[3102].

toġalaḳ: 1. Ṭoparlaḳ, yumru, ṭop şey'.

toḳ: 2. Memlû[3103].

tola: 1. Ṭolu.

tolaşıḳ: 1. Dolaşıḳ, egri bügri, melfûf[3104].

tolġaş: 1. Büklüm, pîc[3105].

tolu: 1. Ṭolu.

toluḳ: 1. Ṭolu.

tolun: Memlû[3106].

tombalaḳ: 1. Yuvarlaḳ, ṭos ṭoparlaḳ, yumaḳ.

topaḳ: 1. Yuvarlaḳ.

topalaḳ: Ṭoparlaḳ, ṭombalaḳ, küre.

3099 eğilmiş
3100 kapatılmış
3101 dışbükey
3102 yuvarlak
3103 dolu
3104 sarılmış
3105 kıvrım
3106 dolu

toparlan: 1. Müdevver[3107].

tuban: 1. Başı aşağı, yüzi ḳoyı. 2. Ḫamîde[3108] ḳâmet[3109].

tupa: 1. Ṭoparlaraḳ, mürtefi‘[3110].

tutaş: Merbûṭ[3111], bitişik.

tutman: 1. Başı aşağı, yüzi ḳoyı. 2. Ḫamîde[3112] ḳâmet[3113].

tübtüz: Tobtoġrı, ṭostoġrı.

tügme: 1.‘Uḳde[3114].

tügün: 2. Girih, dügüm.

tüküz: 2. Musaṭṭaḥ[3115].

tümen: 3. Ḳoyu, dirin, çoḳ yerine ıṭlâḳ[3116] iderler.

tümpek: Egri bügrü, düz ve ṭoġrı olmayan.

türkân: 1. Ḳıvraḳ, kenârı burulmış şey.

tüşük: 1. Delîk, şikâf[3117], oyuḳ.

tüz: 1. Düz, toġrı, istikâmet[3118].

3107 yuvarlak
3108 eğri
3109 boy
3110 yüksek
3111 bağlı
3112 eğri
3113 boy
3114 düğüm
3115 düz
3116 isim verilme
3117 yarık

tüzek: Toġrı, musaṭṭaḥ[3119].

tüzgün: 1. Düzgün, muntaẓam.

tüzlük: 1. Toġrılıḳ, musaṭṭaḥ[3120].

ükmüş: Toplanmış, yıġılmış.

ükülgen: Toplanan, ḫarmen olan.

yal: 2. Düz.

yalpaḳ: 2. Yaṣṣı, yayvan.

yapalaḳ: 3. Yalfak[3121].

yar: 1. Yarılmış.

yaruġ: 2. Çatlaḳ, ferce[3122].

yaṣṣı: Yaṣṣı, düz.

yatḳun: 1. Çoḳ yatmış, bir yana mâ'il, yatġın.

yatuġancı: 2. Yatıḳ.

yıġı: 1. Yıġın.

yıġın: 2. Yıġunlu, kümelü.

yıġınaḳ: 2. Yıġın.

[3118] doğruluk
[3119] düz
[3120] düz
[3121] yassı
[3122] yarık

yıḳu: Ḫarâb, bir ṭarafa mâyil olan, yıkılmış.

yırıḳ: Şaḳḳ[3123], münşaḳḳ[3124].

yırtlas: 1. Çâk[3125], şiḳâfte[3126].

yırtuḳ: 1. Yırtıḳ.

yumalaḳ: Ṭopṭoparlaḳ, yumru ṭop, yumaḳ.

yumru: Müdevver[3127], topalaḳ.

yumuş: Yumuḳ.

yuvalaḳ: Yuvarlaḳ, yumaḳ.

3.18.3. Uzunluk, Büyüklük, Genişlik ve Ağırlık

afaḳ (1): 2. Küçük.

aġ: 4. Minik şeyler.

aġır: 1. S̲aḳîl[3128].

aġırman: 1. Aġır.

arpa: 1. İnce.

babir: 3. Pek büyük.

baḳuy: 1. Büyük.

[3123] yarık, çatlak
[3124] yarılmış
[3125] yırtık
[3126] yarık, bölünmüş
[3127] yuvarlak
[3128] ağır

basġun: 1. Aġır.

batuḳ: Aġır.

biraġu: Küçük, ṣabî, ṭıfl.

biyik: 1. Büyük, uluġ.

bodur: Ḳıṣa, boysuz, bacaḳsız.

bol: 2. Geniş, ferâġ[3129].

boy: 4. Bülend[3130].

boyuŋ: 3. Boy.

boy baş: 2. Boydaş[3131].

boyça boyça: Boy boy, müteḫalif[3132], ḳametde mütenevvi‘[3133], derece derece.

boyluġ: Uzun, medid[3134] boy sâḥibi.

budaġ: Semîn[3135].

burdaḳ: Semîn[3136].

bücür: 2. Ufaḳ tefek.

büyük: 1. Ulu, iri.

3129 rahat
3130 yüksek
3131 akran, aynı boyda
3132 farklı
3133 çeşitli
3134 uzun
3135 şişman
3136 şişman

cengiz: 2. Büyük, uluġ.

ceride: 1. Yüksüz, ḫafif.

çopur: 1. Sıḳ.

çeke (2): 2. Pek küçük bir şey’.

çuġa: 1. Arıḳ[3137], żâ’if ve uzun, bârîk[3138].

emenk: Küçükçe.

giçik: Küçük.

ġalça: 1. Bodur, ḳısa.

ḫatun: 3. Ża‘îf.

ike: 1. Büyük, ‘aẓîm.

içke (2) [aṣlı inçke]: 2. İnce.

ince: 2. Bârîk[3139].

incge: 1. İnce.

irelik: Ḳavî, ḳalın, yoġan[3140].

irig: Büyük, ḥacimlü, cüsseli.

itsiz: Ża‘if.

[3137] bir deri bir kemik
[3138] ince
[3139] ince
[3140] büyük

ķaba: 2. Cesîm[3141], ķalın.

ķalın: 2. Sıķı.

ķandġan: 1. Büyük.

ķaşaŋ (2): 2. Żaʼîf, etsiz olan.

kelte: 1. Ķışa.

kete: 1. Büyük, ulu.

ķıçıġ: 1. Ķiçig[3142].

ķısķa: 1. Ķısa, muḫtaṣar[3143], alçaķ.

kiçik: 1. Küçük, ufaķ.

kiŋ: 2. Geŋiş, ferâġ.

ķonķ: Büyük, uluġ.

ķopan: 1. Büyük, ķocaman, kelân[3144].

ķoyuķ: Ķoyu, ķalın, sıķı, kesîf[3145].

ķozalaķ: 1. ‘Adetden ufaķ olan, żâʼif şey’.

köpçük: 1. Küçük, ufaķ.

körpek: Ḫafif.

3141 büyük, iri
3142 küçük
3143 kısalmış
3144 heybetli
3145 yoğun

ḳuruḳ: 2. Naḥîf[3146].

ḳuruḳluġ: 3. Nehâfet[3147].

kütrek: 2. Semiz.

lök: 3. İri, kavî[3148].

mayda: İnce, ẖurde[3149].

meyde: 1. Ufaḳ.

mol: 1. Bol, vâsi‘[3150].

pîç: 2. Her şeyiŋ ufaġ ve yaramazı.

rüst (2): 2. Ḳalın.

sehremiş: 1. Pek ḳıṣa olmaḳ.

semiz: Şişman, yaġlu.

sıḳ: Ṣıḳ, kes̱îf[3151], ṭar.

sıḳıḳ: 2. Ṣıḳışmış.

sıḳlıḳ: 2. Basıḳ, ṭarlıḳ, kes̱îf[3152].

sırıḳ: Ṣıḳ, dar.

[3146] zayıf, çelimsiz
[3147] zayıflık, çelimsizlik
[3148] güçlü
[3149] ufak şey
[3150] geniş
[3151] yoğun
[3152] yoğun

simiz: Şişmân, yaġlu.

sivri: 2. Uzun şey', bülend[3153].

sopa: 1. Müstâtîl[3154] şey', yüksek boylu, yüce olan.

soyuḳ: 1. Ṭar, ince.

subay: 1. Ḫafîf.

şişek: 1. Şişkin.

şişuġ: Şişkinlik, muntefiḫ[3155], şişman, semiz.

taḳ: 3. Bülend[3156].

tar: 1. Ṣıḳ, târîk[3157].

tartar: Dar dar, tek tek, rîşte rîşte[3158].

tenbel: 1. Semîn[3159].

tıġrıḳ: 1. Küçük, ṭar.

tıḳılış: 2. Sıḳ, ṭar.

toġuz: 1. Şişmiş.

torġun: Ṭolġun, semîn[3160].

[3153] yüksek
[3154] uzunca
[3155] şişmiş
[3156] yüksek
[3157] dar
[3158] iplik iplik
[3159] şişman
[3160] şişman

toz: 2. Ḫurde[3161] şeyler, parça, pâre.

töle: Ḳıṣa, küçük, bodur.

tuşluḳ: 2. Tenû-mend[3162].

ucaş: 2. Bülend[3163] ve pest[3164].

uça: 2. Büyük.

uluġ: Büyük.

uşaġ: 1. Ufaḳ.

ucaḳ: 5. Bâlâ[3165].

uzun: Ṭavil[3166], bülend[3167], resâ[3168].

üksek: Yüksek.

ündür: 1. Yüksek.

üsüb: Büyümüş, uzamış.

yalpaḳ: 1. Geniş.

yapalaḳ: 2. Pehn[3169].

yarpu: 2. Güdük, ṣaġîr[3170], ma'ṣûm.

[3161] küçük
[3162] iri
[3163] yüksek
[3164] alçak
[3165] yüksek
[3166] uzun
[3167] yüksek
[3168] ulaşıcı, yetişici
[3169] geniş, enli

yasaŋ: Geniş.

yavaş: 2. Ḫafif.

yaynı: Ḫafîf.

yılaŋ: 1. Żâ'îf, hafîf.

yiŋil: Ḫafif, zebûn[3171].

yoġan: 'Ażîm[3172], ḳalın.

yoġun: 'Ażîm[3173], ḳalın.

yolaḳ: 2. Ṣıḳlet[3174].

yufḳa: 1. Yufḳa, ince.

yuḳa: 1. Yufḳa, ince.

yupḳa: 1. Ḫafîf, ża'îf, raḳîḳ[3175].

żınḳıl: 3. Ḳıṣa, yumalaḳ.

3.18.4. Doku

acıġlıġ: 2. Sertlik.

açıġ: 2. Sert.

ayġur: 1. Mülṣaḳ[3176], yapışan.

[3170] küçük
[3171] zayıf
[3172] büyük
[3173] büyük
[3174] ağırlık
[3175] ince

batu: 2. Müstaḥkem[3177], ḳatı, saḫt[3178].

birk: 1. Ḳatı, sert, muhkem[3179].

berk: Ḳavî, sert, saġlam.

boz: 4. Câmid[3180].

büyü: 3. Soġuk idici.

cengiz: 1. Ḳavî, sert.

çaġan: 3. Ḳavî ve ḳalın.

gēvşek: Yumşaḳ, mülayim, boş.

gevşek: Yumşaḳ, süst[3181].

ġalça: 2. Dürüşt[3182].

hul: Iṣlaḳ, merṭûb[3183].

ılıçaḳ: Ilınmış, ılıḳ.

ılıġ: 2. Ṣıcaḳ, ılıca.

ısıġ: Ṣıcaḳ, ḥarâretlü.

itik: 2. Sert.

3176 yapışkan
3177 sağlam
3178 sert
3179 sağlam
3180 donuk
3181 gevşek
3182 sert, kaba, kalın
3183 nemli

ḳaba: 3. Dürüşt[3184].

ḳaḳ: 1. Güneş ve âteşden ḳurumuş olan, ḳupḳuru.

ḳaḳırdaġ: 3. Ḳuru şey'.

ḳalın: 3. Dürüşt[3185].

ḳatġan: Ḳatub ḳalmış olan şey', sert, ḳatıḳ.

ḳatıġ: Ḳatı, sert, metîn[3186].

ḳaya: 3. Ṣulb[3187].

ḳayuḳ: Ḳoyu, ḳalın.

kevşek: 2. Gevşek.

ḳıtın: Iṣıcaḳ, sûzân[3188].

ḳıstaḳ: 2. Şiddet[3189].

ḳış: 2. Berd,[3190] ṣovuḳ.

ḳızıḳ: 1. Germ[3191], ḥarâretlü.

ḳop: 1. Ḳaḳ[3192].

ḳuruġ: Ḳaṭġan[3193], ḳaḳ[3194].

[3184] sert, kaba, kalın
[3185] kaba, kalın
[3186] sağlam
[3187] katı, sert
[3188] yakan
[3189] sıkılık, sertlik
[3190] soğuk
[3191] sıcak
[3192] kupkuru

köygüci: Yanıcı.

köyüg: Yanmış şeyler.

ḳuruḳ: 1. Ḳuru.

ḳuruḳluġ: 1. Ḳurılıḳ.

küsev: 1. Nîm-sûẖt[3195].

laçin: 5. Ṣarb, şedîd[3196].

lapa: 2. Lüzûcetlü[3197], ḳoyuca şeylere dinür.

lüm lüm: 1. Yumşaḳ.

narın: 3. Sert, tünd[3198].

ol: 2. Iṣlaḳ.

ortuk: Yanıḳ, maḥrûḳ[3199].

otluġ: 2. ‘Alevlenmiş, âteşli.

ölkük: Iṣlaḳ, merṭûb[3200], nemli.

ötgür: 1. Keskin.

rüst (2): 1. Metîn[3201], sert.

[3193] sert
[3194] kupkuru
[3195] yarı yanmış
[3196] sıkı, sert
[3197] yapışkan
[3198] katı, sert
[3199] yanmış
[3200] rutubetli

sarb: 2. Saẖt[3202], ṣarb.

savuġ: Ṣoġuḳ.

sırça: 2. Tünd[3203].

sird: 2. Ḳatı, ḳavî, sert.

sulu: 1. Sulı.

suvuḳ: 3. Bârîd[3204].

süzen: 2. Saẖt[3205], ḳatıġ.

şaġıldaḳ: 1. Raṭb[3206].

taḳır: 3. Saẖt[3207], ḳaḳ[3208], ḳadîd[3209].

talġan: 1. Yumşaḳ.

tiriglik: 2. Sertlik.

toŋ: 2. Ṣoġuḳ, serd.

toŋlaḳ: 1. Toŋuḳ, buzlanmış.

uçḳunluḳ: 1. Şerâre-paş[3210].

yalın: 3. Germî[3211] ve şiddet-i nâr[3212].

3201 sağlam
3202 katı, sert
3203 katı, sert
3204 soğuk
3205 sert
3206 nemli, rutubetli
3207 karı, sert
3208 kuru şey
3209 kurutulmuş şey
3210 kıvılcım saçan

yalman: 2. Tünd[3213].

yaŋaġ: 1. Yanan.

yanaġan: Bilevlenmiş, keskin.

yapuşġan: 1. Luzûcetlü[3214].

yaş: 4. Işlaḳ, nemnâk[3215].

yaşlıġ: 2. Ruṭûbet.

yilim: 1. Yapışḳanlık.

yuḳum: Yumşaḳ, mülayim, yufḳa.

yumşaġ: Nerm[3216], mülâyim, gevşek.

3.18.5. Renk ve Işık

ablaġ: Aḳı aḳ ve ḳarası ḳara olan şey.

ablaḳ: Aḳı aḳ ve ḳarası ḳara olan şey.

aġ: 1. Aḳ, sefîd.

aġçıl: 1. Beyâża mâ'il, aḳlu.

aġımtul: Aḳa mâ'il, aḳlu, beneklü.

aġlıḳ: 1. Beyâżlıḳ.

[3211] sıcaklık
[3212] ateş
[3213] katı, sert
[3214] yapışkan
[3215] nemli
[3216] yumuşak

aġtımul: Aḳa mâyil, aḳlu.

al: 1. Ḳoyu penbe rengi.

ala: 1. Nim[3217]-renk, baraṣ-sîmâ[3218].

alabula: 1. Muḫtelifü'l-levn[3219].

alaça: 2. Ablaḳ.

alımcaḳ: İki renklü.

anḳut: 1. Ḳızıl.

ap aġ: Büsbütün beyâż, parlaḳ.

apaḳ: Ziyadesiyle aḳ ve beyâż.

apaḳḳine: Çokca ve gözelce beyâż.

ayas: 2. Şeffâf.

ayaz: 2. Şeffâf.

aydın: 1. Nûr, rûşen[3220], bâḥir[3221].

bigez: Işıḳ, diraḫşân[3222].

boyaġ: Boya, reng.

boyaġcı: 2. Reng virici.

3217 yarım
3218 alacalı
3219 rengin türlü türlüsü
3220 aydın
3221 parlak
3222 parlaklık

boyaġlıġ: Boyalı, renglü.

boyaķ: Boya, reng.

boyġır: Boyalmış, reng olunmuş.

boz: 2. Ķoyu reng, gök rengi, nîle reng, ķır rengi.

bulġanuķ: 3. Revnaksız[3223].

burcġın: 1. Siyâhraķ.

cedde: 2. Deycûr[3224].

çaġan: 1. Beyâż.

çal: 1. Ķır ve boz, ķır rengli, aķlı ve beyâżlı, siyâh ve sefîd[3225].

çala: 2. Ala, ablaķ[3226].

çapduķ: 2. Parlaķ.

çapġur: 3. Deycûr[3227].

çıpar: 1. Ķır ve beŋleklü ve alacalu, ablaķ.

çivit: 2. Çivid, reng, boya.

çoġa: 2. Gölge.

çök: 1. Reng, levn, mülevven[3228].

3223 parlaklığı olmayan
3224 karanlık
3225 beyaz
3226 alacalı
3227 karanlık

çöker: 1. Alacalı, muḫtelifü'l-elvân[3229], dü[3230] reng.

dınḳı: 2. Tonuḳ, berrâḳ.

ele: 1. Nim[3231]-renk, baraṣ-sîmâ[3232].

elig: 2. İki renklü.

feger: 1. Ḳırmızı.

gök: 1. Mâvi.

gökumtul: Göke mâyil, yepyeşil gibi.

gömgök: Büsbütün mâvi, fîrûze reng.

ıltırırġucı: Parlayıcı, münevver.

ımıġ: Pek ḳaraŋlu ẓulmet, siyah.

ışıḳ: 1. Lami'a[3233], nûr, aydın.

ışın: 2. Parlaḳ.

ibin: Parlaḳ.

igri: 3. Tâb-nâk[3234].

inek (2): 4. Penbe.

[3228] renkli
[3229] rengin türlü türlüsü
[3230] iki
[3231] yarım
[3232] alacalı
[3233] parlak
[3234] parlak, ışıklı

işner: 1. Parlaḳ.

ḳara: 1. Siyâh, ḳaraŋġu.

ḳaraca: 2. Siyâha mâ'il olan, esmer.

ḳara ḳulaġ: 3. Alacalı.

ḳaraltġu: 1. Ḳaraldı, ḳarartı.

ḳaramtul: 1. Rengi ḳaraya mâyil olan, siyâh.

ḳaranġu: 1. Ẓulmet, ḳaraŋġu.

ḳararaḳ: Siyâhraḳ, ḳapḳara.

ḳaraymış: 1. Ḳaramış ve siyâhlanmış, ḳapḳara, simsiyâh.

ḳapış: 1. Mücellâ-gûn[3235].

ḳapḳara: Simsiyâh, ẓulmet.

ḳaşaŋ (2): 1. Siyâh, karaŋġu.

ḳatmer: 3. Ḳoyı ḳırmızı.

ḳayġalduruḳ: 2. Muṣayḳal[3236].

ket hindî: 2. Bir nev' boyadır.

ḳılav: 3. Parlaḳ, cilâlu.

ḳıŋır: Gök, yeşil.

[3235] parlak renk
[3236] cilalı, parlak

ḳırmız: 2. Boya, reng.

ḳızalaġ: 2. Ḳırmızıraḳ.

ḳızıl: 1. Ḳırmızı.

ḳızımtul: Rengi ḳırmızıya mayil.

kive: Reng, boya.

ḳoya: Ḳızıl, ḳırmızı renglü.

ḳuyı: 2. Sürḫ[3237], penbe.

ḳoz: 2. Gölge.

kök: 1. Ma'î.

kölge: Sâye[3238].

ḳuyaş: 2. Münîr[3239].

ḳuzay: Aṣlâ güneş uġramıyan yer, gölge.

mâvi: Açıḳ gök, ṣu rengi.

moġulçın: 1. Beyâż, aḳ, şeffâf, berrâk.

mor: Mâvi ile gök arasında olan reng.

ora: 4. Reng.

örüŋ: 1. Parlaḳ.

3237 kırmızı
3238 gölge
3239 aydın, parlak

sarıġ: 1. Sarı.

sarımtul: Sarıya mâyil, sarırak.

saydam: 2. Şeffâf, cilalı, parlaḳ.

sılıġ: 2. Şeffaf, saydam.

silgü: 2. Şeffâf, aydın.

sulu: 3. Cilâlu, berrâḳ.

suvuḳ: 1. Cilâlu.

şumur: 2. Işıḳ, aydın.

tebsi: 2. La‘lî[3240].

tınıḳ: 4. Şeffâf.

tonuḳ: 1. Şeffâf, mücellâ[3241].

torı: Ṣâf renglü olan, mor ve ḳır levnî, arż rengi.

turuḳ: 1. Şeffâf, mücellâ[3242].

ṭuṭgî: Yeşil, mâvî, gök.

tün: 2. Ẓulmât[3243].

tüzgün: 2. Aḳlıḳ, ḳızıllıḳ, reng-i rûy[3244].

3240 yakut renkli
3241 parlak
3242 parlak
3243 karanlık

ült: 1. Ḳırmızı.

yaġdu: Nûr, aydınlık.

yaġduluḳ: 2. Aydınlık, nûr.

yaġız: Siyâh, ḳır.

yaḫdu: Nûr, aydınlık.

yaḳtu: Nûr, aydınık.

yal: 1. Parlaḳ.

yaldıraḳ: 2. Parlaḳ.

yaldırayış: Berrâk, rûşen[3245], pertev[3246].

yalduz: Yaldız, parlaḳ şey, cilâlı.

yalın: 1. Pertev[3247].

yalman: 3. Raḫşende[3248].

yaltaġlıġ: 2. Rûşenlik[3249].

yaltıraḳ: 2. Parlaḳ.

yaş: 5. Yeşil.

yaşıl: 2. Yeşil, gök.

[3244] yüz
[3245] aydın
[3246] ışık, parlaklık
[3247] ışık
[3248] parlak
[3249] aydınlık

yaruġ: 1. Aydın, ışıḳ.

yaruġlıġ: Aydınlıḳ, żiyâ[3250].

yaşımtul: Yeşile çalar reng.

3.18.6. Tat ve Koku

acıġlıġ: 1. Merâret[3251].

açıġ: 1. Acı.

azaġlaḳ: 1. Dere otuŋ ḳoḳusı.

bûy: Ḳoḳu.

cet: 5. Bî-meze[3252].

çüçük: Ṭatlu.

çüçüklig: Leẕẕetlü, şekerlü.

çüçüklüg: Ṭatlu, leẕẕetlü.

çüçümen: Leẕiẕ, ṭatlu.

ġaşun: Eşki, mürr[3253].

es: Ḳoḳu.

ıpar: Müşk[3254], ‘anber, ḫoş-bûy olan şeyler.

[3250] ışık
[3251] tatsızlık, acılık
[3252] tatsız
[3253] mayhoş

id: 1. Ḳoḳu.

ig: 3. Ḳoḳu.

is: 2. Ḳoḳu.

ḳaya: 5. Acı, şûr[3255].

ḳoẖu: Ḳoḳu, râyiḥa.

sasıġ: 1. Ḳoḳumuş, bed-bûy[3256].

süçük: 1. Leẕîẕ, ṭatlu.

şûr: 2. Mâlih[3257].

taḳır: 1. Ekşi.

tatuġ: Ẕevk[3258], leẕẕet.

tutum: 1. Ekşi.

tuzluġ: 1. Ṭuzlu.

yavan: Leẕẕeti ġarib, leẕẕetsiz.

zulan: 3. Ṭatlu.

3.18.7. Ses ve Seslenme

‘alala: Velvele, ṭantana.

3254 misk
3255 tuzlu
3256 kötü koku
3257 tuzlu
3258 tat

'aras: Ḥimârıŋ[3259] anḳırması, işek bağırması.

'arıldamaḳı: Arslanıŋ bağırması, yırtıcı ḥayvânıŋ âvâz ṣadâsı.

boġma: Boġuḳ ses.

boġnaḳ: 2. Boġuk ses.

bulamaḳ: 1. Avcı ıṣlıġı.

buġ: 5. Islıḳ.

car: 1. Sadâ, nara, ses.

cer: 1. Sadâ, nara, ses.

cük: Ḳuşlarıŋ şîveni[3260].

çaġġama: Ṣadâ, nidâ, ses.

çakaçaḳ: 1. Oḳuŋ digdigi yeriŋ 'akis eyledigi ṣadâ.

çaḳıldu: İki şeyiŋ muṣâdemesinden ḥâṣıl olan ses.

çalav: 1. Nevâ[3261], âheng.

çalġu: 2. Âheng.

çaŋırdı: Çanġırdı, çınġırdı.

çav: 2. Ses, sada.

çıġırġu: Ses, âvâz, gürüldi, velvelelü ses, şamaṭa.

[3259] eşek
[3260] inleme
[3261] ses

çıḳ: Hoşt maḳâmında seg ve kilâbı[3262] def‘ itmek üzre müsta‘mel[3263] bir kelimedir, çıp daḫi dirler.

dubdurun: Ayaḳ ṭaḳırdısı.

erük: Ḥımârı[3264] bağrıtmak içün ḳullanılur. Yuḥa maḳamında daḫi isti‘mâl[3265] olunur.

firrist: Hevâya atılan bir şey'iŋ itdigi ṣadâsı.

gükrüs: Deve ve arslanıŋ feryâd ve ṣadâsı.

ġalġalaḳ: 1. Şamata, gürülti.

ġalġale: Gürülti, şamata.

hay huy: 2. Bağrışma, gürilti, zırıltı.

hürḳaḳ: 2. Köpek hürmesi[3266].

ıslıġ: 1. Ḳuşlarıŋ elḥânı,[3267] ıṣlıḳ.

is: 3. Tereng[3268].

ḳısık: 2. Ḳısıḳ ses.

ḳış ḳış: Kiş kiş, ḳavmaḳ içün müsta‘meldir[3269].

kök: 8. Gögüsüŋ ṣadâ ve âvâzı.

kû kû: Eṣvât[3270] ve na‘medendir, kumrınıŋ ötme ve sayraması.

[3262] köpek
[3263] kullanılan
[3264] eşek
[3265] kullanma
[3266] havlama
[3267] ezgi, nağme
[3268] gerilmiş deri sesi
[3269] kullanılan

kümbür: Ṭanṭana ve âvâz-ı bülend[3271] ile çıḳan ses.

kürüldü: Gürilti, şamata, paṭırdı.

mu: Mav, miyav; kedi mavlaması ve bağırması.

öbke: 2. Ses.

öfke: 2. Ses.

ötme: 1. Laḥn[3272].

özek: 2. Deŋiziŋ ṣadâsı.

pat pat: 1. Eṣvâtdandır[3273].

rek: 3. Ṣavt[3274].

sıpurġa: 2. Ses, ışlıḳ.

şağırdaḳ: Ṣu sesine beŋzer gürülti, şarıldı.

şaḳır şaḳır: Üst üstüne ḳatı ve ḳadîd şeyleriŋ güriltisi.

şaldır şaldır: Ṣu bâlâdan nüzûl iderken ḥâṣıl olan âvâz ve ses, şıldırdama.

şamata: 1. Gürülti.

şanġur: Zil ve kös âvâzı.

şapırdı: ‘Acele yirken ve izerken ṭudaḳlardan ṣadâ olan âvâz.

3270 sesler
3271 yüksek
3272 ezgi, nağme
3273 sesler
3274 ses

şarıldı: Ṣu sesine mânend[3275] âvâz ve gürülti.

şatur şatı: 3. Çatırdı.

şaŋurak: Ṭuynaḳ sesi.

şavḫum: 1. Velvele, gürülti.

şukun: 1. Ses, şamata, gürüldi.

tavuş: Ṣadâ, nidâ, ses, şamâṭa, ayaḳ sesi.

teb teb: 1. Ḳorḳutmak içün ve küçükleri ḳızdırmak içün müsta'meldir[3276].

tereŋ: 2. Girişilmiş def sesi.

teti teti: Ṭavuḳları çağırmaḳ içün müsta'meldir[3277], kih kih gibi.

üşbülk: 2. Islıḳ.

vaḳır vaḳır: Fıḳır fıḳır.

vehveh: 1. Köpek, çaḳalıŋ havlaması, 'af'af.

yayḳara: 2. Gürilti, bağırış.

yügürüş: 2. Âheng.

zanbuluḳ: Yataḳ örilirken çıḳan ṣadâ.

zılġıt: Hengâm-ı[3278] şâdmânîde[3279] ḥalḥale ve gürültiye ıṭlâḳ[3280] olunur.

[3275] benzer
[3276] kullanılan
[3277] kullanılan
[3278] zaman

3.18.8. Sayı

altav: Altışar ve altısı da birden.

altavla: Altışar ve altısı da birden.

altmış: 1. Sittîn[3281].

benâyî: 3. Birinci.

bir: 1. Bir, tek.

bir bir: 1. Bir bir, yek yek, tek tek.

birer: 1. Birer, yek-â-yek.

birerte: Bir dâne, yek dâne, yegâne.

birin birin: 1. Birer birer, yek yek, tek tek.

biş: 1. Beş.

bişer: Beşer.

bişevle: Beşi de birden.

bişevlesi: Beşi de birden.

cile: 2. Erbâ'in[3282].

ikiz: 2. Çift.

[3279] sevinçli
[3280] isim verilme
[3281] altmış
[3282] kırk

dölek: 2. İki yüz biŋ ʻaded ismî.

eli: 1. Elli.

ellig: 1. Elli.

elliġ: 1. Elli.

igirme: Yigirmi.

ikegü: İkisi de berâber, ikisi de birlikde.

ikele: İkisi de.

ikev: İkisi de berâber.

ikevlen: İkisi de birlikde, hem-râh, berâber, çift.

ikevlik: İkilik.

iki: İs̱neyn[3283].

ikinc: İkinci.

iki vare: 1. İkiye.

ilig: 1. Elli.

ilk: 2. Birinci.

ḳırḳ: 1. Ḳırḳ.

ḳoş: 1. Çift, tev’em[3284].

[3283] iki

ḳoşa: 1. Çift, tev'em[3285].

ming: 1. Biŋ.

nayman: 2. Moġol lisânınca sekiz dimekdir.

on: 'Aşere[3286].

otuz iki: 2. Dişleriŋ mecmû'ından kinayedir, 'aded.

saġış ḥisâb: Raḳam, ḳoyun ta'dâdı[3287].

san: 1. Yoḳlama, ḥisab.

sanaġ: 1. Ḥisâb, ta'dâd[3288].

sayġun: 2. Ḥisâb.

sayın (1): Ṣayı, ḥisâb.

sayu: Ṣayu, 'add[3289].

sikiz: Sekiz.

siksen: Seksen.

şiş: 3. Altı.

taḳ: 1. Tek, bir.

tek: 4. Bir.

[3284] ikiz
[3285] ikiz
[3286] on
[3287] sayı
[3288] sayı
[3289] sayı

tört: Dört.

törtelesi: Dördi de.

törte: Dördi.

törtev: 1. Dörder.

toġuz: 5. Ṭoḳuz.

toḳuz: Doḳuz.

tümen: 1. On biŋ.

ucar: 4. Üçer üçer.

üçegü: Üçüncü.

üçelesi: Üçisi de.

üçev: Üçi de, üç ‘aded, üç nefer.

yeti: Yedi.

yetti: Yedi.

yidi: Yedi.

yigirmi: İki on, yigirmi.

yiŋti: Yedi.

yiti: Yedi.

yüz: 1. Mi'e[3290].

Şekil 3. 16. Hâl, özellik, şekil

3.19. Duygusal ve Düşünsel Tepki, Hâl ve Oluşumlar

âẖ: 2. Ba'żen âferin ma'nâsına müsta'meldir[3291].

âfed: 'Ahd, mîs̱âḳ.

amaç: Hedef.

anıḳ: 1. Muḥaḳḳaḳ, şübhesiz, gerçek.

ant: And, 'ahd.

asıġ: Fâ'ide, temettu'[3292].

asrâr: 2. Raz[3293].

[3290] yüz
[3291] kullanılan
[3292] kâr, menfaat
[3293] sır

belâ: Eved.

cigi cigi: Amân amân, mükerrer[3294] yalvarmak, ricâ.

çıḳar: 2. Hisâb, menfa‘at.

esbiz: Yazıḳ.

hav: Evet, peki, toġrı, münâsib, güzel, iyi.

havu: Evet, peki, toġrı, münâsib, güzel, iyi.

havuh: Evet, peki, toġrı, münâsib, güzel, iyi.

hay hey: Tenbîh, isti‘câl[3295], ṣaḳın içündür.

hay huy: 1. Tenbîh, acele ettirme, ṣaḳın içündür.

huva: Evet gibi lafẓ-ı taḳdîrdir.

imes: Deġil, yok, hâyır.

ḳulluḳluḳ: 1. Beyân-ı teşekkür, ‘arż-ı ḫiẕmet içün müsta‘meldir[3296].

maḳta: Medḥ[3297].

nitaŋ: Ne güzel.

olcar: Ḫaber, ḥâdis̱e.

ötün: Bi’l-vâsıta ‘afv olunmaḳ, ḳabûl-i safḥ[3298].

[3294] sürekli
[3295] acele ettirme
[3296] kullanılan
[3297] övgü

ögüt: Naṣîḥat.

öküz: 2. Naṣîḥat.

savas: 1. Sipâs[3299], sitâyiş[3300].

tan: 1. Şübhe, inkâr.

taŋ (1): 1. Şübhe, inkâr.

tavuşḳan uyḳusı: 1. Müsâmaha, ihmâl.

tup çımış: 1. Tedbîr, iḥtiyâṭ, istiḥkâm[3301].

tutum: 3. Mu'âmele-i ḥareket.

uva: Evet gibi lafẓ-ı taḳdîrdir.

vaẖ veh: Vaẖ ve âh ma'nâsındadır.

vay: Kelime-i taḥsîn[3302] ve ta'accüb[3303].

vay vay: Vaẖ vaẖ.

vehveh: 2. Kelime-i taḥsîn[3304], âferîn daẖi olur, peh peh daẖi dinülür.

3.19.1. Aşk ve Sevgi

as as: Ḳara sevdâ 'illeti, mâlîhülyâ.

3298 af
3299 şükür
3300 övgü
3301 metanet
3302 takdir etme
3303 şaşırma
3304 takdir etme

but: 2. Ma‘şuḳ[3305].

câhillik: 4. Ṣabâbet[3306].

çigin (2): 2. ‘Âşıḳ.

çor: 6. Ḫûb[3307].

erke: Nâz, istiġnâlı[3308], istiġnâ[3309] ile terbiye olmuş.

irke: 1. Nâz, istiġnâ[3310] ile terbiye olmuş.

ḳara sevdâ: 2. Sevdâ-yı ḫûn.

kete: 2. Nisâ[3311] ve merde[3312] ta‘aşşuḳ[3313] iderek pul ve pâre ṣarf idene daḫi kete dirler, ‘âşıḳ.

maç: Bûse.

maḫ: Öpüş.

müçek: Öpüş, bûse.

müçi: Bûse.

oynaş: ‘Âşıḳ, dil-dâde. şevherenden ġayrı.

öp: Bûse.

3305 sevgili
3306 âşıklık
3307 sevgi
3308 nazlı
3309 naz
3310 nazlanmak
3311 kadın
3312 erkek
3313 âşık olma

sargân: 3. ‘Aşk-ender[3314] pîçân[3315].

sivgüci: 1. Sevici, ‘âşıḳ, yâr.

sivgüm: 1. Mihr[3316], muḥabbet. 2. Sevdigim, dilḫᵛâhım[3317].

sivük: 1. Sevilmiş. 2. Muḥabbet, câẕibe, ‘aşḳ, şevḳ.

sivüklüg: 1. Sivgilü.

tebsi: 3. Ḥarâret-i dil.

tilbelik: 2. Sevdâ, mübtelâlik.

toḳa: 4. ‘Âşıḳ ve ma‘şûḳ.

tuzun: 3. Dilber[3318], sevgili.

3.19.2. Mutluluk, Keyif ve Huzur

bâb: 1. Sa‘âdet.

çaraḳ: Memnûn, mesrûr[3319].

çevgi: 1. Sürûr[3320].

çıdam: S̱ebât, ṣabr, taḥammül, ḳarâr.

çor: 5. ‘Âfiyet.

[3314] içinde
[3315] ızdırap çeken
[3316] sevgi
[3317] gönlümün arzusu
[3318] gönül alan
[3319] sevinmiş, şen
[3320] sevinç

dek: 2. Râhat, ḫâmuş[3321].

esenlik: 2. ‘Âfiyet.

irim: 1. Beşâret[3322].

dınḳı: 4. Sükûnet, istirâhat, âsâyiş.

dik: 1. Ârâm,[3323] ḳâim.[3324]

gök: 6. Keyif, ṣafâ.

isenlik: 2. Ṣafvet[3325], selâmet.

ḳaḳa: 3. Ḫandân-rûy[3326].

ḳatlav: 1. Bir nev‘ sürûr[3327].

ḳınc: 2. Ġanc[3328].

ḳıvancılıḳ: Sevinc, müjde, ḫoş ḫaber, iftiḫâr.

ḳuvan: Neşât[3329].

ḳutluġ: Mes‘ûd, mübârek.

külgec: Gülici, mütebessim.

külgü: Ḳahḳaha, tebessüm.

[3321] susan
[3322] müjde
[3323] karar, sükun
[3324] bir işte karar eden
[3325] saflık
[3326] gülen yüz
[3327] sevinç
[3328] işve, naz
[3329] sevinç

nites: İstirâḥat, râḥatlıḳ.

niteş: İstirâḥat, muḫayyer[3330], fâriġ-i bâl[3331].

saz (2): 2. Râḥat.

saraġ: Ḫayr, müjde.

sivinc: Sürûr, feraḥ, şâd, neşât.

supçın: 1. Ḫoş ḫaber, eyü ḫavâdis̱, beşâret[3332].

tal: 3. Sükût.

tınıḳ: 2. Sâkin, âsûde[3333].

tik (1): 1. Ârâm,[3334] ḳâim.[3335]

tinc: 2. Râḥat, ġamsız, ihtiyâcsız.

tinġu: 1. Âsûde[3336], sâkin.

toġluşluḳ: 2. Muḳbil,[3337] sa'îd.[3338]

toġuşlik: 3. Sa'îd.[3339]

toġuşluḳ: 2. Muḳbil,[3340] sa'îd.[3341]

[3330] istediğini seçmeye muktedir
[3331] endişesiz
[3332] müjde
[3333] rahat bulmuş
[3334] karar, sükun
[3335] bir işte karar eden
[3336] rahat bulmuş
[3337] kutlu
[3338] mutlu
[3339] mutlu
[3340] kutlu

turak: 1. S̱ebât, sükûnet.

turuş: 2. S̱ebât, ḳarar, devâm.

uraz: 1. Sa‘âdet.

yarlıġan: Raḥmet idilmiş, ma‘fuvv[3342].

zaġar: 3. Ḫandân[3343].

3.19.3. Baht, Şans

aydın: 3. Mübârek.

bâb: 2. Fâl-i ḫayr[3344], murâd.

bayıtdar: Aġurlı, bereketlü, sa‘âdetlü.

biçin: 5. Mübârek.

bol: 3. Bereket.

çek: 3. Kur‘a.

dib yaḳusı: 2. Ma‘nâ terkîbi baḫt-ı bülend[3345].

idi kut: Ṣâḥib-i sa‘âdet, devletlü.

irim: 3. Fâl-ı ḫayr[3346], uġur.

ḳapçı: 2. Zûr-âver[3347].

[3341] mutlu
[3342] affolunmuş
[3343] gülen
[3344] hayırlı baht
[3345] yüksek
[3346] hayırlı baht

ḳapu: 3. Fırṣat.

ḳut: Sa'âdet, iḳbâl, baẖt.

miçin: 2. Mübârek.

şûrî: 3. Kem tâli'[3348].

şükün: 1. Fâl-i ẖayr[3349], meymenet[3350], uġur.

olcay: Meymenet[3351], sa'âdet, iḳbâl.

olcayto: 1. Ṣâḥib-i meymenet[3352].

ucur: 1. İṣâbet-i ṣa'd[3353], bereket, fâl-i ẖayr[3354].

uçru: 2. Fâl-nîk[3355].

uġur: Ṣa'd[3356], bereket, iṣâbet, fâl-i ẖayr[3357].

uġurluk: Sa'diyyet[3358], bereket.

uraz: 2. Baẖt, iḳbâl, tecellî.

tav: 2. Furṣat.

toyumluḳ: 2. Mübârek, degerli.

[3347] kut sahibi
[3348] kötü talih
[3349] hayırlı baht
[3350] baht
[3351] baht
[3352] baht
[3353] bahtiyarlık
[3354] hayırlı baht
[3355] güzel baht
[3356] uğur
[3357] hayırlı baht
[3358] uğurluk

yatlıġ: 2. Meş’ûm[3359], bedbaẖt[3360].

3.19.4. Hasret, Keder, Üzüntü ve Sıkıntı

açıġ: 3. Dert, keder.

âẖ: 1. Derd, żucret[3361], figân.

aġrıġlı: 1. Derd, renc[3362].

aġrıġu: 1. Derd-nâk[3363], ġam-nâk[3364].

aġrıken: 1. Elem, derd, ġam.

aş aş: Mu‘accez[3365] ve mutasaddi‘[3366] âdem.

ârmân: 1. Ḥasret.

ârmâne: 1. Ḥasret.

baġrı ḳara: 1. Dil-i[3367] siyâh, mükedder.[3368]

boġaḳ: 1. Ḥafaḳân, iẖtinâḳ[3369], göŋül ṣıḳılmaḳ.

bulġaġ: 3. Keder.

buşar: 1. Iżṭırâb.

[3359] uğursuz
[3360] talihsiz
[3361] iç sıkıntısı
[3362] ızdırap
[3363] dertli
[3364] kederli
[3365] sıktırılan, taciz edilen
[3366] sıkılıp başı ağrıtılmış
[3367] kalp
[3368] kederli
[3369] boğulma

cıġ: 2. Feryâd, figân.

cıġı: 2. Feryâd, figân.

çaş: 2. Iżṭırâb.

çeli: 2. Mihnet, meşaḳḳat.

çelpe: 2. Mihnet, meşaḳḳat.

çıġ: 3. Feryâd ve fiġân, âvâz-ı bülend.

çıḳış: 3. Darġınlıḳ.

dabḳu: Serzeniş.

düzme: Nevha-ger[3370].

ġırîv: Dehşetli feryâd ve fiġân.

haray: Feryâd, figân.

iglik: Derd-nâk[3371], elem-nâk[3372].

ikrilik: 1. Derd.

iŋildü: Nâle, feryâd, fiġân.

ḳaḳıġanlıġ: 1. Ṭarġın, güçenmelik, maġmûmlık[3373].

ḳars: Nedâmet[3374].

[3370] ölüye ağlayıcı
[3371] dertli
[3372] elemli
[3373] gamlılık

ḳayġu: 1. Ḥüzn ve keder.

ḳayġuluḳ: 1. Ġam-nâk[3375], derd, maḥzûn.

kemlik: 1. Şeḳâvet[3376], cefâ.

ḳıçġırış: Feryâd, fiġân, na‘ra.

ḳın: 3. Şikence, aẕâb, meşaḳḳat.

ḳırġın: 1. Maḥẓûniyyet.

ḳızġına: 2. Darġın.

ḳonġuz: 1. H̱ûn-feşân[3377].

ḳonuḳ: 3. Mükedder[3378], maġmûm[3379] olmuş.

muġ: 2. Ġam, derd.

muŋ: Derd, ġam.

muŋalaḳ: Derd, elem.

ün: 3. Nâle, feryâd, fiġân, âh.

ökünç: Nedâmet, peşîmânlıḳ.

petek: 3. Mükedder[3380].

3374 pişmanlık
3375 gamlı
3376 bedbahtlık
3377 kan ağlayıcı
3378 kederli
3379 gamlı
3380 mahzun

sağucı: Aġlayıcı, bükâ idici, girye-ger.

sağun: Feryâd ve fiġân.

sayru: 1. Üzgün.

sıḳılçım: Ṣıḳındı, ıżṭırâb, meşaḳḳat, derd.

sıḳındu: 1. Iżṭırâb, ʻaẕâb, ġam, ḫafaḳan.

sırḳu: 2. Derd, keder, meşaḳḳat.

sizgi: 1. Şikâyet, derd, keder.

sög: 2. Ġam, derd.

talḫaḳ: 1. Iżṭırâb.

talıġa: 2. Iżṭırâb.

talḳasa: 1. Iżṭırâb.

tamacamış: 1. İnḳıbâż[3381].

tasa: Esef, kayġu, ġam ve keder.

tarevlîk: Ṭarġınlıḳ, ve żucret[3382], elem ve kederlik.

tarıġ: 2. Ṭarġınlıḳ, inḳıbâż[3383].

tibreşlik: 2. Iżṭırâb.

tirk: 3. Ġarâm[3384].

[3381] sıkıntı
[3382] iç sıkıntısı
[3383] sıkıntı

tizlik: 2. Ṭarġınlıḳ.

tul: 2. Mâtem, ḥüzn.

tumşuġ: 6. Ḳahır ve ṭarġınlıḳ.

turġalan: 2. Iżṭırâb.

turluḳ: 2. Keder, inḳıbâż[3385], elem.

tutġun: 2. Mükedder[3386].

uyat: Ḥayâ, ḥicâb[3387], ‘ayb, ḳabâḥat.

yas: Mâtem, keder.

yıġlaġur: Ağlayıcı, giryân[3388].

3.19.5. Zorluk, Güçsüzlük, İhtiyaç ve Çaresizlik

arıġ: 2. Ża'if, düşkün.

arıḳ: 2. Ża'if, düşkün.

bileŋ: 1. Mużṭarib.

cile: 3. Çile.

çarge: 4. Ḥürmet, ri‘âyet.

çerge: 4. Ḥürmet, ri‘âyet.

3384 aşk derdi, özlem
3385 sıkıntı
3386 kederli
3387 utanç
3388 ağlayan

egmek: 1. Emek, zaḥmet.

felfes: 1. Ża'îf, 'Âciz, Nâ-tüvân[3389].

hargen: Yorġun, zebûn[3390].

ḥarun: Yorġun olan, yorulmış kişi.

ikrilik: 2. Renc[3391].

imek: Zaḥmet, meşaḳḳat.

imgek: 1. Ṭa'b[3392], renc[3393], ġayret.

ḳarlaş: 2. Bî-ḳudret[3394], 'aceze[3395].

kerek (2): 1. Lâzım, iḥtiyâc.

ḳıyın: 1. Müşkil, meşaḳḳat, zaḥmet.

ḳın: 4. Zecr.[3396]

köterimlik: Ḳaldırmaḳlıḳ[3397].

öŋülük: 2. Sitem.

örse: 3. Ġażab idilmiş.

sehne: 1. Miskîn[3398].

[3389] güçsüz
[3390] takatsiz
[3391] eziyet
[3392] zahmet
[3393] eziyet
[3394] güçsüz
[3395] aciz
[3396] eziyet
[3397] katlanma hâli

sökel: 2. Bî-dermân[3399], żâ'îf.

sunḳol: 4. Miskin[3400], ġarîb.

tapu: 2. İṭâ'at.

tabuġ: 2. İnḳıyâd[3401], bi'at.

tınmaġur: Bî-ḳarârlıḳ[3402], ṭaḳatsizlik.

uştulum: 1. Sitem, ẓulm.

yadaḳ: Lâġar[3403].

yig: 1. Zebûn[3404].

yorġun: Bîtâb, ḥelâk.

3.19.6. Yalnızlık ve Teklik

ayruḳtı: Vaḥdet,[3405] ferd, yegâne,[3406] tenhâ.

birev: Birisi, bir kişi.

biriki: 1. Birisi.

cıġan: 3. Mücerred[3407].

irken: 3. Mücerred[3408].

3398 âciz, zavallı
3399 dermansız
3400 âciz, zavallı
3401 itaat
3402 kararsızlık
3403 zayıf, düşkün
3404 zayıf
3405 birlik, yalnızlık
3406 tek
3407 yalnız

ḳuruġ başlıġ: Yalŋız kendi başına olan, mücerred[3409].

taḳa: 2. Münferid[3410], bir tek.

tek: 3. Tek, yalŋız.

yalġuz: Yalŋız, sâde, tenhâ, tek.

yalınḳat: Yalŋız, bir tek.

yalıŋuz: Yalŋız, sâde, tenhâ, tek.

3.19.7. Arzu, İstek ve Nefis

ârmân: 2. Maḳsad, ârzû, çâre.

ârmâne: 2. Maḳsad, ârzû, çâre.

ârmânlıġ: Ârzû-mendlik, taleb, iştiyâk, temennâ.

bıyıġ: 2. Ḳaṣd, emel, fikr.

hay huy: 3. Hevâ ve heves.

irim: 2. Ümîd, nîk[3411] niyyet.

irk: 2. İẖtiyar[3412].

ḳapu: 2. Maḳṣad.

ḳısḳınc: 1. Ġıbṭa, ġayret, reḳâbet, ḳısḳanıcı.

[3408] yalnız, tek
[3409] yalnız
[3410] yalnız
[3411] iyi
[3412] tercih

ḳolamaġlıġ: Ṭaleb, ẖᵛâhiş[3413].

kökgü: 2. Meyl, rıżâ.

öŋülük: 1. ‘İnâd, ıṣrâr.

saġın: 3. Ârzû.

saġınc: 1. Ârzû ve taṣavvur, temennâ.

rusta: 2. Kâme[3414].

tilek: Ṭaleb, temennî, ârzû.

tiler: Ṭaleb, temennî, ârzû.

tilev: 1. Dilek, ṭaleb, ricâ, ârzû.

tüşkün: 1. Mübtelâ, düşkün.

umanc: 2. Ümîd.

uşuluk: Taṣavvur, ẓann.

yalın: 4. Ricâ.

yügürüş: 1. Ḳaṣd[3415].

3.19.8. Öfke, Kızgınlık, Taşkınlık

acıġlıġ: 3. Kudûret,[3416] ẖışm, ġażab.

[3413] istek
[3414] murat
[3415] niyet
[3416] gam, tasa

atar tutar: 1. Şiddet, ḥiddet, zorbalıķ.

atış tutuş: 1. Atar dutar[3417].

çit: 4. Ḥiddet ve ġażab.

ig: 1. Ḥiddet, şiddet.

ķaķıġanlıġ: 2. Müteḫâsım[3418], müntaķim[3419].

ķalış: Âzâr, serzeniş, ḥaķâret.

ķarġış: Ḥaķâret, bed-du‘â.

ķaya: 6. Ḥiddetlü.

ķısķınc: 2. Ġażab.

ķızıl deli: Azġın, mecnûn, ķızġın.

kin: 2. Ḥıķd[3420] u ḥased, buġż u âdâvet[3421].

opa: Öfke.

oyuş: Ġavġacı.

öbke: 1. Ķahır, ġayż,[3422] ḫışm.

öfke: 1. Ķahır, ġayż,[3423] ḫışm.

[3417] şiddet
[3418] karşılıklı düşmanlık edenler
[3419] intikam alan
[3420] kin
[3421] düşmanlik
[3422] öfke
[3423] öfke

öpke: Öfke.

öyke: Öfke.

öykin: Öpke.

çin: 1. Ġażab, ḥiddet.

siyâset: 2. Ġazab, şiddet.

sögüş: 3. Ġażab.

titiklek: 1. Ḥiddet.

öc: 1. S̲âr[3424].

yig: 3. Bed[3425] mu'âmele.

3.19.9. Korku, Heyecan, Endişe, Hayal

arayıcı: 2. Mütelâşî[3426].

azbuy: Ḫalecân[3427], talaş.

buruḳ: 2. Ḫalecân[3428].

buşar: 2. Ḫelecan[3429], ṭelâş-ı serâsîme[3430].

çüt: 3. Fikr ü endişeye daḫi ıṭlâḳ[3431] olunur.

[3424] intikam
[3425] kötü
[3426] telaş, acele eden
[3427] yürek oynaması
[3428] yürek oynaması
[3429] yürek oynaması
[3430] şaşırmış
[3431] isim verilme

dögük: 1. Ḫafakân, yürek çarpındısı.

fır: Eṣvâtdandır[3432]; şiddet, ḫalecân, ‘acele ma‘nâlarına müsta‘meldir[3433].

hürkünc: Vaḥşet, ḫavf[3434], ürkünc.

içke (2) [aşlı inçke]: 3. Ḫayâl.

ġıtırcan: 3. Ẓann.

ḳayġu: 2. Fikr ü endîşe.

ḳayġuluḳ: 2. Mütefekkir[3435], endûh[3436].

ḳorgaḳ: Ḳorḳaḳ, yüreksiz.

ḳorḳu: Ḫavf[3437], dehşet, tehlike.

ḳorḳulday: 1. Ḳorḳuluḳ.

ḳorḳunc: Ḳorḳulacaḳ.

ḳorḳunclıġ: Ḳorḳuluḳ, ḫavflu[3438], tehlikelü.

muzuḳ: Ḳorḳaḳ.

ödlek: Maḥcûb, ḫâ’if[3439], yüreksiz.

ökçe: 2. Ḳorḳaḳ.

[3432] sesler
[3433] kullanılan
[3434] korku
[3435] düşünceli
[3436] kaygı
[3437] korku
[3438] korkulu
[3439] korkak

öy: 3. Endîşe, fikr.

öyi: 3. Endîşe, fikr.

öyle: 5. Fikr ü endîşe.

saġınc: 2. Endîşe.

sinenik: 2. Ḫavfnâk[3440].

sürçe: 2. Tereddüd.

şûrân: 1. Ḳarışıḳlık, telâş.

şukun: 2. Telâş.

talaş: Telâş, helecân[3441], ‘acele.

tale: 1. Telâş.

talḫaḳ: 2. Ḫalecân[3442].

talıġa: 1. Ḫalecân[3443], şîtâb[3444].

talḳasa: 2. Ḫalecân[3445], dehşet, vesvese.

tamacamış: 2. Telâş, vesvese.

tibreşlik: 1. İḫtilâclu[3446], ḥalecân[3447], telâş, vesvese.

3440 korkan
3441 yürek oynaması
3442 yürek oynaması
3443 yürek oynaması
3444 acele
3445 yürek oynaması
3446 çarpıntılı
3447 yürek oynaması

turġalan: 1. Ḫalecân[3448], keşmekeş.

turluḳ: 1. Ḫavf[3449], ḫaṭar[3450], ḫalecan[3451].

ura: 1. Ta‘accüb[3452] ve taḥsîn[3453] içün müsta‘meldir[3454], fikr ü ḫayâl.

ürkek: Ḳorḳaḳ.

ürkünc: Ḫavf[3455], dehşet, telâş.

yalġın: Serâb.

yayḳın: Serâb.

yılḳın: 1. Ḳorḳmuş, sinmiş, ürkek.

yılḳun: 1. Ḳorḳmuş, sinmiş, ürkek.

3.19.10. Uyku, Gaflet, Sersemlik, Şaşkınlık

aḫsum: 2. Ser-ḫôş, mest.

aluḳ: Budalâ, meczûb, beyni oynamış.

aŋsız: ‘Aḳılsız, müdrikesiz.

bulġancuġluḳ: Aludelik[3456], keşmekeş, ḳarışıḳlıḳ.

bulġanuḳ: 4. Göŋül alûdeligi[3457].

3448 yürek oynaması
3449 korku
3450 tehlike
3451 yürek oynaması
3452 şaşırma
3453 takdir
3454 kullanılan
3455 korku
3456 bulaşıklık

câhil: 2. Bî-‘ilm, cehâlet.

câhillik: 1. ‘Adem-i ta‘aḳḳul[3458], nâdânlık[3459].

cilli: Divâne.

cinli: Budala, aḥmaḳ, şaşḳın, deli.

çekçe: 2. Müteḥayyir[3460] ve mebhût[3461].

çıçan: 1. Ġâfil.

enâyi: Avanaḳ, ahmaḳ. sözü râbıtâsız ve sebâtsız adam.

esrük: Ser-ḫoş, mest.

giç: 2. Mebhût[3462].

içkülüg: 2. Ser-ḫoş, içici.

isiz: Uyku, tüş.

ḳaçġaḳ: 1. Ḳaçıḳ.

ḳara sevdâ: 1. Delilik.

ḳayġusız: Fikirsiz, ‘alâḳasız, bî-ġam[3463] ve bî-ḥüzün[3464], tenbel.

keçe: 2. Serserî, aḥmaḳ.

[3457] bulaşıklık
[3458] akıl etme
[3459] câhillik
[3460] şaşırmış
[3461] sersem
[3462] sersem
[3463] gamsız
[3464] hüzünsüz

kenes: Şaşḳın, budala, deli.

köl: Aḥmaḳ, şaşḳın, budala.

künküs: Serserî, şaşḳın, dîvâne.

man manıḳ: 2. Şaşḳın, ḥayrân âdem, aḥmaḳ.

mestan: Ṣavruḳ âdem, ḫumâr[3465].

oyganmagur: Uyanmamış, bî-ḫaber, ġâfil.

ösrük: Ser-ḫoş.

sandıraḳ: Sersâm, şaşḳın, ḥayran, serserî.

sanḳı: Sersem olan baş.

şaşġun: Şaşġun, sekrân[3466], aḥmaḳ, mecnûn, serserî.

sendeleŋ: Sendeleyici, budala, şaşḳın, serḫoş.

sersan: Ser-gerdân[3467], şaşḳınlıḳ.

sergek: Uyanıḳ, bî-ḫâb[3468].

susaḳ: 3. Müteḥayyir[3469].

susım: 1. Müteḥayyir[3470].

talac: 2. Ḫûmâr[3471], ser-mest.

[3465] işretten sonra gelen sersemlik
[3466] sarhoş
[3467] sersem
[3468] uykusuz
[3469] şaşırmış
[3470] şaşırmış

tansuġ: 1. ‘Acîb.

tavuşḳan uyḳusı: 2. Nîm-ḫâb[3472].

tentik: Deli, budala, serseri.

tilbe: Deli, budala, mecẕûb.

tilbelik: 1. Cinned, dîvânelik.

tüş (2): Rü’yâ, ḫ^{v}ab[3473].

uyḫu: 1. Uyḳu. 2. Ġaflet.

uyḳu: 1. Uyḳu. 2. Ġaflet.

ügü: 1. Yuhu[3474].

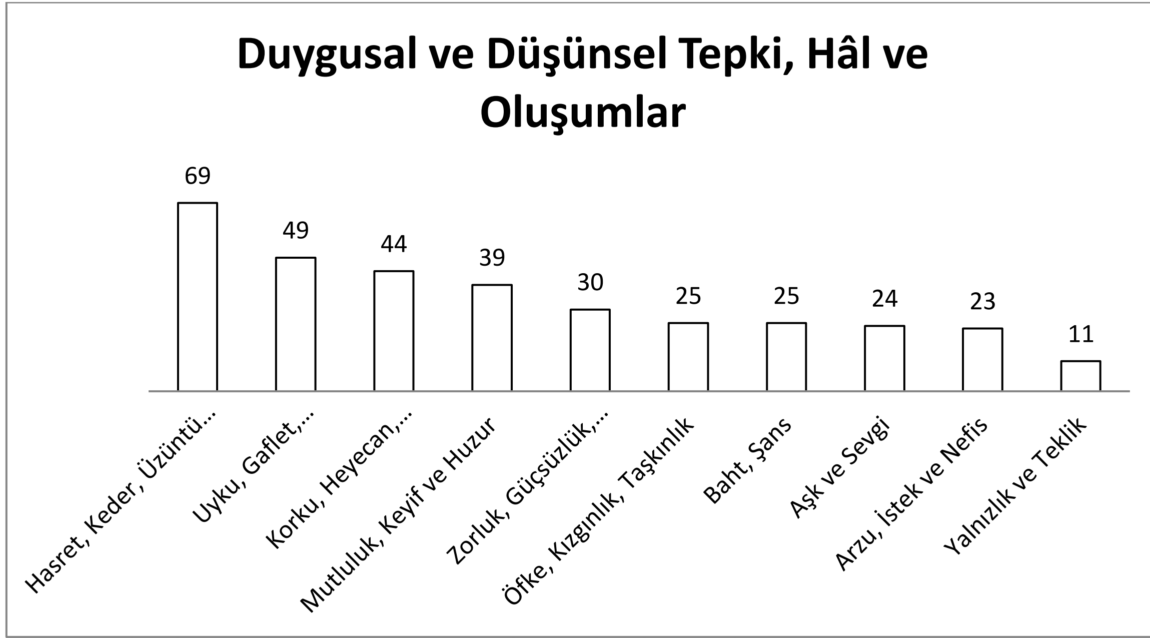
yuḫu: Uyḳu.

yuḳ‘a: Uyḳu.

yuḳı: Uyḳu.

zulan: 1. Yuḳu[3475].

[3471] içkiden sonra gelen baş ağrısı, sersemlik
[3472] yarı uyku
[3473] uyku
[3474] uyku
[3475] uyku

Şekil 3. 17. Duygusal ve düşünsel tepki, hâl ve oluşumlar

3.20. Hareket

aḫsum: 1. Ḥamle.

aḳsum: Ḥamle.

alġur: 1. Çâbük.

baġday: 1. Meyelân[3476].

baġış: 1. Baġdaş.

baḳış: 1. Naẓar.

bat: Çabuḳ,‘acele.

bat bat: Çabuḳ çabuḳ,‘acele ‘acele.

batraġ: Çabuḳraḳ, ‘ale’l-‘acele.

[3476] fazla meyil

bavlı: 2. Serî‘ü’l-ḥareket[3477].

belbeli: İḳâmet.

beltute: Ḫâne-nişîn[3478].

bögrülce: 2. Ḥareket.

bögrülcük: 2. Ḥareket.

birikit: Cem‘.

buşar: 3. ‘Acele-kâr[3479].

câbûk: Câbük, tiz, ‘acele, seri‘.

cacan: 2. Çâbük, tiz, âcil.

cıldam: Çâbuk, acele.

çalḳaldı: Ḥarekete gelmek, ẓarf içinde sallanmaḳ.

çalt: Çâbük, acil, seri‘.

çapaġan: 1. Yürük[3480], yolub ḳoşucı, sür‘atle giçici.

çapġun: 1. Ḳoşıcı, yürük[3481].

çapuḳ: 2. ‘Âcil, serî‘, çabük. 3. Gird[3482]

çayḳaldı: Ḥarekete gelmek, ẓarf içinde sallanmaḳ.

[3477] hızlı hareket
[3478] ikamet eden
[3479] aceleci
[3480] hızlı
[3481] hızlı
[3482] dönen

çeçen: 2. Çâbük, tiz, âcil.

çegildem: Tîz, serî‘.

çıḳġur: 1. Çıḳar âdem.

çıldam: Çâbük, tiz, ‘acele.

çıpar: 2. Mâşî[3483].

egmek: 2. Emeklemeklik.

göç: 2. Riḥlet[3484], hicret.

hart pırt: Çarçâbük.

ıldam: 1. Çâbûk.

iş (1): 4. Fi‘il.

işlek: 1. Seri‘, selîs[3485].

imgek: 2. Çocuḳlar el ile yürimek[3486].

ḳaçar: 1. Serî‘ü’l-ḥareket[3487].

ḳaraş: Naẓar, baḳış.

kem kem: 2. Âheste âheste.

kesmik: 4. Kesim.

[3483] yürüyen
[3484] göç
[3485] akıcı
[3486] emek
[3487] hızlı hareket

ḳınc: 1. Meyl.

ḳıstaḳ: 1. ‘Acele.

kizek: Seyâḥat.

liklik: 2. Yavaş yavaş.

metiz: Serî‘, çâbük.

olturuşluḳ: 1. Olturuşlu, oturan, s̱âbit.

oḳ: 1. Çabuḳ.

oyun: 1. Ḥareket.

öget: Hem-vâr[3488] reftâr[3489], yavaş gidiş.

ötgür: 2. Geçici, serî‘.

pat pat: 2. Çâbûk çâbûk, tiz tize daẖi ıṭlâḳ[3490] olunur.

perrân: Oḳ gibi ucucı, çabuḳ.

seyyaḳ: Gezgin, bî-hûde, serseri ṭolaşub gezen.

sigin: Yavaş, ‘acelesiz.

sird: 1. Çâbuḳ.

tayġur: Çok ḳayıcı, ḳızaḳ ile ḳayıcı.

taymaġur: Ḳaymayıcı.

[3488] düz
[3489] gidiş
[3490] isim verilme

tegemiş: Sür‘at, çâbûk.

titik: 2. Cüst[3491], müteḥarrik[3492].

titiklek: 4. Ḥareket, çâlâkî[3493].

tiz: Tez, acele, sür‘at.

tizlik: 1. ‘Aceleten, titik.

tüzgen: 1. Çâbuk.

ucġur: 1. Serî‘ü’s-seyr[3494], ṭayyâr[3495].

uçan: 2. Perende[3496].

uçḳunluḳ: 2. Serî‘ü’s-seyr[3497].

yavaş: 1. Yavaş.

yılaŋ: 2. Çâbük.

yılar yılar: Birer birer, yavaş yavaş.

yorġa: Eşkin[3498], tâz[3499].

yörük: Aṣlı yögürükdür, serî‘, tîz, ḳoşıcı.

yügürük: Serî‘, sebük-pâ[3500].

[3491] eli ve ayağı çabuk
[3492] hareketli
[3493] çeviklik
[3494] hızlı giden
[3495] uçan, uçucu
[3496] uçan
[3497] hızlı giden
[3498] rahvan
[3499] sürat

yürgen: 1. Yürügüci.

yürüşlüg: Reftârlu[3501]. ḫoş ḳadem[3502].

żınḳıl: 1. Çâbük.

[3500] ayağı çabuk
[3501] yürüyüşlü
[3502] ayak, adım

SONUÇ

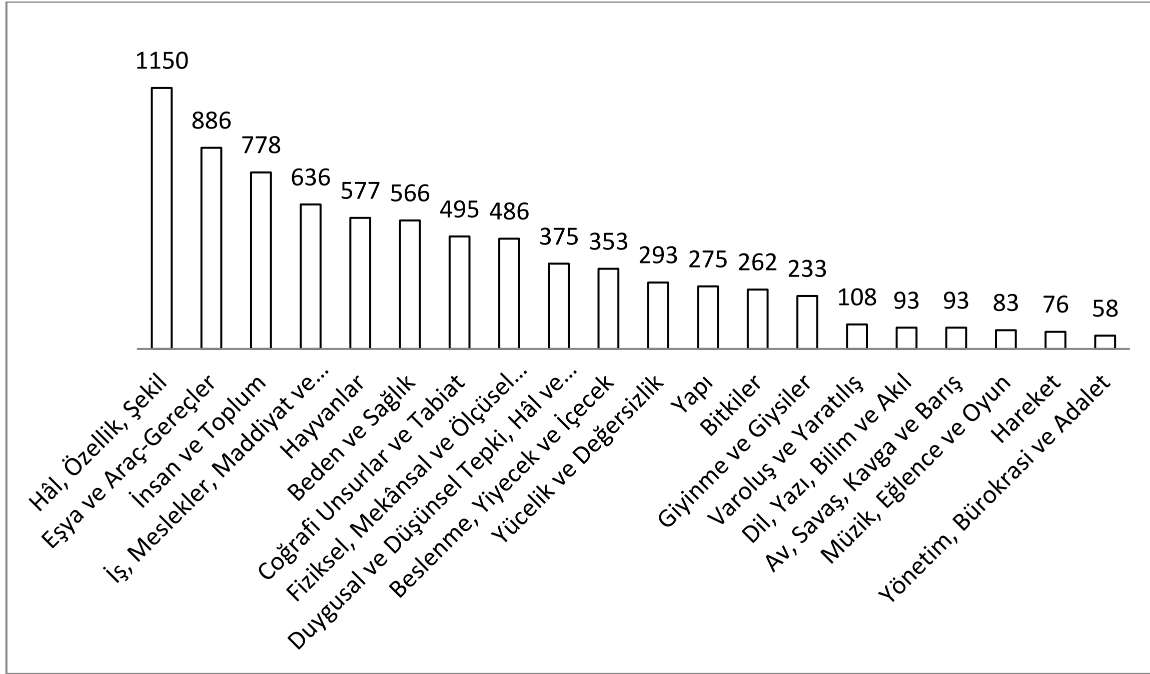
Sözlüklerin yazılma amaçları dinî ve ticari olmak üzere temelde iki sebebe dayandırılır. İlk sözlükler; kutsal metinlerin ve duaların doğru okunması, bu metinlerde geçen bilinmeyen kelimelerin anlaşılması amacıyla veya farklı toplumların alışveriş esnasında iletişim ihtiyaçlarını karşılamak için yazılmışlardır. Daha sonra sömürgecilik gibi siyasal ve ekonomik sebepler, diğer toplumların dillerini öğrenme ihtiyacı doğurmuş ve sözlük çalışmaları hızla ilerlemiştir.

Türk sözlükçülük tarihi ise; bilinen ilk Türkçe sözlük olan ve Araplara Türkçe öğretmek amacıyla, Arap sözlük sistemine göre yazılan DLT ile 11. asra kadar uzanmaktadır. DLT dışındaki ilk Türkçe sözlüklerde de Arap sözlükçülük geleneğinden etkilenilmiştir. Bu sözlüklerin düzenlerinde ise DLT gibi alfabetik sıralamanın yanında sözlük birimlerini konulara göre düzenleyen tematik sözlükler de kullanılmıştır.

Araştırmamızın konusu olan tematik sözlüklerin geçmişi ilk sözlüklere kadar uzansa da günümüzde hâlâ ortak bir üst kavram şablonuna ulaşılamamıştır. Üst kavramların farklılığı; kültürlerin ve sözlük türlerinin özellikleri ile zamanın niteliğinden kaynaklanmaktadır. Zira hiçbir kültür aynı söz varlığına sahip değildir ayrıca bir kültürün kelime kadrosu ise zamanın ilerleyişiyle beraber değişebilmektedir. Aynı kültür ve aynı zamana ait iki sözlüğün, yazılış amaçlarının farklı olması sebebiyle söz varlıkları birbirinden tamamen farklı olabilir. Bu nedenlerle genel bir üst kavram şablonu oluşturmak henüz mümkün olmamıştır.

Bu tezde daha önce yapılan tematik tasnif çalışmalarındaki kavram alanları incelenerek LÇTO'nun kelime kadrosuna uygun üst kavramlar seçilmiştir. Seçilen üst kavramlardan bazıları birleştirilmiş, bazıları birkaç başlığa ayrılmıştır. LÇTO'daki *isimler*, oluşturulan bu üst kavram şablonuna yerleştirilirken daha önceki çalışmalarda bulunmayan bazı başlıklar da eklenerek 20 adet üst, 119 adet alt başlık oluşturulmuştur. Toplamda 5.104 adet sözlük birimi, kavram alanlarına göre bu başlıklar altında sınıflandırılmıştır. LÇTO'da bazen birden çok sözlük birimi tek madde başında verilirken bazen aynı sözlük birimi iki farklı yerde madde başı olarak geçmektedir. Bu tezde ise aynı sözlük birimi bir defa verilmiş, aynı madde başında verilen farklı sözlük birimleri ise ayrılmıştır. Dolayısıyla, çalışmamızda değerlendirilen *isimler*in sayısı; LÇTO'da madde başı olarak verilen

*isimler*in sayısından farklıdır. İncelenen bu madde başlarının yerleştirildiği üst kavramlar, içerdiği sözlük birimi sayısına göre çoktan aza doğru aşağıdaki grafikte gösterilmiştir:

Şekil 18. Üst kavramlar

451 madde başı bulunan "Hâl, Durum" alt başlığı en geniş kavram alanı iken "Barış" alt başlığı yalnızca 2 madde başı içerdiği için sözlüğün en dar çerçevesine sahip tematik başlığı olmaktadır. Üst kavramlara bakıldığında ise; en az sözlük birimi içeren "Yönetim, Bürokrasi ve Adalet" başlığı altında 58 madde başı bulunmaktayken en çok sözlük birimi içeren "Hâl, Özellik, Şekil" üst başlığı 1.150 adet madde başını ihtiva etmektedir. Tematik olarak sınıflandırılan LÇTO'nun söz varlığı bu başlıklar altında incelendiğinde Çağatay Türkçesini kullanan toplumun özellikleri ortaya çıkmaktadır.

"Varoluş ve Yaratılış" bölümü incelendiğinde 108 sözlük biriminde İslamiyet'le ilgili söz varlığının çoğunlukta olduğu saptanmıştır. Putperestlik ve Mecusilik'le ilgili kavramlar olmasına rağmen Hristiyanlık, Yahudilik ve ateizm gibi inançlarla alakalı özel kelimelere rastlanmamıştır. Dolayısıyla toplumun büyük kısmının İslam dinine mensup olduğu ve yaşadıkları coğrafyada Fars ve Hint etkisinden kaynaklanan inançların da bulunduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca dev, cadı, büyü, cin, peri, Simurg gibi efsanevi ve metafiziksel kavramların fazlalığı; olağanüstü varlıkların, toplumun inanç dünyasında ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. "Yaratıcı ve Adlandırmaları" alt bölümünde Allah'ın affetme, güçlü ve yüce olma, nimet verme özelliklerine ait kavramlar verilirken zalimlere karşı

kahredici, intikam alıcı, daraltıcı olma gibi niteliklerine dair hiçbir kavramın bulunmaması toplumun, Allah algısının hep olumlu yönde olduğunu anlatmaktadır.

“İnsan ve Toplum” bölümüne bakıldığında ise toplulukla ilgili kavramların fazlalığı göze çarpmaktadır ki bu husus da sosyal ve dışa dönük toplumların özelliklerindendir. “Meşhur Kişi İsimleri” alt bölümünde özellikle Moğol ve Selçuklu hükümdarları ile oğullarının isimleri bulunmaktadır. “Irk, Kavim, Memleket ve Yer İsimleri”ne bakıldığında ise kuzeyde Rusya, doğuda Çin, güneyde Hindistan ve batıda Orta Avrupa’nın olduğu bir coğrafyayla karşılaşırız ki günümüzde Türklerin yaşadığı coğrafya da burasıdır. Kelimeler verilirken o yer ve mekân hakkında ek bilgiler de yer almaktadır: *Ḫurnaḳ* kelimesinin açıklamasında “Mi‘mârı daḫi Senîmâr’dır.”, *Kaşġar*’ın açıklamasında “Yedi Vilâyet daḫi dirler; Ḫoten, Yarkend, Ġolca ile Ṭurfan, Sirem, Gülbaġ, Aḳṣu.”, *Isıġ Köl* maddesinin açıklamasında “Eṭrâfında ılıcalar ve hammâm-ı ḳudret pek çoḳdur, Issıḳ Köl daḫi dirler.”, *Ḳarşu* sözcüğünün açıklamasında “Nesf daḫi dirler, ‘Ömerü’n-Nesfî oradandır.”, *Tecen* kelimesinin açıklamasında “Deryâ-yı Ṭajen ma‘rûfdur (bilinen).” ve *Ḫocend* sözlük biriminin açıklamasında “Kemâl-i Ḫocendî meşhûrdur.” gibi birçok kelimede tafsilat verilmiştir.

Toplumsal ilişkiye dair madde başlarına bakıldığında ise “Arkadaşlık, Dostluk ve Komşuluk”la ilgili kavramların, “Yabancılık ve Düşmanlık”la ilgili kavramların üç katı olduğu görülür. Bu anlamlı fark; toplumun sosyal ilişkilere ne kadar değer verdiğini belirtmektedir. Akrabalık ilişkilerinin ise hayli yakın olduğu görülmektedir. Zira bu kavram alanına giren söz varlığı oldukça fazla olmakla beraber bugün Türkiye Türkçesinde özel adlandırması olmayan *yügürci* “zevceniŋ küçük birâderi”, *tonġuc* “ilk doğan evlat”, *köktaş* “süt kardeşi”, *imükdeş* “süt kardeşi”, *iki abusun* “iki kız kardeş” gibi kavramlar bulunmaktadır. Soy ise toplumda hayli önemli bir konudur ki *torun, dede* adlandırmalarının yanı sıra üstsoy ve altsoya dair *dutaḳun* “yedinci dede”, *budanur* “üçüncü dede”, *alıncaḳ* “üçüncü peder”, *ḳavluḳ* “torunuŋ oğlu, dördüncü nesil” gibi kuşak adlandırmaları bulunmaktadır. Günümüzde anlam daralmasına uğrayan *oġlan* kelimesinin ise hem kız hem de erkek çocuğu karşıladığı saptanmıştır. Sözlükte *dada* kelimesi “dede” anlamının yanında “annenin büyük erkek kardeşi”, *aba* kelimesi “dede, baba, büyük amca”, *çıġan* ve *cıġan* “halaoğlu” manalarını içermektedir ki bu kavramalar; yansoyun, üstsoy-altsoy kadar olmasa da toplum açısından önemli bir konuma sahip olduğunu göstermektedir. Üç neslin (nine, anne, abla) aynı kelimeyle karşılandığı *içe* sözlük

biriminin açıklamasında yer alan yansoya ait bir kavram olan “abla”nın insanlar açısından ne kadar önemli olduğu, “anne” kavramıyla aynı söyleyişe sahip olmasından anlaşılmaktadır. Ayrıca *ḳurdaş* “ḫâle-zâde, ‘amûca-zâde, luġat-ı Çaġatay’da birâder dimek, ḳardaş.” maddesinde de görüldüğü üzere “kuzen” ile “kardeş” kavramları aynı kelime tarafından karşılanmaktadır.

Sözlükte sadece cinsiyeti belirten kelimelere bakıldığında 7 madde başının “erkek”le ilgili olduğu görülürken 19 sözlük birimi içeren “kadın” adlandırmaları “erkek”le ilgili kavramların neredeyse üç katıdır. Ayrıca *bekâr kız, nişanlı kız, ilk defa evlendirilen hatun, eş, gelin, kuma, hamile kadın, dul* gibi “kadın” kavramı ile ilgili farklı anlamları içeren birçok adlandırma bulunmaktayken “erkek” adlandırmalarında bu şekilde anlam çeşitliliği bulunmamaktadır. Dul kadın ile bekâr kadın için birden fazla madde başı bulunmasına rağmen bekâr erkeğe ait tek bir adlandırma yer almaktadır. Dul erkeğe dair bir adlandırma ise bulunmamaktadır. Toplumda *kadın*ın önemli bir konuma sahip olduğu anlaşılmakla birlikte özellikle evlilik konusunda erkeklerin daha rahat davranabildiği sonucuna ulaşılmaktadır. Evliliğin insanlar nezdindeki değeri, bu kavram alanına giren sözcük sayısının fazlalığından anlaşılmaktadır. İnsanın yaşına göre adlandırmalarına bakıldığında ise *ihtiyarlık* ve *çocuk* kelimeleri göze çarpmaktadır. *Genç* ve *bebek* adlandırmaları bulunmasına rağmen *orta yaş grubu*na ait bir kavrama rastlanmamıştır.

“Dil, Yazı, Bilim ve Akıl” bölümü 93 sözlük birimine sahip üst başlıktır. Bu bölümün söz varlığının yetersiz olması ve farklı kavramlar içermemesi, bilimsel çalışmalarıyla öne çıkan bir toplumun olmadığını göstermektedir. Ancak *akıl* kavramıyla iligili 20 madde başı bulunması; akıllı insana atfedilen önemi belirtmektedir.

“Yücelik ve Değersizlik” kavram alanına giren kelimelere bakıldığında; toplumun en çok değer verdiği erdemlerin *cesaret, cömertlik, asalet, doğruluk*; kötülük olarak gördükleri özelliklerin ise *ahlaksızlık, tembellik, hile, pervasızlık, asilik, yalan* gibi kavramlar olduğu fark edilmektedir. Kötülüklerin, erdemlerden anlam çeşitliliği açısından ve sayıca fazla olması; ahlak kurallarının sosyal hayatta hayli etkili olduğunu belirtmektedir.

“İş ve Meslekler” bölümünde *kölelik* kavramına dair söz varlığı dikkat çekmektedir ki köleliğin kalkmadığı zaman diliminde yaşayan bir toplumdan bahsedilebilir. 11 farklı başlık altında incelenen iş ve meslek adlandırmalarının 368 tanesinden 115’inin “Askerlik,

Bekçilik ve Avcılık"la ilgili kavramlara ait olması; savaşçı ve avcı bir topluma işaret etmektedir. Memuriyet, ticaret, tarım ve hayvancılık ise önemli diğer mesleklerdir. "Falcı" ve "büyücü" kavramlarına ait adlandırmalar ise toplumun doğaüstü inanışlara bakış açısını göstermektedir.

"Maddiyat" bölümünde ise *gümüş, altın* gibi madeni paralar dikkat çekmektedir; kâğıt parayı karşılayan bir kavrama ise rastlanmamıştır. Toplumun Orta Asya'da yaşadığı; İran, Rus ve Çin ile ticari ilişkilerinin olduğu bu milletlere ait para birimi adlandırmalarından anlaşılmaktadır. Ayrıca mehir anlamına gelen *toġuz*, bir çeşit başlık parası olan *ḳatıḫ* ve gelin tarafının damat tarafına gönderdiği bohçaya benzer bir kavram olan *ḳuşant* kelimeleri; düğün geleneklerinin Anadolu'dakilere benzer olduğunu göstermektedir. Hediyeleşmenin, toplum nezdindeki değeri ise bu kavramı karşılayan birçok madde başı olması ve misafire verilen hediye manasındaki *ḳonuġ* gibi ayırt edici kelimelerden anlaşılmaktadır. Vergi ve haraç benzeri kavramların fazlalığı ise devletin, iktisadi alandaki otoritesini göstermektedir.

"Makam, Rütbe, İktidar ve Toplumsal Sınıf" alt başlığı incelendiğinde ise toplumun monarşi ile yönetildiği saptanmıştır. Hükümdar ve bey eşlerine ait adlandırma sayısın fazla olması toplumda kadının, yönetimde önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Sözlükte *köylü, köle, bey* gibi kavramlar olsa da bu adlandırmaların kesin sınırlarının bulunmaması ve sayılarının azlığı sebebiyle katı bir toplumsal sınıf ayrımının olmadığı anlaşılmaktadır.

"Yönetim, Bürokrasi ve Adalet" bölümü ise en az sözlük birimine sahip üst başlıktır. Ancak 58 adet madde başı incelendiğinde toplumun yönetim ve hukuk sistemine dair yeterince bilgiye ulaşılmaktadır. Bu kavramlardan yola çıkarak adalet sisteminin sorgulamaya önem verdiği ortaya çıkmakta; tazminat, diyet, zoralım, sürgün, kısas ve idam gibi cezaların olduğu görülmektedir.

"Av, Savaş, Kavga ve Barış" bölümündeki söz varlığından, toplumun avcı ve savaşçı bir millet olduğu anlaşılmaktadır. Zira "Av, Savaş ve Kavga" alt başlığında 91, "Barış" alt başlığında 2 adet sözlük birimi bulunmaktadır. Bu durum toplumun, diğer insanlarla yaşadıkları problemleri; politik, ekonomik veya psikolojik stratejilerle halletmekten ziyade fiili savaşla çözmeyi tercih ettiklerini göstermektedir.

“Müzik, Eğlence ve Oyun” bölümünde çocukların oynadıkları oyunlar, düğün gibi kutlamalarda söylenen şarkı ve türküler yer almaktadır. *Aşık oyunu, çelik çomak, cirit* ve *güreş*in yanında çocukların çamur ve karla oynadıkları oyunlara dair kavramlar ile Orta Asya’daki türkü makamları dikkat çekmektedir.

“Giyinme ve Giysiler” bölümünde 233 adet sözlük birimi bulunmaktadır ki bu sayı, toplumun giyime verdiği önemi belirtmektedir. Bölüme ait söz varlığı incelendiğinde ise insanların; kıyafetlerinde *ipek, pamuklu, basma, keçe, yün* ve *deri* kumaşları tercih ettiği görülmektedir. Cübbe, çarşaf, peçe, sarık gibi kıyafetler ile beraber *börk* kavramına ait pek çok madde başının bulunması; toplumun giyimde İslam ile Orta Asya kültürlerinden etkilendiğini göstermektedir. Ayrıca *çizme* ve *eldiven* kavramlarına ait kelimelerin fazlalığı, avcı ve savaşçı toplumla ilişkilendirilebilir.

“Beslenme, Yiyecek ve İçecek” bölümünde geçen *kahvaltı* kavram alanına ait söz varlığı, bu öğünün insanlar açısından önemine işaret etmektedir. *Ekmek, kebap* ve *pilav*; en çok adı geçen yemekler olması dolayısıyla dikkat çekmektedir. *Kavurma, çorba, turşu* gibi yemekler; *ayran, şalgam, çay* gibi içecekler; *yoğurt, kaymak, pastırma, sucuk* gibi et ve süt ürünleri toplumun beslenme alışkanlığının Anadolu mutfağına benzediğini göstermektedir. Tahıl çeşidinin fazla olması, tarıma önem verildiğini belirtmektedir. Ayrıca; *kımız* ve *at et*ine dair kavramlar da Orta Asya kültürünün vazgeçilmez unsurlarıdır. *Erik, şeftali, kavun, karpuz, üzüm* gibi bahçelerde yetişen meyvelerin yanında *böğürtlen, yaban mersini* gibi ormanda yetişen meyveler ile tropikal iklime ait meyveler olan *muz* ve *Hindistan ceviz*ine ait kavramların varlığı; toplumun yaşadığı coğrafya hakkında bilgi vermektedir. Bu toplumun, daha çok tarıma elverişli yerler ile dağlık ve ormanlık arazilerde hayatlarını idame ettirdikleri söylenebilir. *Tuz, karabiber, çörek otu, kekik, haşhaş* gibi çok kullanılan baharat ile *tereyağı, kuyruk yağı* gibi yağ adlandırmaları ne tür yemekler yapıldığını belirtmektedir. Çok çeşitli baharatların kullanıldığı Güney Asya mutfağı veya zeytinyağının vazgeçilmez olduğu Akdeniz mutfağından çok İç Anadolu mutfağına yakın bir yemek kültüründen bahsedilebilir. Hayvan yemlerine ait kavramlar ise toplumun hayvancılıkla uğraştığını göstermektedir.

“Bitkiler” bölümünde 262 adet madde başı bulunmaktadır. Bunlardan 163’ünü bitki isimleri oluşturmaktadır. Bitki adlandırmalarının fazla ve tafsilatlı olması, insanların doğayla yakından temas hâlinde olduklarını göstermektedir. *Ardıç, söğüt, çınar, servi* gibi

dağ ve bataklıklarda yetişen ağaç ile genellikle ormanlık ve dağlık arazilerde yetişen *gül, menekşe, gelincik, hatmi çiçeği* gibi çiçek kavramları insanların yaşadıkları coğrafya hakkında bilgi vermektedir. Bitki bölümlerine ait adlandırmalar ise insanların bitkileri, ateş yakmak ve değnek yapmak amacıyla kullandıklarını ayrıca reçinelerden de yararlandıklarını göstermektedir.

"Hayvanlar" üst başlığı, 577 sözlük birimi içermesi sebebiyle çalışmamızın en hacimli bölümlerden biri olmaktadır. "Farklı Özelliklerine Göre Hayvanlar" bölümünde *ihtiyar, neces, kulağı kesik, kuyruğu kalkık* gibi hayvanlara ait farklı adlandırmalar bulunması; hayvanların insanlar için ne kadar değerli olduklarını göstermektedir. İnsanlar, hayvanları yakından izleyerek önemli gördükleri ve ayırt edilmesi gerektiğini düşündükleri niteliklerine göre onlara farklı isimler vermişlerdir. Sözlükte en çok geçen kavramlardan biri 194 sözlük birimi içeren *kuş* adlandırmalarıdır. Çok çeşitli kuş isimleri bulunmakla beraber yabani ve yırtıcı kuş adlandırmalarının fazlalığı, insanların vahşi doğayı yakından tanıdıklarını göstermektedir. Sözlükte adı geçen diğer kuşlar ise *ördek, doğan, baykuş, serçe, tavuk* ve *karga* gibi hayvanlardır. Kuşlardan sonra 163 adet madde başına sahip *at, deve, koyun* gibi büyükbaş ve küçükbaş hayvan adlandırmaları gelmektedir. Farklı alanlarda etinden, sütünden ve derisinden yaralanılan bu hayvanlara ait söz varlığının miktarı, hayvancılığın önemine işaret etmektedir. Bataklık ve ormanlarda yaşayan haşerat ve sürüngen adlandırmaları ise toplumun ne tür bölgelerde yaşadıklarını anlatmaktadır. "Balıklar" alt başlığında hem tatlı hem de tuzlu su balığına ait kavramlarının yer alması; insanların yaşadıkları yerde göl, nehir ve denizlerin olduğunu göstermektedir. "Dağ ve Ormanda Yaşayan Hayvanlar" bölümünde *kurt, ayı, geyik, aslan* gibi hayvan adlandırmalarının çokluğu bu hayvanlarla toplum arasındaki etkileşimin derecesini belirtmektedir. Ayrıca *fil, gergedan, kaplan, maymun, yarasa, sansar, kirpi* gibi farklı kavramların varlığı ise insanların, hayvan çeşitleri konusunda geniş bilgiye sahip olduğuna işaret etmektedir. "Evcil Hayvanlar" bölümünde ise *köpek* adlandırmalarının özellikle av için yetiştirildiği görülmektedir.

"Beden ve Sağlık" bölümünde 566 sözlük birimi bulunmaktadır. Bedenin dış bölümü ve iç organlara dair birçok kavramın ve tafsilatlı kelimelerin bulunması insan anatomisi alanında kat edilen ilerlemeyi göstermektedir. *Ḳınaḳ* "parmak eklemleri", *şıralġa* "insan ve ḥayvanların belden yukarısı", *tıŋlayı* "burnun ucu", *yaşıḳ* "saç uzatan sinir"; *irin* "alt dudak" gibi kavramlar, Çağatay Türkçesi kullanan toplumun tıp alanına gösterdiği öneme

işaret etmektedir. *Çöke* “deveni göğsü”, *ḳaŋşar* “hayvanların burun deliği”, *ḳarḳaşuḳ* “devenin tırnağı”, *ḳavursun* “yeni çıkmış kuş kanadı”, *som* “atın tırnağı”, *saḳar* “atların alnındaki nişane”, *yaġır* “atın yağırı” gibi kelimeler ise insanların hayvanları ne kadar yakından tanıdıklarını anlatmaktadır. Sağlıkla ilgili 8 adet kavrama rastlanırken hastalıklarla ilgili 116 söz varlığı saptanmıştır ki bunların çoğu cilt hastalıkları ile ateşli hastalık adlandırmalarına aittir. *Ayrıca hayvan hastalıkları, kuduz, verem, uykusuzluk, nefes darlığı* gibi adlandırmalar da bulunmaktadır. Bedendeki farklılıklarda *cüce, aksak, şaşı, sağır, peltek, kambur, dilsiz* gibi kavramlar göze çarpmaktadır. Tedavilerde bitkisel ilaçların ön planda olduğu görülmektedir.

“Yapı” üst başlığı ise insanların yaşam koşullarına dair söz varlığı içermektedir. Yapıların ana malzemelerinde *ahşap, keçe, kamış, toprak*; yapı unsurlarında *kireç, alçı, kerpiç, tuğla* ve *kiremit* dikkat çekmektedir ki insanların çadırlar ile toprak ve ahşap evlerde yaşadıkları anlaşılmaktadır. Yapı adlandırmalarında da en çok geçen kavramın *çadır*a ait kelimeler olması bu görüşü desteklemektedir. *Yol, lağım, köprü, kuyu* gibi alt yapı unsurlarına dair adlandırmalar ise toplumun medeniyet ve gelişmişlik düzeyini gösterme açısından önemlidir.

“Eşya ve Araç-Gereçler” bölümünde göçebe yaşam tarzına elverişli taşınması kolay ev eşyaları, temizlik malzemeleri, mutfak kültürünün zengin olduğunu kanıtlayan çok çeşitli söz varlığına sahip yiyecek ve içecek malzemeleri dikkat çekmektedir. Atçılık ve hayvancılık malzemeleri ile el aletleri ve basit makineler; zanaatkârlık, atçılık, tarım ve hayvancılığın toplumsal alanda ne kadar önemli bir konuma sahip olduğunu göstermektedir. Avcı ve savaşçı toplumun göstergesi olan av ve savaş gereçleri adlandırmalarının fazlalığı, otoriter yönetimin unsurları olan saltanat eşyaları, deniz, kara ve hava yoluyla ulaşım yapıldığını kanıtlayan ulaşım araçları da insanların nasıl yaşadıkları konusunda bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır. İnci, mercan, altın ve gümüşten yapılmış süs eşyaları; toplumun değerli olarak gördüğü maden ve malzemeleri belirtmektedir. Sözlükte geçen kozmetik malzemeleri; ise bu toplumun üyesi olan kadınların güzellik için yüzlerine pul yapıştırdıkları ve eski çağlarda asil Japon kadınlarının yaptıkları gibi dişlerini siyaha boyadıkları veya bu işlemleri bildiklerini kanıtlamaktadır. Ayrıca LÇTO’da geçen kına, misk, düzgün gibi maddeler de Doğu toplumlarına ait malzemelerdir. “Oyuncaklar” alt başlığı incelendiğinde; çocukların Karagöz bebekleri, uçurtma, salıncak gibi oyuncaklarla eğlendikleri görülmektedir. “Müzk Aletleri” bölümüne ait söz varlığı;

müziğin, toplum nezdinde önemli bir yere sahip olduğunu belirtmektedir. Vurmalı, üflemeli ve telli birçok çalgı çeşidi kullanılmasına rağmen klavyeli çalgılara dair bir kavrama rastlanmaması sebebiyle insanların bu tip müzik aletlerini çalmadıkları anlaşılmaktadır.

“Coğrafi Unsurlar ve Tabiat” bölümü 495 sözlük birimi içermektedir. “Gökyüzü ve Gök Cisimleri” alt başlığı incelendiğinde; insanların astronomi alanında ilerlemiş olduğu ortaya çıkmaktadır. Gökyüzünün detaylı olarak incelendiği, söz varlığının çeşitliliği ve *ḳutan* “Ay’ıŋ hâlesi” gibi tafsilatlı kelimelerden anlaşılmaktadır. “Yeryüzü ve Coğrafi Unsurlar” bölümüne bakıldığında ise *bataklık, dağ, çayırlık, ova, nehir, göl* ve *deniz* gibi adlandırmalar insanların bu alanlarda yaşadıklarını göstermektedir. *Demir, altın, gümüş, tunç, kömür, inci* gibi maden ve taşlar demircilik ve madenciliğin yapıldığına işaret etmektedir. “*Yada”* taşı ve “*gök taş”* kavramları ise toplumun inancını yansıtan unsurlardandır. *Fırtına, yağmur, yıldırım, kasırga, tipi, çiy, sis* gibi tabiat olaylarına ait birçok kavram ise toplumun yaşadığı coğrafyanın yağış aldığını ve insanların bu olayları yakından takip ettiklerini göstermektedir.

“Fiziksel, Mekânsal ve Ölçüsel Kavramlar” bölümüne ait söz varlığı, 486 sözlük biriminden oluşmakta ve toplumun sosyal hayatı düzenlemek için kullandıkları kavramları içermektedir. “Zaman” kavram alanına giren on iki hayvanlı Türk takvimine ait *yıl*, hicri takvime ait *ay* ve *namaz vakti* adlandırmaları Türk ve İslam kültürlerinin etkisini göstermektedir. “Yön” adlandırmalarında da bu iki kültürün izleri Türkçe *kökenli kün batar, kün toġar* ve Arapça kökenli *şimal* madde başlarından anlaşılmaktadır. *Arşun, gez, ḳarış, ḳulaç, tutam* gibi Osmanlı Türkçesinde de kullanılan kavramların yanı sıra Çağatay Türkçesine ait *ṭınab, türşe, üç yılduz* gibi ölçü kavramları dikkat çekmektedir.

“Hâl, Özellik, Şekil” bölümü 1.150 madde başı ile çalışmamızın en geniş bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölümün alt başlıkları olan “Hâl ve Durum”a ait 451, “Şekil ve Biçim”e ait 239, “Uzunluk, Büyüklük, Genişlik ve Ağırlık”a ait 111, “Doku”ya ait 72, “Renk ve Işık”a ait 121, “Tat ve Koku”ya ait 25, “Ses ve Seslenme”ye ait 65, “Sayı”ya ait 66 madde başı bulunmaktadır. Bu bölüme ait adlandırmaların fazlalığı ve çok çeşitli özellikler barındırması göze çarpmaktadır. Örneğin;

kiçik: 1. Küçük, ufaḳ.

tığrıḳ: 1. Küçük, ṭar.

kelte: 1. Ḳıṣa.

ḳısḳa: 1. Ḳısa, muḫtaṣar (kısalmış), alçaḳ.

ḳozalaḳ: 1. ‘Adetden ufaḳ olan, żâ’if şey’.

żınḳıl: 3. Ḳıṣa, yumalaḳ.

bodur: Ḳıṣa, boysuz, bacaḳsız.

ġalça: 1. Bodur, ḳısa.

uşaġ: 1. Ufaḳ.

bücür: 2. Ufaḳ tefek.

emenk: Küçükçe.

aġ: 4. Minik şeyler.

çeke (2): 2. Pek küçük bir şey’.

pîç: 2. Her şeyiŋ ufaġ ve yaramazı.

gibi farklı yazılışları dâhil edilmeyen yakın anlamlı 14 madde başı arasında çok az anlam farkı bulunmaktadır ki bu kavramlar; toplumun dış dünyaya ait olay, durum ve nesneleri dikkatli bir şekilde inceleyerek ufak ayrıntıları bile kaçırmadığını göstermektedir.

“Duygusal ve Düşünsel Tepki, Hâl ve Oluşumlar” bölümünde farklı birçok ruhsal duruma ait adlandırma bulunmaktadır. Dış dünyaya ait kelimeler kadar ayrıntılı olmasa da insanlar, iç dünyalarına ait kavramlara önem vermişler; ruhsal durumlarını anlatmak için çeşitli kavramlar kullanmışlardır. Birbirine zıt kavramlar olan “Hasret, Keder, Üzüntü ve Sıkıntı” bölümüne ait 69, “Mutluluk, Keyif ve Huzur” bölümüne ait 39 madde başı bulunurken;

“Öfke, Kızgınlık, Taşkınlık” alt başlığı 25, “Aşk ve Sevgi” alt başlığı ise 24 sözlük birimi içermektedir. Bu sayılar; insanların mutluluğunu anlatmaktan ziyade derdini paylaşmayı tercih ettiklerini gösterirken öfke ve sevgisini aynı derecede yansıttığına işaret etmektedir.

“Hareket”e dair adlandırmalarda ise *hız*la ilgili kavramlar dikkat çekmektedir ki insanların büyük kısmının hareket hâlinde olduğu bir toplumda bu anlamdaki kavramların fazla olması olağandışı bir durum değildir.

LÇTO, Çağatay Türkçesi kullanan toplumun karakter, kültür, dünyayı algılama tarzı gibi özelliklerini bu şekilde aktarmaktadır. Çalışmamız; bir eserin, ait olduğu toplumun özelliklerini nasıl yansıttığı göstermektedir. Buna benzer çalışmalar, hem sözlük bilimi hem de sosyoloji alanı için önemli kaynaklardır ve her iki alanda yapılacak çalışmalara katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

Adalar Subaşı, D. (2010). *Sözlük Verilerine Dayalı Görünümleriyle Arapçada Kavram Oluşturma Yolları*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara.

Ahanov, K. (2013). ***Dil Bilimin Esasları***, (Aktaran: Murat Ceritoğlu). (İkinci Baskı). Ankara: TDK Yayınları.

Ahmet Vefik Paşa. (1876). ***Lehçe-i Osmânî***. (Birinci Baskı). İstanbul: Tab'hane-i 'Âmire.

Akalın, Ş. H. (2010). "Sözcük Bilimi ve Sözlükçülük". ***Türk Dili***, 98(698), 162-169.

Akar, A. (2009). "Ağız Sözlükleri: Yöntem ve Sorunlar I". ***Turkish Studies***, 4(8), 216-224.

Akçay, Y. (2011). "Doğuda ve Batıda Sözlükçülüğün Gelişimi ve Osmanlı Dönemi Sözlük Metinlerine Genel Bir Bakış". ***Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi***, (4), 281-333.

Aksan, D. (2009a). ***Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim I-II-III***. (Beşinci Baskı). Ankara: TDK Yayınları.

Aksan, D. (2009b). ***Anlambilim*** (Beşinci Baskı). Ankara: Engin Yayınevi.

Aksan, D. (2015). ***Türkçenin Sözvarlığı*** (Birinci Baskı). Ankara: Bilgi Yayınevi.

Aksoy, Ö. A. (1995). ***Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I-II***. Ankara: İnkılâp Kitabevi.

Aktunç, H. (2002). ***Büyük Argo Sözlüğü***. (Dördüncü Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. İstanbul.

Alagöz, E. (2011). *Eski Kıpçak Türkçesinde Hayvan Adları ve Kavram Alanı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Al-Ameri, H. H. A. (2012). *Çağatay Türkçesinde Geçen Arapça Kelimeler (Yazım, Ses ve Anlam)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Ali Seydi. (1912). ***Resimli Kamus-ı Osmanî***. İstanbul: Matbaa ve Kütüphane-i Cihân.

Al-Jabri, S. S. (2005). *The Effects of Semantic and Thematic Clustering on Learning English Vocabulary by Saudi Students*. Doctoral Dissertation, Indiana University The School of Graduate Studies and Research, Pennsylvania.

Altan, Z. ve Orhan, Z. (2008). "Anlam Belirsizliği İçeren Türkçe Sözcüklerin Hesaplamalı Dilbilim Uygulamalarıyla Belirginleştirilmesi". ***XX. Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildirileri 12-13 Mayıs 2006***. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Yayınları, 479-486.

Arat, R. R. (1979). ***Kutadgu Bilig III: İndeks*** (Hzr.: Kemal Eraslan, Osman F. Sertkaya, Nuri Yüce). İstanbul: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Arat, R. R. (1987). ***Gazi Zahirüddin Muhammed Babur: Vekayi Babur'un Hâtıratı II.*** (İkinci Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Arat, R. R. (2006). ***Atabetü'l-Hakâyık.*** (Üçüncü Baskı). Ankara: TDK Yayınları.

Atalay, B. (2013). ***Divanü Lûgati't-Türk.*** (Altıncı Baskı). Ankara: TDK Yayınları.

Atkins, B. S. and Rundell, M. (2008). ***The Oxford Guide to Practical Lexicography*** (First Edition). New York: Oxford University Press.

Aydın, E. (2016). "Eski Türk Yazıtlarında Bitkiler ve Hayvanlar". ***Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi***, 9(1), 1-51.

Aysal, M. (2014). *Garipnâme'deki Ad ve Sıfatların Tematik İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ayyubi, N. A. (1965). "Önemli Bir Türkçe Sözlük". ***Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten***, 65-101.

Bal, S. (2013). *British Museum Turkî Ms 23'te Kayıtlı Çağatayca Şâhî Divanındaki Gazeller (vr. 1b-10b; Transkripsiyon, Çeviri, Sözlük)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Barutçu Özönder, F. S. (2011). ***'Alî Şîr Nevâyî Muḥâkemetü'l-Luġateyn-İki Dilin Muhakemesi***. (İkinci Baskı). Ankara: TDK Yayınları.

Baskın, S. (2014). "Türkiye ve Dünyada Sözlük Bilimi: Tanımı, Kapsamı ve Diğer Bilimlerle İlişkisi". ***International Journal of Language Academy***, 2(4), 445-457.

Battal, A. (1997). ***İbnü-Mühennâ Lûgati: İstanbul Nüshasının Türkçe Bölüğünün İndeksidir***. (Üçüncü Baskı). Ankara: TDK Yayınları.

Bekiroğlu, N. (2000, Ocak). "*Bir Şairenin Salonunda Bir Şeyh, Bir Sahte Derviş, Bir Dil Âlimi*". Web: http://www.nazanbekiroglu.com/2000/01/02/bir-sairenin-salonunda-bir-seyh-bir-sahte-dervis-bir-dil-alimi/ 15 Ocak 2018'de alınmıştır.

Berbercan, M. T. (2011). *Çağatayca Gülistan Tercümesi (Gramer-Metin-Dizin)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bingöl, Z. (2006) "Sözlük ve Sözlükçülük Üzerine Bir Araştırma". ***Akademik Bakış Dergisi***, 9, 197-206.

Bingölçe, F. (2011). ***Osmanlı Argosu Sözlüğü***. (Birinci Baskı). Ankara: Alt Üst Yayınları.

Boz, E. (2009). "Sözlükbirimlerin Tanımlanmasına Anlambilimsel Bir Bakış". ***Turkish Studies***, 4(4), 172-183.

Boz, E. (2011). ***Sözlük Bilimi Yazıları I***. Ankara: Gazi Kitabevi.

Büyükakkaş, A. (2009). "Türkiye Türkçesi Ağız Sözlükleri Üzerine Bir Deneme". ***Turkish Studies***, 4(4), 184-195.

Caferoğlu, A. (1984). ***Türk Dili Tarihi***. (Üçüncü Baskı). İstanbul: Enderun Kitabevi.

Caferoğlu, A. (1931). ***Kitâb al-İdrâk li-Lisân al-Atrâk***. (Üçüncü Baskı). İstanbul: Evkaf Matbaası.

Cin, R. (1971). ***Kavramlar Dizini I-II***. Ankara: TDK Yayınları.

Clauson, G. (1960). ***Sanglax A Persian Guide to the Turkish Language by Muhammad Mahdī Xān***. London: Messrs. Lucaz and Company.

Clauson, G. (1972). ***An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish***. Oxford: Oxford University Press.

Courteille, P. D. A. (1870). ***Dictionnaire Turk-Oriental, Destiné Principalment À Faciliter La Lecture Des Ouvrages De Bâber, d'Aboul-Gâzi et De Mir-Ali-Chir-Navâî***. Paris: L'Imprimerie Impériale.

Crespo, J. and Olarte Stampa, E. (2006). "El Diccionario Temático Del Tesoro De La Lengua Castellana Abrevıado". ***AnMal Electrónica***, (20), 1-327. Web: http://www.anmal.uma.es/numero20/Diccionario-Tematico.pdf adresinden 23 Ekim 2017'de alınmıştır.

Crystal, D. (2008). ***A Dictionary of Linguistics and Phonetics***. (Sixth Edition). London: Blackwell Publishing.

Cumakunova, G. (2011). "Türk Sözlük Biliminin Etkileşim Alanları". ***Dil ve Edebiyat***, (4), 15- 30.

Çağatay, S. (1978). ***Türk Lehçeleri Üzerine Denemeler***. (Birinci Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.

Çağbayır, Y. (2017). ***Ötüken Türkçe Sözlük I-V***. (İkinci Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Çakır, Y. (2017, 20-23 Nisan) *Lugat-i Çağatay ve Türkî-i Osmanî'nin At ve Atçılığa İlişkin Söz Varlığı*. IBAD 2. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi'nde sunuldu, İstanbul.

Çeri, B. (1998). "XIX. Yüzyıldan Osmanlıca Bir Sözlük *Lehçe-i Osmanî*". ***Kebikeç***, (6), 169-174.

Çolak, G. (2017). ***Türkçede Fosil Kelimeler.*** İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Çolak, G. (2009). "Türkçedeki Temel Kelimelerin Çağrışımlarında Altkültürün İzleri". ***Millî Folklor***, 21(81), 64-77.

Demirci, J. (1998). “Kıpçak Sözlükleri”. ***Kebikeç***, (6), 145-152.

Devellioğlu, F. (1945). ***Türk Argosu***. Ankara: TDK Yayınları.

Dilçin, C. (1983). “Türkiye Türkçesinin Sözvarlığı ve Tarihsel Sözlüğü”. ***Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten***, 23-38.

Durgut, H. (1995). *“Şeyh Süleymân Efendî-i Buhârî Lügat-i Çağatay ve Türkî-i Osmânî (Cild Evvel)” Adlı Eserin Transkripsiyonu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Durmuş, İ. (2009). “Sözlük”. ***İslam Ansiklopedisi***, 37, 398- 401. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Ebüzziya Tevfik. (1888). ***Lügat-i Ebüzziya***. (Birinci Baskı). İstanbul: Matbaa-yı Ebuzziya.

Eckmann, J. (2003). ***Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*** (Çev. O. F. Sertkaya). Ankara: TDK Yayınları.

Eckmann, J. (2012). ***Çağatayca El Kitabı*** (Çev. G. Karaağaç). İstanbul: Kesit Yayınları.

El-Hicâzî, M. F. (2003). Sözlük Yapımında Modern Akımlar. (Çev. A. K. Ürün). ***Nüsha***, (8), 157-172. (Orijinal makalenin yayım tarihi 1977).

Elmalı, M. (2006). “Çağatay Türkçesi Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi”. ***İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi***, 35(35), 17-106.

Elyıldırım, S. (2017). “Sözlük Maddelerinin Düzenlenişi: Çokanlamlılık Karmaşası”. ***III. Uluslararası Sözlükbilimi Sempozyumu Bildiri Kitabı***, 748-760.

Eminoğlu, E. (2010). ***Türk Dilinin Sözlükleri ve Sözlükçülük Kaynakçası***. Asitan Yayıncılık.

Emiroğlu, S. (2012). “Türkçe Sözlükteki Akrabalık Adlarının Tasnifi”. ***Turkish Studies***, 7(4), 1691-1710.

Erbay, F. (2008). *W. Radloff" un “Opıt Slovarya Tyurkskih Nareçiy” Adlı Eseri ve Eserde Geçen Çağatay Türkçesine Ait Kelimelerin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Erbay, F. (2009). “W. Radloff’un Sözlügünde Yer Alan Çağatay Türkçesine Ait Kelimeler Üzerine Notlar”. ***Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi***, 1(25), 109-117.

Erbay, F. (2010). “‘Gölge Kelime’ Terimi ve Çağatayca Sözlüklerdeki Bazı Gölge Kelimeler”. ***Turkish Studies***, 5(3), 1175-1186.

Ercilasun, A. B. (2005). ***Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi***. (İkinci Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.

Ercilasun, A. B. ve Akkoyunlu Z. (2014). ***Dîvânu Lugâti't-Türk***. Ankara: TDK Yayınları.

Erdem, M. D. (2005). "Manzum Sözlükler ve Tuhfe-i Âsım ". ***International Journal of Central Asian Studies***, 10(1), 197-215.

Erdem Uçar, F. M. (2011). *Çağatay Türkçesinde İsim*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Eren, H. (1999). ***Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü***. (İkinci Baskı). Ankara: Bizim Büro Basım Evi.

Eren, H. (2017). "Çağatay Lûgatleri Hakkında Notlar". ***Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi***, 8(1-2), 145-163.

Eyuboğlu, İ. Z. (1988). ***Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü***. (Birinci Baskı). İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Gökter, B. (2010). *Sözlükbilim Temelinde Türkiye'de Ağız Sözlükçülüğü (İlke ve Yöntemler)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Gülensoy, T. (2007). "Türkiye'de Etimolojik Sözlük ve Sözcük Etimolojisi Üzerine Yayımlanan Kitap ve Makalelerle İlgili Bir Bibliyografya Denemesi". ***Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten***, 2, 35-66.

Gülensoy, T. (2011). ***Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü I-II***. (İkinci Baskı). Ankara: TDK Yayınları.

Günay, D. V. (1991). Dil Konuşanın Özelliğini Ne Oranda Yansıtır?. ***Dilbilim Araştırmaları***, 71-74.

Güneş, K. (2010). ***Arapça-Türkçe Sözlük***. (Birinci Baskı). İstanbul: Mektep Yayınları.

Güngör, O. ve Güngör, T. (2007). "Türkçe Bir Sözlükteki Tanımlardan Kavramlar Arasındaki Üst-Kavram İlişkilerinin Çıkarılması". ***9. Akademik Bilişim Konferansı Bildiriler Kitabı***, 1-13. Web: http://ab.org.tr/ab07/kitap/gungor_gungor_AB07.pdf adresinden 30 Ekim 2017'de alınmıştır.

Gürsoy Naskali, E. ve Sağol G. (Editörler). (2002). ***Türk Kültüründe Argo***. Haarlem: SOTA.

Güzeldir, M. (2002). *Abuşka Lügati (Giriş-Metin-İndeks)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Hartmann, R. R. ve James, G. (2002). ***Dictionary of Lexicography***. (Second Edition). London: Routledge.

Hazar, M. (2009). "Eski Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü". ***Turkish Studies***, 4(4), 516-525.

Hindoglu, A. (1838). ***Hazine-i Lugât***. Vienne: Antoine Noble de Schmid Imprimeur.

Hüseyin Remzî (1888). ***Lügat-i Remzî***. İstanbul: Matbaa-i Hüseyin Remzî.

İlhan, N. (2007). ***Geçmişten Günümüze Sözlükçülük Geleneği ve Türk Dili Sözlükleri.*** Elazığ: Manas Yayıncılık.

İlhan, N. ve Şenel, M. (2008). "Dîvânu Lugat'it Türk'e Göre Av, Avcılık ve Hayvancılıkla İlgili Kelimeler ve Kavram Alanları". ***Turkish Studies***, 3(1), 259-277.

İlhan, N. (2009). "Sözlük Hazırlama İlkeleri, Çeşitleri ve Özellikleri". ***Turkish Studies***, 4(4). 534-554.

İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy, A. S. (2011). ***Dilbilim Sözlüğü***. (Birici Baskı). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

İnternet: http://www.osmanlicasozlukler.com/

İnternet: http://www.isa-sari.com/osmanlica/

İnternet: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts

İnternet: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_lehceler&view=lehceler

Johnson, F. (1852). ***A Dictionary, Persian, Arabic and English***. London: W. H. Allen and Company.

Kaçalin, M. S. (2011). ***Niyâzî Nevâyî'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar, El-Luġatu'n-Nevâ'iyye ve'l-İstişhâdâtu'l-Caġâtâ'iyye***. (Birinci Baskı). Ankara: TDK Yayınları.

Kaçalin, M. S. (1997). "Hüseyinoğlu Hasan'ın Dört Dilli Sözlüğü: Şamilü'l-Luğa". ***Türk Dilleri Araştırmaları***, (7), 55-122.

Kahraman, M. (2016). "Sözlük Bilim Kuram, İlke ve Yöntemler Üzerine". ***İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi***, 5(8), 3288-3312.

Kalsın, Ş. (1998). Harezm Türkçesi ve Sözlükleri. ***Kebikeç***, (6), 131-136.

Karaağaç, G. (2013). ***Anlam Bilimi ve İletişim***. (Birinci Baskı). İstanbul: Kesit Yayınları.

Karasoy, Y. (1998). ***Şiban Han Dîvânı***. (Birinci Baskı). Ankara: TDK Yayınları.

Karasoy, Y. (2013). ***Sirâcü'l-Kulûb Gönüllerin Işığı***. (Birinci Baskı). Ankara: TDK Yayınları.

Karçığa, S. (2015) "Dil Eğitiminde ve Öğretiminde Kavram Alanı Sözlüklerinin Önemi". ***1st International Symposıum on Language Education and Teaching Conferance Proceedings***, 2514-2524.

Kargı Ölmez, Z. (1998). "Çağatayca Sözlükler". ***Kebikeç***, S, 6, 137-144.

Keskin, A. (1998). "İki Dilli Sözlük Bilgisi (Lexikographie) ve 'Dillerarası Eşdeğerlik' Sorunsalı". ***Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi***, 5(5), 229-242.

Kılıç, A. (2006). "Klâsik Türk Edebiyatında Manzum Sözlük Yazma Geleneği ve Türkçe-Arapça Sözlüklerimizden Sübha-i Sıbyân". ***Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi***, (20), 65-77.

Kırbıyık, M. (2002). "Miftâh-I Lisân Adlı Manzum Fransızca-Türkçe Sözlük Üzerine". ***Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi***, 1(11), 181-200.

Kırkkılıç, H. A. (1999). ***Şeyhülislâm Mehmed Esad Efendi: Lehcetü'l-Lügat***. Ankara: TDK Yayınları.

Kieffer J. D. ve Bianchi, T. X. (1835). ***Dictionnaire Turc-Français***. Paris: L'Imprimerie Royale.

Kocaman, A. (1998). "Dilbilim, Sözlük, Sözlükçülük". ***Kebikeç***, 6, 111-113.

Kocapinar, P. (2014). *Kavram Sözlükleri ve Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi Söz Varlığı Üzerine Bir Deneme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Koraş, H. (2009). "Türkiye'de Çağdaş Türk Lehçeleri ile İlgili Sözlük Çalışmaları ve 'Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü' Üzerine". ***Turkish Studies***, 4(4), 761-789.

Korkmaz, Z. (2000). "Türkiye'de Ağız Sözlükleri". ***Türk Dili***, (583), 7-14.

Kunos, I. (1902). ***Sejx Sulejman Efendi's Çagataj-Osmanisches Wörterbuch***. Budapest: A Magyar Neprajzi Tarsasag Keleti Szakostalyanak Kiadyanyal Publications de la Section Orientale de la Societe Ethnographique Kongroise.

Küçük, M. (2017). "Kâmûs-ı Osmânî'nin Osmanlı Dönemi Türk Sözlükçülüğündeki Yeri" ***III. Uluslararası Sözlükbilimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı***, 561-574.

Küçüker, P. (2010). "Lügat-i Müşkilât-ı Eczâ'da Türkçe Bitki Adları". ***Journal of International Social Research***, 3(11), 401-415.

Kültüral, Z. (2009). "Sözlük Bilimi Açısından Divânü Lugâti't-Türk". ***Turkish Studies***, 4(4), 805-813.

Kültür Bakanlığı. (1991). ***Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I***. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Mehmed Bahaeddin. (1927). ***Yeni Türkçe Lügat***. İstanbul: Evkâf-ı İslâmiye Matbaası.

Mehmed Esad Efendi. (1801). ***Lehçetü'l-Lügât***. İstanbul: Darü't-Tıba'atü'l-Ma'mureti's-Sultaniye.

Mehmed Rıfat. (1876). ***Mir'atü'l-Lügât***. İstanbul: Mekteb-i Sanayi Matbaası.

Mehmed Şemseddin. (1890). ***Lügat-i Şemseddin I***. İstanbul: Cemâl Efendi Matbaası.

Mehmed Şemseddin. (1892). ***Lügat-i Şemseddin II***. İstanbul: Alem Matbaası.

McArthur, T. (1998). ***Living Words: Language, Lexicography, and the Knowledge Revolution***. (First Edition). Exeter: University of Exeter Press.

Mirjalili, F., Jabbari, A. A., and Rezai, M. J. (2012). "The Effect Of Semantic and Thematic Clustering of Words on Iranians Vocabulary Learning". ***American International Journal of Contemporary Research***, 2(2), 214-222.

Muallim Naci. (1904). ***Lügat-i Nâcî***. İstanbul: Asır Matbaası.

Mustafa Ahterî. ***Lügat-i Ahterî-i Cedîd***. (Basım yeri ve tarihi olmayan nüsha).

Mutlu, H. K. (2009). "Türkçe Öğretiminde Sözlükçülük Tekniği Açısından Tematik Sözlükler". ***Turkish Studies***, 4(4), 814-822.

Nalbant, B. (2013). "Türkiye Yazmaları Arasında Bir Çağatayca-Oğuzca Kısa Sözlükçe". ***Türkoloji Dergisi***, 20(2), 79-90.

Necib Asım. (1893). ***Lügat-i Musâhâbet***. (Birinci Baskı). İstanbul: Mekteb-i Sanayi Matbaası.

Newman, D. L. (2007). ***Arabic-English Thematic Lexicon***. New York: Routledge.

Ölmez, M. (1998). "Etimoloji Sözlükleri". ***Kebikeç***, S, 6, 175-184.

Ölmez, M. (1998). "Tarihî Türk Dillerinin Sözlükleri". ***Kebikeç***, S, 6, 109-110.

Ölmez, M. (2006). "Türkiye'deki Ağız Çalışmalarının Sözlükleri ve İlk Ağız Sözlükleri". ***Türk Dilleri Araştırmaları Dergisi***, 16, 205-210.

Önler, Z. (1998). "XIV-XV. Yüzyıl Türkçe Tıp Metinlerinin Dili ve Söz Varlığı". ***Kebikeç***, (6), 157-168.

Öz, Y. (1996). *Tarih Boyunca Farsça-Türkçe Sözlükler*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Öz, Y. (2003). "Anadolu Sahasında Yazılmış Farsça-Türkçe Sözlükler". ***Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten***, (42), 177-187.

Özkan, F. (1996). "Nevayi Eserleri için Yazılmış Bir Lügat: Der Beyan-ı Istılahat-ı Emlahu'ş-Şuara Mevlana Nevayi". ***Bilig***, (1), 198-243.

Özer, F. (1998). "Orta Türkçe Döneminin Eserleri ve Sözlükleri". ***Kebikeç***, (6), 125-130.

Özgür, C. (2009). "Kıpçak Sahasına Ait Sözlük ve Kaynaklarda At ve Atçılıkla İlgili Terminoloji". ***Turkish Studies***, 4(4), 891-905.

Özşahin, M. (2017). “Tematik Sözlüklerin Kapsamı ve Tema Belirleme Ölçütleri”. ***III. Uluslararası Sözlükbilimi Sempozyumu Bildiri Kitabı***, 575-584.

Porzig, W. (2011). ***Dil Denen Mucize*** (Çev. V. Ülkü). (Üçüncü Baskı). Ankara: TDK Yayınları. (Eserin orijinalinin ilk baskısı 1950’de yayımlandı.)

Püsküllüoğlu, A. (1996). ***Türkçenin Argo Sözlüğü***. İstanbul: Özgür Yayınları.

Ragoncsa, L. (2011). ***English-Hungarian Thematic Dictionary***. Web: https://hunlang.files.wordpress.com/2011/12/english-hungarian-thematic-dictionary.pdf adresinden 30 Ekim 2017’de alınmıştır.

Redhouse, J. W. (1890). ***A Turkish and English Lexicon: Shewing in English the Significations of the Turkish Terms***. İstanbul: American Mission.

Redhouse, J. W. (1987). ***Turkish and English Lexicon***. Beirut: Librairie du Liban Publishers.

Roget, P. M. (1911). ***Roget’s Thesaurus of English Words and Phrases*** (Rev. C. O. S. Mawson). New York: Thomas Y. Crowell Company. (The original was published in 1852).

Sarı, M. (2011). Lugat-ı Ecnebiye. ***Dil ve Edebiyat Araştırmaları***, 1(4), 359-406.

Sarıca, B. (2014). ***Çağatayca-Farsça Manzûm Bir Lügat: Nisâb-ı Türkî***. (Birinci Baskı). Ankara: Grafiker Yayınları.

Sarıtiken, H. (2010). *Tarihi Türk Lehçelerinde Ölüm ile İlgili Söz Varlıkları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

Serebrennikov, B. A. ve Gadjieva, N. Z. (2011). ***Türk Yazı Dillerinin Karşılaştırmalı Tarihî Grameri*** (Çev. T. Hacıyev ve M. Öner). Ankara: TDK Yayınları.

Sertkaya, O. F. (1992). “Mongolian Words and Forms in Chagatay Turkish (Eastern Turki) and Turkey Turkish (Western Turki)”. ***Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten***, 265-280.

Starostin, S. A., Dybo, A., Mudrak, O. and Gruntov, I. (2003). ***Etymological Dictionary of The Altaic Languages***. Brill.

Steingass, F. J. (1882). ***Arabic-English Dictionary***. London: WH Allen.

Steingass, F. (1998). ***A Comprehensive Persian-English Dictionary***. Beirut: Librairie du Liban Publishers.

Sterkenburg, P. (Editor). (2003). ***A Practical Guide to Lexicography***. Philadelphia: John Benjamins Publishing.

Süleymanova, H. M. (1981) ***Bulgarca-Türkçe Tematik Sözlük***, Ankara, TDK Yayınları.

Svensen, B. (2009). ***A Handbook of Lexicography: The Theory and Practice of Dictionary- Making***. UK: Cambridge University Press. Web: http://assets.cambridge.org/97805218/81807/excerpt/9780521881807_excerpt.pdf adresinden 21 Ekim 2017'de alınmıştır.

Şemseddin Sami. (2006). ***Kâmûs-ı Türkî***. (On Beşinci Baskı). İstanbul: Çağrı Yayınları.

Şemseddin Sami (1905). ***Kâmûs-ı Fransevi***. (Dördüncü Baskı). İstanbul: Mihran Matbaası.

Şeyh Süleyman Efendi-i Buhari. (1881). ***Lugat-i Çağatay ve Türkî-i Osmanî***. İstanbul: Mihran Matbaası.

Tahiroğlu, B. T. (2010). *Bilgisayar Destekli Sözlük Bilimi Çalışmalarında Derleme Sözlüğü Veri Tabanı Örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Taş, İ. (2001). *Çağatayca Kur'an Tefsiri 21a-41b (Giriş-Metin-Dizin)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. İstanbul.

Teres, E. (2009). *Çağataycada Söz Yapımı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Teres, E. (2010a). "Çağataycanın Sözvarlığı ve Bu Sözvarlığından Birkaç Sözcük Üzerine". ***Folklor/Edebiyat***, 16(62), 69-83.

Teres, E. (2010b). "Çağatay Türkçesinin Sözvarlığından Birkaç Sözcük Üzerine". ***Türk Dilleri Araştırmaları***, 20, 275-284.

Teres, E. (2013). ***Çağatay Türkçesi Dil Bilgisi ve Metin Çalışmaları***. (Birinci Baskı). İstanbul: Sürat Üniversite Yayınları.

Teres, E. ve Yalçınkaya, H. (2015). "Bâbur'un Hatıratında Geçen 'Askerlikle İlgili' Bazı Nesne Adları". ***Folklor/Edebiyat***, 21(84), 233-239.

Tezcan Aksu, B., Tariktaroğlu, A., Gemalmaz, E. (2004). ***Türkçe Sözlük'ün Ters Dizimi***. Ankara: TDK Yayınları.

Théma Laroussse, ***Tematik Ansiklopedi***, (1993-1994). 6 Cilt. İstanbul: Milliyet Yayınları.

Tietze, A. (2002). ***Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı I***. İstanbul: Simurg Yayınları.

Tietze, A. (2009). ***Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkcesi Lugati II***. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.

Topaloğlu, A. (2010). "Türkçede Genel ve Özel Sözlükler ile Sözlük Yazımı", ***Türkiye'de ve Dünya'da Sözlük Yazımı ve Araştırmaları Uluslar Arası Sempozyumu Bildirileri***, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul.

Topaloğlu, A. ve Kaçalin, M. S. (2009). "Sözlük (Türkçe)", ***İslam Ansiklopedisi***, 37, 402-414. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Toparlı, R. ve Ilgın, A. (1895/2006). ***Üss-i Lisân-ı Türkî***. Ankara: TDK Yayınları.

Torun, Y. (2009). "Derleme Sözlüğü ve Türkçe Sözlük'te Madde Başı Olarak Kişi Adıllarının Kullanımları Üzerine". ***Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi***, 18(1), 377-386.

Trudgill, P. (1983). ***Sociolinguistics: An Introduction to Language and Society***. (Tenth Edition). Harmondsworth: Penguin Books.

Tulum, M. (2011). ***17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı***. (Birinci Baskı). Ankara: TDK Yayınları.

Tunç, T. (1995). ***Derleme Sözlüğü ve Kavramlar Dizini I-II-III***. Ankara: TDK Yayınları.

Turan, F. (2001). ***Eski Oğuzca Satırarası Tematik Sözlük Bahşayiş Lügati: Dilbilim İncelemesi, Metin, Sözlük, Tıpkıbasım***. İstanbul: Bay Yayınları.

Türk Dil Kurumu. (1983). ***Yeni Tarama Sözlüğü*** (Düzenleyen C. Dilçin). Ankara: TDK Yayınları.

TDK. (1993). ***Derleme Sözlüğü I-XII***. (İkinci Baskı). Ankara: TDK Yayınları.

TDK. (2011). ***Türkçe Sözlük***. (On Birinci Baskı). Ankara: TDK Yayınları.

Tüysüz, M. A. A. (2010). *Denetlemeli Kelime Anlamı Belirginleştirmede Kullanılan Özelliklerin Ayırdediciliğinin Biçimsel Kavram Analizi Yardımı ile Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Edirne.

User, H. Ş. (2009). ***Köktürk ve Ötüken Uygur Kağanlığı Yazıtları: Söz Varlığı İncelemesi***. (Birinci Baskı). Konya: Kömen Yayınları.

Usmanova, S. (2011). "Altay Dillerinin Etimolojik Sözlüğü'ndeki Bazı Mutfak Araç Gereç İsimleri Üzerine". ***Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi***, (4), 335-348.

Usmanova, S. (2011). Altay Dillerinde Üst Giysi Adları. ***Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi***, (11/1), 15-23.

Usta, H. İ. (2010). "Sözlükçülük ve Sözlük Araştırmacılığı". ***Modern Türklük Araştırmaları Dergisi***, 7(2), 92-101.

Uzuntaş, H. (2012). *14. Yüzyıla Ait Çağatayca Bir Metnin Transkripsiyonu, Çevirisi, Sözlüğü ve Dil Özellikleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ülkü, V. (2011). "Almanya'da Sözlükçülük ve Sözlükler". ***Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi***, (4). 259-279.

Ülkütaşır, M. Ş. (1948). "XI.Yüzyıldan Günümüze Kadar Yazılmış Başlıca Sözlüklerimiz", ***Türk Dili Belleten***, 45-55.

Ünlü, S. (2013). ***Çağatay Türkçesi Sözlüğü***. (Birinci Baskı). Konya: Eğitim Kitabevi.

Vardar, B. (2002). ***Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü***. (Birinci Baskı). İstanbul: Multilingual Yayınları.

Wardhaugh, R. (2006). ***An Introduction to Sociolinguistics***. (Fifth edition). UK: Blackwell Publishing, 210-241.

Whorf, B. L. (1959). "Science and Linguistics". In J. B. Carrol (Ed.), *Language, Tought and Reality Elected Writings of Benjamin Lee Whorf*. USA: Technology Press of Massachusetts Institute of Technology and John Wiley & Sons, Inc., (The article published in 1940), pp. 207-219.

Yaman, E. ve Mahmud, N. (1998). ***Özbek Türkçesi-Türkiye Türkçesi ve Türkiye Türkçesi-Özbek Türkçesi Karşılıklar Kılavuzu***. (Birinci Baskı). Ankara: TDK Yayınları.

Yavuzarslan, P. (2004a). "Türk Dilinin Sözcük Tarihi Açısından Önemli Bir Eser Et-Tuhfetü'z-Zekiyye Fi'l-Lügati't-Türkiyye". ***Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten***, 153-162.

Yavuzarslan, P. (2004b), "Türk Sözlükçülük Geleneği Açısından Osmanlı Dönemi Sözlükleri ve Şemseddin Sâmî'nin Kâmûs-ı Türkîsi". ***Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*** 44(2), 185-202.

Yavuzarslan, P. (2010). "Tarihî ve Çağdaş Türkçe Sözlüklerde Homonymous (Eşadlı) ve Homographic (Eşyazımlı) Sözcükler", ***Türkiye'de ve Dünya'da Sözlük Yazımı ve Araştırmaları Uluslar Arası Sempozyumu Bildirileri***, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul.

Yazıcı, T. (2009). "Sözlük (Farsça)". ***İslam Ansiklopedisi***, 37, 401-402. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Yıldız, N. (1998). "İlkçağın Başvuru Eserleri ve Eskiçağ Sözlükçülüğü ve Sözlükleri". ***Kebikeç***, (6), 189-210.

Yılmaz, S. (2008). *Çağataycanın Türk Dilleri Arasındaki Yeri Üzerine Bir Değerlendirme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yurtbaşı, M. (1994). ***Sınıflandırılmış Türk Atasözleri***, Ankara: Özdemir Yayıncılık.

Yurtbaşı, M. (2013). ***Sınıflandırılmış Kavramlar Sözlüğü (Türkçe Thesaurus)***. İstanbul: Tor Ofset.

Yüce, N. (2006). "Mukaddimetü'l-Edeb", ***İslam Ansiklopedisi***, 31, 120-121. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Zengin, D. (2009). ***Türkçenin Tersine Sözlüğü***. (Birinci Baskı). Ankara: Kurmay Yayınları.

Zenker, J. T. (1866). ***Türkisch-Arabisch-Persisches Handwörterbuch I***. Leipzig: Imprimerie de Bär & Hermann.

Zenker, J. T. (1876). ***Türkisch-Arabisch-Persisches Handwörterbuch II***. Leipzig: Imprimerie de Breitkopf & Hertel.

Zülfikar, H. (1974). "Çağatayca Bir Kuran Tefsiri". ***Türkoloji Dergisi***, 6, 153-195.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : ÇAKIR, Yeşim

Uyruğu : T.C.

e-mail : yesimcakir90@hotmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi / Endüstri Mühendisliği	Devam Ediyor
Lisans	Gazi Üniversitesi / Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği	2013
Lise	Sevgi Koleji	2008

Yabancı Dil

İngilizce, Arapça

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...

